

T.C.
MİMAR SİNAN GÜZEL SANATLAR ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

ANADOLU SELÇUKLU MİMARLIĞI'NDA
MEDRESE VE DARÜŞŞİFA İLE TÜRBE İLİŞKİSİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Aytaç GÜDER

Anabilim Dalı : Sanat Tarihi

Programı : Türk İslam Sanatları

Tez Danışmanı : Prof. Dr. Nurcan YAZICI METİN

ARALIK 2018

T.C.
MİMAR SİNAN GÜZEL SANATLAR ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

ANADOLU SELÇUKLU MİMARLIĞI'NDA
MEDRESE VE DARÜŞŞİFA İLE TÜRBE İLİŞKİSİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ
Aytaç GÜDER

Anabilim Dalı : Sanat Tarihi
Programı : Türk İslam Sanatları

Tez Danışmanı : Prof. Dr. Nurcan YAZICI METİN

ARALIK 2018

Aytaç GÜDER tarafından hazırlanan ANADOLU SELÇUKLU MİMARLIĞI'NDA
MEDRESE VE DARÜŞŞİFA İLE TÜRBE İLİŞKİSİ adlı bu tezin yüksek lisans tezi
olarak uygun olduğunu onaylarım.



Nurcan YAZICI METİN

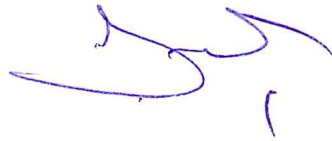
Tez Danışmanı

Bu çalışma, jürimiz tarafından Sanat Tarihi Anabilim Dalında Yüksek Lisans Tezi
olarak kabul edilmiştir.

Danışman : Prof. Dr. Nurcan YAZICI METİN

Üye : Doç. Dr. Nalan TÜRKMEN

Üye : Dr. Öğr. Üyesi Selçuk SEÇKİN



Bu tez, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Lisansüstü Tez Yazım Kılavuzuna
uygun olarak yazılmıştır.

Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü tez yazım klavuzuna uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmada;

- tez içindeki bütün bilgi ve belgeleri akademik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi,
- görsel, işitsel ve yazılı tüm bilgi ve sonuçları bilimsel etik kurallarına uygun olarak sunduğumu,
- başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda ilgili eserlere bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunduğumu,
- atıfta bulunduğum eserlerin tümünü kaynak olarak gösterdiğimi,
- kullanılan verilerde herhangi bir değişiklik yapmadığımı,
- ücret karşılığı başka kişilere yazdırmadığımı (dikte etme dışında), uygulamalarımı yaptırmadığımı,
- ve bu tezin herhangi bir bölümünü bu üniversite veya başka bir üniversitede başka bir tez çalışması olarak sunmadığımı

beyan ederim.

Aytaç GÜDER



ANADOLU SELÇUKLU MİMARLIĞI'NDA MEDRESE VE DARÜŞŞİFA İLE TÜRBE İLİŞKİSİ

ÖZET

Anadolu'da XI.yy. sonunda devletlerini kuran Anadolu Selçukluları, XII.yy. ortalarından itibaren mimari üretime başlamış ve XIII.yy. boyunca da bu mimari üretim devam etmiştir. Ancak XIII.yy.'da Anadolu Selçuklu eserlerinin önceki örneklere nazaran daha fazla ve nitelikli eserler olduğu görülmektedir. Bu niteliklerden biri olan medrese ve darüşşifa yapılarının, türbe/kümbet adlarıyla anılan mezar yapılarıyla bitişik olması, yahut yapı içinde türbe/kümbet için alan ayrılması, özellikle XIII.yy.'ın Ortaçağ Anadolu Türk Mimarlığı'nda bir mimari tasarım halini almıştır. Bu mimari tasarım, yalnız Anadolu Selçuklularında değil, Beylikler'de, Zengilerde, Eyyübilerle, Memlüklerde de görülmektedir. Hatta Karahanlı, Gazneli ve Büyük Selçuklarda da görülmesi bir eğitim ve sağlık yapısı ile mezar yapısının ilişkisinin bir temeli olduğunu göstermektedir. Türbe yapıları sadece medrese ve darüşşifa ile değil zaviye, cami, mescit gibi başka yapılarla da ilişkili olmuştur. Bu da ilişkinin sadece medrese ve darüşşifa ile olmadığını gösterir.

Anadolu'yu ve Ortadoğu'yu istilaya gelen ve 1243'teki Köseadağ Savaşı'yla Selçukluları hezimete uğratan Moğollar dahi, bu ilişkiden etkilenmişlerdir. Ancak Anadolu'da Selçuklu Devleti'nin yıkılmasından sonra, medrese/darüşşifanın türbeyle ilişki kurması çok seyrelmiş ve XV.yy.'dan sonra Anadolu'da medrese/darüşşifa türbe ilişkisine rastlanmamıştır.

Anadolu Selçuklu Mimarlığı'nda medrese/darüşşifa-türbe ilişkisinin görülmesinde yapı yaptıran banilerin önemli bir rolü olduğu gibi medrese/darüşşifa banisinin yaptırdığı yapının içindeki ya da bitişikindeki türbede gömülü olmaması, türbede baniyle ilgisi olmayan kişilerin de gömülü olabilmesi, medrese/darüşşifa yahut başka eserlerle türbenin ilişkisinde muhakkak bani türbesi-yapı ilişkisinin kurulmasının bir tasarım koşulu olmadığını, ancak türbenin medrese/darüşşifayla bitişik yapılar yahut yapının içinde olarak yapıyı tamamlayan bir öge olduğunu göstermektedir. Medrese/Darüşşifa-Türbe ilişkisinin ise Anadolu Selçukluların yıkılmasından sonra giderek seyrelip ortadan kalkmıştır.

Anadolu Selçuklu Mimarlığı'nda medrese ve darüşşifa ile türbe ilişkisinde, banilerin önemli bir rolü vardır. Çünkü baniler, medrese ve darüşşifa ile ilişkili türbelerde gömül oldukları gibi gömülü olmadığı örnekler de vardır. Bazı medrese ve darüşşifaların türbe ile ilişkili olmaması ise ilişkinin bir koşul olmadığını ancak türbenin medrese ve darüşşifayı tamamlayan bir yapı olduğunu göstermektedir.

Anahtar Kelimeler: Anadolu, Selçuklular, Medrese, Darüşşifa, Türbe, Kümbet, Bani, İlişki.

THE MADRASAH AND HOSPITAL RELATION WITH THE TOMB IN ANATOLIAN SELJUKS ARCHITECTURE

ABSTRACT

At the end of the XI. Century, Seljuks of Anatolia who have a established their state in Anatolia, started the architectural production since XII. Century, which progressed hil XIII. Century. However ist is seen thet Anatolian Seljuks buildings are more qualited than preview models. Madrasah and hospitaals, which are one of the qualities of Anatolian Seljuk buildings, combined with grave buildings called “tomb” or reserving a place for tombs in the buildings had been an architectural design in XIII. Century in Middle Age Turkish Architecture of Anatolia. This architectural design isn’t only seen in Anatolian Seljuks it’s also seen in The Anatolian Principalites, Zengis, Eyyubids and Memluks. Ever being seen in Qhrahan, Ghazne and The Great Seljuks shows that education and healt structure have a fundamental relationship but with tombs. Not only madrasah and hospitals but tombs also have relations with mosque, zaviye and others. This indicates that tombs also relate to mosque, zaviye and others. Mongoians, who come to Anatolia and Middle East for invansion and defeated Seljuks army in the Battle of Kosedag in 1243, are affected of this relationship. But after the destruction of Seljuks’ State in Anatolia, the relation between madrasah and hospitals and tombs rarefied because of this in XV. Century there are no relations of tombs and madrasah or hospital.

In Anatolian Seljuk architecture patrons played a huge role in the relationship of tombs and madrasah & hospitals. Because, patrons aren’t always buried undernealt the tomb they have built. Although some madrasahes and hospitals aren’t related to tombs, tombs are complement of madrasahes and hospitals.

Key Words: Architecture, Anatolia, Seljuks, Madrasah, Hospital, Tomb, Patron and Relation.

ÖNSÖZ

Ortaçağ Anadolu Türk Mimarlığı'nda, özellikle de Selçukluların Anadolu'ya egemen olduğu dönemde sıklıkla görülen medrese ve darüşşifa yapılarının mezar yapıları olan türbelerle ilişkisi, her zaman bir merak ve çeşitli yönlerinden araştırma konusu olmuş, Türk sanatı üzerine araştırmalar yapan bilim insanları bazı eserlerinde bu konuya farklı yönlerinden eğilmişlerdir.

Hazırlanan, Anadolu Selçuklu Mimarlığı'nda Medrese ve Darüşşifa ile Türbe ilişkisi adlı yüksek lisans tezinde, öncelikle yapı ve türbe ilişkisinin Türk ve İslam ülkeleri Mimarlığı'nda tarihsel süreci ele alınmış, ardından da tezin asıl konusu olan Anadolu Selçuklu Mimarlığı yapıları üzerinde durulmuştur.

Öncelikle bu konuyu çalışmamda vesile olan ve çalışmanın başından sonuna ilgi ve güvenini eksik etmeyen, görüş ve yönlendirmesiyle bana yol gösteren değerli danışman hocam Prof. Dr. Nurcan YAZICI METİN'e, her zaman desteğini hissettiğim kıymetli hocam Prof. Dr. Zeki SÖNMEZ'e, şehir dışındaki saha çalışmalarında destek olan ve bana kaynaklarını açan Antalya, Konya ve Nevşehir Kültür ve Tabiat Varlıkları Koruma Kurulu'na, Antalya, Kayseri, Sivas ve Tokat Vakıflar Bölge Müdürlüğü'ne, Ankara Vakıflar Genel Müdürlüğü'ne, Konya Rölöve ve Anıtlar Müdürlüğü'ne, saha ve kaynak araştırmalarımdayanımdayan arkadaşlarım, Atanur KAYA, Öğr. Gör. Uğur DEMİRBAĞ, Arif ERDOĞAN, Begüm BUĞDAYCI, Göksu ÖZDEN ÖNER, Tuğba YILMAZ, Nuray FİLİZ, Faruk BÜRKÜK ve Mustafa BALKAN'a, her bakımdan desteğini esirgemeyen Yüksek Arkeolog ve Konya Rölöve Anıtlar Müdürlüğü personeli sayın Halil İbrahim KUNT'a, son aşamalarda büyük desteğini gördüğüm Arş. Gör. Nazhan AYTAÇ hocama ve her daim yanımda olan biricik aileme çok teşekkür ederim.

Aytaç GÜDER

İÇİNDEKİLER

sayfa

ÖZET.....	i
ABSTRACT.....	ii
ÖNSÖZ.....	iii
RESİMLER LİSTESİ.....	vii
PLANLAR LİSTESİ.....	xi
HARİTALAR LİSTESİ.....	xii
EKLER LİSTESİ.....	xiii
1. GİRİŞ.....	1
1.1. Çalışmanın amacı.....	1
1.2. Çalışmanın kapsamı ve yöntemi.....	1
1.3. Medrese ve Darüşşifa İlişkisi Hakkında Yapılan Çalışmalar.....	3
2. ANADOLU SELÇUKLU DEVLETİ TARİHİ.....	6
3. ANADOLU'DA SELÇUKLU DEVRİ MİMARLIK ORTAMI.....	11
4. MİMARİDE YAPI ile TÜRBE İLİŞKİSİ.....	19
4.1. Türk ve İslam Mimarlığı'nda Diğer Yapılar ile Türbenin İlişkilendirilmesi.....	19
4.2. Anadolu Selçuklu Mimarlığı'nda Diğer Yapılarla Türbenin İlişkisi.....	30
4.3. Anadolu Selçuklu Mimarlığı'nda Medrese ve Darüşşifa ile Türbenin İlişkisi.....	33
5. KATALOG.....	38
5.1. Kayseri Çifte Medrese ve Türbesi.....	39
5.2. Kayseri Avgunu Medresesi ve Türbesi.....	45
5.3. Sivas İzzeddin Keykavus I Darüşşifası ve Türbesi.....	50
5.4. Isparta Atabey Ertokuş Medresesi ve Türbesi.....	57
5.5. Kayseri Huand(Mahperi) Hatun Medresesi ve Türbesi.....	64
5.6. Konya Sırçalı(Muslihiye) Medresesi ve Türbesi.....	71

5.7. Akşehir Taş Medrese ve Türbesi.....	77
5.8. Konya Karatay Medresesi ve Türbesi.....	84
5.9. Sinop Pervane(Alaeddin) Medresesi ve Türbesi.....	90
5.10. Tokat Gök Medrese ve Türbesi.....	95
5.11. Sivas Buruciye Medresesi ve Türbesi.....	102
5.12. Kırşehir Cacabey Medresesi ve Türbesi.....	108
5.13. Afyon-Çay Yusuf bin Yakup Medresesi ve Türbesi.....	114
5.14. Erzurum Hatuniye(Çiifte Minareli) Medrese ve Türbesi.....	119
6. KARŞILAŞTIRMA VE DEĞERLENDİRME.....	124
6.1. Anadolu Selçuklu Mimarlığı'nda Medrese ve Darüşşifa ile İlişkili Türbelerin Konumları.....	129
6.1.1. Medrese ve Darüşşifaların Ana Eyvanının Yanında Yer Alan Türbeler.....	129
6.1.2. Medrese ve Darüşşifaların Ana Eyvanının Önünde Yer Alan Türbeler.....	129
6.1.3. Medrese ve Darüşşifaların Giriş Eyvanının Yanında Yer Alan Türbeler.....	129
6.1.4. Medrese ve Darüşşifaların Yan Eyvanında Yer Alan Türbeler.....	130
6.1.5. Medrese ve Darüşşifaların Yan Eyvanıyla İlişkili Türbeler.....	130
6.1.6. Diğer Türbeler.....	130
6.2. Türbelerin İnşa Malzemesi.....	131
6.2.1. Taş Malzeme.....	131
6.2.2. Tuğla Malzeme.....	132
6.2.3. Devşirme Malzeme.....	133
6.3. Anadolu Selçuklu Mimarlığı'nda Medrese ve Darüşşifa ile İlişkili Türbelerin Mimari Özellikleri.....	133
6.3.1. Türbelerin Mimari Formları.....	133
6.3.1.1. Kare ve ya Kareye Yakın Formlu Türbeler.....	133
6.3.1.2. Çokgen Formlu Türbeler.....	134
6.3.1.3. Diğer Türbeler.....	134
6.3.2. Türbelerin Üst Örtüleri.....	135

6.3.2.1. Kubbe ile Örtülü Türbeler.....	135
6.3.2.2. Kûlah ile Örtülü Türbeler.....	136
6.3.2.3. Diğer Örtü Tipleri.....	136
6.4. Medrese ve Darüşşifa ile İlişkili Türbelerin Süsleme Özellikleri.....	136
6.4.1. Süslemeli Olan Türbeler.....	137
6.4.1.1. Dış Cephe.....	137
6.4.1.2. İç Mekan.....	138
6.4.2. Süslemesiz/Sade Türbeler.....	140
6.5. Medrese ve Darüşşifa ile Türbe İlişkisinde Definler.....	140
6.5.1. Baninin Gömülü Olduğu Türbeler.....	140
6.5.2. Diğer Türbeler.....	141
6.6. Anadolu Selçuklu Mimarlığı'nda Diğer Yapıların Türbe ile İlişkisi.....	141
6.6.1. Camiler.....	141
6.6.2. Mescitler.....	142
6.6.3. Zaviye/Hankah Yapıları.....	142
6.6.4. Türbeler.....	143
6.6.5. Kervansaray.....	143
6.7. Anadolu Selçuklu Mimarlığı'nda Medrese ve Darüşşifa ile Türbe İlişkisinin Karşılaştırılması.....	143
6.7.1. Anadolu Selçuklu Çağı Öncesi.....	144
6.7.2. Anadolu Selçuklu Çağı.....	145
6.7.3. Anadolu Selçuklu Sonrası.....	147
SONUÇ.....	150
HARİTALAR.....	153
KAYNAKLAR.....	156
EKLER.....	181
ÖZGEÇMİŞ.....	216

RESİMLER LİSTESİ

sayfa

Resim1: Kayseri Çifte Medrese Genel Görünüm, (kaynak: http://drinainsaat.com/Restorasyon/Gevher-Nesibe-Medresesi).....	42
Resim 2: Tıp Medresesi, iç avludan görünüm ve türbe, (fotoğraf: Aytaç GÜDER, 3.2018)..	43
Resim 3: Tıp Medresesi'nde Gevher Nesibe'nin Türbesi, (fotoğraf: Aytaç GÜDER, 3.2018).....	43
Resim 4: Gevher Nesibe Türbesi'nin ziyaret katı iç mekanı ve üst örtüsü, (fotoğraf: Aytaç GÜDER, 3.2018).....	44
Resim 5: Gevher Nesibe Türbesi'nin dışarıdan görünümü, (fotoğraf: Aytaç GÜDER, 3.2018).....	44
Resim 6: Kayseri Avgunu Medresesi genel görünüm, (fotoğraf: Aytaç GÜDER, 3.2018)...	47
Resim 7: Kayseri Avgunu Medresesi iç avludan görünüm, (ana eyvan yönü) (fotoğraf: Aytaç GÜDER, 3.2018).....	48
Resim 8: Kayseri Avgunu Medresesi iç avludan görünüm(giriş cephesi yönü ve solda türbenin girişi, (fotoğraf: Aytaç GÜDER, 3.2018).....	48
Resim 9: Avgunu Türbesi'nin mumyalık katı, (fotoğraf: Aytaç GÜDER, 3.2018).....	49
Resim 10: Avgunu Türbesi'nin ziyaret katı iç mekanı ve üst örtüsü, (fotoğraf: Aytaç GÜDER, 3.2018).....	49
Resim 11: Sivas İzzeddin Keykavus I Darüşşifası ve Türbesi genel görünüm, (fotoğraf: Aytaç GÜDER, 3.2018).....	53
Resim 12: Sivas İzzeddin Keykavus I Darüşşifası'nın taçkapısı, (fotoğraf: Aytaç GÜDER, 3.2018).....	54
Resim 13: Sivas I. İzzeddin Keykavus Darüşşifası iç avludan görünüm(iç avluya giriş yönü ve Cüveyni Medresesi minareleri), (fotoğraf: Aytaç GÜDER, 3.2018).....	54
Resim 14: Sivas İzzeddin Keykavus I Darüşşifası güney eyvanının karşıdan görünümü ve I.İzzeddin Keykavus'un Türbesi, (kaynak: Selçuklu Devletleri Tarihi Siyaset, Teşkilat ve Kültür, A. SEVİM, E. MERÇİL, Resim: 12).....	55
Resim 15: Sivas I. İzzeddin Keykavus Türbesi'nin giriş cephesi, (fotoğraf: Aytaç GÜDER, 3.2018).....	55
Resim 16: Sivas I. İzzeddin Keykavus Türbesi'nin iç mekanı ve çinili lahitler, (fotoğraf: Aytaç GÜDER, 3.2018).....	56
Resim 17: Sivas İzzeddin Keykavus I Türbesi'nin, darüşşifa dışına taşan üst gövdesinden görünüm, (fotoğraf: Aytaç GÜDER, 3.2018).....	56
Resim 18: Isparta-Atabey Ertokuş Medresesi genel görünüm, giriş cephesi ve taçkapı, (fotoğraf: Aytaç GÜDER, 10.2016).....	60
Resim 19: Isparta-Atabey Ertokuş Medresesi kuzey cephesi ve Atabey Ertokuş'un Türbesi, (fotoğraf: Aytaç GÜDER, 10.2016).....	61
Resim 20: Isparta-Atabey Ertokuş Medresesi iç avludan görünüm(giriş açıklığı yönü), (fotoğraf: Aytaç GÜDER, 10.2016).....	61
Resim 21: Isparta-Atabey Ertokuş Medresesi iç avludan görünüm(ana eyvan yönü ve türbenin girişi), (fotoğraf: Aytaç GÜDER, 10.2016).....	62
Resim 22: Atabey Ertokuş Türbesi iç mekanı, (fotoğraf: Aytaç GÜDER, 10.2016).....	62
Resim 23: Atabey Ertokuş Türbesi'nin dış cephesi, (fotoğraf: Aytaç GÜDER, 10.2016).....	63

Resim 24: Kayseri Huand Hatun Külliyesi genel görünüm, (Kaynak: A. SEVİM, E. MERÇİL, Selçuklu Devletleri Tarihi: Siyaset, Teşkilat ve Kültür, Resim 18).....	67
Resim 25: Kayseri Huand Hatun Medresesi Taçkapısı, (fotoğraf: Aytaç GÜDER, 3.2018)...	68
Resim 26: Kayseri Huand Hatun Medresesi iç avludan görünüm(giriş eyvanı yönü), (fotoğraf: Aytaç GÜDER, 3.2018).....	68
Resim 27: Kayseri Huand Hatun Medresesi iç avludan görünüm(ana eyvan yönü ve türbeye giriş(sağda), (fotoğraf: Aytaç GÜDER, 3.2018).....	69
Resim 28: Kayseri Huand Hatun Türbesinin camii içinden görünümü, (fotoğraf: Aytaç GÜDER, 3.2018).....	69
Resim 29: Kayseri Huand Hatun Türbesi'nin iç mekanı ve lahitler, (fotoğraf: Aytaç GÜDER, 3.2018).....	70
Resim 30: Kayseri Huand Hatun Türbesi dışarıdan görünümü(batı cephesi), (fotoğraf: Aytaç GÜDER, 3.2018).....	70
Resim 31: Konya Sırçalı(Muslihiye) Medrese dışarıdan genel görünümü ve taçkapısı, (fotoğraf: Aytaç GÜDER, 7.2017).....	74
Resim 32: Konya Sırçalı(Muslihiye) Medrese iç avludan görünüm(ana eyvan yönü), (fotoğraf: Aytaç GÜDER, 7.2018).....	75
Resim 33: Konya Sırçalı(Muslihiye) Medresesi iç avludan görünüm(giriş eyvanı ve solundaki türbe), (fotoğraf: Aytaç GÜDER, 7.2017).....	75
Resim 34: Konya Sırçalı(Muslihiye) Medrese, Bedreddin Muslih'in Türbesi, fotoğraf: Aytaç GÜDER, 7.2017).....	76
Resim 35: Konya Sırçalı(Muslihiye) Medrese Türbesi ziyaret katı iç mekanı ve lahitler, (fotoğraf: Aytaç GÜDER, 7.2017).....	76
Resim 36: Konya-Akşehir Taş Medrese ve mescidinin genel görünümü. (fotoğraf: Aytaç GÜDER, 10.2016).....	80
Resim 37: Konya-Akşehir Taş Medrese iç avludan görünüm ve batı eyvanının yanındaki türbe, (fotoğraf: Aytaç GÜDER, 10.2016).....	81
Resim 38: Konya-Akşehir Taş Medrese iç avludan görünüm(ana eyvan yönü), (fotoğraf: Aytaç GÜDER, 10.2016).....	81
Resim 39: Konya-Akşehir Taş Medrese'de Türbesin defin katına bağlanan dış eyvan ve yanındaki taçkapı, (fotoğraf: Aytaç GÜDER, 10.2016).....	82
Resim 40: Konya-Akşehir Taş Medrese Türbesi'nde sırlı tuğlalı türk üçgenleri ve kasnaktaki geometrik desenler, (fotoğraf: Aytaç GÜDER, 10.2016).....	82
Resim 41: Konya-Akşehir Taş Medrese'de türbenin kubbesi, (fotoğraf: Aytaç GÜDER, 10.2016).....	83
Resim 42: Konya Karatay Medresesi genel görünüm, (fotoğraf: Aytaç GÜDER, 7.2017)....	87
Resim 43: Konya Karatay Medresesi, iç avludan görünüm(giriş açıklığı yönü), (fotoğraf: Aytaç GÜDER, 7.2017).....	88
Resim 44: Konya Karatay Medresesi iç avludan görünüm(ana eyvan yönü ve solda türbenin girişi), (fotoğraf: Aytaç GÜDER, 7.2017).....	88
Resim 45: Konya Karatay medresesi iç avluyu örten çinili kubbe ve aydınlık feneri, (fotoğraf: Aytaç GÜDER, 7.2017).....	89
Resim 46: Konya Karatay Medresesi, Emir Celaledin Karatay'ın Türbesi, (fotoğraf: Aytaç GÜDER, 7.2017).....	89

Resim 47: Sinop Pervane(Alaeddin) Medresesi genel görünüm, (fotoğraf: Aytaç GÜDER, 4.2018).....	92
Resim 48: Sinop Pervane(Alaeddin) Medresesi Taçkapı, (fotoğraf: Aytaç GÜDER, 4.2018).....	93
Resim 49: Sinop Pervane(Alaeddin) Medresesi iç avludan görünüm(giriş eyvanı yönü), (fotoğraf: Aytaç GÜDER, 4.2018).....	93
Resim 50: Sinop Pervane(Alaeddin) Medresesi iç avludan görünüm(ana eyvan yönü ve sağda türbenin girişi), (fotoğraf: Aytaç GÜDER, 4.2018).....	94
Resim 51: Sinop Pervane(Alaeddin) Medresesi Türbesi, (fotoğraf: Aytaç GÜDER, 4.2018).....	94
Resim 52: Tokat Gök Medrese genel görünüm, (fotoğraf: Aytaç GÜDER, 4.2018).....	98
Resim 53: Tokat Gök Medrese Taçkapı, fotoğraf: Aytaç GÜDER, 4.2018).....	99
Resim 54: Tokat Gök Medrese iç avludan görünüm(giriş yönü), (fotoğraf: Aytaç GÜDER, 4.2018).....	99
Resim 55: Tokat Gök Medrese iç avludan görünüm(ana eyvan yönü ve ana eyvanın sağında türbenin girişi, (fotoğraf: Aytaç GÜDER, 4.2018).....	100
Resim 56: Tokat Gök Medrese Türbesi iç mekanı(Kırkızlar Türbesi adıyla da bilinmektedir), (fotoğraf: Aytaç GÜDER, 4.2018).....	100
Resim 57: Tokat Gök Medrese'nin yanındaki yapı kalıntısı ve dershanesi arkasındaki türbe, (fotoğraf: Aytaç GÜDER, 4.2018).....	101
Resim 58: Sivas Buruciye Medresesi genel görünüm, (fotoğraf: Aytaç GÜDER, 3.2018).....	105
Resim 59: Sivas Buruciye Medresesi iç avludan görünüm(ana eyvanı yönü), (fotoğraf: Aytaç GÜDER, 3.2018).....	105
Resim 60: Sivas Buruciye Medresesi iç avludan görünüm(giriş eyvanı yönü ve giriş eyvanının sağında türbenin girişi), (fotoğraf: Aytaç GÜDER, 3.2018).....	106
Resim 61: Sivas Buruciye Medresesi Türbesi iç mekanı ve lahitler, (fotoğraf: Aytaç GÜDER, 3.2018).....	106
Resim 62: Sivas Mufaddal Burucerdî'nin Türbesi iç mekanda üst örtüye geçiş, (fotoğraf: Aytaç GÜDER, 3.2018).....	107
Resim 63: Kırşehir Cacabey Medresesi ve Türbesi genel görünüm, (fotoğraf: Aytaç GÜDER, 7.2017).....	111
Resim 64: Kırşehir Cacabey Medresesi iç mekanın görünümü(ana eyvan yönü), (fotoğraf: Aytaç GÜDER, 7.2017).....	112
Resim 65: Kırşehir Cacabey Medresesi doğu eyvanı ve türbenin girişleri, (fotoğraf: Aytaç GÜDER, 7.2017).....	112
Resim 66: Kırşehir Cacabey Türbesi ziyaretgahı, (fotoğraf: Aytaç GÜDER, 7.2017).....	113
Resim 67: Kırşehir Cacabey Türbesi mumyalık katı, (fotoğraf: Aytaç GÜDER, 7.2017).....	113
Resim 68: Afyon-Çay Yusuf Bin Yakup Medresesi ve Türbesi genel görünüm, (fotoğraf: Aytaç GÜDER, 7.2017).....	116
Resim 69: Afyon-Çay Yusuf bin Yakup Medresesi iç mekanının görünümü, (fotoğraf: Aytaç GÜDER, 7.2017).....	117
Resim 70: Afyon-Çay Yusuf bin Yakup Medresesi mozaik çinili ve sırlı tuğlalı kubbesi, (fotoğraf: Aytaç GÜDER, 7.2017).....	117
Resim 71: Afyon-Çay Yusuf bin Yakup Medresesi doğu kısmı ve türbenin girişleri, (fotoğraf: Aytaç GÜDER, 7.2017).....	118

Resim 72: Afyon-Çay Yusuf bin Yakup Medrese Türbesi'nin sırlı tuğlalı kubbesi(ziyaretgah), (fotoğraf: Aytaç GÜDER, 7.2017).....	118
Resim 73: Erzurum Çifte Minareli Medrese Genel Görünüm, (fotoğraf: Aytaç GÜDER, 3.2018).....	121
Resim 74: Erzurum Hatuniye Medresesi iç avludan görünüm, giriş eyvanı yönü ve minareler, (fotoğraf: Aytaç GÜDER, 3.2018).....	122
Resim 75: Erzurum Hatuniye Medresesi iç avludan görünüm, ana eyvan yönü ve türbenin girişleri, (fotoğraf: Aytaç GÜDER, 3.2018).....	122
Resim 76: Erzurum Hatuniye(Çifte Minareli)Medrese Türbesi, (fotoğraf: Aytaç GÜDER, 3.2018).....	123
Resim 77: Erzurum Hatuniye(Çifte Minareli) Medresesi türbesi(dış cephesi) ve medresenin güneyden görünümü, (fotoğraf: Aytaç GÜDER, 3.2018).....	123

PLANLAR LİSTESİ

	<u>sayfa</u>
Plan 1: Kayseri Çifte Medrese ve Türbesi, (kaynak: Anadolu Selçuklu ve Osmanlı Darüşşifaları, plan 2 / G. CANTAY).....	42
Plan 2: Kayseri Avgunu Medresesi ve Türbesi, (kaynak: Anadolu Medreseleri c.1., şekil 33, s.68. / A. KURAN).....	47
Plan 3: Sivas İzzeddin Keykavus I Darüşşifası ve Türbesi, (kaynak: Anadolu Selçuklu ve Osmanlı Darüşşifaları, plan 3. / G. CANTAY).....	53
Plan 4: Isparta Atabey Ertokuş Medresesi ve Türbesi, (kaynak: Anadolu Medreseleri cilt 2, plan 8, s.43. / M. SÖZEN).....	60
Plan 5: Kayseri Hunad Hatun Medresesi, Türbesi ve Camii, (kaynak: Türk Mimarisinde Çizimler, s.61. / G. SCHNEIDER).....	67
Plan 6: .Konya Sırçalı Medrese ve Türbesi, (kaynak: Türk Mimarisinde Çizimler, s.121. / G. SCHNEIDER).....	74
Plan 7: Konya Akşehir Taş Medrese ve Türbesi, (kaynak: Anadolu Medreseleri cilt 1, s.81. / A. KURAN).....	80
Plan 8: Konya Karatay Medresesi ve Türbesi, (kaynak: (Konya K.T.V.K.K.'nın Karatay Medresesi Klasörü D dosyasındaki rölöveden düzenlenmiştir).....	87
Plan 9: Sinop Pervane(Alaeddin) Medresesi ve Türbesi, (kaynak: Anadolu Medreseleri cilt1, şekil 7, s.86). / A. KURAN).....	92
Plan 10: Tokat Gök Medrese ve Türbesi, (kaynak: Anadolu Selçuklu ve Osmanlı Darüşşifaları, plan 6. / G. CANTAY).....	98
Plan 11: Sivas Buruciye Medresesi ve Türbesi, (kaynak: M. SÖZEN'den düzenlenerek).....	105
Plan 12: Kırşehir Caca Bey Medresesi ve Türbesi, (kaynak: Türk Mimarisinde Çizimler, s.141. / G. SCHNEIDER).....	111
Plan 13: Afyon-Çay Yūsuf bin Yakup Medresesi ve Türbesi, (kaynak: Anadolu Türk-İslam Mimarisinde Sanatçılar, plan 1, s.305. / Z. SÖNMEZ).....	116
Plan 14: Erzurum Hatuniye(Çifte Minareli) Medresesi ve Türbesi, (kaynak: Türk Mimarisinde Çizimler, s.109. / G. SCHNEIDER).....	121

HARİTALAR LİSTESİ

sayfa

- Harita 1:** Büyük Selçuklu Devleti Haritası (kaynak : Selçuklu Devletleri Tarihi: Siyaset, Teşkilat ve Kültür, SEVİM, A. MERÇİL, E, Harita 2, Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi 1995).....153
- Harita 2:** Anadolu Selçuklu Devleti Haritası (kurulduğu dönem). (kaynak: <https://www.sabah.com.tr/egitim/2017/01/21/anadoluda-kurulan-ilk-turk-beylikler-ve-eselerleri-nelerdir>).....153
- Harita 3:** Anadolu Selçuklu Haritası (Haçlı Seferleri süreci).(kaynak: <https://www.okulstore.com/hacli-seferleri-haritasi>).....154
- Harita 4:** Anadolu Selçuklu Devleti'nin en geniş sınırları (kaynak: Selçuklu Devri Tarih ve Mimari Anıtlar Haritaları, Yapı ve Kredi Bankası, 1971 haritayı hazırlayan Dr. Hüseyin DAĞTEKİN).....154
- Harita 5:** Anadolu Selçuklu Mimarlığı'nda Medreseler ve Darüşşifa ile Türbe İlişkisinin Görüldüğü Yapılar (kaynak: Selçuklu Devri Tarih ve Mimari Anıtlar Haritaları, Yapı ve Kredi Bankası, 1971, Hüseyin DAĞTEKİN'den düzenlenerek).....155

EKLER LİSTESİ

TABLolar

sayfa

Tablo A.1. Ana Eyvanın Yanında Yer Alan Türbeler (Anadolu Selçuklu Yapıları).....	181
Tablo A.1.1. Ana Eyvanın Yanında Yer Alan Türbeler (Diğer Yapılar).....	182
Tablo A.2. Ana Eyvanın Önünde Yer Alan Türbeler (Anadolu Selçuklu Yapıları).....	183
Tablo A.2.1. Ana Eyvanın Önünde Yer Alan Türbeler (Diğer Yapılar).....	184
Tablo A.3. Giriş Eyvanının Yanında Yer Alan Türbeler Anadolu Selçuklu Yapıları).....	185
Tablo A.3.1. Giriş Eyvanının Yanında Yer Alan Türbeler (Diğer Yapılar).....	186
Tablo A.4. Yan Eyvanda Yer Alan Türbeler.....	187
Tablo A.5. Medrese ve Darüşşifaların Yan Eyvanıyla İlişkili Türbeler.....	188
Tablo A .6. Diğer Türbeler.....	189
Tablo B.1. Taş Malzemeli Türbeler (Anadolu Selçuklu Yapıları).....	190
Tablo B.1.1. Taş Malzemeli Türbeler (Diğer Yapılar).....	191
Tablo B.1.1.1. Taş Malzemeli Türbeler (Diğer yapıların devamı).....	192
Tablo B.2. Tuğla Malzemeli Türbeler (Anadolu Selçuklu Yapıları).....	193
Tablo B.2.1. Tuğla Malzemeli Türbeler (Diğer Yapılar).....	194
Tablo C.1. Kare ve Kareye Yakın Formlu Türbeler (Anadolu Selçuklu Yapıları).....	195
Tablo C.1.1. Kare ve Kareye Yakın Formlu Türbeler (Diğer yapılar).....	196
Tablo C.1.1.1. Kare ve Kareye Yakın Formlu Türbeler (Diğer yapıların devamı).....	197
Tablo C.1.1.1.1. Kare ve Kareye Yakın Formlu Türbeler (Diğer yapıların devamı).....	198
Tablo C.2. Çokgen Formlu Türbeler.....	199
Tablo C.3. Türbelerin Örtü Tipleri (Anadolu Selçuklu Yapıları).....	200
Tablo C.3.1. Türbelerin Örtü Tipleri (Diğer Yapılar).....	201
Tablo D.1. Dış Cephesi Süslemeli olan Türbeler (Anadolu Selçuklu Yapıları).....	202
Tablo D.1.1. Dış Cephesi Süslemeli olan Türbeler(Diğer Yapılar).....	203
Tablo D.2. İç Mekanı Süslemeli olan Türbeler.....	204
Tablo D.3. Süslemesiz olan Türbeler.....	205
Tablo E.1. Baninin Gömülü olduğu Türbeler.....	206
Tablo E.2. Diğer Türbeler.....	207
Tablo F.1. Cami ile Türbe İlişkisinin Görüldüğü Yapılar.....	208
Tablo F.1.1. Cami ile Türbe İlişkisinin Görüldüğü Yapılar(devamı).....	209
Tablo F.2. Mescit ile Türbe İlişkisinin Görüldüğü Yapılar.....	210
Tablo F.3. Zaviye/Hankah ile Türbe İlişkisinin Görüldüğü Yapılar.....	211
Tablo F.4. Türbe ile Türbe İlişkisinin Görüldüğü Yapılar.....	212
Tablo G.1. Anadolu Öncesi Türk Mimarlığı Örnekleri.....	213
Tablo G.2. Osmanlı Dönemi Örnekleri.....	214
Tablo G.2.1. Osmanlı Dönemi Örnekleri(devamı).....	215

RESİMLER

Resim A.1.1. (Resim 44, sayfa: 88).

Resim A.1.2. (Resim 50, sayfa: 94).

Resim A.1.3. (Resim 55, sayfa: 100).

Resim A.1.1.1. Divriği Melike Turhan Darüşşifası. (kaynak: <http://i.hurimg.com/i/hurriyet/75/770x0/592fc61518c7730ebc8990ae>).

Resim A.1.1.2. Karaman Hatuniye Medresesi. (kaynak: <data:image/jpeg;base64,/9j/4AAQSkZJRgABAQAAQABAAD/2wCEAAkGBxQTEhUTExM>).

Resim A.1.1.3. Ermenek Tol Medrese. (kaynak: <DATA:IMAGE/JPEG;BASE64,/9j/4AAQSkZJRgABAQAAQABAAD/2wCEAAkGBxMTEhUSExMV>).

Resim A.1.1.4. Beyşehir İsmail Aka Medresesi. (kaynak: <https://encrypted-tbn0.gstatic.com/images?q=tbn:ANd9GcQVIOhb1pWdvclY0EQJ3g6if0>).

Resim A.2.1. (Resim 20, sayfa: 61).

Resim A.2.2. (Resim 75, sayfa: 122).

Resim A.2.1.1. Cizre Kırmızı Medrese türbe girişleri. (kaynak: <https://encrypted-tbn0.gstatic.com/images?q=tbn:ANd9GcQKInSg1GIZAcjQWFQUpr-3AgA>).

Resim A.2.1.2. Erzurum Yakutiye Medresesi (fotoğraf: Aytaç GÜDER 3.2018).

Resim A.2.1.3. Kahire Sultan Hasan Medresesi türbe girişleri. (kaynak: https://st4.depositphotos.com/2115371/22287/i/450/depositphotos_222870128-stock-photo-cairo-egypt-december-2017-scenic.jpg).

Resim A.3.1. (Resim 32, sayfa: 75).

Resim A.3.2. (Resim 8, sayfa: 48).

Resim A.3.3. (Resim 60, sayfa: 106).

Resim A.3.1.1. Şam Nuriye Medresesi ve Nureddin Zengi'nin Türbesi(büyük olan). (kaynak: https://cdn.islamansiklopedisi.org.tr/madde/33/nureddin-zengi-kulliyesi-1_m.jpg).

Resim A.3.1.2. Buhara Mir-i Arab Medresesi. (kaynak: <data:image/jpeg;base64,/9j/4AAQSkZJRgABAQAAQABAAD/2wCEAAkGBxMTEhUTExIWF>).

Resim A.4.1. (Resim 14, sayfa: 57).

Resim A.4.2. Aksaray Zinciriye Medresesi sol kanat yan eyvanında türbesi (kaynak: İbrahim KUTLU, Aksaray Zinciriye Medresesi, Dini Araştırmalar, Temmuz-Aralık 2012, cilt: 15, sayı: 41, sayfa: 215).

Resim A.5.1. (Resim 2, sayfa: 43).

Resim A.5.2. (Resim 37, sayfa: 81).

Resim A.5.3. (Resim 65, sayfa: 112).

Resim A.6.1. (Resim 28, sayfa: 69).

Resim A.6.2. (Resim 68'den düzenlenerek).

Resim A.6.3. Peçin Ahmet Gazi Medresesi'nin Türbesi. (kaynak: <http://cdn.pau.edu.tr/BIYS/siteler/becinkalesi/editor/slider/9.jpg>).

Resim A.6.4. Karaman İbrahim Bey Medresesi'nin Türbesi (kaynak: <https://encrypted-tbn0.gstatic.com/images?q=tbn:ANd9GcRWV9wZXAOsnIA6nxNne-4R0K>).

Resim A.6.5. Balat İlyas Bey Medresesi'nin Türbesi. (kaynak: <https://www.sondakikahaberleri.info.tr/images/haberresim/2327-ilyas-bey-kulliyesi-ni-taniyor-musunuz.jpg>).

Resim B.1.1. (Resim 5, sayfa: 44).

Resim B.1.2. Kayseri Avgunu Medresesi'nin Türbesi. (fotoğraf: Aytaç GÜDER, 3. 2018).

Resim B.1.3. (Resim 17, sayfa: 56).

Resim B.1.4. (Resim 23, sayfa: 63).

Resim B.1.5. (Resim 30, sayfa 70).

Resim B.1.6. Kırşehir Nureddin Caca Bey'in Türbesi. (fotoğraf: Aytaç GÜDER, 3. 2018).

Resim B.1.7. (Resim 77, sayfa: 123).

Resim B.1.8. (Afyon-Çay'da Yusuf bin Yakup Medresesi(Taş Medrese)'nin türbesi. (fotoğraf: Aytaç GÜDER 7.2017).

Resim B.1.1.1. Divriği Melike Turhan Külliyesi. (kaynak: https://encrypted-tbn0.gstatic.com/images?q=tbn:ANd9GcR64U2pq1i-BhhcczcnEdavM_mKUf1mdUb0_sqaxiY9kxJ3219tA). (tabloda da düzelt).

Resim B.1.1.2. Erzurum Yakutiye Medresesi'nin Türbesi. (fotoğraf: Aytaç GÜDER, 3.2018).

Resim B.1.1.3. Beyşehir İsmail Aka Medresesi. (kaynak: <DATA:image/jpeg;base64,/9j/4AAQSkZJRgABAQAAQABAAAD/2wCEAAkGBxITEhUTEhIVFR>).

Resim B.1.1.4. Karaman İbrahim Bey Medresesi ve Türbesi. (kaynak: <https://encrypted-tbn0.gstatic.com/images?q=tbn:ANd9GcSoS050hi9kTPEMxeZJQ0bEXJ>).

Resim B.1.1.5. Karaman Hatuniye Medresesi. (kaynak: <https://cdn2.neredekal.com/hotel/2/s3B/original/C5KP.jpg>).

Resim B.1.1.6. Ermenek Tol Medrese. (kaynak: https://c1.staticflickr.com/6/5323/30709758541_304202913c_b.jpg).

Resim B.1.1.7. Aksaray Zinciriyi Medresesi. (kaynak: <data:image/jpeg;base64,/9j/4AAQSkZJRgABAQAAQABAAAD/2wCEAAkGBxMTEhUTEx>).

Resim B.1.1.8. Manisa İshak Bey Külliyesi. (kaynak: <https://encrypted-tbn0.gstatic.com/images?q=tbn:ANd9GcRNpBLBOaHn2-L7i2QCWPXR6R>).

Resim B.1.1.1.1. Peçin Ahmet Gazi Medresesi ve Türbesi. (kaynak: <http://www.milas.bel.tr/external/haber-1420466356.jpg>).

Resim B.1.1.1.2. Balat İlyas Bey Külliyesi. (fotoğraf: Aytaç GÜDER, 8.2012).

Resim B.1.1.1.3. Kütahya Vacidiye Medresesi ve türbesinin şimdi yeri. (kaynak: <http://www.eskieserler.com/resimler/vacidiye.jpg>).

Resim B.1.1.1.4. Mardin Sultan İsa Medresesi ve Türbesi. (kaynak: <data:image/jpeg;base64,/9j/4AAQSkZJRgABAQAAQABAAAD/2wCEAAkGBxMTEhUTExM>).

Resim B.1.1.1.5. Mardin Sultan Kasım Medresesi ve Türbeleri. (kaynak: <data:image/jpeg;base64,/9j/4AAQSkZJRgABAQAAQABAAAD/2wCEAAkGBxQSEhUTExM>).

Resim B.1.1.1.6. (Resim A.3.1.1.).

Resim B.1.1.1.7. Melik Necmeddin Eyyüb Medresesi'nin Türbesi. (kaynak: <https://encrypted-tbn0.gstatic.com/images?q=tbn:ANd9GcQGag1aid8qSYU52YSQwv1S>).

Resim B.1.1.1.8. Kahire Sultan Hasan Medresesi ve Türbesi. (kaynak: <data:image/jpeg;base64,/9j/4AAQSkZJRgABAQAAQABAAAD/2wCEAAkGBxISEhUSEBIV>).

Resim B.2.1. Sivas I.İzzeddin Keykavus Türbesi'nin tuğladan iç kubbesi. (fotoğraf: Aytaç GÜDER, 3.2018).

Resim B.2.2. Konya Sırçalı Medrese Türbesi'nin tuğladan tavanı. (fotoğraf: Aytaç GÜDER, 7.2017).

Resim B.2.3. Konya Karatay Medresesi Türbesi'nin tuğla kubbesi. (fotoğraf: Aytaç GÜDER, 7.2017).

Resim B.2.4. (Resim 40, sayfa: 82).

Resim B.2.5. (Resim 62, sayfa: 107).

Resim B.2.6. (Resim 72, sayfa 118).

Resim B.2.1.1. Mardin-Cizre Kırmızı Medrese. (kaynak: <https://encrypted-tbn0.gstatic.com/images?q=tbn:ANd9GcTHjMsguXRCrJ2ngWe3QMSWFRtbU5HgG6fezNOEtQAPp0N5gyrv>).

Resim B.2.1.2. (Resim A.3.1.2.).

Resim C.2.1. Kayseri Gevher Nesibe Türbesi. (fotoğraf: Aytaç GÜDER, 3.2018).

Resim C.2.2. Kayseri Avcı Medrese Türbesi. (fotoğraf: Aytaç GÜDER, 3.2018).

Resim C.2.3. (Resim B.1.4., Resim 23).

Resim C.2.4. (Resim B.1.5., Resim 30).

Resim C.2.5. (Resim B.1.7., Resim 77).

Resim D.1.1. (Resim 17'den düzenlenerek).

Resim D.1.2. (Resim C.2.4., Resim B.1.5., Resim 30).

Resim D.1.3. Kırşehir Nureddin Cacabey Türbesi'nin süslü penceresi. (fotoğraf: Aytaç GÜDER 7.2017).

Resim D.1.4. (Resim C.2.5., Resim B.1.7., Resim 77).

Resim D.1.5. Afyon Çay'da Yusuf bin Yakup Medresesi(Taş Medrese)'nin dua pencereleri. (fotoğraf: Aytaç GÜDER, 7.2017).

Resim D.1.6. (Sivas Buruciye Medresesi Türbesi'nin dua penceresi. (fotoğraf: Aytaç GÜDER, 3.2018).

Resim D.1.1.1. Erzurum Yakutiye Medresesi'nin Türbesi. (fotoğraf: Aytaç GÜDER 3.2018).

Resim D.1.1.2. Karaman İbrahim Bey Medresesi'nin Türbesi. (Resim A.4.'ten düzenlenerek).

Resim D.1.1.3. Peçin Ahmet Gazi Türbesi. (kaynak: <http://cdn.pau.edu.tr/BIYS/siteler/becinkalesi/editor/1-Ahmet%20Gazi%20Medresesi.JPG>).

Resim D.1.1.4. (Resim 1.1.1.8.).

Resim D.1.1.5. (Resim 1.1.1.9.).

Resim D.1.1.6. (Resim A.3.2.1.2., B.2.1.2.).

Resim D.2.1. (Resim B.2.2.), Konya Sırçalı Medrese Türbesi'nin Tavan Süslemeleri.

Resim D.2.2. (Resim B.2.4., Resim 40).

Resim D.2.3. (Resim B.2.6., Resim 72).

Resim D.2.4. (Resim 29, sayfa: 70).

Resim D.2.5. (Resim 61, sayfa: 107).

Resim D.2.6. (Resim 16, sayfa: 56).

Resim D.2.7. (Resim 67, sayfa: 113).

Resim D.2.8. Nureddin Zengi Türbesi'nin iç mekanı. (kaynak: <https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/thumb/9/98/%D8%B6%D8%B1%D9%8A>).

Resim F.1.1. Konya Alaeddin Camii ve Türbeleri. (kaynak: <https://okuryazarim.com/wp-content/uploads/2016/11/Konya-Alaeddin-2.jpg>).

Resim F.1.2. Kayseri Huand Hatun Külliyesi. (kaynak: <https://okuryazarim.com/wp-content/uploads/2017/01/Hunat-Hatun-Genel.jpg>).

Resim F.1.3. Konya-Merem'da Tavus Baba Camii ve Türbesi. (kaynak: <http://3.bp.blogspot.com/-0-KMiQus7yM/VVUAL0TipSI/AAAAAAAAABtw/nEQqWgbX3IA/s1>).

Resim F.1.4. Amasya Gök Medrese Camii ve Türbesi. (kaynak: http://2.bp.blogspot.com/S_2b_fZPuQs/R10jd7Uvrwl/AAAAAAD1M/9JVzuNJODPw/s4).

Resim F.1.5. Amasya Burmalı Minare Camii ve Türbesi. (kaynak: <http://www.geziklubu.com/FileUpload/ds18140/File/378.jpg>).

Resim F.1.6. Konya Sahip Ata Camii ve Türbesi. (kaynak: <http://i2.haber7.net/haber/haber7/photos/2018/37/7e1a5f43c1bd580ac19c230267a729>).

Resim F.1.1.1. Kayseri Hacı Kılıç Külliyesi. (fotoğraf: Aytaç GÜDER, 3.2018).

Resim F.1.1.2. Kayseri Lala Muslihiddin Camii ve Türbesi. (fotoğraf: Aytaç GÜDER 3.2018).

Resim F.1.1.3. Konya-Beyşehir Eşrefoğlu Camii ve Türbesi. (kaynak: http://wowturkey.com/tr92/42hakan42_100_4151.jpg).

Resim F.1.1.4. Kayseri Han Camii. (fotoğraf: Aytaç GÜDER, 3.2018).

Resim F.1.1.5. Kayseri Battal Gazi Camii ve Türbesi. (fotoğraf: Aytaç GÜDER, 3.2018).

Resim F.1.1.6. Antalya Ahi Yusuf Camii ve Türbesi. (kaynak: <http://4.bp.blogspot.com/-pltCti59THA/Uzanw83uzpl/AAAAAAACBs/ZH0vUCmpNJ8/s160>).

Resim F.2.1. Konya Beyhekim Mescidi ve Türbesi. (fotoğraf: Aytaç GÜDER, 7.2017).

Resim F.2.2. Konya Tahir ile Zühre Mescidi ve Türbesi. (kaynak: <http://www.memleket.com.tr/d/news/318571.jpg>).

Resim F.2.3. Karaman Saadeddin Ali Mescidi ve Türbesi. (kaynak: <https://www.karamandan.com/images/icerik/180305601b39f9b899fb0.jpg>).

Resim F.2.4. Konya Hoca Hasan Mescidi ve Türbesi. (kaynak: http://wowturkey.com/tr161/Muammer_Uluturk_IMG_2243.jpg).

Resim F.2.5. Konya-Merem'da Cemal Ali Dede Mescidi ve Türbesi. (kaynak: <http://i.hurimg.com/i/hurriyet/75/590x332/58134feeeb10bb0978a1b1e2.jpg>).

Resim F.2.6. Alanya Akşebe Sultan Mescidi ve Türbesi. (kaynak: https://lh3.googleusercontent.com/6bW5qlEs9NcaF9bG0HZ5iVIN0w_RNIO6Nix98Im5P).

Resim F.2.7. Elazığ-Harput Arap Baba Mescidi ve Türbesi. (kaynak: <http://www.tgdturkey.com/statics/images/elazig/foto-galeri/1844.jpg>).

Resim F.2.8. (Resim 36, sayfa: 82). Akşehir Taş Medrese Mescidi.

Resim F.3.1. Kırşehir Ahi Evren Zaviyesi ve Türbesi. (fotoğraf: Aytaç GÜDER, 7.2017).

Resim F.3.2. Konya Ali Gav Zaviyesi ve Türbesi. (fotoğraf: Aytaç GÜDER, 10.2016).

Resim F.3.3. Konya Sahip Ata Hankahı ve Türbesi. (kaynak: http://www.xn--sahipatamzesi-4ob.gov.tr/FileUpload/bs674993/File/sahip_ata_hanigahi).

Resim F.3.4. Tokat Ebu Şems Hankahı ve Türbesi. (fotoğraf: Aytaç GÜDER, 4.2018).

Resim F.3.5. Tokat Halef Sultan Zaviyesi ve Türbesi. (fotoğraf: Aytaç GÜDER, 4.2018).

Resim F.3.6. Tokat Şeyh Meknun Zaviyesi ve Türbesi. (fotoğraf: Aytaç GÜDER, 4.2018).

Resim F.3.7. Tokat Sümbül Baba Zaviyesi ve Türbesi (fotoğraf: Aytaç GÜDER, 4.2018).

Resim F.4.1. Uzgend Türbeleri. (kaynak: <https://okuryazarim.com/wp-content/uploads/2017/03/%C3%96zkent-T%C3%BCrbeleri-0.>).

Resim F.4.2. Erzincan-Kemah'ta İkiz Kümbet. (kaynak: Opr. Dr. Tuğrul KİHTİR, Beylikler ve Eserleri Anadolu Beyleri, Resim 95, 2012, İstanbul: t yayın).

Resim F.4.3. Karaman-Ermenek-Belkusan'da Karamanoğulları Türbesi. (kaynak: Opr. Dr. Tuğrul KİHTİR, Beylikler ve Eserleri Anadolu Beyleri, Resim 335, 2012, İstanbul: t yayın).

Resim F.4.4. İznik Çandarlı Halil Hayreddin ve Ali Paşa Türbesi. (kaynak: Yüzyıllar Boyunca Türk Sanatı 14. Yüzyıl, yayına hazırlayan: Oktay Aslanapa, sayfa 84, 1977, M.E.B., fotoğraf: Oktay ASLANAPA).

Resim F.4.5. Bursa Sultan II.Murad ve oğlu Şehzade Alaeddin'in Türbesi. (kaynak: https://4.bp.blogspot.com/--agsOgigKHY/Vi06Rt2Y-YI/AAAAAAAAAQd8/m7FRx9cGBuY/s320/IMG_20151025_155132.jpg). (TABLODA DA DÜZELT)

Resim G.1.1. Safid Bülend Şah Ebul Fazıl Türbesi. (kaynak: Mustafa CEZAR, Anadolu Öncesi Türklerde Şehir ve Mimarlık, sayfa 133, 1977, İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları).

Resim G.1.2. Sengbest(Sang Bast-İran) Arslan Cazib Türbesi ve Minaresi. (kaynak: <https://okuryazarim.com/wp-content/uploads/2017/03/Aslan-Cazip-T%C3%BCrbesi-101.jp>).

Resim G.1.3. Termez-Özbekistan Hakim Tirmizi Külliyesi. (kaynak: Prof. Dr. Gönül CANTAY, Türk Mimarisinde Külliye, Türkler Ansiklopedisi, cilt: 7, sayfa: 836, 2002, Ankara).

PLANLAR

Plan A.1.1.1. Melik Necmeddin Eyyüb Medresesi ve ana eyvanın yanına bitişik türbesi. (kaynak: Ahmet Ali BAYHAN, Mısır'daki Eyyubi Devri Eserleri Medreseler ve Hankah/Zaviyeler, Erzurum Atatürk Üniversitesi, Güzel Sanatlar Enstitüsü Dergisi, 2004, sayı: 12, sayfa: 13, çizim: 3).

Plan A.3.1.1. Nasriye Medresesi ve Türbesi. (kaynak: Oktay ASLANAPA, Türk Sanatı I-II, 1990, 2.baskı, sayfa: 123, Ankara: T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları).

Plan A.5.1. Manisa İshak Bey Medresesi ve Türbesi. (kaynak: Metin SÖZEN'den düzenlenerek, Anadolu Medreseleri, cilt 1, 1970, sayfa: 184, İstanbul: İ.T.Ü. Mimarlık Fakültesi).

Plan C.1.1. (Plan 3, sayfa: 53).

Plan C.1.2. (Plan 6, sayfa: 74).

Plan C.1.3. (Plan 7, sayfa: 80).

Plan C.1.4. (Plan 8, sayfa: 87).

Plan C.1.5. (Plan 9, sayfa: 92).

Plan C.1.6. (Plan 10, sayfa: 98).

Plan C.1.7. (Plan 11, sayfa: 105).

Plan C.1.8. (Plan 12, sayfa: 111).

Plan C.1.9. (Plan 13, sayfa: 116).

Plan C.1.1.1. Divriği Melike Turhan Darüşşifası ve Türbesi. (kaynak: Zeki SÖNMEZ, Başlangıcından 16. Yüzyıla Kadar Türk-İslam Mimarisinde Sanatçılar, 1995, 2.baskı, Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi, sayfa: 203, plan: 30b).

Plan C.1.1.2. Karaman İbrahim Bey Medresesi ve Türbesi. (kaynak: M. SÖZEN, Anadolu Medreseleri, cilt 2, 1972, İstanbul: İ.T.Ü. Mimarlık Fakültesi, sayfa: 35, şekil: 7).

Plan C.1.1.3. Karaman Hatuniye Medresesi ve Türbesi. (kaynak: M. SÖZEN, Anadolu Medreseleri, cilt 1, 1970, İstanbul: İ.T.Ü. Mimarlık Fakültesi, sayfa: 141, şekil: 25).

Plan C.1.1.4. Manisa İshak Bey Medresesi ve Türbesi. (kaynak: M. SÖZEN, Anadolu Medreseleri cilt 1, 1970, İstanbul: İ.T.Ü. Mimarlık Fakültesi, sayfa: 184, şekil: 33).

Plan C.1.1.5. Ermenek Tol Medrese ve Türbeleri. (kaynak: <https://okuryazarim.com/wp-content/uploads/2016/12/Ermenek-Tol-Medresesi-A.-Kura>).

Plan C.1.1.6. Beyşehir İsmail Aka Medresesi ve Türbesi. (kaynak: M. SÖZEN, Anadolu Medreseleri, cilt 2, 1972, İstanbul: İ.T.Ü. Mimarlık Fakültesi, sayfa: 162, şekil: 33).

Plan C.1.1.1.1. Peçin Ahmet Gazi Medresesi ve Türbesi. (kaynak: M. SÖZEN, Anadolu Medreseleri cilt 1, 1970, İstanbul: İ.T.Ü. Mimarlık Fakültesi, sayfa: 180, şekil: 32).

Plan C.1.1.1.2. Aksaray Zinciriye Medresesi ve Türbesi. (kaynak: M. SÖZEN, Anadolu Medreseleri cilt 1, 1970, İstanbul: İ.T.Ü. Mimarlık Fakültesi, sayfa: 35, şekil: 7).

Plan C.1.1.1.3. Kütahya Vacidiye Medresesi ve Türbesi. (kaynak: : M. SÖZEN, Anadolu Medreseleri, cilt 2, 1972, İstanbul: İ.T.Ü. Mimarlık Fakültesi, sayfa: 81, şekil: 15).

Plan C.1.1.1.4. Balat İlyas Bey Medresesi ve Türbesi. (kaynak: Balat İlyas Bey Külliyesi, 2011, İstanbul: g yayın grubu, sayfa: 203, şekil: 5).

Plan C.1.1.1.5. Mardin Sultan İsa Medresesi ve Türbesi. (kaynak: M. SÖZEN, Anadolu Medreseleri cilt 1, 1970, İstanbul: İ.T.Ü. Mimarlık Fakültesi, sayfa: 189, şekil: 34).

Plan C.1.1.1.6. Mardin Sultan Kasım Medresesi ve Türbeleri. (kaynak: M. SÖZEN, Anadolu Medreseleri cilt 1, 1970, İstanbul: İ.T.Ü. Mimarlık Fakültesi, sayfa: 203, şekil 36).

Plan C.1.1.1.7. Cizre Kırmızı Medrese ve Türbeleri(biri kare planlı). (kaynak: Birgül AÇIKYILDIZ, ŞENGÜL, Cizre Kırmızı Medrese Mimari İktidar ve Tarih, kebikeç, 38, 2014, sayfa: 171). (makalede kullanılan plan Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi'nden).

Plan C.1.1.1.1.1. Şam Nuriye Medresesi ve girişin solunda Nureddin Zengi'nin Türbesi. (kaynak: https://cdn.islamansiklopedisi.org.tr/madde/33/nureddin-zengi-kulliyesi-2_m.jpg).

Plan C.1.1.1.1.2. Melik Necmeddin Eyyüb Medresesi ve Türbesi. (kaynak: Ahmet Ali BAYHAN, Mısır'daki Eyyubi Devri Mimari Eserleri Medreseler ve Hankah/Zaviyeler, Erzurum Atatürk Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü Dergisi, sayı: 12, 2004, sayfa: 13). çizim: 3).

Plan C.1.1.1.1.3. Kahire Sultan Hasan Medresesi ve Türbesi. (kaynak: Yaşar ÇORUHLU, Türk-İslam Sanatının ABC'si, 2000, İstanbul: Kabalcı Yayınları, çizim: 36).

Plan C.1.1.1.1.4. Kahire Sultan Kalavun Medresesi ve Türbesi. (kaynak: Yaşar ÇORUHLU, Türk-İslam Sanatının ABC'si, 2000, İstanbul: Kabalcı Yayınları, çizim: 35).

Plan C.1.1.1.1.5. (Plan A.3.1.1.).

Plan C.2.1. Cizre Kırmızı Medrese ve Türbeleri(biri kare planlı). (kaynak: Birgül AÇIKYILDIZ, ŞENGÜL, Cizre Kırmızı Medrese Mimari İktidar ve Tarih, kebikeç, 38, 2014, sayfa: 171). (makalede kullanılan plan Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi'nden).

Plan ve Kesit G.1.1. I.İbrahim Tamgaç Buğra Han Medresesi ve Türbesi Planı ve Kesiti. (kaynak: Ara ALTUN, Ortaçağ Türk Mimarisi'nin Anahatları İçin Bir Özet, şekil 21'den düzenlenerek, 1988, İstanbul: Arkeoloji ve Sanat Yayınları).

KESİTLER

Kesit C.3.1. Kysyteri Gevher Nesibe(Çifte Medrese) Türbesi. (kaynak: O. C. TUNCER, Anadolu Kümbetleri, cilt: 1, 1986, Ankara: Güven Matbaası, sayfa: 145).

Kesit C.3.2. Kayseri Avgunu Medresesi Türbesi. (kaynak: H. ÖNKAL, Anadolu Selçuklu Türbeleri, 2.baskı, 2015, Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Yayınları, sayfa: 347, şekil: 191).

Kesit C.3.3. Kırşehir Cacabey Medresesi Türbesi. (kaynak: H. ÖNKAL, Anadolu Selçuklu Türbeleri, 2.baskı, 2015, Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Yayınları, sayfa: 357, şekil: 196).

Kesit C.3.4. Kayseri Huand Hatun Medresesi Türbesi. (kaynak: H. ÖNKAL, Anadolu Selçuklu Türbeleri, 2.baskı, 2015, Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Yayınları, sayfa: 113, şekil: 50).

Kesit C.3.5. Sivas İ.İzzeddin Keykavus Darüşşifası Türbesi. (kaynak: H. ÖNKAL, Anadolu Selçuklu Türbeleri, 2.baskı, 2015, Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Yayınları, sayfa: 341, şekil: 188).

Kesit C.3.6. Isparta-Atabey Ertokuş Medresesi Türbesi. (kaynak: H. ÖNKAL, Anadolu Selçuklu Türbeleri, 2.baskı, 2015, Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Yayınları, sayfa: 78, şekil: 28).

Kesit C.3.7. Erzurum Hatuniye (Çifte Minareli) Medresesi'nin Türbesi. (kaynak: G. SCHNEIDER, Türk Mimarisinden Çizimler, (Y.H.) Zeki SÖNMEZ, Mimar Sinan Üniversitesi Yayınları, Sosyal Bilimler Enstitüsü, sayfa: 109).

Kesit C.3.8. Afyon-Çay Yusuf bin Yakup Medresesi(Taş Medrese) Türbesi. (kaynak: H. ÖNKAL, Anadolu Selçuklu Türbeleri, 2.baskı, 2015, Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Yayınları, sayfa: 242, şekil: 135).

Kesit C.3.1.1. Sivas-Divriği Melike Turhan Darüşşifası'nın Türbesi. (kaynak: O. C. TUNCER, Anadolu Kümbetleri, cilt: 1, 1986, Ankara: Güven Matbaası, sayfa: 237).

Kesit C.3.1.2. Erzurum Yakutiye Medresesi'nin Türbesi. (kaynak: M. SÖZEN, Anadolu Medreseleri cilt 2, 1972, İstanbul: İ.T.Ü. Mimarlık Fakültesi, sayfa: 4, şekil: 1a).

Kesit C.3.1.3. Karaman İbrahim Bey Medresesi'nin Türbesi, (kaynak: M. SÖZEN'den düzenlenerek, Anadolu Medreseleri, cilt 2, 1972, İstanbul: İ.T.Ü. Mimarlık Fakültesi, sayfa:38, şekil: 7e'den).

1.GİRİŞ

1.1.Çalışmanın Amacı:

Anadolu Selçuklu Mimarlığı, tarih içinde sürekli gelişmekte olan Türk mimarlığının önemli bir dönemini içine alan ve hem Osmanlı dönemi mimarlığını hem de Osmanlı Devleti'nin son zamanlarında gelişme gösteren I.Ulusal Mimarlık Akımı'nı etkilemesi bakımından önem taşımaktadır.

XI. ve XII.yy.'da nadiren de olsa ilk mimarlık eserlerini ortaya koyan Anadolu Selçukluları, XIII.yy. itibariyle nihayet Anadolu'da gücünü ispatlamış ve askeri faaliyetler yerini daha çok ticari, sanatsal ve mimari faaliyetlere bırakmıştır. Bu süreçte karşılaşılan en önemli yapılar, Büyük Selçuklular'dan itibaren sistemli bir şekilde bir prestij yapısı olarak karışımıza çıkan eğitim yapıları olan medrese ve onların plan tiplerinden gelişen darüşşifalar ile Türklerin asırlardan beri ölümlerine ve ölüme olan saygılarını artık yerin üstünde yapısal anlamda temsil eden "türbe" ve "kümbet" adıyla anılan mezar yapılarıdır.

Anadolu'daki ilk örnekleriyle Erken Beylikler döneminde karşılaşılan medrese, darüşşifa ve türbe örnekleri, XIII.yüzyılda Anadolu Selçuklu Devleti'nin zamanla neredeyse bütün yarımadaı kontrol altına almasıyla hızlı bir şekilde yayılmışlardır. Söz konusu bu yapılar aynı zamanda kurdukları medrese ve darüşşifa ile türbe ilişkisi bakımından dikkat çekmektedirler. Hatta kimi zaviye ve ibadet yapıları olan cami, mescit gibi yapıların da türbeyle ilişkisi görülebilmektedir.

Çalışmanın amacı, türbe ve kümbet olarak bilinen ve çalışma içerisinde "türbe" olarak ifade edilen mezar yapılarının medrese ve darüşşifa yapılarıyla kurdukları ilişkinin temelinde yatan nedeni ve ilişkinin nasıl kurulduğunu açıklığa kavuşturmadır.

1.2. Çalışmanın Kapsamı ve Yöntemi:

Çalışma kapsamında, üzerinde durulacak olan eserlerin tamamı veya büyük bir kısmının günümüze gelebilmiş ve fikir verebilecek durumda olan yapılar dikkate alınmış olup, restorasyon sürecinde olan, dönem özelliğini yitirmiş, küçük bir bölümü ayakta kalmış ve fikir veremeyecek durumdaki yapılar ile günümüzde ayakta olmayıp, kaynaklardan teyit edilen yapılara çalışmanın katalog bölümü öncesinde ve karşılaştırma ve değerlendirme kısmında değinilmiştir.

Çalışmada ayrıca Anadolu Selçuklu mimarlığının çağdaşlarına, öncesine ve sonrasına, türbenin medrese, darüşşifa ve diğer yapılarla ilişkisinin tarihsel süreci açısından değinilerek, Anadolu Selçuklu mimarlığının öncülleri, ardılları hatta komşularıyla nasıl bir ilişki kurduğu ve bu sayede tespit edilebilen yapıların Anadolu Selçuklu mimarlığında konu içindeki eserlerle karşılaştırılarak değerlendirilmesi amaçlanmıştır.

Yöntem olarak, öncelikle tez metninin yazımında Times New Roman 12 punto yazı stili kullanılmış, dipnot yazımı calibri 10 puntıyla yapılmıştır. Tez metninin tamamının hazırlanmasında APA stiline başvurulmuştur. Tez metni yazımına geçmeden önce kaynak araştırması yapılarak, Anadolu'nun tarihi coğrafyası ve Anadolu'da Selçuklu dönemi tarihi üzerinde durulmuş, bu aşamadan sonra Anadolu'da Selçuklu Devri Mimarlık Ortamı başlığı altında Anadolu Selçuklu devri mimarlığından söz edilmiştir. Bu giriş aşamasının ardından, konunun Türk ve İslam ülkeleri mimarlığı genelinde ve Anadolu Selçuklu Mimarlığı özelinde özü açıklanmıştır. Sonrasında konunun içeriğini oluşturan eserler; yeri, tarihi, mimarı, banisi, incelenme tarihi, mimari ve süsleme özellikleri, yapı ile türbe ilişkisi ve günümüzdeki durumu vb. özellikleri üzerinde durulmuştur. Bu aşamada söz konusu mimari eserler içerisinden günümüzde büyük ölçüde ayakta, fikir verebilir durumda olan ve restorasyon sürecinde olmayan eserler katalog sistemiyle ele alınmıştır.

Bu aşamadan sonra Karşılaştırma ve Değerlendirme bölümünde, incelenen söz konusu eserlerde görülen medrese ve darüşşifa ile türbe ilişkisinin, konumsal özellikleri, mimari özellikleri, yapı malzemesi ve süsleme özellikleriyle yapı ve bani ilişkisi, hem incelenen eserler arasında hem de Anadolu Selçuklu Mimarlığı'nın dışındaki konuyla ilgili mimari eserlerle Anadolu Selçuklu Öncesi, Anadolu Selçuklu Çağı ve Anadolu Selçuklu Sonrası başlıkları altında karşılaştırılarak, genel bir değerlendirmesi yapılmıştır.

1.3. Medrese ve Darüşşifa ile Türbe İlişkisi Hakkında Yapılan Çalışmalar:

Anadolu Selçuklu Mimarlığı'nda medrese ve darüşşifa ile türbe ilişkisi ile dolaylı yahut doğrudan ilgili yayınlar bulunmaktadır. Bu konuda, ilk olarak Prof. Dr. Suut Kemal YETKİN'in yazdığı ve 1954 yılında ilk baskısı yapılan, sonraki yıllarda 1984'e kadar benzer isimlerle basılan eserlerinde¹, gerek İslam mimarisi üzerinden gerekse Türk mimarisi üzerinden konuya bir ve iki sayfa içinde değinilmiştir. Bundan başka, Prof. Dr. Doğan KUBAN'ın, 1965 yılında yazdığı eserinde² de bu konuya yüzeysel olarak değinilmiştir. Aynı yıllarda(1967) Murat KATOĞLU tarafından kaleme alınan makalede³ de doğrudan olmamakla beraber konuya değinilmektedir.

1969 yılında basılan Aptullah KURAN'ın eserinde⁴ XII. ve XIII.yy. medreselerinin değerlendirildiği bölümde, medrese içindeki bölümlerden söz edilirken, türbeye de yer verilmesi yavaş yavaş bu konunun irdelenmeye başlanacağını bir işarettir. Bu tarihten yaklaşık on yıl sonra da Orhan Cezmi TUNCER tarafından, Güzel Sanatlar Akademisi'nde doktora tezi olarak yazılan(1978) ancak basımı geciken ilk eserinde⁵ Anadolu kümbetlerinin bölgelere göre değerlendirildiği bölüm ile I. ve III. ciltlerin değerlendirme bölümlerinde bu konuya yer verilmekle kalınmamış, nedeni de sorgulanmıştır. Aynı süreç içinde, 1981 yılında Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yıllık Araştırmalar Dergisi'nin 3. sayısında çıkan, Prof. Dr. Gönül ÖNEY'in makalesinde⁶ ise bu konuya bölgelere göre türbelerin plan, tasarım ve mimari karşılaştırması aşamasında yer verilmiştir. 1988 yılında ise Ortaçağ Anadolu Türk Mimarlığının bir özet halinde değerlendirildiği Prof. Dr. Ara ALTUN'un çalışmasında⁷ külliye kurma faaliyetinden söz edilirken medrese, darüşşifa, türbe, mescit gibi yapıların organik bir şekilde bir araya geldiklerine değinilmektedir. Prof. Dr. Gönül CANTAY'ın 1976'daki araştırmalarından hareketle, 1992'de basılan

¹. YETKİN, S. K. (1954). İslam Sanatı Tarihi, (1965). İslam Mimarisi, (1970). Türk Mimarisi, (1974). İslam Ülkelerinde Sanat, (1984). İslam Ülkelerinde Sanat(2.baskı).

². KUBAN, D. (1965). Anadolu Türk Mimarisinin Kaynak ve Sorunları.

³. KATOĞLU, M. (1967). XIII.yy. Anadolu Türk Mimarisi'nde Külliye, Belleten.

⁴. KURAN, A. (1969). Anadolu Medreseleri c.1, Ankara: O.D.T.Ü. Mimarlık Fakültesi.

⁵. TUNCER, O. C. (1986), Anadolu Kümbetleri I, (1991) Anadolu Kümbetleri II, (1991) Anadolu Kümbetleri III, Ankara.

⁶. ÖNEY, G. (1981), İran ve Anadolu Selçuklu Türbelerinin Mukayesesi, Yıllık Araştırmalar Dergisi, s.3, s.41-66

⁷. ALTUN, A. (1988), Ortaçağ Türk Mimarisinin Ana Hatları İçin Bir Özet, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul.

eserinde,⁸ darüşşifaların başka yapılarla ilişkisinden(cami-mescit-türbe gibi) söz edildiği gibi 2002’de basılan çalışması⁹ ve aynı yıl içinde çıkan makalesinde¹⁰ medrese ve darüşşifanın türbe ile ilişkisine külliye kurgusu üzerinden değinilmiştir.

Konuyla ilgili en dikkat çekici çalışma, 1993 yılında O.D.T.Ü.’den çıkan ve Başak İPEKOĞLU tarafından yazılan doktora tezi¹¹ ve onun özeti niteliğinde olan, farklı tarihlerde, farklı yayınlarda basılan bildiri ve makaleleri¹² olup, medrese ve darüşşifanın türbe ile ilişkisinden ziyade, Anadolu Selçuklu Mimarlığı’nda yapı ilişkisiyle ilgili en kapsamlı çalışmalardır. Sayın İPEKOĞLU, gerek tezinde, gerekse özeti niteliğindeki bildiri ve makalelerinde Anadolu Selçuklu Mimarlığında medrese ile darüşşifanın ve ayrıca cami, mescit ve zaviye/hankah yapılarının türbeyle ilişkisini itinayla ele almıştır. Bu çalışmadan sonra 1996 yılında basılan Prof. Dr. Hakkı ÖNKAL’ın çalışmasında¹³ O.C.TUNCER’in çalışmasından¹⁴ farklı olarak, yapıların içinde yer alan türbelere bir başlık içerisinde yer verilmiş, ayrıca türbeler üzerinden, çalışmadaki bazı bölümlerde konunun üzerinde özenle durulmuştur. Bu çalışmanın ardından 2003 yılında M.S.Ü.’den çıkan ve Zeynep (DEMİRCAN)AKSOY tarafından yazılan yüksek lisans tezinde,¹⁵ Kırşehir’deki Cacabey Medresesi’nden söz edilirken, bu yapıdan hareketle iki sayfa olarak konuya

⁸ .CANTAY, G. (1992). Anadolu Selçuklu ve Osmanlı Darüşşifaları. Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Yayınları.

⁹ .CANTAY, G. (2002). Osmanlı Külliyelerinin Kuruluşu. Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Yayınları.

¹⁰ .CANTAY, G. (2002). Türk Mimarisinde Külliye, Türkler Ansiklopedisi, c.7, (s.836).

¹¹ .İPEKOĞLU, B. (1993). Buildings With Combined Functions in Anatolian Seljuk Architecture(An Evoluation of Design Principles, Past and Present Functions)(Anadolu Selçuklu Mimarlığında Birleşik İşlevli Yapılar İçin Bir Değerlendirme(Geçmişten Günümüze Fonksiyonlar)), Doktora Tezi, ODTÜ, Ankara.

¹² .İPEKOĞLU, B. (1993). *Terminology Relating to ‘Buildings that have Combined Functions’ in Anatolian Seljuks Architecture*, O.D.T.Ü. Mimarlık Fakültesi Dergisi, S.13/1-2, s.53., Anadolu Selçuklu Mimarlığında Bir Grup Tasarım Ürünü İçin Yeni Bir Tanımlama: Birleşik İşlevli Yapılar, VI. Selçuklu Semineri, 7 Nisan 2000, Antalya, Bildiriler, Tarihhsiz, s.57., (2001) Anadolu Selçuklu Dönemi Birleşik İşlevli Yapıları İçin Bir Değerlendirme Yöntemi, I.Uluslararası Selçuklu Kültür ve Medeniyeti Kongresi, 11-13 Ekim 2000 Konya, c.1., s.407.

¹³ .ÖNKAL, H. (1996). Anadolu Selçuklu Türbeleri, Ankara: T.T.K.

¹⁴ .TUNCER, O,C, (1986). Anadolu Kümbetleri c.I., Ankara.

¹⁵ .AKSOY, DEMİRCAN, Z. (2003), Orta Anadolu’da İlhanlı Dönemi Mimari Eserleri, yüksek lisans tezi, MSÜ, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sanat Tarihi Anabilim Dalı, Türk-İslam Sanatları Programı.

yer verilmiş olup, yine aynı kişinin 2015 yılında çıkan makalesinde¹⁶ konuya geniş ölçüde değinilmektedir.

Zeynep (DEMİRCAN) AKSOY'un yüksek lisans çalışmasından bir yıl sonra, 2004 yılında Çağla CANER YÜKSEL tarafından sunulan bildiride¹⁷ konuya tek örnek özelinde değinilmiştir. Ancak bildiride, cami ile türbe ilişkisi de olup, bir külliye kurgusunun tek yapı bütünlüğünde ele alınması bakımından önem taşımaktadır.

Son olarak, Prof. Dr. Yekta DEMİRALP'in makalesi,¹⁸ medrese-türbe ilişkisinden ziyade türbenin konum olarak ve plan tipi olarak da incelendiği önemli bir çalışmadır.



¹⁶ .AKSOY, DEMİRCAN, Z. (2015). Diğer Yapılarla İlişkileri Bakımından Mezar Anıtları, Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi, c.8, S.38, (s.487).

¹⁷ .YÜKSEL, CANER, Ç. (2004). Divriği Ulu Camii, Türbesi ve Medresesi'nin Mekan Organizasyonu Bakımından İncelenmesi, Konya Kitabı X: Oluş Arık ve Rüçhan Arık'a Armağan, (s.) Konya.

¹⁸ .DEMİRALP, Y. (2007). Anadolu Medreselerindeki Türbe Mekanı Hakkındaki Gözlemler, Arkeoloji ve Sanat Dergisi, c.29, S.125.

2. ANADOLU SELÇUKLU DEVLETİ TARİHİ:

Anadolu adı Yunanca'daki "Anatole" kelimesinden gelmiş olup "Doğu" anlamını taşımaktadır. Bu adı Yunanlılardan başka Romalılar da sıkça kullanmışlardır.¹⁹ Tarih boyunca çeşitli kavimlere ve güçlü imparatorluklara ev sahipliği yapan Anadolu, bir diğer adıyla Küçük Asya, Ortaçağ'da kapılarını önce Müslüman Araplara, sonrasında da Selçuk Türklerine aralamıştır.

Selçuklular, tarih sahnesine XI.yy.'da, Gazne Devleti'ni Dandanakan Savaşı'nda(1040) yenerek çıkmış olup, Maveraünnehir ve İran'ı içine alan coğrafyada kurdukları devletlerinin adı Dokak'ın oğlu Selçuk Bey'den gelmektedir. Kısa zamanda, Selçuk Bey'in oğulları Tuğrul ve Çağrı Beyler önderliğinde büyük bir güç haline gelen Selçuklu Devleti, Abbasi Halifesi'nin de desteğinin alınmasıyla,²⁰ Ortaçağ'da gücünün adeta doruk noktasına ulaşmıştır. XI. yüzyılın ikinci yarısında ülkenin başına geçen Alp Arslan, artan nüfus sorunundan dolayı ülkenin sınırlarını batıya doğru genişletme kararı almıştır. 26 Ağustos 1071 tarihinde Doğu Roma İmparatorluğu'na karşı kazandığı Malazgirt Zaferi'yle de Anadolu toprakları, fethetme açık hale gelmiştir.²¹ (bkz.: Harita 1). Zaferin ardından, yaklaşık çeyrek asırlık bir zaman içinde, Alp Arslan'ın komutanları fethettikleri yerlerde kendi beyliklerini kurdukları gibi komutanlardan biri olan Kutalmışoğlu Süleymanşah da 1075 yılında, önce Konya'yı (Iconium), oradan da hareketle İznik'i(Nicaea) alarak Anadolu Selçuklu Devleti'ni kurmuştur.²²

Anadolu'da 1075 yılı itibariyle kurulan Anadolu Selçuklu Devleti, kurulduğu dönemde, Orta Anadolu ile Batı Anadolu'nun bir kısmına hakimdi. Hatta Üsküdar kıyılarında da Selçuklular görülmektedirler. (bkz.: Harita 2). Süleymanşah'ın devleti kurmasından bir süre sonra vefat etmesiyle, geçici bir otorite boşluğu olduysa da oğlu I.Kılıç Arslan'ın, İsfahan'dan gelip İznik'te tahta oturmasıyla bu durum düzelmiştir.²³ Ancak, o sıralarda Avrupa'da, Doğu Roma İmparatorluğu'nu Selçuklulardan korumak ve Kutsal Topraklar'ı²⁴ Müslümanlardan geri almak için

¹⁹ .SEVİN, V. (2001). Anadolu'nun Tarihi Coğrafyası I, (s. 2-3). Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.

²⁰ .MERÇİL, E. (1991). Müslüman Türk Devletleri Tarihi, (s.51). Ankara: T.T.K. Basımevi.

²¹ .AYÖNÜ, Y. (2014). Selçuklular ve Bizans, (s.54). Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.

²² .MERÇİL, E. a.g.e. (s.106).

²³ .MERÇİL, E. a.g.e. (s.115).

²⁴ .Bu ifadeyle kast edilen bölge günümüzün Filistin topraklarıdır.

başlayan Haçlı Seferleri,²⁵ Anadolu Selçuklu payitahtının Konya'ya taşınmasını zorunlu kıldığı gibi, Anadolu Selçuklu Devleti'ni XII.yy. sonlarına kadar zor durumda bırakmıştır. (bkz.: Harita 3). XII.yy. boyunca, Anadolu Selçuklu tahtında I.Kılıçarslan, Şahinşah(Melikşah), I.Mesud, ve II.Kılıçarslan bulunmuştur. Bu sürede Anadolu Selçuklu Devleti, batıda Doğu Roma İmparatorluğu, doğuda Anadolu Beylikleri(Mengücek, Artuklu, Saltuklu, Danişment) ve güneyde Ermenilerle Haçlılar arasında sıkışıp kaldığı gibi, Anadolu'daki güçler dengesi bir süreliğine Danişmentlilerin lehine dönmüştür.²⁶

II.Kılıç Arslan dönemi, Anadolu Selçuklu Devleti'nin kendisini toparlamaya başlaması bakımından önemlidir. Tahta çıktığı dönemde, Doğu Roma İmparatoru Manuel Komnenos'un, Anadolu beylikleriyle, Ermenilerle ve Nureddin Mahmud bin Zengi ile ittifak kurması, sultanı imparator ile kolay kolay kabul edilmeyecek bir antlaşma yapmak zorunda bırakmıştır.²⁷ Ancak, 1176 yılında Doğu Roma İmparatorluğu'na karşı kazanılan Miryokefalon Zaferi, yapılan antlaşmayı hükümsüz kılmıştır. Ayrıca Doğu Roma ve Avrupa'nın, Anadolu'yu artık bir Türk yurdu olduğunu kabul etmelerini sağlamıştır. Ancak, başarılı bir siyaset izleyen II.Kılıçarslan'ın, vefatından kısa bir süre önce, eski Türk devlet geleneğinin bir gereği olarak, devleti evlatları arasında pay etmesi ve veliaht olarak da en küçük oğlu Gıyaseddin Keyhüsrev'i ataması,²⁸ Anadolu Selçuklu Devleti'nde yeni bir krizin başlangıcı olmuştur. Nitekim, 1192 yılında II.Kılıçarslan'ın vefatından sonra tahta çıkan I.Gıyaseddin Keyhüsrev, saltanatının erken zamanında, tahtı büyük kardeşi Tokat Meliki II.Rükneddin Süleymanşah'a bırakarak 1197 yılında başkentten ayrılmıştır. Veliaht kardeşinin tahtını elinden alan II.Rükneddin Süleymanşah ise kısa süren saltanatında önce iç meselelerin üstesinden gelmiş, sonrasında da devleti tekrar tek vücut haline getirmiştir.

I.Gıyaseddin Keyhüsrev, 1205 yılında ikinci defa tahta çıktığı sıralarda, ülkeyi hem kuzey Anadolu seferiyle hem de güneyde Antalya'nın(1207) fethiyle uluslararası deniz ticaretine açmıştır.²⁹ Ayrıca, ülkenin kurulduğu dönemdeki askeriyeye dönük faaliyetler, yavaş yavaş ticari ve sosyal alanlara yönelmeye başlamıştır. XIII.yy.'ın

²⁵ .Haçlı Seferleri için ayrıca bakınız: İslam Ansiklopedisi, Haçlı Seferleri Maddesi, Işın Demirkent.

²⁶ .MERÇİL, E. a.g.e. (s.120).

²⁷ .MERÇİL, E. a.g.e. (s.125).

²⁸ .İbni BİBİ, Selçukname, çev.: Mürsel ÖZTÜRK. (s.41), Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.

²⁹ .MERÇİL, E. a.g.e. (s.135).

başlarından itibaren Selçuklular, ticaret yapıları, eğitim ve sağlık hizmeti veren yapılara ağırlık vermeye başlamışlardır. Anadolu Selçuklu Devleti'nin yavaş yavaş sosyo-kültürel ve iktisadi anlamda gelişme gösterdiği bu dönemde, İznik Roma İmparatorluğu³⁰ ile arasında gerçekleşen Alaşehir(Antiokheia) Savaşı(1210), tahtta ciddi bir değişikliğe neden olmuştur.³¹

I.Gıyaseddin Keyhüsrev'in bu iki dönemlik saltanatından sonra, yerine oğlu I.İzzeddin Keykavus geçmiştir. 1211-1220 yıllarını kapsayan I.İzzeddin Keykavus dönemi, Anadolu Selçuklu Devleti'nin yeniden denizlerle bağlantı kurması, Antalya'nın kurtulması, Trabzon'un ve Kilikya'nın tabiiyete alınması, bundan başka ticari ve ekonomik faaliyetlerin yeniden canlanması, imar faaliyetlerinin artması bakımından önem taşımaktadır. 1221 yılında Sivas'ta tahta çıkan kardeşi I.Alaeddin Keykubad³² da onun döneminde Anadolu Selçuklu'nun ulaştığı kudret ve refahı zirveye ulaştırmıştır.

I.Alaeddin Keykubad'ın tahta çıktığı dönemde, Asya ve Avrasya'yı vuran Moğol İstilasına karşı Konya, Sivas, Kayseri gibi mühim yerleşimlerin surlarını yeniden yaptırmıştır.³³ Bu savunma önlemlerinin ardından da güney Anadolu seferine çıkarak, Antalya yakınlarındaki Kolonoros Kalesi'ni ve yine civarındaki Alara Kalesi'ni fethetmiştir. Sultan Alaeddin ayrıca, Kolonoros Kalesi komutanı Kyr Vart'ın kızı Huand'ı da kendine eş olarak almıştır.³⁴

Sultan Alaeddin 1225 yılında, vaktiyle ağabeyinin vefatından ve Selçuklu-Eyyübi rekabetinden istifade edip kuzeye açılmak isteyen Kilikya Ermenilerine karadan ve denizden sefer düzenleyerek, Ermenilerden alınan vergiyi iki katına çıkarttırmış,³⁵ ardından da Diyarbakır'a(Amid) yönelmiştir. Ancak, Artuklu-Eyyübi müttefik ordusunu mağlup etmiş olsa da şehri alamamıştır. Bu gerginlikten sonra, yaklaşan Moğol tehlikesine karşı, güç birliği oluşturmak isteyen sultan, Suriye Eyyübilerinin lideri Melik Adil'in kızı Gaziye Hatun'la evlenerek akrabalık yoluyla diplomatik

³⁰ .İznik Roma İmparatorluğu ve Trabzon Roma İmparatorluğu, IV.Haçlı Seferi'nde İstanbul'un Latinler tarafından ele geçirilmesinden Sonra Doğu Roma İmparatorluğu'nun bazı hanedan ve saray üyelerinin Anadolu'da kurdukları devletlerdir.

³¹ .MERÇİL, E. a.g.e. (s.136).

³² .MERÇİL, E. a.g.e. (s.140).

³³ .TURAN, O. Selçuklu Tarihi Araştırmaları, (s.228). Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.

³⁴ .TURAN, O. a.g.e., (s.229).

³⁵ .MERÇİL, E. a.g.e. (s.142).

yakınlık kurmayı amaçlamıştır.³⁶ Anadolu’da bu gelişmeler olurken, 1220’li yıllarda Moğolların önünden batıya doğru sürüklenen Harzemşahlar Anadolu kapılarına ulaşmışlardır. Alaeddin Keykubad, Moğol tehlikesine karşı başta Celaleddin Harzemşah’la ittifak kurmak istese de Celaleddin Harzemşah’ın sözünde durmayışı, iki lideri ittifak kuracakları yerde karşı karşıya getirmiştir. Sonuçta, 10 Ağustos 1230 tarihinde gerçekleşen Yassıçemen Savaşı’nda Alaeddin Keykubad, Celaleddin Harzemşah’ı ağır bir yenilgiye uğratmıştır. Ancak, bu savaştan sonra Moğollar ile Anadolu Selçuklu Devleti sınır komşusu olmuşlardır.³⁷

İlk Moğol birlikleri 1231 yılı ortalarında Anadolu’ya girerek, Sivas’a kadar ilerlemişlerdir. 1236-38 yılları arasında ise Moğol hakanı Ogeday ile Sultan I.Alaeddin Keykubad arasında elçiler gidip gelmektedir. Bu tarihlerde Diyarbakır’a sefer hazırlıkları da yapan sultan, 1238 yılında Kayseri’de, Suriye’nin Eyyübi melikleriyle bir araya gelmiş ve Gaziye Hatun’dan olan oğlu İzzeddin’i, III.Kılıçarslan adıyla veliahtı ilan etmiştir. Sultan, burada ayrıca yabancı devlet adamları ve elçilerin şerefine de bir ziyafet tertiplemiş ancak, Ramazan Bayramı’nın üçüncü günü yediği kuş etinden zehirlenerek hayatını kaybetmiştir.³⁸ 17 yıl süren bu dönem sona erdiğinde, Anadolu Selçuklu Devleti için de geri sayım başlamıştır (bkz.: Harita 4).

I.Alaeddin Keykubad’ın saltanatının sona erdiği 1238 yılı ile devletin tamamen yıkıldığı 1308 yılı aralığında II. Gıyaseddin Keyhüsrev, II.İzzeddin Keykavus-IV.Kılıçarslan-III.Alaeddin Keykubad, III.Gıyaseddin Keyhüsrev, II.Mesud, IV. Alaeddin Keykubad ve II.Mesud(2.defa) tahta çıkmışlardır. Anadolu Selçuklu Devleti’nde II.Gıyaseddin Keyhüsrev döneminde yaşanan Saadeddin Köpek sorunu ve Babai İsyanı’nın ancak bastırılabilmesi, Moğollara bekledikleri fırsatı vermiştir. Nitekim 1243 yılında gerçekleşen Köseadağ Savaşı’ndan zafer kazanan Moğollar, ülkenin iplerini adeta ellerine almışlardır. Köseadağ Savaşı’ndan bir süre sonra bazı Selçuklu devlet adamlarını da yakınına çekmeyi başaran Moğollar, önce Doğu Anadolu ile İran arasında İlhanlı Devleti’ni kurmuşlar, sonrasında Anadolu Selçuklu ordusunu 1256 yılında Sultan Hanı Savaşı’nda tekrar yenilgiye uğratmışlardır.³⁹

³⁶ .MERÇİL, E. a.g.e. (s.143).

³⁷ .MERÇİL, E. a.g.e. (s.145).

³⁸ .MERÇİL, E a.g.e. (s.147).

³⁹ .AKDAĞ, M. (1977). Türkiye’nin İktisadi ve İçtimai Tarihi, c.1.(s.74). İstanbul: Cem Yayınevi.

Savaşın ardından da Anadolu'yu Yunan Vilayeti ve Danişmendiye adlarıyla iki bölgeye ayırıp⁴⁰ kontrolünü iyice kolaylaştırmışlardır. Bundan başka, Nureddin Süleyman Pervane gibi üst düzey devlet adamlarıyla sultanları da istedikleri gibi kontrol etmekteydiler. Nitekim bu siyasi ve ekonomik sömürüye daha fazla dayanamayan Anadolu Selçuklu Devleti, son sultanı II.Mesud'un(2.saltanatında) 1308 yılında vefat etmesiyle birlikte tarih sahnesinden çekilmiştir.⁴¹

⁴⁰ .AKDAĞ, M. a.g.e. (s.74).

⁴¹ .MERÇİL, E. a.g.e. (s.167).

3. ANADOLU'DA SELUKLU DEVRİ MİMARLIK ORTAMI:

Anadolu'da Türk mimarisinin en erken örnekleri henüz XI.-XII.yy.'da Büyük Selçuklular ile Anadolu'ya gelen Selçuklu kumandanlarının kurduğu beyliklerin eserleridir. Söz konusu bu beyliklerin yerleştikleri bölgelerin daha batısında bulunan, bu nedenle Doğu Roma İmparatorluğu ve Haçlılarla sık sık mücadele halinde olan Anadolu Selçuklularının ilk mimari eserlerini üretmeleri ise XII.yy. ortalarıyla XIII. yüzyıl başını bulmuştur. Ancak 1176 yılındaki Miryokefalon Zaferi'nden ve 1187-90 dolaylarında III. Haçlı Seferi'nin gerçekleşmesinden sonra Anadolu Selçukluları rahat nefes alabilmişlerdir.

XI. yüzyılda Anadolu'da sıklıkla görülen mimari hareketlilik, kale ve sur onarımı, burç yapımı, cami yapımı olmuştur. Bu süreçte, Anadolu'nun doğusunda Büyük Selçuklular tarafından yaptırılan, Diyarbakır surlarının üç büyük burcu, Ani Ulu Camii, Silvan Ulu Camii, Diyarbakır Ulu Camii, Siirt Ulu Camii ve Bitlis Ulu Camii yapıları, Anadolu'nun erken tarihli Türk eserleridir. Bu yapılar arasında, Silvan, Diyarbakır, Siirt ve Bitlis ulu camileri, mimari form olarak Şam Emeviye Camii'ni andırmaktadırlar. Ayrıca, XII.yy.'dan itibaren medrese, türbe ve diğer yapı türleri de yavaş yavaş görülmeye başlanmıştır.

Anadolu'da, Büyük Selçuklular eliyle görülen ilk Türk mimari yapılarından sonra, Büyük Selçuklu kumandanlarının Anadolu'da kurdukları Artuklu, Saltuklu, Danişmentli ve Mengücekli beyliklerinin eserleri görülmeye başlanır. Anadolu'da bu beylikler, Orta Anadolu'nun doğusuyla Doğu ve Güneydoğu Anadolu'da kurulmuşlardır. Bu beyliklerden, Sivas, Tokat, Kayseri ve Malatya dolaylarında Danişmentli,⁴² Divriği, Erzincan, Kemah ve Şebinkarahisar dolaylarında Mengücek,⁴³ Erzurum dolaylarında Saltuklu⁴⁴ ve Diyarbakır, Mardin, Harput dolaylarında da Artuklu Beyliği⁴⁵ kurulmuştur.

⁴² .ALTUN, A. (1997). Danişmendoğlu Mimarlığı, Eczacıbaşı Sanat Ansiklopedisi, İstanbul: YEM yayın, c.1, (s.422).

⁴³ .ALTUN, A. (1997). Mengücekolu Mimarlığı, Eczacıbaşı Sanat Ansiklopedisi, İstanbul: YEM yayın, c.2. (s.1198).

⁴⁴ .ALTUN, A. (1997). Saltukoğlu Mimarlığı, Eczacıbaşı Sanat Ansiklopedisi, İstanbul: YEM yayın, c.3. (s.1602).

⁴⁵ .ALTUN, A. (1997). Artukoğlu Mimarlığı ve Sanatı, Eczacıbaşı Sanat Ansiklopedisi, İstanbul: YEM yayın, c.1. (s.144).

Saltuklular ise Türbe mimarisine ağırlık vermiş olmalarıyla bilinirler. En önemli türbe yapıları ise Erzurum’da, günümüzde Hatuniye Medresesi’nin gerisinde yer alan Üç Kümbetler’dir. Saltuklular ayrıca Erzurum’da inşa ettikleri Erzurum Ulu Camii’nde, mihrap önü kubbesinin önünde, yapının ışık alabilmesi için bir açıklık bırakarak, camii mimarlığında, İsfahan Ulu Camii modeline bir göndermede bulunmuşlardır.

Anadolu'nun güneydoğusunda kurulmuş olan Artuklu Beyliği ise inşa ettiği mimari eserlerin formu ve bezemeleri bakımından, bir Anadolu beyliği olmaktan çok. Suriye'de görülen Zengi Atabeyliği'nin bir kolu olma izlenimini verir. Nitekim eserleri, tıpkı Divriği'deki külliye gibi tek ana beden duvarı içinde, yahut birbirlerine çok yakın biçimde bir külliye düzeninde inşa edilmiştir. Artuklular, bulundukları coğrafyada, diğer Anadolu Beyliklerinden ve Anadolu Selçuklularından çok uzun yaşamış ve bu süreç içerisinde önemli mimari eserler üretmişlerdir. Bağımsız bir türbe yapısı yapmamış olup, türbelerine de külliyeleri içinde yer vermişlerdir. Diyarbakır Ulu Camii çevresinde oluşturdukları külliye, Mardin'de Necmeddin

12

Külliyesi, Eminateddin Külliyesi, Mardin Şehidiye Medresesi, Sultan İsa Medresesi Artukluların Ortaçağ Anadolu Türk Mimarlığı için en önemli eserleridir. Ayrıca, Selçuklu medrese formuna yakınlık gösteren, Diyarbakır Zinciriye Medresesi, Mardin Hatuniye Medresesi ve Mardin'in Cizre İlçesi'ndeki Kırmızı Medresesi de önemli yapılardır. Camii olarak, Diyarbakır Ulu Camii ve Mardin Ulu Camii de önemli Artuklu eserleridir. Artuklular, ayrıca, Suriye'deki Zengi mimari eserlerin, Anadolu'da Selçuklu Mimarlığı'nı etkilemesinde köprü konumunda olmaları bakımından da önemlidirler.

Anadolu Selçuklu Devleti, kurulduğu dönemden XII.yy. sonlarına kadar Doğu Roma ve Haçlılarla mücadele etmekten Orta Anadolu'da konumlarını ancak sağlamlaştırabilmiştir. XII.yy. ortalarıyla başlayan mimari üretimleri, XII.yy. sonlarından, XIII.yy. ortalarında gerçekleşen Köseadağ yenilgisine kadar biraz seyrekler. Bunda toprak sisteminin de etkisi önem taşımaktadır. Nitekim komutanlara ve devlet adamlarına verilen ikta arazilerinin koşulları, yapı faaliyetlerini de etkilemiştir. Ancak, Köseadağ yenilgisinden sonra bazı devlet adamlarının hem Selçuklu Devleti'ne hem Moğollara çalışması, Moğolların, bu devlet adamlarına daha geniş ikta arazileri sunmasına neden olmuştur. Sonuçta, bu ikta arazilerinin, vakıf arazisine dönüştürülmesiyle yapı faaliyetleri de artmıştır. Ayrıca Moğolların da Anadolu'da görevlendirdikleri devlet adamları zamanla imar faaliyetlerinde kendilerini göstermeye başlamışlardır.

Anadolu Türk mimarisinde devlet hazinesi genelde askeri ve ticari yapılar için kullanıldığından şehirlerde ve menzillerde halka hizmet eden sivil yapıları sultanlar, hanedan mensupları veya varlıklı devlet adamları yaptırmaktaydı. Öyle ki, bu devlet adamlarından bazılarının bu şekilde prestiji ve devlet yönetimindeki etkileri de artmıştır. Bazıları bu prestiji şahsi menfaatleri doğrultusunda kullanırken bazıları da devleti kalkındırmak amacıyla hareket etmişlerdir.⁴⁷

Anadolu Selçuklu Mimarisi'nde görülen yapı tiplerini askeri, sivil, dini yapılar olarak iki ana gruba ayırmak mümkündür. Askeri yapılar içinde devletin yaptırdığı ve onarttığı kale, tersane, sur, burç, köprü gibi yapılar yer alırken, sivil mimari yapıları; eğitim ve sağlık hizmetleri için yapılan medreseler ve darüüşşifalar, temizlik

⁴⁷ .YAVAŞ, A. (2010). Anadolu Selçuklu Banilerinin Politik Yaşamlarıyla Mimari Faaliyetleri Arasındaki İlişkiler, TÜBAR, s. 28, (s. 409-417).

ihitiyacının giderildiği hamamlar, su ihtiyacının giderildiği çeşmeler, şehir içinde ekonomik faaliyetlerin gerçekleştiği çarşılar ile uluslararası ticaret ağı üzerinde bulunan kervansaraylar ve hanlar, gibi yapılar oluşturmaktadır. Dini yapıları ise şehir halkının toplu ibadet ihtiyacı ulu camiiler ve daha küçük ölçekli ibadet yapıları olan mescitler, İslam'ı ve İslam kültürünü yaymayı amaç edinmiş şahsiyetlerin mekanı konumunda olan zaviye(hangah) yapılarıyla, mezar yapısı olarak türbeler oluşturmaktadır. Bu yapıların vücuda getirilmesinde, Türk sanatı ve mimarisinin Anadolu öncesi ve İslam öncesi evresi, İslam sanatı ve mimarisinin etkisi ve önemi ile Anadolu'da Türklerin komşu olduğu medeniyetlerin etkisi büyük önem taşımaktadır.

Özellikle, Orta Asya'dan,Karahanlı, Gazne ve Büyük Selçuklu ile Suriye ve Musul'dan Zengi etkisi, Anadolu dışından ve yakın çevresinden gelen etkilerin kaynaklarıdır. Anadolu'da ise doğu Ermeni ve kuzeydoğuda Gürcü etkisi, batıda ise Geç Antik devir ve Doğu Roma Mimarlığı etkisi, Anadolu Selçuklu mimarlığının oluşmasında önem taşımaktadırlar. Bu medeniyetlerin yapılarında görülen çeşitli özellikler ile Anadolu'da Selçuklulardan önce yapı faaliyetlerine girişen beyliklerin eserleri, Anadolu Selçuklu mimarisinin bir gelişim çizgisi yakalamasına zemin hazırlamıştır. Anadolu Selçuklularında, dini yapılar olan camii ve mescitler diğer yapılara göre daha az bir öneme sahip olmuşlardır. Nitekim ibadet, neredeyse her alanda yapılabilmektedir, ancak ülkenin kültür ve medeniyetini geliştirecek, ülkeyi kalkındıracak nitelikler barındıran yapılar daha önemlidirler. Bu yüzden ilk sıralarda cami ve mescit gibi ibadet yapıları olsa bile, yapılaşmanın asıl mihenk taşları medrese, darüşşifa, zaviye/hankah, kervansaray gibi yapılar olup bunları da türbe yapıları izlemiştir.

Anadolu Selçuklu mimarlığında görülen medreselerin erken örnekleri, Karahanlı, Gazneli ve Büyük Selçuklular'a ait olup, zamanla bu yapı tipi Anadolu'da kurulan ilk Türk beyliklerinde de görülür. Ortaçağ Anadolu Türk Mimarlığı'nda, ilk karşılaşılan medreseler, Bosra'daki Gümüştegin Medresesi'ni andıran, Tokat ve Niksar'da yapılan Yağıbasan Medreseleri⁴⁸ olup bu yapılar kareye yakın dikdörtgen planlı ve üstü örtülü bir avluya sahiptirler. Avlunun üst örtüsü, avluyu sınırlayan duvarlara oturmaktaydı.

⁴⁸ .ASLANAPA, O. (1984). Türk Sanatı, (s.135). İstanbul: Remzi Kitabevi.

Anadolu Selçuklularının en erken tarihli medreseleri ise açık avlulu medreselerdir. Örneğin, Kayseri'deki 1205-6'lı yıllarda yapılan Gevher Nesibe Medresesi, Konya'daki Sırçalı Medrese, Akşehir'deki(Konya) Taş Medrese açık avluludurlar. Kapalı avlulu tipin en erken örnekleri ise Afyon Boyalıköy ve Isparta Atabey Ertokuş medreseleri olmuştur. Ancak bu yapılarda, kubbenin oturduğu kemerler yalnız duvarlara değil, duvarlarla beraber bağımsız taşıyıcılara da oturmaktadır. Bu yapılarda fizik, kimya, biyoloji, felsefe, matematik, tıp gibi pozitif bilimlerin yanı sıra hadis, fıkıh, kelam gibi dini bilimler de okutulmaktaydı.

Genellikle dikdörtgen planlı olan, bazen bir, iki bazen ikiden fazla eyvana sahip olabilen, hatta ikinci bir katı da bulunabilen Anadolu Selçuklu medreseleri, kendi içlerinde ayrıca gruplandırılıp, sınıflandırılmışlardır.⁴⁹ Anadolu Selçuklu medreselerine, anıtsal bir taçkapıdan giriş sağlanır. Taçkapıdan sonra bir giriş holü veya eyvanına gelinir. Sonrasında orta avluya geçilir. Avlu kimi yapılarda kubbeyle veya kubbemsî bir tonozla örtülü olup, üzerinde bir aydınlık feneri bulunabilir. Avlunun iki yanında sütunlu veya ayaklı revakların arkasında öğrenci hücreleri yer almakta olup, bu hücreler yapının giriş kanadıyla, giriş kanadının karşısında bulunan ana eyvan kanadını birleştirmektedir. Kapalı avlulu bir medresede ise revak görülmesi nadirdir çünkü öğrenci hücreleri genellikle doğrudan avluya açılmaktadır. Ana eyvan, yazlık dersane ve bazı yapılarda mescid vazifesi de görmekte olup iki yanında bulunan genellikle kare planlı ve kubbeyle(ya da tonoz) örtülü iki odadan biri kışlık dershaneyi diğeri ise müderrisin odasını oluşturur. Bazı yapılarda ise bu iki odadan birinin türbe için ayrıldığı görülmektedir.

Anadolu Selçuklu mimarisinde insan sağlığına da son derece önem verilmiş ve tıp medreseleri ile darüşşifalar da yaptırılmıştır. Bu yapıların plan ve mimari özellikleri medreselerle temelde çok benzer olup bazı fonksiyonel özelliklerinden dolayı fazlaca birime sahip olabilmektedirler. Sivas'taki İzzeddin Keykavus I Darüşşifası, Çankırı'da bugün ayakta olmayan Atabey Cemaleddin Ferruh Darüşşifası, Tokat'ta Gök Medrese bu tür yapılara örnektir. Malzeme olarak, kesme taş, moloz taş, yöreye özgü taş, yer yer tuğla ve devşirme malzemenin görüldüğü bu yapılarda süsleme genellikle mozaik çini ve sırlı tuğla ile yer yer devşirme malzemenin sağlanmıştır.

⁴⁹ .Medreselerin sistemli bir sınıflandırması için bakınız: SÖZEN, M., Anadolu Medreseleri, cilt I.ve II.

Anadolu Selçukluları eğitim ve sağlık alanına verdikleri önemi ticarete de vermişler ve özellikle I.Gıyaseddin Keyhüsrev döneminden itibaren askeri amaçlı seferler yerini ticari amaçlı seferlere bırakmıştır. Bu dönemde Karadeniz ve Akdeniz kıyılarında limanlar kazanan Selçuklular, doğu-batı yönündeki kara ticaret yolunu, kuzey-güney yönündeki limanlara giden yollarla birleştirerek, bu hatlar üzerinde kervansaraylar inşa etmişlerdir. Kervansaraylar, eski askeri amaçlı ribat yapılarının sonradan ticari bir kimlik almasıyla görülmeye başlanmış ve zamanla Anadolu'da da yayılarak Türk ticaret hayatının bel kemiği haline gelmiştir. Kervansaray bir kervanın bir günlük ilerleyebileceği mesafe gözetilerek yapılan yapılar olup, planı ve mimarisi itibarıyla adeta kaleyi andırmaktadırlar.⁵⁰

Anadolu Selçuklu Mimarlığı'nda, kökeni ribata dayandırılan diğer yapı grubunu da zaviye/hangah yapıları oluşturmaktadır. Daha doğrusu, bu yapıların kökeni olarak, daha evvel askeri hüviyet taşıyan ancak sonra bu işlevini kaybeden ribatlardan türediğine dair ifadeler bulunmaktadır.⁵¹ Dini yapılar içerisinde olan zaviye/hankahlar ibadet yapısı olmayıp, mistik bir atmosfere sahiptir. Nitekim, İslam'da tasavvuf son derece önemli bir yere sahiptir ve İslam dinini yaymayı ve sevdirmeyi kendisine bir hayat vazifesi edinmiş dervişler ve şeyhler, bu yapılarda müritleriyle beraber konaklayarak, onları yetiştirmektedir. Yetişen müritler de kendi mürit çevrelerini oluşturmaktaydılar. zaviye/hankah yapıları genelde kareye yakın dikdörtgen ya da ters T planlı olup, üç ya da dört yönde tonozla örtülü bölümlere ve bu bölümlerin genelde kubbe ile kapalı bir orta avluya açıldığı yapılardır. Gerek mimarileri, gerekse işlevleri bakımından, içine giren bir insanı adeta kendi dünyasına çeken yapılardır.⁵² Bu yapılar ayrıca bulundukları bölgeyle tıpkı medreseler ve camiler gibi sosyal bir bağ içinde olup, yeri geldiğinde yeni yerleşim yerlerinin kurulmasına zemin hazırlamaktaydılar.

Anadolu Selçuklu mimarlığında, yapılan dini yapılardan cami ve mescitler ise ibadet yapılarından olup, tıpkı medrese ve darüşşifalar gibi vakıf yapılardır. Yani, inşa

⁵⁰ .ALTUN, A. (1988). Ortaçağ Türk Mimarisinin Ana Hatları İçin Bir Özet, (s.88-89). İstanbul: Arkeoloji ve Sanat Yayınları.

⁵¹ .KÖPRÜLÜ, F. (1942). Ribat, Vakıflar Dergisi, s.2, (s.275).

⁵² .KARPUZ, H. (2001). Anadolu Selçuklu Mimarisi, (s.93). Konya: Selçuk Üniversitesi Yaşatma ve Geliştirme Vakfı.

masrafları devletten değil varlıklı kimselerden, devlet adamlarından, sultanlardan veya hanedan mensuplarından çıkmaktadır. Anadolu Selçuklu camileri, plan ve mimari form bakımından, Büyük Selçukluların İsfahan Mescidi Cuması'yla, Şam'daki Emeviye Camii'nden oldukça etkilenmişlerdir. Ayrıca, Anadolu'da görülen çok ayaklı, mihrap önü kubbeli iç mekan ve İsfahan Mescidi Cuması'ndaki orta avluya gönderme yapan açıklık da Anadolu'da Beyliklerin Selçuklu camilerinin genel tipolojisini oluşturmaktadır. Camiler genel olarak halkın Cuma namazı için toplandığı yapıları ve çarşının da bulunduğu şehristanda yer alırlardı. Daha küçük ölçekli ibadet yapıları olan mescitler ise vakit namazlarının kılındığı yapılar olduklarından genelde mahallelerde yer almaktadırlar. Bu yapılar, kare ya da dikdörtgen planlı, genelde tek mekanlı ve üzeri kubbeyle örtülü olup, mihrap aksının paralelinde bir ön hazırlık mekanına sahip olabilmektedirler. Bu hazırlık mekanı, sonradan son cemaat yeri adıyla anılan mekana dönüşecektir.⁵³

Anadolu Selçuklularında bazı kaynaklarda türbe, bazılarında ise kümbet adıyla anılan mezar yapıları da dini yapılar içerisinde sayılabilir. Nitekim bir yerin altında bir mumyalık ve yerin üstünde bir ziyaret katından oluşan bu yapıların ziyaret katında mihrap nişi de bulunabilmektedir. Asya'da kare planlı, dairesel planlı, kubbeyle örtülü yahut çokgen planlı, yıldız planlı, içten kubbe üstten konik külahla örtülü mezar yapıları, Türklerin Anadolu'ya girmesi ile bazı biçim ve form değişiklikleri göstermiş⁵⁴ ve daha çok dairesel, çokgen kimi zaman da kare zemin üzerine çokgen formda yapılmışlardır. Anadolu'da erken örneklerine Saltuklu ve Danişmentli beyliklerinin mimarlığında rastlanılan bu yapı türü zamanla bütün Anadolu'ya yayılmıştır. Kimilerinde bir merdivenle ziyaret katına ulaşıp, bunun altında mumyalık katı girişi de görülebilirken kimilerinde ise cenazelik katı girişi yerin altında kalmıştır. Asya'daki ve İran'daki türbelerde daha çok tuğla ve üst örtüde de çini görülebilmekteyken, Anadolu'daki türbelerde kesme taş bazen de yığma taş ve tuğla görülmektedir. Ayrıca, dış cephelerinde silmelerle ve kabartmalarla her yüzde bir cephe düzeni oluşturulurken, iç mekandaki sanduka ise bazı yapılarda çini ile kaplıdır.

⁵³ .KARPUZ, H. a.g.e. (s.46).

⁵⁴ .TUNCER, O, C. (1986). Anadolu Kümbetleri c.I, (s.282). Ankara: O.D.T.Ü. Mimarlık Fakültesi.

Anadolu Selçuklu mimarlığında, askeri, sivil ve dini yapılardan başka, bir de devletin yönetim merkezi olarak saray yapıları ve köşkler bulunmaktadır.⁵⁵ Örneğin Beyşehir’de Kubad Abad Sarayı yaptırılana kadar devletin idare merkezi Konya’nın iç kalesi olmuştur. Bir diğer saray yapısı da Kayseri’deki Keykubadiye Sarayı’dır. Ancak bu iki önemli saraydan günümüze ulaşan mimari parçalar yapıların planı hakkında ancak fikir verebilmektedir. Köşk yapıları ise Konya iç kale surlarında(Alaeddin Köşkü) ve Antalya’daki Aspendos Tiyatrosu’nda görülmektedir. Ayrıca Antalya’nın fethinden sonra ele geçen Alanya ve Alara kaleleri de yazlık saray olarak hizmet vermiş yapılardır.

Anadolu Selçuklu mimarlığı, aslında Anadolu’daki ilk kurulan beyliklerle az bir zaman farkı dışında paralel ilerlemektedir. Ancak, zaman içinde her birini kendine bağlayan Anadolu Selçukluları, Anadolu’da hem Türk siyasi birliğinin sağlanışına ön ayak olmuşlar hem de Anadolu’yu tek bir bayrak altında toplayarak bölgede artık ciddiye alınması gereken bir güç olduklarını ortaya koymuşlardır. Ancak burada konu bakımından en önemli detayın, Anadolu’daki mimari üretimde bir üslup birliğine gidilen yolun ilk adımlarının atılmış olmasıdır.

⁵⁵ .KARPUZ, H. a.g.e. (s.113).

4. MİMARLIKTAKİ YAPI İLE TÜRBE İLİŞKİSİ:

4.1. Türk ve İslam Mimarlığı'nda Diğer Yapılar ile Türbenin İlişkilendirilmesi:

İslam mimarlığında en erken tarihli yapı Mescid-i Nebevi olup, özellikle VIII.yy'da Emeviler ve halefleri Abbasilerle birlikte yeni yapılar da görülmeye başlanmıştır. Arapların, Türkler gibi konar göçer olmaması, mimari üretimde Türklere oranla daha hızlı olmalarını da sağlamıştır. Türklerin konar göçer olmalarından dolayı, Hun ve Göktürk devrinde mimari üretim çok sınırlı kalmış olup, Uygurlarda mimarlık biraz daha gelişmiştir. En çok görülen yapılar ise mezar mimarisi örnekleri olan kurganların yer üstündeki bir versiyonu olan mezar külliyesiyle, Uygur devrinde görülen Budist inancın yapıları stupa ve pagodalarıdır.

Türklerin İslamiyet'le karşılaşması VIII.yy.'da gerçekleşse de Müslüman Arapların Emevi Hanedanı kontrolünde olması, 751 yılındaki Talas Savaşı'na kadar iyi ilişkilerin kurulmasını önlemiştir. VIII.yy. sonlarından itibaren Müslüman Araplara Abbasilerin hakim olması, Türklerle ilişkilerin düzelmesinde önem taşımaktadır. Nitekim, ilk Müslüman Türk devleti olan Karahanlılar, IX.yy'ın ortalarıyla, XIII.yy.'ın ilk çeyreği arasında bugünkü Kazakistan coğrafyasında varlığını sürdürmüş olup, X.yy.'dan itibaren, çağdaşları Samanoğulları, Gazneliler ve Selçuklular da İslamiyet'i kabul etmişlerdir. İlk Türk-İslam yapıları da bu vesileyle Karahanlılarda ve onları izleyen diğer Türk devletlerinde görülmeye başlanmıştır.⁵⁶

Erken İslam ve Asya Türk Mimarlığı'nda: İslam ülkeleri mimarlığında mezar yapısı, Kubbetü's Süleybiye Türbesi yapılarına dek görülmemiştir.⁵⁷ Bu konuda, İslam dinindeki, yeri bilinmeyen mezarın en iyi mezar olduğu inancının da etkisi vardır. Ancak, Abbasiler döneminde inşa edilen Samarra'daki Kubbetü's Süleybiye Türbesi, sonradan Fatimilere türbe mimarisi için ilhama kaynağı olmuştur.⁵⁸ Bu tarihten öncesinde bilinen tek mezar yapıları ise Mescid-i Nebevi içinde Peygamber Hz.Muhammed'in mezarıdır. Ancak o da müstakil bir formda değil, önceden yapılan camiinin bir bölümüdür. Samarra'daki Kubbetü's Süleybiye'yi, kronolojik bakımdan Samanoğulları'nın Buhara'daki İsmail Bey Türbesi izlemiştir. Aslında Türkler mezar yapısı yapmaya hep yatkın olmuşlardır, hatta mezar külliyesi dahi inşa ettikleri,

⁵⁶ .CEZAR, M. (1977). Anadolu Öncesi Türklerde Şehir ve Mimarlık, (s.97). İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

⁵⁷ .YETKİN, S, K. (1984). İslam Ülkelerinde Sanat, (s.71). İstanbul.

⁵⁸ .YETKİN, S. K. a.e. a.s.

Moğolistan’da yapılan araştırmalardan anlaşılmıştır. Moğolistan’da ortaya çıkarılan Kültigin, Bilge Kağan ve Tonyukuk Abideleri⁵⁹ buna en iyi örnektir. Ayrıca Budist inancın etkisiyle yapılan Budist külliyyelerinde de “burkan ebi”(Budist evi) denilen mezar yapısına rastlanabilmekteydi.⁶⁰

Türklerin, Budizm’den İslamlaşmaya başladıkları bu süreçte Budizm inancının da etkisini sürdürüyor olması, ayrıca önem taşımaktaydı. İslamiyet öncesi bu mezar yapıları *idhiz eb*⁶¹ diye de anılır ve külliyyelerde köşelerde kule-mabed olarak görülürdü. Bu yapılarda ya azizlerin vücutlarından kalıntılar ya da dini yazılar saklanırdı.⁶² İslam öncesinde Türklerde görülen ve *pagoda, stupa, turbah* gibi adlarla anılan ve yer yer Budist külliyyelerin içinde yer alan kuleli künbedli⁶³ bu mezar yapıları, İslamiyet’in Türklerce kabulünden sonra görülen, Samanoğlu İsmail Bey Türbesi’yle Türk mimarlığında sistemli bir gelişim süreci içine girmiştir.

Mezar yapısı yani türbe mimarlığı, bu ilk örneklerden sonra özellikle Karahanlı, Gazneli ve Selçuklularda da uygulanmış, XII.yy. itibariyle Anadolu coğrafyasında da görülmeye başlanmıştır. Zamanla türbe mimarisi gelişerek, yeni formlarla da karşılaşmıştır. Ancak, türbe yapısının başka bir yapıyla ilişkilendirildiği en erken örnekler Termez’deki medrese, cami ve türbeden oluşan Hakim Tirmizi Külliyesi’yle,⁶⁴ Semerkant’ta, Karahanlı Sultanı İbrahim Tamgaç Buğra Han’ın yaptırdığı ve günümüzde Şah Zinde türbe topluluğu içerisinde kalıntıları yer alan medresesidir. Medresenin girişinin sol tarafında, günümüze yalnız ana cephesi ulaşabilmiş yıkık bölüm ise hanın eşlerinden birinin türbesidir.⁶⁵ Hatta, hanın da külliyenin bulunduğu alanda gömülü olduğu belirtilmektedir.⁶⁶ Bölgenin adının Şah Zinde olması ise Semerkant bölgesinin Arap-İslam ordularınca fethedildiği sırada, Semerkant fatihi Kusam bin Abbas’ın burada şehit düşmesinden kaynaklanır.⁶⁷ Onun hatırası da XII.yy’da bu bölgede yaptırılan bir mescit ve içinde düzenlenen türbesiyle

⁵⁹ .ASLANAPA, O. a.g.e. (s.10).

⁶⁰ .ESİN, E. (1972). “Muyanlık” Uygur “Buyan” yapısından(vihare) Hakanlı Buyanlığına(Han) Selçuklu Han ve Medesesine Gelişme(64 resimle), Malazgirt Armağanı, (s.55), Ankara: T.T.K. Basımevi.

⁶¹ .ESİN, E. a.m. (s.55).

⁶² .ESİN, E a.m. (s.55).

⁶³ .ESİN, E, a.m. (s.55).

⁶⁴ .CEZAR, M, a.g.e. (s.159).

⁶⁵ .ESİN, E, (1979). Böri Tegin Tamgaç Kara Hakan İbrahim’in Semerkant’ta Yaptırdığı Abideler, Sanat Tarihi Yıllığı, s: 8, (s.43). İstanbul.

⁶⁶ .ESİN, E. a.g.m. (s.46).

⁶⁷ .YETKİN, S, K, a.g.e. (s.81).

yaşatılmaktadır. Bundan başka, Gaznelilerin bilinen tek örneği olan Sengbest'teki Arslan Cazib Türbesi'nin, bir külliye olduğuna dair bilgiler *Tarihi Yemini*'de olsa bile günümüze türbe ve minaresinden başka bir yapı kalmamıştır.⁶⁸ Ayrıca, ünlü Büyük Selçuklu Sultanı Sencer'in türbesinin de yalnız olmadığı, beraberinde başka yapılar da olduğu ve bir külliye oluşturdıkları, hatta bir mescidin türbeyle ilişkilendirildiği, yapılan araştırmalar sonucu ortaya çıkarılmıştır.⁶⁹

Ortaçağ İslam Ülkeleri Mimarlığı'nda: Anadolu'nun güneyinde, Suriye ve Musul dolaylarında Büyük Selçuklu'nun nüfuzunun azalmasıyla bir devlet haline gelen Zengi Atabeyliği, Büyük Selçuklu mimarlığının Ortadoğu'daki temsilcisi olmuştur. Örneğin, Nur-ed-din Mahmud b. Zengi'nin, 1172'de yaptırdığı Nuriye Medresesi, hem Selçuklu medrese formunu andırmasıyla hem de medresenin girişinin sol tarafında bulunan bani türbesiyle önemli bir yapıdır. Ayrıca sağ tarafta da bir türbe ve medrese bulunmaktadır. Medresenin türbesinde Memlük Sultanı Bayybars'ın Şam Valisi yatmaktadır. Bu yapı Nuriye Medresesi'ne bitişiktir.⁷⁰ Zengilerin Musul kolunun da medrese ve darüşşifa ile türbe ilişkisine örnek verilebilecek yapıları bulunmaktadır. Musul kolunun bilinen 11 medrese yapısından yaklaşık 6'sı yalnız olmayıp bir türbe yapısıyla da ilişkilidir ancak bu yapıların günümüze yalnızca ismi ulaşabilmiştir. Bu yapılar; I.Seyfeddin Gazi'nin yaptırdığı ve kendi türbesinin de olduğu El-Medrese el-Atabekiyye el-Atika(Eski Atabeylik Medresesi), Atabey I.İzzeddin Mesud'un yaptırdığı ve kendi türbesinin de olduğu Medrese el-İzniyye(İzzeddin Medresesi), İzzeddin Mesud'un oğlu Nureddin Arslanşah'ın yaptırdığı ve kendi türbesinin de olduğu el-Medrese en-Nuriyye, II. İzzeddin Mesud'un yaptırdığı ve kendi türbesinin de bulunduğu el-Medrese el-Kahiriye(Kahiriye Medresesi), Zeyneddin Ali Küçük tarafından yatırılıp, adını bitişikndeki türbesinde gömülü müderrisi Kemaleddin b. Yunus b. Men'a'dan alan El-Medrese el-Kemaliyye ve Bedreddin Lülü'nün yaptırıp, kendi türbesinin de bulunduğu El-Medrese el-Bedriyye'dir. Zengiler ve onu izleyen Eyyübilerin döneminde, Suriye'de görülen medrese yapılarında bani türbesi önem taşımakta olup, bu ilişki Eyyübiler ve Memlükler döneminin Mısır'ında da görülmektedir. Eyyübiler, her ne kadar Zengilerin Büyük Selçuklulardan gördükleri dört eyvanlı formu Mısır'a

⁶⁸ .ASLANAPA, O. (1990). Türk Sanatı I-II, (s.41), İstanbul: Kültür Bakanlığı Yayınları.

⁶⁹ .AKSOY, DEMİRCAN, Z. (2015). Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi, c.8, s.38, Haziran, (s.488).

⁷⁰ .CEZAR, M. a.g.e. (s.413).

taşısalar da türbe yapısının daha önce başka bir yapıyla, bir ibadet yapısıyla ilişkilendirilmiş örneği Fatımilerde görülmektedir. Söz konusu yapı, 1085 yılında yaptırılmış olan El-Cuyuşi Camii olup, harimin bitişiğindeki kubbeli mekan ise Bedrü'l Cemali'nin türbesidir.⁷¹

Mısır'da Fatımi Hanedanı'na son veren Eyyübiler, önce Mısır'a, sonrasında da Suriye'ye egemen olmuşlardır. Eyyübi Hanedanı'nın kurucusu Selahaddin Eyyübi de Nureddin Zengi gibi B.Selçuklu mimarlığına yoğun ilgi duyduğundan, bu etkinin Mısır'a ulaşmasında önemli bir role sahiptir.⁷²

Eyyübilerin Suriye'de ve Mısır'daki türbeyle ilişkili medreselerinin büyük bir kısmı yıkılmıştır.⁷³ Suriye'nin merkezi Şam'da Selahaddin Eyyübi'nin yaptırdığı Aziziye Medresesi bilinmektedir. Eyyübiler'in medreselerinin en önemlileri Mısır'ın merkezi Kahire'de olup, özellikle Selahaddin Eyyubi, Fatımi saltanatına sn verince medreseler de artmıştır.⁷⁴ 1176'da Selahaddin Eyyubi'nin yaptırdığı Suyufiye Medresesi şafi mezhebi için olup, İmam Şafi'nin türbesinin yanında yer almaktadır.⁷⁵ Aynı bölgede bir diğer medrese de yine Şafi mezhebi için yaptırılan Nasıriye Medresesi'dir.⁷⁶ Üçüncü eser ise Sultan Adil devrinde yaptırılmış olup, banisi ise Haremeyn ve Hac Emiri Ebu Mansur İsmail'dir. Adı Sadatü'l-Sa'ebe Medresesi olup İmam Şafi mezarlığındaki bu yapının banisi ve tarihi ise türbesinin kitabesinden anlaşılabilmektedir(h.613/M.1216).⁷⁷ Bir de Selahaddin Eyyubi'nin yeğeni Melik Kamil tarafından yaptırılan Kamiliye Medresesi(622/1225) vardır ki bu yapının büyük bir kısmı 1752 yılında yıktırılmıştır.⁷⁸ Mısır'da Eyyubi devrinin son medreseleri ise son Eyyubi sultanı Melik Necmeddin Eyyub b. Melik Kamil tarafından H.641/M.1243-44 yılında yaptırılan Salahiye Medreseleri olup, dört mezhebe de hizmet eden bu ilk Eyyübi külliyesinde⁷⁹ bani Melik Necmeddin Eyyüb'ün türbesi, 648 H./1250 yılında kuzey köşeye eklenmiştir.⁸⁰ Kubik formlu, kare planlı ve kubbeye örtülü türbede, üst

⁷¹ .YETKİN, S, K. a.g.e. (s.37).

⁷² .ASLANAPA, O. (1984). Türk Sanatı, (s.92), İstanbul: Remzi Kitabevi.

⁷³ .BAYHAN, A, A. Mısır'daki Eyyubi Devri Mimari Eserleri: Medreseler ve Hankah/Zaviyeler, Erzurum Atatürk Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü Dergisi, yıl: 2004, sayı: 12., (s.3, 4).

⁷⁴ .BAYHAN, A, A. a.m. (s.3).

⁷⁵ .BAYHAN, A, A. a.m. (s.4).

⁷⁶ .BAYHAN, A, A. a.m. (s.4).

⁷⁷ .BAYHAN, A, A. a.g.m. (s.4).

⁷⁸ .BAYHAN, A, A. a.g.m. (s.5).

⁷⁹ .YETKİN, S, K. (1954). İslam Sanatı Tarihi, (s.182). Ankara.

⁸⁰ .BAYHAN, A, A. a.g.m. (s.8).

örtüye mukarnas dolgulu ve üç dilimli kemerli tormplarla geçilmekte olup, dış cephesi dendanlar ve sivri kemerli nişlerle canlı bir görünüme sahiptir.⁸¹

XIII. yüzyılın ikinci yarısından itibaren eski Eyyübi Hanedanı topraklarında Memlük Hanedanı görülür. Memlükler, esasında Eyyübi ordusunun hassa birliklerini oluşturan kuvvetler iken yüzyılın ikinci yarısında devlet yönetimini ele geçirmişlerdir.⁸² Ancak, Eyyübilerin kendilerine bıraktığı mimari mirasa sahip çıkarak ona kendi yorumlarını da eklemişlerdir. Eyyübiler devrinde olduğu gibi Memlükler’de de mimarinin merkezi Kahire olmuştur. Nitekim, günümüze gelememiş olsa bile Sultan Melikü’z Zahir Baybars’ın(I.) 1263’te Kahire’de yaptırdığı ve dört eyvanlı açık avlulu olduğu tespit edilen medresesi ve Kahire Baybars Camii, Memlüklerin erken tarihli önemli eserlerindendir. Yalnız Kahire değil bu dönemde, Şam da önemli bir merkezdir. Nitekim Sultan Baybars’ın türbesi burada oğlu tarafından yaptırılmış olan Zahiriy Medresesi’nde bulunmaktadır. Ancak, yapı büyük ölçüde hasarlıdır.⁸³ Yine de bu yapı Memlük devri mimarlığında medrese ve darüşşifa ile türbe ilişkisi bakımından önem taşımaktadırlar.

Memlüklerin mimarlığında bir külliye sistemiyle karşılaşılır.⁸⁴ Yani, Zahiriy Medresesi, Sultan Kalavun Medresesi ve Sultan Hasan Medresesi adlarıyla bilinen yapılar bir külliye düzenine sahiptirler. Dolayısıyla, bu yapılarla ilişkilendirilen türbe ister sonradan yapılmış olsun, ister, külliye içinde bir bölüm sonradan türbeye çevrilmiş olsun, diğer yapılarla bir bütünlük göstermektedir. Birkaç örnek dışında, Memlük mimarisinin bir çok eseri Kahire’de yer almaktadır.⁸⁵ Bu şehirde, Memlüklerin yaklaşık 14 medresesi, yani külliyesi yer almakta olup, her biri türbe ile ilişkilidir.

Bu yapılardan kısaca söz edilecek olursa; Sultan Kalavun’un 1283-84 yıllarında eşlerinden biri ve Melik Salih’in annesi olan Ümme’s-Salih için yaptırdığı Hatuniye Medresesi, bir medreseden ve bir türbeden oluşmaktadır.⁸⁶ Ancak, 1284-85 yıllarında yaptırdığı Sultan Kalavun Medresesi; dört eyvanlı medrese, darüşşifa, mescit ve

⁸¹ .BAYHAN, A, A. a.g.m. (s.8).

⁸² .AYAZ, F. Y. (2015), Memlükler (1250-1517), (s. 27). İstanbul: İSAM Yayınları,

⁸³ .ASLANAPA, O. a.g.e. (s.98).

⁸⁴ .ASLANAPA, O. a.g.e. (s.96).

⁸⁵ .ERGÜN, M. (2014). Suriye Mısır ve Anadolu Medreseleri, (s.140), Ankara: Pegem Akademi Yayınları.

⁸⁶ .ERGÜN, M. a.e. (s.144).

türbeden oluşan muhteşem bir külliye'dir.⁸⁷ Sultan Melik el Adileddin Ketbuğa el Mansuri tarafından 1295-96 yıllarında başlatılıp, Muhammed en Nasri tarafından 1303-4 yıllarında tamamlatılan Nasırıye Medresesi, dört eyvanlı bir yapı olup,⁸⁸ türbesi kuzeydoğu köşede yer almaktaydı.⁸⁹ Şeyh Zeyneddin Yusuf'un vasiyeti üzerine 1298 yılında yaptırılan ve onun adını taşıyan medresesi de dört eyvanlı bir yapı olup, bir türbe ile ilişkilidir.⁹⁰ İki Memlûk idarecisi Salar ve Sencer el Cavli'nin 1303-4 yıllarında yaptırdıkları ve adlarıyla anılan medrese ise medrese, hankah çift türbeden oluşan bir külliye'di.⁹¹ Emir İl-Melek el-Gukandar'ın 1319'da kurdurduğu ve kendi adıyla anılan medresesi de türbeyle ilişkili bir yapıdır.⁹² Banisi bilinmemekle beraber 1344-5 yıllarında kurulan Aslam as-Silahtar Medresesi de medrese, cami ve türbeden oluşan bir külliye düzenine sahiptir.⁹³ Sultan Hasan en-Nasır'ın 1356-63 yılları yaptırdığı Sultan Hasan Medresesi de içinde dört mezhebe hizmet eden dört küçük medresenin, bir caminin, bir yetimler yurdunun ve ana eyvanın önünde kendi türbesinin de yer aldığı, Sultan Kalavun'un külliyesi gibi muhteşem bir külliye'dir.⁹⁴ Melik Eşref Şaban'ın 1368-69 yıllarında annesi için yaptırdığı Ümmü's-Sultan Şaban Medresesi ise dört eyvanlı bir yapı olup, bir türbeyle ilişkilidir.⁹⁵ Emir Seyfedin Olcay el-Yusufi'nin 1373 yılında yaptırdığı ve kendi adını taşıyan medresesi de dört eyvanlı bir yapı olup, bir türbeyle ilişkilidir.⁹⁶ Sultan Eşref Barsbay'ın, 1423-24 yıllarında yaptırdığı Eşrefiye Medresesi, medrese, hankah, cami ve türbeden oluşmaktaydı. Onun emirlerinden Gohar el-Lala'nın 1429-30 yıllarında yaptırdığı medresesi ise iki türbeyle ilişkilidir.⁹⁷ Bundan başka, 1440'ta El Ezher Camii içinde yaptırılan bir medrese ve türbeden oluşan Gohariya Medresesi ile aynı yıl yaptırılan ve yine bir medrese ve türbeden oluşan Taghribardi(Tanrı-verdi) Medresesi⁹⁸ Memlûk mimarlığında medrese/darüşşifa ve türbe ilişkisi bakımından önem taşıyan yapılardır.

⁸⁷ .ERGÜN, M. a.e. (s.144).

⁸⁸ .ERGÜN, M. a.e. (s.144).

⁸⁹ .ASLANAPA, O. (1990). Türk Sanatı I-II, (s.123). Ankara: T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları.

⁹⁰ .ERGÜN, M. a.e. (s.145).

⁹¹ .ERGÜN, M. a.e. (s.145).

⁹² .ERGÜN, M. a.e. (s.145).

⁹³ .ERGÜN, M. a.e. (s.145).

⁹⁴ .ERGÜN, M. a.g.e. (s.145).

⁹⁵ .ERGÜN, M. a.g.e. (s.146).

⁹⁶ .ERGÜN, M. a.g.e. (s.146).

⁹⁷ .ERGÜN, M. a.g.e. (s.146).

⁹⁸ .ERGÜN, M. a.g.e. (s.146).

Ortaçağ Anadolu Türk Mimarlığı'nda: Anadolu'da ise durum daha farklıdır. Büyük Selçuklu kumandanlarının kurduğu Danişment, Artuklu, Saltuklu ve Mengücekli beylikleri ile daha batılarındaki Anadolu Selçuklu Devleti, öncelikle yeni geldikleri coğrafyaya uyum sağlamaya çalışmışlardır. Bu konuda diğer beylikler Anadolu Selçuklu Devleti'nden daha şanslıdır. Nitekim Selçuklular, Anadolu'da tam anlamıyla mimari üretime ancak XII.yy. sonlarında başlayabilmişlerdir. XII.yy, içinde ve öncesinde de mimari üretim olmuştur ancak oldukça sınırlıdır. Nitekim, Konya'da, I.Mesud döneminde inşasına başlanan Alaeddin Camii⁹⁹ buna en güzel örnektir. Anadolu'da bir yapı daha vardır ki Selçukluların Anadolu'da görülen en erken tarihli eseri olması bakımından dikkat çeker. Bu yapı, Ani'deki Manuçehr Camii olup, yapının içinde bir de türbe bulunmaktadır. Ruslar tarafından 1086 yılına tarihlendirilen camii, günümüzde harap bir haldedir. Ayrıca burada yapılan araştırmalarda bir de medrese kalıntısı bulunmuştur. Ancak, şimdilik bu yapı hakkında Anadolu'nun ulu camii formunda en erken Türk camii¹⁰⁰ olduğunu söylemek yerinde olacaktır.

Anadolu'da ilk müstakil türbe yapılarını Danişment, Saltuk ve Mengüceklerde görürken, başka bir yapıyla ilişkili görülen en erken tarihli örnekler Artukluların XII.yy.'ın sonlarına tarihlenen Mardin Hatuniye Medresesi, Silvan Şifahanesi ve Necmeddin Medresesi'dir. Yalnız, Necmeddin Medresesi'nde türbe, külliye içinde mescitle ilişkiliyken, Mardin Hatuniye Medresesi'nde ana eyvanın sol tarafındadır. Silvan Şifahanesi'nden ise geriye pek bir iz kalmamıştır. Ancak yine Mardin'de bir Artuklu eseri olan Mardin Şehidiye Medresesi'nde(XIII.yy. başı), türbe bölümünün, medrese mescidi yanında, avluya açılan dikdörtgen mekan olduğu görülebilmektedir. Aynı tarihlerde Anadolu Selçukluları'nın Kayseri'deki Hoca Hasan Medresesi ve Türbesi inşa edilmiş, onu da Kayseri Gevher Nesibe Medresesi ve Türbesi ve diğer Anadolu Selçuklu eserleri izlemiştir. Divriği'deki Melike Turhan Darüşşifası, Divriği Ulu Camii ve Türbesi ise XIII.yy.'ın ilk yarısında, tek yapı bünyesinde üç yapının da birbiriyle ilişki kuracak biçimde tasarlanmasıyla dikkat çeker. Bu yapıda ise türbe, darüşşifanın ana eyvanının sol kısmında yer almakta ve camiyle de dua penceresi yoluyla ilişkili olup, dışarıya sekizgen kasnaklı prizmatik bir külahla yansımaktadır.

⁹⁹ .MERÇİL, E., SEVİM, A. (1995). Selçuklu Devletleri Tarihi: Siyaset, Teşkilat, Kültür, (s.524). Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.

¹⁰⁰ .Türkiye Ulu Camiileri, (2016). (s.298). Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Yayınları.

XIV.yy.'ın sonlarında, yine bir Artuklu eseri olan ve bünyesinde bir medrese, bir darüşşifa, bir mescit ve iki türbe bulunduran Mardin-Cizre Kırmızı Medrese¹⁰¹ ise, gerek kurgusu bakımından gerekse tasarımı bakımından önemli bir yapıdır. Burada hem medresenin içinde hem de mescit kısmından birleşik bir türbe görülmektedir.¹⁰² Ayrıca yapının bulunduğu araziye konumlanışı, Divriği örneğini andırmaktadır. Artukluların bu yapıdan başka, bulundukları coğrafyada Mardin Hatuniye Medresesi de planı bakımından Selçuklu medreselerine benzerlik gösterir ve türbe ana eyvanın sol tarafındadır. Ancak Şehidiye Medresesi ve Sultan İsa Medresesi de türbeler medrese avlusunda olsalar bile bir külliye kurgusu içindedirler. Saltukluların ise medresesi olmadığı gibi, mimarilerinde başka yapılar ile türbe ilişkisi de görülmemektedir.

Bu yapıdan başka, Anadolu Selçuklu Devleti ile İlhanlılara aidiyeti sürekli tartışılan Erzurum Hatuniye Medresesi ve Türbesi ile İlhanlılara ait Yakutiye Medresesi ve Türbesi(XIV.yy.), medrese ile türbe ilişkisine XIII. yüzyıl sonları ile XIV. yüzyıl başlarından iki güzel örnektir. İlhanlılar'ın bir de Beyşehir'de yaptırdıkları ve içinde bani türbesi yer alan İsmail Aka Medresesi bilinmektedir. Bir eser de Selçukluların dönemlerinde Konya-Beyşehir'de kurulan Eşrefoğulları Beyliği'nin 1293 tarihli Beyşehir Ulu Camii ve Türbesi'dir. Anadolu'da Selçuklular yıkılınca kurulan beyliklerde ise Karamanoğullarının; Karaman'da Hatuniye Medresesi ve İbrahim Bey Medresesi ve Türbesi, Aksaray'daki Zinciriye Medresesi ve Ermenek'teki Tol Medrese(XIV.yy) ile Niğde'deki Sungur Bey Camii ve Türbesi; Menteşeoğulları'nın Muğla-Peçin'deki Ahmet Gazi Medresesi(XIV.yy.) ve Milet(Balat)'teki İlyas Bey Külliyesi(XIV.yy.), Saruhanoğulları'nın Manisa'daki İshak Bey Medresesi ve Türbesi'yle Manisa Ulu Camii(XIV.yy.), Germiyanogulları'nın Vacidiye Medresesi ve II.Yakup Bey İmareti(XIV.yy.) ve Eretnalıların Kayseri'deki Köşk Hankahı ile avludaki türbesi, Anadolu'da Beylikler Devri'nde görülen önemli yapılardandır. Ayrıca Akkoyunluların Mardin'deki Sultan Kasım Medresesi (XV.yy) ile günümüze gelemeyen bazı zaviye yapılarında, Karakoyunluların Tebriz Gök Mescit'inde de yapı ile türbe ilişkisiyle karşılaşılmaktadır. Anadolu'ya Moğollardan bir yüzyıl sonra gelen Timur İmparatorluğu'nun mimarlığında ise Gur-u Mir'de, Ahmet Yesevi

¹⁰¹ .TUNCER, O. C. (1973). Mardin-Cizre Kırmızı Medrese, Vakıflar Dergisi, s. 11, (s.433, 434).

¹⁰² .ŞENGÜL, AÇIKYILDIZ, B. (2014). Cizre Kırmızı Medrese: Mimari, İktidar ve Tarih, kebikeç, s.34, (s. 171).

Külliyesi'nde ve Mir-i Arab Medresesi'nde, medrese diğer yapıların türbeyle ilişkisini görmek mümkündür.

Osmanlı Mimarlığı'nda: Anadolu'da XIV. yüzyılda diğer beyliklerle neredeyse aynı zamanda Selçuklulardan ayrılan, ancak çok kısa bir sürede Türk siyasi birliğini yeniden sağlayan Osmanlılar, kısa zamanda beylik statüsünden devlet statüsüne geçmekle kalmamış XVI. yüzyıla gelindiğinde zirve dönemini yaşayacak olan bir mimari üslubun da yaratıcısı olmuştur.

Osmanlılarda, tıpkı Selçuklularda, diğer beyliklerde ve Memlüklerde olduğu gibi külliye kurmak son derece önemlidir. Hatta bazı külliyelerin, bulunduğu semte veya ilçeye ismini verdiği de görülebilmektedir. Osmanlı külliyelerinde, genel itibarıyla yapıların organik bir bağı olmadığını ancak birbirlerine yakın inşa edildikleri görülür. Topoğrafyadan kaynaklanan bu durum sonradan Osmanlı külliyelerine bir biçim de verecektir.¹⁰³ Öte yandan, türbenin, medresenin ve caminin plan ve formu da Osmanlı mimarlığında değişikliğe uğramıştır.

Osmanlı mimarlığında türbe yapısı, çağdaşı olduğu diğer Anadolu beyliklerinin ve Anadolu Selçuklularının türbelerinden farklı olarak, genellikle başka yapılarla fiziki bakımdan ilişkili değildir ancak Yenişehir'deki Süleyman Paşa Medresesi ve Türbesi¹⁰⁴ istisnai bir örnektir. Çünkü Osmanlı mimarlığının erken döneminde, Bursa'daki külliyelerde görüldüğü gibi, türbenin konumu camiye biraz daha yakındır. Genel olarak çokgen formu olan Osmanlı türbelerinin, erken örneklerinde sırlı tuğla bezemeler görülebilmektedir. Malzeme kesme taş ve tuğla olup, üst örtü kubbedir. Medreselerde ise XIV.yy.'dan itibaren diğer Anadolu beyliklerinde görülmeye başlanan değişik denemeler, Osmanlılarda da görülmekteydi. Karamanoğullarının, Anadolu Selçuklu üslubunu kendine miras alması bir kenara bırakılacak olursa, Germiyanogulları, Saruhanogulları, Aydınoğulları ve Menteşeoğullarının medreselerinde, dershane olan ana eyvanın belirgin hale gelmesi, Osmanlılarda ise artık medrese ile ilişkili ikinci bir bina olması söz konusudur. Cami mimarisinde ise ulu cami formu ve ters T planlı tabhaneli form, yerini zamanla orta mekanın bütün yapıya egemen olacak şekilde düzenlenmesine bırakmıştır.

¹⁰³ .CANTAY, G. (2002). Osmanlı Külliyelerinin Kuruluşu, (s.39). Ankara: AKMB.

¹⁰⁴ .AYVERDİ, E. H. (1966). Osmanlı Mimarisinin İlk Devri, (s.207 ve 208). İstanbul: İstanbul Fetih Cemiyeti, İstanbul Enstitüsü, Baha Matbaası.

XV.yy. ortalarında İstanbul'un fethinden sonra, yeni bir imar alanı doğmuştur. Burada karşılaşılan en önemli yapı ise Fatih Külliyesi'dir. Bu arada türbe, artık caminin bulunduğu ana eksendeki hazire alanında yer alır. Hazire, bir külliye'nin ya da caminin avlusunda küçük çapta bir mezarlık alanı olup, burada külliye'nin banisinin(ve bazen eşinin de) türbesi bulunduğu gibi başkalarının naaşı da yer alabilmekteydi. Medreseler ise ya merkezini caminin oluşturduğu külliye'de ya caminin bir yanında ya da her iki yanında yer almaktaydı.

XVI.yy.'da da XV.yy.'ın tasarımları artarak devam etmiştir ki Sinan Devri oldukça önemlidir. Nitekim bu devrin külliyelerinden biri olan Üsküdar Şemsi Paşa Külliyesi'nde, bir cami, bir türbe ve medresenin beraber tasarlanması ile türbenin camiyle, doğrudan ilişkisi olması, Selçuklu mimarlığındaki ilişkilendirmeye bir gönderme niteliğindedir. Benzeri bir durum, Sinan tarafından tasarlandığı kesin olmamakla birlikte Van'daki Hüsrev Bey Külliyesi'nde de görülmektedir. Her ne kadar yapının avlusunu tamamlayan medresesi yıkık olsa da aynı avluyu paylaşan cami ve medrese ile camiye bitişik olarak yapılan türbe dikkat çekicidir. Bu eserlerin dışında, Sinan'ın Eyüp'te bir önemli eseri daha vardır ki Klasik dönemde medrese ile türbe ilişkisinin en güzel örneğidir. Bu eserler, Sokullu Mehmet Paşa Medresesi ve Türbesi'dir.¹⁰⁵ Eyüp'te bir de Fatih devri eseri olup günümüzde eski görünümünde olmayan, Eyüp Sultan Külliyesi yer almaktadır ancak bu yapıda türbe, önceden medrese avlusunun içinde iken,¹⁰⁶ sonradan bu durum değişmiştir. Ayrıca, aynı yüzyıla ait Hoşap'taki Hasan Bey Medresesi¹⁰⁷ de plan tasarımı¹⁰⁸ ve medresenin türbeyle ilişkisi bakımından Anadolu Selçuklu mimarlığına gönderme yapan bir başka önemli eserdir. Nitekim Sinan'dan sonra karşılaşılan küçük ölçekli ve medresenin merkez yapı olduğu külliyelerde medrese ve türbe ilişkisi belirgin bir biçimde görülebilmektedir. Her ne kadar Mimar Davut Ağa'nın Yeniçeri Caddesi'ndeki Sinan Paşa Külliyesi, Osmanlı mimarlığında XVI.yy. sonu-XVII.yy.

¹⁰⁵ .SAATÇI, S. (2002).Sinan'ın Eyüp'teki Eserleri Üzerine Gözlemler: Sinan'ın Eyüp'teki Türbeleri, Tarihi Kültürü ve Sanatıyla V. Eyüp Sultan Sempozyumu, Tebliğler. İstanbul, 11-13 Mayıs 2001, İstanbul: Eyüp Belediyesi Kültür Yayınları, (s.154).

¹⁰⁶ .AYVERDİ, E.H. (1973). Osmanlı Mimarisinde Fatih Devri, (s.353). İstanbul: İstanbul Fetih Cemiyeti, İstanbul Enstitüsü, Baha Matbaası, CANTAY, G. (2000). Eyüpsultan Külliyesi, Tarihi Kültürü ve Sanatıyla IV. Eyüp Sultan Sempozyumu, Tebliğler. İstanbul, 5-7 Mayıs 2000, İstanbul: Eyüp Belediyesi Kültür Yayınları, (s.157).

¹⁰⁷ .TOP, M, (1998). Hoşap'taki Mahmudi Beylerine Ait Mimari Eserler, (s.30), Ankara: T.C. Kültür Bakanlığı.

¹⁰⁸ .TOP, M. a.g.e. (s.183).

başlarından itibaren görülen küçük ölçekli külliyelerin önemli bir örneğini teşkil etse de külliye de türbe henüz diğer yapılarla bütünleşmemiştir. Ancak Sinan Paşa Külliyesi'nde, dikkati çeken, küçük bir avluda medrese ile hazirenin ilişkisidir.

XVI.yy. sonu-XVII.yy. başlarından itibaren İstanbul'da görülen, Kuyucu Murat Paşa, Gazanfer Ağa, Ekmekçizade Ahmet Paşa ve Köprülü Mehmet Paşa külliyesiyle, bugüne ulaşamayan Ebulfazl Mahmud Efendi Medresesi'nde,¹⁰⁹ büyük bir medresenin bir türbe yapısıyla ilişki kurması, aslında kısa süreli bir durumdur. Nitekim XVIII.yy.'a gelindiğinde bani türbeleri genellikle külliye programına dahil edilmemiştir. Bunun bir nedeni de bu dönemde türbe yapımının sınırlı olmasındandır. XVIII.yy.'da baniler, daha çok yaptırdıkları külliyelerin hazirelerinde gömülü olmayı tercih etmişlerdir(Çorlulu Ali Paşa Medresesi, Şehzadebaşı Damat İbrahim Paşa Medresesi, Ahmediye Medresesi).¹¹⁰ Diğer yandan, külliyelerde yer alan türbeler paşa türbeleri olup, türbelerin medrese ve sebil yapılarıyla birlikte düzenlenmeleri simgesel amaçlıdır.¹¹¹

Osmanlı mimarlığının klasik sonrası döneminde ve sonrasında türbenin sebil, muvakkithane kütüphane gibi yapılarla ilişkisi de görülmektedir. Örneğin Üsküdar'da yer alan Atik Valide Külliyesi'nin caddeye bakan cephesindeki üstü açık Gülnuş Hatun Türbesi, sebili ve muvakkithanesi ile dikkati çeker. Osmanlı mimarlığında türbelerin zaviyelerle ve mevlevihanelerle de ilişkisi görülmektedir. Aslında, zaviyelerle türbelerin ilişkisi daha eskiye dayanmakta olup, Osmanlı'da bir tasarım değişikliği görülür ve zaviyeler ev gibi inşa edilirler. Türbelerin ise zaviye ve mevlevihanelerin ya bir bölümünde ya da avlularında değerlendirildiği görülmektedir. Son olarak da kütüphanelerden söz etmek gerekir ki böyle bir örnek de XX.yy. başlarında Osmanlı mimarlığında karşımıza çıkmakta olup örnek olarak Şeyh Mahmud Zafir Efendi'nin Beşiktaş'taki kütüphanesi ve türbesi gösterilebilir.¹¹²

Söz konusu bu yapıların dışında, çok az sayıda örnek olmakla birlikte türbe-türbe ilişkisiyle karşılaşmak da mümkündür. Bu ilişki ya Özkent Türbeleri'nde ve Bursa'da Sultan II.Murad ile oğlunun türbelerinde olduğu gibi birbirine bitişik olacak

¹⁰⁹ .KÜTÜKOĞLU, M. S. (2000). XX. Asra Erişen İstanbul Medreseleri, (s.154). Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.

¹¹⁰ .ŞAHİN, S. (2009). Değişim Sürecinde Osmanlı Mimarisi(Doktora Tezi), (s.73). İstanbul Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Mimarlık Anabilim Dalı, Mimarlık Tarihi Programı.

¹¹¹ .ŞAHİN, S. a.g.t. (s.73).

¹¹² .AKSOY, DEMİRCAN, Z. a.g.m. (s.497).

şekilde gerçekleşebileceği gibi Erzincan Kemah'daki İkiz Kümbet ile İznik'teki Çandarlı Hayrettin ve Ali Paşa Türbesi'nde olduğu gibi, ana gövdeye ikinci bir türbe eklenmesiyle ve tek anabeden duvarı içinde birleşmeleriyle de mümkündür.

4.2. Anadolu Selçuklu Mimarlığı'nda Diğer Yapılarla Türbenin İlişkisi:

Çalışmanın asıl konusu olan medrese ve darüşşifa yapılarının türbeyle ilişkisine geçmeden önce, Anadolu Selçuklu Mimarlığı'nda da diğer yapıların türbe ile ilişkisinden söz etmek yerinde olacaktır. Bu konuda karşılaşılan örnekler, cami mescit gibi dini yapılarla, hankah/zaviye gibi tarikat yapılarıdır. Bu örnekler içerisinde cami ve hankah/zaviyeye bitişik bir türbe yapısı görmek mümkünken, mescitlerde durum biraz daha farklıdır. Mescitlerde türbe genellikle yapının bir bölümünü işgal etmektedirler. Plan ve form bakımından, kare veya dikdörtgen planlı, kübik formlu türbeler genelde yapının bir bölümünü işgal ederken, çokgen planlı, poligonal formlu türbeler genelde ana yapıya bitişik olanlardır.

Anadolu Selçuklu mimarlığında yaklaşık 10 caminin ve bazı mescidlerle hankah/zaviyelerin bünyelerinde yahut bitişiklerinde konumlanmış şekilde türbeyle ilişkisi vardır. Ancak buradaki sayısal değerler günümüze büyük ölçüde sağlam durumda ulaşabilen eserler için geçerlidir.

Anadolu Selçuklu mimarlığında cami-türbe ilişkisi konusunda en erken tarihli örnek Konya Alaeddin Camii'dir. Bu yapıya I.Mesut döneminde başlanıp, I.Alaeddin Keykubad dönemine kadar eklemeler yapılmıştır. Konya'da suni bir tepe üzerinde yer alan bu yapı, çok ayaklı ve mihrap önü kubbeli iki birleşik yapıdan oluşmakta olup, camiye bitişik konumlanmış Kılıç Arslan Türbesi ve Yarım Türbe yer almaktadır. Bu bakımından örnek teşkil etmiş olabilirler. Ancak cami-türbe ilişkisinde farklı bir Sahip Ata eseri olan Camiyle türbenin ilişkisinde genellikle, türbeyi camiye bitişik ve müstakil bir yapı olarak görürüz. Bu bazen kübik bazen de poligonal bir yapı olabilmektedir. Bazen de eyvan biçimlidir. Bir camiye bitişik böyle bir türbe Kayseri'deki Battal Gazi Camii'nin türbesidir. Kayseri'nin güneydoğusunda yer alan bu camide, türbenin üst kısmı ne yazık ki günümüze ulaşamamıştır. Lakin Kayseri'deki diğer iki örnekte böyle bir durumla karşılaşmamaktadır. Bunlardan bir tanesi Lala Muslihiddin Camii ve Türbesi'dir. Burada türbe, camiye sol yanından bitişiktir ve ayaktadır. Amasya'da da bu konuya dair iki örnek bulunmaktadır. Bunlardan bir tanesi olan Burmalı Minare Camii'nde

türbe, caminin giriş cephesinin sol kenarında konumlanmış poligonal planlı bir yapıdır. Bir diğer örnek olan Gök Medrese Camii'inde ise iki türbeden biri caminin kuzeydoğusunda yer almakta olup, camiyle ilişkilidir. Diğer(Toruntay Türbesi) ise cami girişinin tam karşısındadır.

Türbenin, cami içinde yer aldığı yahut bir bağlantı yoluyla camiyle ilişki kurduğu örnekler de vardır. Örneğin Kayseri Hacı Kılıç Külliyesi'nde durum bu şekildedir. cami ve medresenin paylaştığı avluya girişi sağlayan kapının sol tarafındaki kare mekan ise bu yapıyı 959H tarihinde restore ettirmiş olan Hüseyin adlı bir kişi vefat edince, türbesi olarak düzenlenmiştir.¹¹³ Ancak günümüzde mezar, külliye giriş cephesinin hemen önündedir. Huand Hatun Külliyesi'nde ise türbenin camiye ait bir alanda olduğu görülmektedir. Bir başka örnek de Han Camii'dir ancak defin dış revakındadır. Sahip Ata'nın yaptırdığı Akşehir ve Konya'daki yapılarında¹¹⁴ ise bir bağlantı yoluyla cami türbe ilişkisi sağlanmıştır. Türbeler ise Akşehir'de medresenin, Konya'da hankahın içindedir. Akşehir'de türbe yapısı her ne kadar medrese içinde ve onun avlusuyla doğrudan ilişkisi olsa da, türbenin mumyalık katına geçişin olduğu eyvan bir kapı vasıtasıyla köşedeki caminin(ya da mescidin) önündeki revaklı dar alana bağlanmaktadır. Konya'daki türbe ise hankahın içinde olup, genel planda cami ile hankahın arasında yer almaktadır ve birer kapı vasıtasıyla iki yapıyla da ilişkilidir. Tabi buradaki bağ Akşehir'dekine oranla daha kuvvetlidir. Buradaki görüntü biraz da olsa Divriği'deki örneği göz önüne getirmektedir. Ancak orada türbe darüşşifa içinde konumlandığı gibi, önündeki bir eyvan ya da koridor vasıtasıyla değil doğrudan kendi girişi ve dua penceresi yoluyla darüşşifa ve camii ile ilişkilidir.

Mescidin türbe ile ilişkisinde genellikle, mescidin bir bölümünün türbe haline getirildiği görülmektedir. Örneğin, Konya'nın Beyhekim Mahallesi'nde mahalleye adını vermiş olan Beyhekim Mescidi'nde türbe mekanı, genel tanıma uygun olacak şekilde mescidin içinde bir mekandır ve harime girişin sağlandığı kapıdan sonra sağ tarafa açılan kapı türbenin kapısıdır. Yine Konya'daki Hoca Hasan Mescidi'nde de durum bunun benzeridir. Ancak burada türbe, mescidin ana cephesinde girişin sağ tarafında yer almaktadır. Gazi Lisesi arkasında yer alan Tahir ile Zühre Mescidi'nde ise türbe, mescide bitişik bir yapı olarak görülmektedir. Konya-Meram'da bulunan bir mescide bitişik türbe ise çok sayıda defin içerdiğinden adeta kapalı bir hazine

¹¹³ .SÖZEN, M. (1970). Anadolu Medreseleri I, (s.121), İstanbul: İ.T.Ü. Mimarlık Fakültesi.

¹¹⁴ .Akşehir Taş Medrese ve Konya Sahip Ata Hankahı.

görünümüne sahiptir. Söz konusu mescid ve türbesi Cemel Ali Dede adıyla bilinir. Lakin burada türbenin mescide bitişik olmasından başka mescidle bir ilişkisi yoktur. Konya'nın merkezden uzak yerlerinde de çeşitli örneklerle karşılaşmak mümkündür. Örneğin Ilgın'da yer alan Dediği Dede Mescidi ve Türbesi böyle bir örnektir. Akşehir'de yer alan Seyyid Mahmud Hayrani Türbesi de merkezden uzak örneklerden birisidir lakin bu yapı daha evvel zaviye, hamam ve mescidin de yer aldığı bir külliye içinde iken günümüzde yalnız başınadır. Konya'nın güney doğusunda, Karaman'da yer alan Saadeddin Ali Türbesi mescidle de dış çevreyle de ilişkisi olan(iki girişli) ilginç bir yapıdır. Benzer bir durum Alanya'daki Akşebe Sultan Türbesi'nde de görülür. Bu türbenin de bitişigindeki mescidle arasındaki geçişler kapatılmıştır. Bu şekilde bir örnek de Harput'ta karşımıza çıkmaktadır. Harput'taki Arap Baba Türbesi de böyle bir örnektir. Tokat'ta ise çok ilginç bir örnek bulunmaktadır. Şehrin merkezinde ulu caminin biraz uzağında yer alan Sefer Paşa Türbesi, ayakta olup, bitişiginde yer alan mescid günümüze gelememiştir.

Hankah/Zaviyelerin türbelerle ilişkisi ise iki şekilde göze çarpmaktadır. Bir türbe ya hankah/zaviyenin bir bölümünü oluşturmaktadır ya da müstakil bir türbe olup, hankah/zaviye ile ilişkilidir. Anadolu Selçuklu Mimarlığında, Konya, Kırşehir, Tokat, Eskişehir, Kayseri gibi şehirler hankah/zaviyelerin sıklıkla görüldüğü yerleşimlerdenidir. Konya'da Ali Gav Zaviyesi, Kırşehir'de Ahi Evren Zaviyesi, Tokat'ta Ebu Şems Hankahı, Halef Sultan Zaviyesi, Şeyh Meknun Zaviyesi Sümbül Baba Zaviyesi gibi örneklerden de anlaşılaacağı üzere, hankah/zaviye ve türbe ilişkisi, tıpkı cami-türbe ilişkisini andırır şekildedir. Anadolu Selçuklu Dönemi'nde, Anadolu'nun başka yerlerinde de hankah/zaviyeler yapılmıştır ve bunlardan günümüze gelememiş olanlar da bulunmaktadır.

Son bir ticaret yapısıyla türbenin ilişkisine istisna bir örnekle değinmek yerinde olacaktır. Celaleddin Karatay'ın yaptırdığı Karatay Kervansarayı'nda yapının taç kapısından girildiğinde avluya çıkılmadan önce solda kalan kısım bir türbe olarak düzenlenmiştir.¹¹⁵ Ancak bu türbenin sırrı halen çözülememiştir.

¹¹⁵ .Bu kervansaray yapısındaki türbe, her ne kadar selçuklu dönemine ait olmasa da bulunduğu yapıyla ilişkisi bakımından dikkate değer bir örnektir. ticaret yapılarıyla türbe genellikle yer almasa da bu yapıda yer alması düşündürücüdür.

4.3.Anadolu Selçuklu Mimarlığı'nda Medrese ve Darüşşifa ile Türbenin İlişkisi:

Anadolu Selçuklu Mimarlığı'nda medrese ve darüşşifa yapılarıyla türbe ilişkisinde önemli hususlar vardır. Bu hususlar plan, form, tasarım malzeme ve zamandır. Anadolu Selçuklu mimarlığında medrese ve darüşşifaların bazen bitişiklerinde bazen içlerinde tasarlanan türbelerin çeşitli özellikleri vardır.

Esasen, XII.yy.'ın sonlarında Kayseri'de inşa edilen Hoca Hasan Medresesi ve türbesi, Anadolu Selçuklu Mimarlığında medrese ve darüşşifanın türbe ile ilişkisinde en erken tarihli örnek olmuştur. Bu yapıyı da Kayseri'de Çifte Medrese ve Türbesi, Kayseri Avgunu Medresesi ve Türbesi ile Kayseri Huand Hatun Külliyesi, Sivas'da İzzeddin Keykayus I Darüşşifası ve Türbesi'yle Buruciye Medresesi, Isparta'da Atabey Ertokuş Medresesi ve Türbesi, Konya'da Sırçalı Medrese ve Karatay Medresesi, Akşehir'de Taş Medrese, Sinop'ta ve Tokat'ta Pervane Medresesi, Kırşehir'de Cacabey Medresesi ve Türbesi, Çay'da(Afyon) Taş Medrese ve Türbesi ile Erzurum'da Hatuniye Medresesi ve Türbesi izlemiştir. Bazı eserler ise kronolojik bakımdan yukarıda sayılan eserlerin tarih aralığında olmakla beraber çeşitli nedenlerden ötürü ya incelenenemiştir. Bu nedenlerin başında da dönem özelliğini yitirmiş olma, restorasyon ve rekonstrüksiyon süreci, fikir veremeyecek durumda olma ve günümüze gelememiş olma gibi nedenler yatmaktadır.

Anadolu Selçuklularında yapı yatan baniler genelde ya devlet adamı olan(vezir, elçi) ya saray üyesi olan(sultan ve ailesinden olanlar) ya da emir, atabey, vali ve kumandan olan kişilerdi. Bu şahısların Anadolu Selçuklu Mimarlığı içinde en tanınmış olanları ise Sultan I.Gıyaseddin Keyhüsrev, Sulltan I.İzzeddin Keykavus, Sultan I.Alaeddin Keykubad, Atabey Mübarizeddin Ertokuş, Şems-eddin Altun Aba, Lala Musliheddin, Emir Celaledin Karatay, Muineddin Süleyman Pervane ve Sahip Ata Fahreddin Ali'dir. Ayrıca Anadolu Selçukluları'nı Köseadağ'da yenen Moğollar da zamanla Müslümanlaşarak, Anadolu'da Selçuklu mimari formunda eserler yaptırmışlardır. Bu kişiler, hem atandıkları bölgeyi Moğol Hanı adına yönetmekte hem de bayındır hale getirmekteydiler. Nitekim bu konuda en bilinen Moğol kökenli baniler Nureddin Caca Bey, Şemseddin Cüveyni ve Mufaddal Burucirdi'dir. Bunun dışında Anadolu Selçuklularında sultanın eşi, annesi ya da kardeşi olan kadın baniler de görülmekteydi. I.Gıyaseddin Keyhüsrev'in kızkardeşi Gevher Nesibe Sultan ve

I.Gıyaseddin Keyhüsrev'in eşi Rukiye(Devlet) Hatun,¹¹⁶ Sultan I.Alaeddin Keykubad'ın birinci eşi ve II.Gıyaseddin Keyhüsrev'in annesi Huand(Mahperi) Hatun, Hacıp ramazan'ın kızı ve Kütahya yoncalı Kaplıcası'nın banisi GülümSen Hatun,¹¹⁷ IV.Rükneddin Kılıçarslan'ın eşi ve III.Gıyaseddin Keyhüsrev'in annesi, Konya Gömeç Hatun Medresesi¹¹⁸ ve Türbesi'nin banisi Gömeç Hatun¹¹⁹ ile I.Aleddin Keykubad'ın kızı ve Kayseri Döner Kümbet'in banisi Şah Cihan Hatun¹²⁰ Anadolu Selçuklu Mimarlığı'nın en bilinen kadın banileridir. Bazı banilerin yaptırdığı eserler arasında türbe ile medrese ve darüşşifanın veya başka bir yapının ilişkisine rastlanmasa da özellikle yukarıda ismi geçen baniler, Anadolu Selçuklu Mimarlığı'nın kendi formunu oluşturmasını sağlamış olmaları bakımından önem arzederler.

Çalışma kapsamında incelenen Anadolu Selçuklu eserlerinden 12 medrese ve 2 darüşşifanın, planları dahilinde veya bitişiklerinde türbenin bulunması, ayrıca bu yapıların günümüze büyük ölçüde mimari, bezeme ve plan özelliklerini koruyarak(veya korunarak) gelmiş olması büyük önem taşımaktadır. Bu yapılardan başka, günümüzde çok hasarlı ve bir kısmı gelebilmiş durumda da olsa planı dahilinde veya bitişikindeki türbeyle ilişkili olan 4 medrese ve 2 darüşşifa daha bulunmaktadır. Bunun dışında, Anadolu'da, kaynaklardan tespit edilmiş 60'a yakın medrese ve darüşşifadan Anadolu Selçukluları'na ait yaklaşık 16 yapının 6'sının türbe ile ilişkisi söz konusudur.¹²¹

Anadolu Selçuklu Mimarlığı içerisinde incelenen 14 yapı dışında, 3 yapı daha ayakta olup restorasyon sürecindedir. Söz konusu bu iki yapı Çankırı'da Atabey

¹¹⁶ .DURUKAN, A. (1998). Anadolu Selçuklu Sanatında Kadın Baniler, Vakıflar Dergisi, s.27, (s.16).

¹¹⁷ .DURUKAN, A. a.m. (s.18).

¹¹⁸ .Eser günümüzde ayakta olmayıp, izlerine eyvan türbenin önünde rastlanmış olduğu bilgisi sn A. DURUKAN'ın "Anadolu Selçuklu Sanatında Kadın Baniler" adlı makalesinde sayfa 18'de ifade edilmektedir.

¹¹⁹ .DURUKAN, A, a.m. (s.18).

¹²⁰ .DURUKAN, A. a.m. (s.19).

¹²¹ .Bu analizde, özellikle, yerinde incelemelerden ve A. Kuran'ın Anadolu Medreseleri c.1., M. Sözen'in Anadolu Medreseleri adında hazırladığı iki ciltlik eseri, O.C.Tuncer'in Anadolu Kümbetleri adlı 3 ciltlik eserinin ilk cildi, Hakkı Önkal'ın Anadolu Selçuklu Türbeleri adlı eseriyle Aynur DURUKAN'ın Vakıflar Dergisi'nin 27. sayısındaki "Anadolu Selçuklu Sanatında Kadın Baniler" adlı makalesi temel alınmıştır. Özellikle M. Sözen'in eserlerinin ikinci cildinde günümüze tam olarak gelemeyen ve sadece adı bilinen eserlere de yer vermesi son derece önem taşımaktadır. Yalnız bu eserlerden bir tanesi adı günümüze gelmiş olmakla birlikte birtakım parçaları ayakta olduğu gibi bazı yapılar da günümüze bir kısmı gelebilen yapılar arasında da medresesi tamamen yıkık olup günümüze türbesi ulaşan örnekler mevcuttur.

Cemaleddin Ferruh darülhadişi ve ona bitişik olan Cemaleddin Ferruh Darüşşifası ile Sivas Gök Medrese'dir. Çankırı'da Darüşşifa, darülhadis ve onun içindeki türbeden oluşan külliyyede, baninin türbesi, darülhadis içinde olmakla birlikte, hem darülhadis darüşşifaya açılması, hem de türbe tarafında kalan bir mazgal pencere yoluyla darüşşifayla ilişkisi söz konusudur. Sivas Gök Medrese'de ise aslında türbenin varlığı, Orhan Cezmi Tuncer'in eserindeki bir planda¹²² ve Sivas Gök Medrese Taş ve Çini Süslemeleri adlı yayında yer alan bir planda belirtilmektedir.¹²³ Ayrıca, bir yapının da tam olarak dönemi belli olmayıp, bir yapı da dönem özelliğini yitirmiştir. Bu yapılardan, dönemi belli olmayan Çorum'daki Alaca Hüseyin Gazi Medresesi ve Türbesi olup, dönem özelliğini yitiren ise Eskişehir-Seyitgazi'deki Ümmühan Hatun Medresesi'dir.

Anadolu Selçuklu Mimarlığı'nda bu yapılardan başka 6 yapının, yalnızca bir kısmı ayakta'dır. Bu yapılardan; Amasya Halifet Gazi Medresesi'nin,¹²⁴ Konya Tac-ül Vezir Medresesi'nin¹²⁵ ve Kırşehir Melik Gazi Medresesi'nin günümüze yalnızca türbeleri ulaşabilmiştir. Konya'daki Küçük Karatay(Kemaliye) Medresesi'nin yalnızca ana eyvanı ulaşmış olup sağ tarafında mezar yer almaktadır. Bundan başka, Konya Gömeç Hatun Medresesi'nin yalnız türbesi,¹²⁶ Niksar Hacı Çıkrık Medresesi'ninse, türbesi ve dershanesi günümüze ulaşabilmiştir.¹²⁷ Medrese ve darüşşifa ile türbe ilişkisinin görüldüğü ancak bir kısmı günümüze gelen bu 6 yapıdan ziyade, günümüze yalnız isimleri ulaşan Anadolu Selçuklu eserleri de vardır. Bu yapılardan; Kadı Hürremşah Darülhadişi,¹²⁸ Nizamiye(Nalıncı) Medresesi,¹²⁹ Seyfiyye(Buk'ası) Medresesi,¹³⁰ Atabekiyye Medresesi,¹³¹ Konya'da, Hoca Hasan Medresesi¹³² Kayseri'de bulunmaktaydı.

Anadolu'da ayrıca, XIV.yy.'ın beyliklerinden ve Selçuklu'yla çağdaş olan Artuklulardan da günümüze tam gelemeyen veya büyük değişikliklere uğrayan ve

¹²² .TUNCER, O. C. (2008). Sivas Gök Medrese, (s.113).

¹²³ .ÜÇER, M. ŞENER, T. VD. (2010). Sivas Gök Medrese Taş ve Çini Bezemeleri, Sivas: Esform OFFSET.

¹²⁴ .SÖZEN, M. (1972). Anadolu Medreseleri II, (s.108), İstanbul: İ.T.Ü. Mimarlık Fakültesi.

¹²⁵ .SÖZEN, M. a.g.e. (S.127).

¹²⁶ .DURUKAN, A. a.g.m. (s.18).

¹²⁷ .ÖNKAL, H. (2015). Anadolu Selçuklu Türbeleri, (s.360). Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Yayınları.

¹²⁸ .KÖROĞLU, H. (1999). Konya ve Anadolu Medreseleri, (s.54). Konya.

¹²⁹ .SÖZEN, M. a.g.e. (s.196).

¹³⁰ .KÖROĞLU, H. a.g.e. (s.61).

¹³¹ .SÖZEN, M. a.g.e. (s.208).

¹³² .SÖZEN, M. a.g.e. (s.186), KURU, ÇAKMAKOĞLU, A. a.g.e. (s.92).

varlığı kaynaklardan bilinen yapılar vardır. Tabii bunlar, Anadolu Selçuklularınkine nazaran daha azdır. Söz konusu yapılardan günümüze önemli bir kısmı gelmeyenler Mardin Necmeddin Medresesi,¹³³ Mardin Hatuniye Medresesi,¹³⁴ Mardin Şehidiye Medresesi,¹³⁵ ve Harzem Medresesi¹³⁶ Artukluların olup, Urfa Ulu Camii Medresesi¹³⁷ Eyyübilerin, Eski Malatya Şahabiye-yi Kübra Medresesi ve Türbesi¹³⁸ Memlüklerin ve Maraş Taş Medrese¹³⁹ ise Dulkadiroğulları'nın eseridir.

Buradaki 7 yapıdan başka, 8 yapının ise günümüze yalnızca ismi ulaşabilmiştir. Bu yapılardan, Mardin Hüsamiye Medresesi,¹⁴⁰ Silvan Şifahanesi¹⁴¹ ve Diyarbakır Şücaiye Medresesi¹⁴² Artuklu yapıları olup, Birgi Aydınolu Mehmet Bey Medresesi,¹⁴³ Tire İbn Melek Medresesi¹⁴⁴ ve Tire Yahşi Bey Medresesi¹⁴⁵ Aydınoluğulları'nın, Sivrihisar Alemşah Medresesi¹⁴⁶ Germiyanoluğulları'nın ve Karaman'da Emir Musa Medresesi¹⁴⁷ Karamanoluğulları'nındır.

Anadolu Selçuklu Mimarlığı'nda medrese ve darüşşifa yapılarıyla ilişkili olan türbelerde baninin naaşı bulunsa da bulunmasa da görüldüğü üzere bu mimari düzenleme, Anadolu Selçuklularından sonra, az da olsa XIV.yy.'da Anadolu'da görülen beyliklerin mimarisini de etkilemiştir. Ancak, Anadolu Selçuklularında XIII.yy.'da sıklıkla görülen medrese ve darüşşifa ile ilişkisinin, Beylikler Devri olarak adlandırılan XIV.yy.'da seyreltiği görülmektedir.

Sadece Anadolu Selçuklularının komşusu olan Memlüklerde ilişkinin XV.yy.'a kadar kendini gösterdiği görülmektedir. Ancak burada sözü edilen Memlük yapılarının ve Memlükler'den önce Anadolu Selçukluların komşusu olan Eyyübi yapılarının çok çok azının planına ve görseline ulaşılabilmiş olması, yapıların birçoğunun hasar görmüş olması, karşılaştıma ve değerlendirme aşamasında ne yazık

¹³³ .SÖZEN, M. a.g.e. (s.90).

¹³⁴ .SÖZEN, M. a.g.e. (s.96).

¹³⁵ .SÖZEN, M. a.g.e. (s.142).

¹³⁶ .SÖZEN, M. a.g.e. (S.113).

¹³⁷ .SÖZEN, M., a.g.e. (S.101).

¹³⁸ .SÖZEN, M. a.g.e. (s.164).

¹³⁹ .SÖZEN, M. a.g.e. (s.168).

¹⁴⁰ .SÖZEN, M. a.g.e. (s.181).

¹⁴¹ .SÖZEN, M. a.g.e. (s.184).

¹⁴² .SÖZEN, M. a.g.e. (s.189).

¹⁴³ .SÖZEN, M. a.g.e. (s.228).

¹⁴⁴ .SÖZEN, M. a.g.e. (s.233).

¹⁴⁵ .SÖZEN, M. a.g.e. (s.239).

¹⁴⁶ .SÖZEN, M. a.g.e. (s.231).

¹⁴⁷ .SÖZEN, M. a.g.e. (s.58).

ki ulaşılabilen eserler üzerinden gidilmesine neden olmuştur. Söz konusu planına ve görseline ulaşılabilen eserler ise Sultan Hasan Medresesi, Sultan Kalavun Medresesi, Nasırıye Medresesi ve Zengilerin Nuriye Medresesi'yle Eyyübilerin Necmeddin Salih Eyyüb ve Kamiliye Medresesi'dir. Türbeleri ise yalnız Kamiliye, Necmeddin Salih Eyyüb ve Nuriye Medresesi'nde yapıya bitişik, diğerk örneklerde yapının bir bölümü halindedir. Yine de diğerk isimlerin de bilinmesi, Zengi, Eyyübi ve Memlüklerde medrese ve darüşşifa ile türbe ilişkisinin olduğunun anlaşılabilmesi bakımından önem taşımaktadır. Diğerk yandan, Anadolu'nun komşusu konumundaki Irak'ta Zengilerin Musul kolunun eserlerinden El Medrese el-Atabekiyye el-Atika(Eski Atabeylik Medresesi),¹⁴⁸ El Medrese el İzziyye(İzzedddin Medresesi),¹⁴⁹ El-Medrese en Nuriyye,¹⁵⁰ El Medrese en Kahıriyye,¹⁵¹ El-Medrese el-Kemaliyye¹⁵² ve El-Medrese el-Bedriyye,¹⁵³ türbeyle ilişkili eserler olup, bu yapılardan El-Medrese el-Kemaliyye dışındakilerin günümüze yalnızca isimleri gelmiştir.¹⁵⁴ El-Medrese el-Kemaliyye Medresesi'nden ise yalnızca medrese mescidi günümüze ulaşabilmiştir.¹⁵⁵ Diğerk yandan Irak'ın iç kısımlarında yer alan, Bağdat'taki İmam-ı Azam Ebu Hanife Külliyesi'nin,¹⁵⁶ türbeyle ilişkili medresesi, Maruf el Kerki Külliyesi¹⁵⁷ Abdülkadir Geylani Külliyesi,¹⁵⁸ ve Mercan Medresesi,¹⁵⁹ bilinen önemli eserlerdir.

¹⁴⁸ .GÖK, H. İ. (2013), Musul Atabeyliğı: Zengiler, (s.469). Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.

¹⁴⁹ .GÖK, H. İ. a.e. (s.469).

¹⁵⁰ .GÖK, H. İ. a.e. (s.470).

¹⁵¹ .GÖK, H. İ. a.e. (s.472).

¹⁵² .GÖK, H. İ. a.e. (s.472).

¹⁵³ .GÖK, H. İ. a.e. (s.475).

¹⁵⁴ .ULUÇAM, A. (1989). Irak'ta Türk Devri Mimari Eserleri, (s.219-220), Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.

¹⁵⁵ .ULUÇAM, A. a.g.e. (s.119).

¹⁵⁶ .ULUÇAM, A. a.g.e. (s.23).

¹⁵⁷ .ULUÇAM, A, a.g.e. (s.27).

¹⁵⁸ .ULUÇAM, a.g.e. (s.31).

¹⁵⁹ .ULUÇAM, a.g.e. (s.113).



KATALOG

5.1. KAYSERİ GEVHER NESİBE MEDRESESİ VE TÜRRESİ

Yeri: Kocasinan/Kayseri.

Tarihi: H.602/M.1205-6.

Banisi: I.Gıyaseddin Keyhüsrev.

Mimarı: Bilinmiyor.

İncelenme Tarihi: Mart 2018.

Mimari ve Süsleme Özellikleri:

Medrese:

Günümüzde Kayseri'nin Kocasinan ilçesinin, Hacı İkiz Mahallesi'nde bulunan Mimar Sinan Parkı'nda yer almaktadır. Hemen bitişiğindeki darüşşifa kapısının kitabesine göre, dönemin Anadolu Selçuklu Sultanı I.Gıyaseddin Keyhüsrev, bu yapıyı, kız kardeşi Gevher Nesibe'nin vasiyeti üzerine 602 H./1205-6 yıllarında yaptırmıştır.¹⁶⁰

Gevher Nesibe Medresesi, doğu eyvanının kuzeyindeki türbesi ve batısında bitişik darüşşifa ile bir külliye oluşturmaktadır. Bu külliye, Anadolu'da uygulamalı tıp eğitimi verilen, döneminin sayılı yapılarından olması bakımından da önem taşımaktadır. Her iki yapı da kesme taştan inşa edilmiş olup, açık avlulu ve (medrese ve darüşşifanın batı revakına açılan eyvanını saymazsak) dört eyvanlıdır (Plan 1). Asimetrik bir plana sahip olan bu iki yapıdan darüşşifa yapısı medreseden biraz daha büyük ve ihtiyaçları gereği daha çok odalıdır. Yapı grubunda, hem medrese kısmının hem darüşşifanın girişleri, orta hizada yer alan ana eyvanla aynı hizada olmayıp, her iki yapıda da güneybatı uçta bulunmaktadır (Resim 1). Bundan başka, medrese ve darüşşifa, ana eyvanlarının hizalarından bir koridorla birbirlerine bağlıdırlar. Her iki yapıda da ana eyvan devasa boyutta ve derinlikte olup, medresede ana eyvanın doğusuna bitişik bir de dersane odası bulunmaktadır. Öğrenci hücreleri, yapıların avlusunu doğu, batı ve kuzey yönden kuşatan sivri kemerli revakların gerisinde sıralanmışlardır. Yapıda üst örtü, medrese bünyesindeki türbe haricinde büyük ölçüde beşik tonozla sağlanmıştır. Ancak günümüzde yalnız eyvanların üst örtüsü ve türbe kendisini belli etmektedir, diğer bütün kısımlar çatıyla örtülüdür.

¹⁶⁰ .CANTAY, G, (1992), Anadolu Selçuklu ve Osmanlı Darüşşifaları, (s.43). Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.

Gerek Medresenin gerekse darüşşifanın planındaki asimetrik görüntü, gerek ana eyvanların boyutlarından gerekse yapıların Anadolu Selçuklu mimarisinin erken örneklerinden olmasından kaynaklanır. Medresede süsleme pek görülmezken, darüşşifa kısmı taçkapısı bakımından biraz daha hareketlidir. Ortaçağ Anadolu Türk mimarisinde taçkapılar, XIII.yy.'ın ikinci yarısında yapıların giriş cephesi gelişme gösterene dek, yapıların yegane ifade noktası olmuşlardır.

Türbe:

Yapı kompleksinin medrese kısmında, I.Gıyaseddin Keyhüsrev'in kız kardeşi Gevher Nesibe'nin türbesi, medresenin sağ kanadında, doğu eyvanıyla, ana eyvanındaki dersane odası arasında yer alır (Resim 2). Türbe, alt katta kübik formu ve kare planlı ve tonoz örtülü mumyalıktan ve taş basamaklarla çıkılan üst katta ise çokgen formu ve sekizgen planlıdır ve külahla örtülü ziyaret katından oluşmaktadır. Sanduka ise mumyalık katındadır. Türbe son derece sade bir yapı olmakla birlikte, ziyaretgahının kapısının dilimli kemerli olması ve hemen ziyaretgaha çıkan merdivenin alt kısmının da mumyalık katı kapısının kemerini oluşturacak biçimde dilimli düzenlenmesi, türbede hoş bir görünüm arzeder (Resim 3). Türbenin iç mekanında (Resim 4). ve medresenin çatısının dışında kalan kısmında nişler sayesinde daha hareketli bir görünüm vardır (Resim 5). Ayrıca külahın hemen altında da taş kabartma olarak yazı bordürü yer almaktadır.

Bugünkü Durumu:

75 sayılı karar ile 09.07.1976 yılında tarihi eser olarak tescil edilen medrese, darüşşifa ve türbe¹⁶¹ 1726 yılında¹⁶² yani Osmanlı döneminde bir onarım görmüş, Cumhuriyet'in ilanından yaklaşık 20 yıl sonra, 1942 yılında darüşşifa taç kapısı Maarif Vekaleti Müzeler ve Antikiteler Müdürlüğü tarafından onarılmış, budan bir süre sonra da Vakıflar Genel Müdürlüğü tarafından 1955-56'lı yıllarda da yapı onarılmıştır.¹⁶³ 1960'lı yıllarda da onarım gören yapı,¹⁶⁴ 1980 yılında bu defa Erciyes Üniversitesi tarafından onarılmış ve Tıp Tarihi Müzesi haline getirilmiştir.¹⁶⁵ Son

¹⁶¹ .Kayseri V.B.M. Arşivi.

¹⁶² .bu bilgi müzedeki bilgilendirme panosundan edinilmiştir.

¹⁶³ .MADRAN, B. (2012). Gevher Nesibe Darüşşifası ve Gıyasiye Medresesi Selçuklu Uygarlığı Müzesi, Müzeolojik Raporu, (s.1), Kayseri: Kayseri Büyükşehir Belediyesi.

¹⁶⁴ .KURU, ÇAKMAKOĞLU, A. (1998), Fetihten Osmanlı'lara Kadar Kayseri'de Türk Devri Mimarisi, (s.112), Ankara: İlköz Matbaası.

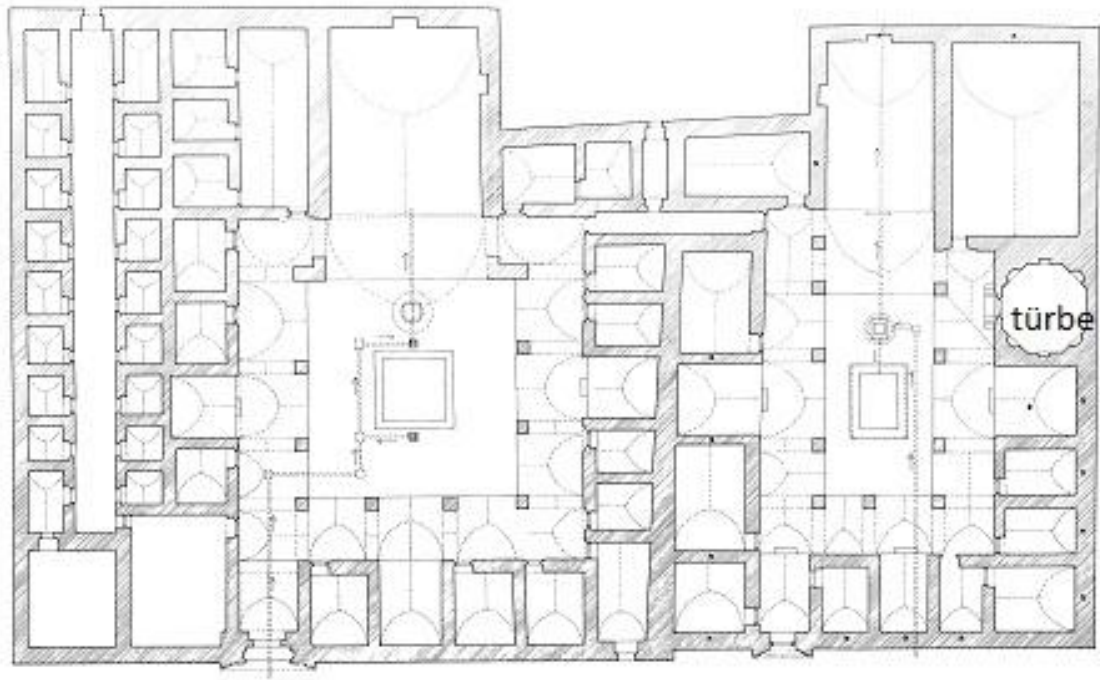
¹⁶⁵ .MADRAN, B. a.g.e. (s.1).

zamanlarda da 2007-2008 ve 2008-2009 yıllarıyla,¹⁶⁶ 2010 yılında Kayseri Vakıflar Bölge Müdürlüğü¹⁶⁷ tarafından onarılarak yapılar günümüzde büyük ölçüde ayakta olarak gelebilmiştir. Yapı, günümüzde Tıp Tarihi Müzesi olarak hizmet vermektedir.



¹⁶⁶.Kayseri V.B.M. Arşivi.

¹⁶⁷.MADRAN, B. a.g.e. (s.1.)



Pl. 2— Kayseri Çiftes Nesele Darüşşifası ve Medresesi (Vahidî Cemel Mühtesin)
Angrafi/med.: (Ö. 1/100)

Plan 1: Kayseri Çifte Medrese ve Türbesi. (Kaynak: Anadolu Selçuklu ve Osmanlı Darüşşifaları, plan: 2 /G. CANTAY).



Resim 1: Kayseri Çifte Medrese genel görünüm(sol: darüşşifa, sağ: tıp medresesi ve türbe). Kaynak: <https://tr.pinterest.com/pin/343610646549813819/>



Resim 2: Kayseri Çifte Medrese(Tıp Medresesi) İç avludan görünüm ve türbe (fotoğraf: Aytaç GÜDER, 3.2018).



Resim 3: Tıp Medresesi'nde Gevher Nesibe'nin Türbesi (fotoğraf: Aytaç GÜDER, 3.2018).



Resim 4: Gevher Nesibe Türbesi'nin ziyaret katı iç mekanı ve üst örtüsü (fotoğraf: Aytaç GÜDER, 3.2018).



Resim 5: Gevher Nesibe Türbesi'nin dışarıdan görünümü (fotoğraf: Aytaç GÜDER, 3.2018).

5.2. KAYSERİ AVGUNU MEDRESESİ VE TÜRBEŞİ

Yeri: Kocasinan/Kayseri.

Tarihi: XIII.yy. İlk Yarısı.

Banisi: Bilinmiyor

Mimarı: Bilinmiyor

İnceleme Tarihi: Mart 2018.

Mimari ve Süsleme Özellikleri:

Medrese:

Kayseri'nin Kocasinan İlçesi'nin Hacı İkiz Mahallesi'nde Mimar Sinan Parkı'nda, Çifte Medrese'nin¹⁶⁸ batısında yer almaktadır. Eserin kitabesine ulaşılammış olmakla birlikte mimari özelliklerine ve planına bakılarak XIII.yy.'a tarihlendirilebilmektedir.¹⁶⁹

Medrese, açık avlulu olup tek katlı, dört evvanlı, doğu-batı doğrultusunda uzanan dikdörtgen planlı bir yapıdır (Plan 2). Yan eyvanlar giriş eyvanından hemen sonra, kuzey ve güney yönde kalmaktadır. Bu iki eyvanın, benzeri açık avlulu medreselerde olduğu gibi, yapının orta hizasında ve iki yanında öğrenci hücreleri olacak şekilde düzenlenmemiş olması, yapıyı dönemi için nadir bir örnek olarak karşımıza çıkarmaktadır.¹⁷⁰ (Resim 6).

Taçkapıdan girilerek giriş eyvanına geçildiğinde buradan da yüksek yuvarlak kemerli revaklı avluya geçilir. Avlunun kuzey ve güneyinde karşılıklı olarak sıralanan sekiz öğrenci hücresi, avlu revakının gerisindedir. Ana eyvan, Gevher Nesibe Medresesi'nin eyvanına oranla, medreseden taşma yapmayan, büyüklük ve derinlik bakımından da göze batmayan bir görünüme sahiptir (Resim 7). Ana eyvanın iki yanında yer alan dersane odaları dikdörtgen planlı ve beşik tonozludur.

¹⁶⁸ .Gevher Nesibe Medresesi, Darüşşifası ve Türbesi.

¹⁶⁹ .SÖZEN, M. (1970). Anadolu Medreseleri I, (s.18), İstanbul: İ.T.Ü. Mimarlık Fakültesi.

¹⁷⁰ .Benzer bir durumla, XIII.yy.'ın ikinci yarısında yapılan Amasya Darüşşifası'nda da karşılaşılmaktadır.

Türbe:

Avgunu Medresesi'nin türbesi, yapının güneydoğusunda olup taç kapının hemen bitişiğinde bulunmaktadır. İki katlı türbenin üst katındaki ziyaretgahına, medresenin giriş eyvanında yer alan bir merdivenle ulaşıldığı gibi (Resim 8), mumyalık katı da doğu eyvanına açılmaktadır. Türbenin mumyalık katı, kübik formu ve kare planlı ve beşik tonozlu olup (Resim 9), ziyaret katı ise çokgen formu ve sekizgen planlı olmakla birlikte, içte kubbe, üstte sekizgen bir piramidal külâhla örtülüdür (Resim 10). Türbede günümüzde lahit bulunmadığından gömülü birinin ya da birilerinin olup olmadığı anlaşılamasa da Orhan Cezmi Tuncer'in yapıyı incelediği dönemde mumyalık katında iki mezar tespit etmiş olması, ancak şahidelerinin yahut, tarih belirtecek herhangi bir yazının olmaması¹⁷¹ yapıda gömü olduğu ancak kim olduklarının ve ne zaman gömüldüklerinin belli olmadığını göstermektedir.

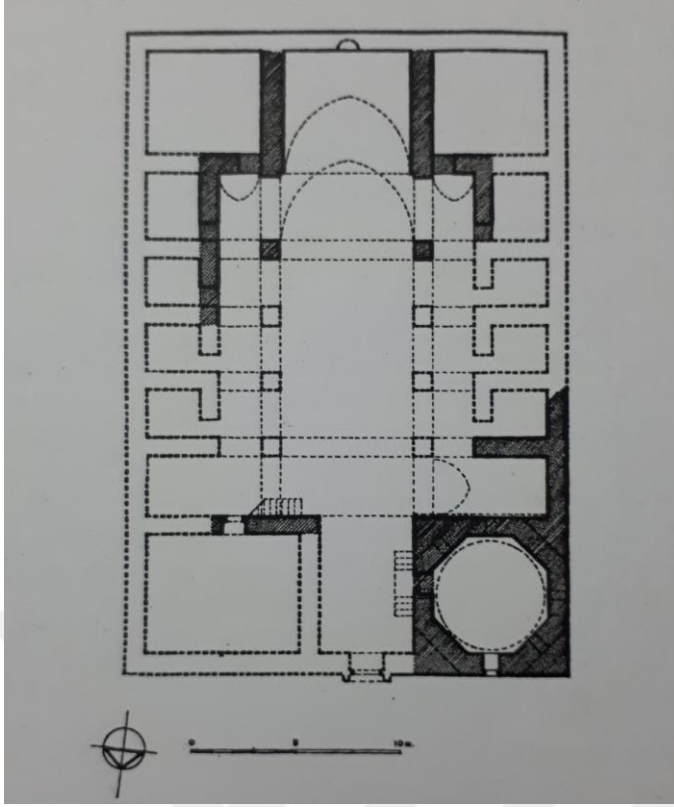
Bugünkü Durumu:

Medrese ve Türbe, 09.07.1976 tarihinde 75 sayılı karar ile taşınmaz kültür varlığı olarak tescil edilmiş olup,¹⁷² türbe uzunca bir süredir ayakta olduğu halde medrese daha önceleri çok harap bir durumda iken 1989 yılında Vakıflar Genel Müdürlüğü'nce onarıma alınmış olup,¹⁷³ günümüze ulaşabilmiştir. Günümüzde ise türbesiyle birlikte ayaktadır ve kitapevi olarak hizmet vermektedir. Türbenin mumyalık katı günümüzde kitabevinin deposu üst katı ise kitabevinin makam odası olarak hizmet vermektedir. Mezarlar ise muhtemelen buradan başka bir yere aktarılmıştır.

¹⁷¹ .TUNCER, O, C. (1986), Anadolu Kümbetleri 1, Selçuklu Devri, (s.139).

¹⁷² .Kayseri, V.B.M. Arşivi.

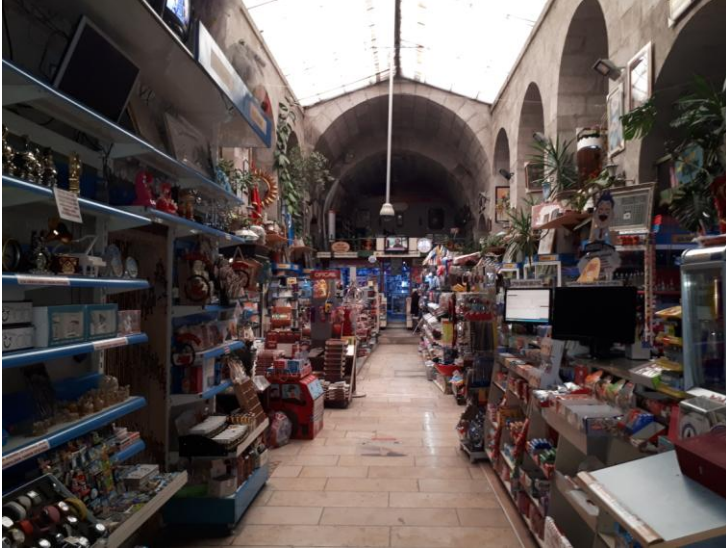
¹⁷³ .KURU, ÇAKMAKOĞLU, A. a.g.e., (s.127).



Plan 2: Kayseri Avgunu Medresesi ve Türbesi. (Kaynak: Anadolu Medreseleri c.1. s.68, şekil: 33 / A. KURAN).



Resim 6: Kayseri Avgunu Medresesi genel görünüm (fotoğraf: Aytaç GÜDER 3.2018).



Resim 7: Kayseri Avcunu Medresesi iç avludan görünüm(ana eyvan yönü) (fotoğraf: Aytaç GÜDER, 3.2018).



Resim 8: Kayseri Avcunu Medresesi iç avludan görünüm(giriş cephesi yönü ve sol tarafta türbenin girişi (fotoğraf: Aytaç GÜDER, 3.2018).



Resim 9: Türbenin Mumyalık Katı (fotoğraf: Aytaç GÜDER, 3.2018).



Resim 10: Türbenin ziyaret katı iç mekanı ve üst örtüsü (fotoğraf: Aytaç GÜDER, 3.2018).

5.3. SİVAS İZZEDDİN KEYKAVUS I DARÜŞŞİFASI VE TÜRBEŞİ

Yeri: Merkez/Sivas.

Tarihi: H.614/M.1217-1218(türbe: 1219-20).

Banisi: İzzeddin Keykavus I.

Mimarı: Bilinmiyor.

İnceleme Tarihi: Mart 2018.

Mimari ve Süsleme Özellikleri:

Darüşşifa:

Sivas şehrinin Merkez ilçesinde, Sivas Kalesi'nin kuzey tarafında, Cüveyni(Çifte Minareli) Medresesi'nden günümüze kalan taçkapı kalıntısının önünde yer almakta olan Keykavus Darüşşifası, kitabesinden de anlaşıldığı üzere, Anadolu Selçuklu Sultanı I.Gıyaseddin Keyhüsrev'in oğlu, I.İzzeddin Keykavus tarafından 1217-18(614h) yılında yaptırılmıştır.¹⁷⁴ (Resim 11). Sarımsak kesme taş ve tuğladan yapılan darüşşifanın, daha eski yayınlarda Kayseri Çifte Medrese gibi olduğu(mevcut yapının darüşşifa, bitişiğinde olduğu sanılan yapının tıp medresesi) zannedilmiş, ancak sonradan yapının bitişiğinde başka bir yapı olmadığı anlaşılmıştır.

Darüşşifa, tek katlı ve üç eyvanlı bir yapı olup, doğu-batı doğrultusunda dikdörtgen bir plana sahiptir (Plan 3). Yapının günümüze ulaşan vakfiyesi sayesinde, gerek Anadolu Selçukluları devrinde gerekse sonrasında(Geç Beylikler ve Osmanlı Devleti) Ortaçağ'da tıp kuruluşlarının nasıl işleyiş içinde olduğunu öğrenmek mümkün olabilmektedir.¹⁷⁵

Darüşşifanın taç kapısından (Resim 12) içeri girildiğinde, önce çapraz tonozlu, sonrasında manastır tonozlu bir hol orta avluya açılır (Resim 13). Giriş holünün iki yanında birer karşılıklı eyvan, manastır tonozlu bölümün iki yanında da beşik tonozlu birer oda yer alır. Giriş holünün karşısında ana eyvan, onun iki yanında da uzunlamasına gelişen tonoz örtülü birer oda yer alır Sivri kemerli avlu revakı, orta avlunun kuzeyi ve güneyi boyunca uzanır. Bu kısımda çeşitli tonoz örtüleri görülmektedir. Yapıda, avludaki yan eyvanlardan bir tanesinin içi, I.İzzeddin

¹⁷⁴ .SÖZEN, M. a.g.e. (s.90).

¹⁷⁵ .CEVDET, M. (1938), Sivas Darüşşifası Vakfiyesi ve Tercemesi, Vakıflar Dergisi, s.1, (s.35).

Keykavus'un türbesi olup, bu kısım, yapının diğer kısımlarına göre daha gösterişlidir.

Türbe:

I.İzzeddin Keykavus'un türbesi, 1220 yılında yapılmış olup, darüşşifanın güney yani sağ kanattaki yan eyvanı bu mekan için uygun görülmüştür. Burada da türbe, bünyesine bağlı olduğu darüşşifa yapısından ongen bir gövde ile dışarı çıkarak darüşşifa üzerinde müstakil bir görünüm sergilemektedir (Resim 14). Bu kısım piramidal külahla örtülü olup, türbe, içte kubbeyle örtülüdür. Tek katlı türbe yapısının iç mekanına giriş, eyvan içinden bir kapı ile sağlanmaktadır. Türbeye giriş kısmı, tuğlanın farklı dizilimiyle ve mavi sırlı tuğlanın da kullanımıyla oldukça hareketlidir. Bu kısımda kapının çevresi, üzerindeki tuğla örgülü sivri kemeri ve eyvanın iç kısmı oldukça hareketlidir (Resim 15). Darüşşifanın ve türbenin mimarı belli olmasa da türbenin avlu revakına bakan giriş cephesinde, türbe giriş kapısının sağındaki dua penceresi üzerinde yer alan iki satırlık sanatçı kitabesinden, süslemeleri yapanın adının Ameli Ahmed bin Bizl Marendi olduğu anlaşılmaktadır.¹⁷⁶ Türbenin üst örtüsü onikigen piramidal bir külahla sağlanmıştır. Türbe yapısı bu yönüyle bize Gevher Nesibe Türbesi'ni hatırlatmaktadır. İç mekanı gayet sade olup, giriş kapısının tam karşısında sandukaların gerisinde bir mihrap nişi bulunan türbe, yaklaşık 18 mozaik çinili sandukadan, sultanın sandukası, diğerlerine göre daha büyük ve geometrik bezemeli, diğer sandukalardan ise yalnızca biri geometrik bezemeli olup, diğerler sade mavi renk altıgen plaka çinili ve irili ufaklıdır(Resim 16). Anadolu Selçuklu Sultanı I.İzzeddin Keykavus'a aittir. Sultan, 1210 yılında Kayseri'de tahta oturmuş ve kısa süren saltanatında Anadolu Türk birliğinin sağlanması için büyük çaba harcamış, 1220 yılında vefat ettiğinde buraya defnedilmiştir.¹⁷⁷

Süsleme yapının taçkapısında ve ana eyvanında taş bezeme olarak, ancak türbenin bulunduğu eyvanda çini mozaik ve sırlı tuğla olarak karşımıza çıkmaktadır. Ayrıca türbedeki lahitler de çini ile kaplıdır. Bundan başka, türbenin üst kısmında da tuğla dizilimlerinin oluşturduğu sağır cephe kemerleri yapıyı hareketlendirmiştir. Burada

¹⁷⁶ .SÖNMEZ, Z. (1995), Anadolu Türk-İslam Mimarisinde Sanatçılar, (s.214), Ankara: Tarih Türk Kurumu Basımevi.

¹⁷⁷ .KOCA, S. (1997), Sultan I.İzzeddin Keykavus(1211-1220), Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.

ayrıca tuğlanın her kemer içinde farklı farklı dizilimleri (Resim 17) bu kısımda Harrakan Türbeleri'nin cephelerini andırmakla birlikte, benzer bir görünüme Amasya Gök Medrese Türbesi'nde de rastlanmaktadır.

Bugünkü Durumu:

Darüşşifa ve türbe 08.07.1977 tarihinde A-646 nolu karar ile taşınmaz kültür varlığı eseri olarak tescil edilmişlerdir. Osmanlı döneminde 1768 yılında darüşşifa medreseye çevrilmiş,¹⁷⁸ Osmanlı'nın son zamanlarında ve Cumhuriyet'in yeni ilan edildiği zamanlarda ordu hizmetinde kullanılmıştır. 1930'lu yıllarda Mimar Sedat Çetintaş, yapıyı yerinde incelemiş ve Kayseri'de olduğu gibi bu yapıda da medrese-darüşşifanın beraber ele alınarak, çift yapı düzeninde olduğunu savunmuştur.¹⁷⁹ Bu arada 1939 yılında yapılar bir onarıma da tabi olmuştur.¹⁸⁰ Ancak sonrasında, durumun Sedat Çetintaş'ın öngörüsü gibi olmadığı anlaşılmıştır.¹⁸¹ Darüşşifa ve türbe 1962 yılında¹⁸² ve 2008-2012 yılları arasında¹⁸³ da onarım görmüştür. Günümüzde de büyük ölçüde ayakta olup, türbe, ziyarete kapalıdır. Darüşşifa ise içinde çeşitli dükkanların yer aldığı bir çarşı şeklinde hizmet vermektedir.

¹⁷⁸ .ÜNVER, A.S. (1940), Selçuk Tababeti, (s.59). Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.

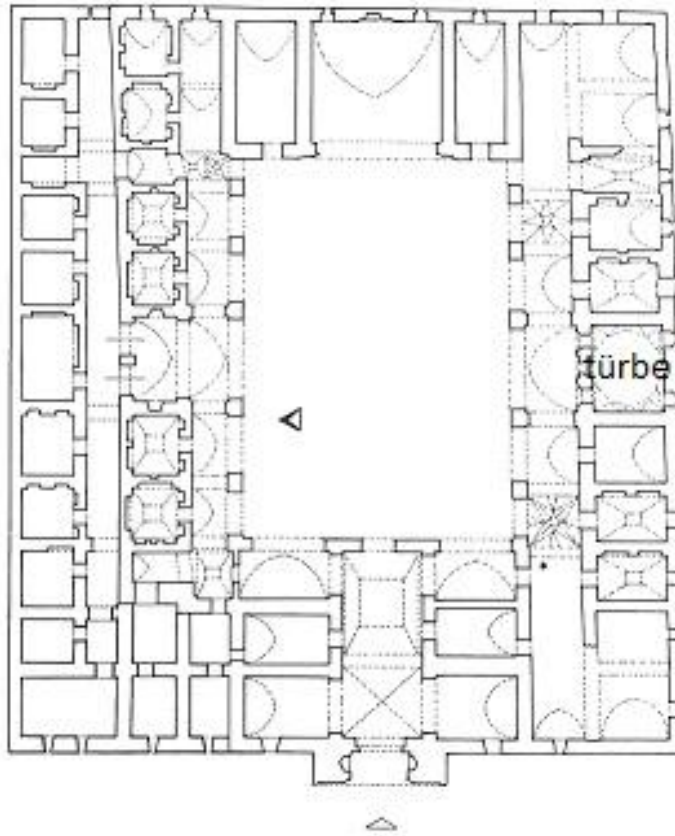
¹⁷⁹ .ÇETİNTAŞ, S. (1953), Sivas Darüşşifası, (s.53). İstanbul: İbrahim Horoz Basımevi.

¹⁸⁰ .www.sivaskulturenvanteri.com.

¹⁸¹ .CANTAY, G. (1997). Sivas I.İzzeddin Keykavus Darüşşifası, Erdem Dergisi (Aydın Sayılı Özel Sayısı III), c.9, s.27, (s.980).

¹⁸² .www.sivaskulturenvanteri.com.

¹⁸³ .Sivas V.B.M. Arşivi.



Pl. 3 — Sivas İzzeddin Keykavus Darüşşifası (G. Cantay). (Ö. 1/200)

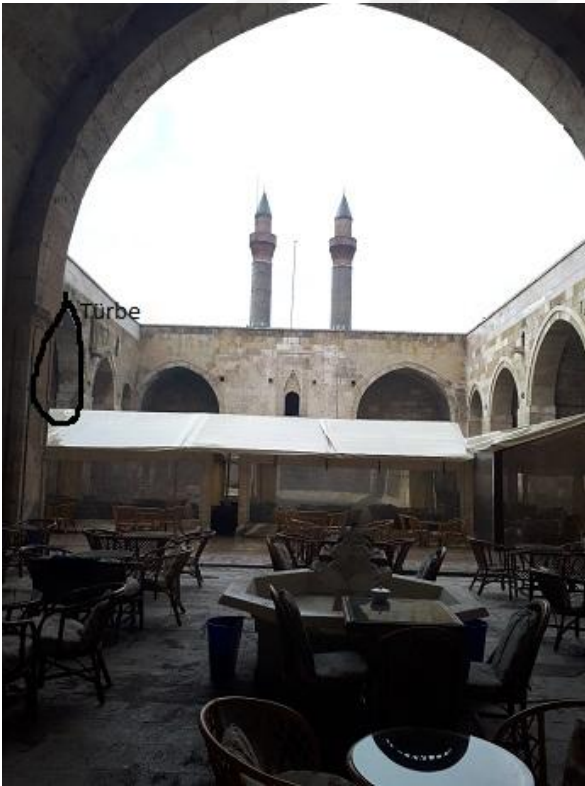
Plan 3: Sivas I. İzzeddin Keykavus Darüşşifası ve Türbesi. (Kaynak: Anadolu Selçuklu ve Osmanlı Darüşşifaları, plan: 3 / G. CANTAY).



Resim 11: Sivas I. İzzeddin Keykavus Darüşşifası ve Türbesi genel görünümü (fotoğraf: Aytaç GÜDER 3.2018).



Resim 12 : Sivas I. İzzeddin Keykavus Darüşşifası'nın Taçkapısı (fotoğraf: Aytaç GÜDER 3.2018).



Resim 13: Sivas I. İzzeddin Keykavus Darüşşifası iç avludan görünüm(iç avluya giriş yönü ve Cüveyni Medresesi'nin Minareleri). (fotoğraf: Aytaç GÜDER 3.2018).



Resim 14: Sivas I. İzzeddin Keykavus Darüşşifası güney eyvanının karşıdan görünümü ve Sultan I. İzzeddin Keykavus'un Türbesi. (Kaynak: Selçuklu Devletleri Tarihi: Siyaset, Teşkilat Kültür. A. SEVİM, E. MERÇİL, Resim: 12).



Resim 15: Sivas I. İzzeddin Keykavus Türbesi'nin giriş cephesi (fotoğraf: Aytaç GÜDER, 3.2018).



Resim 16: Sivas I. İzzeddin Keykavus Türbesi'nin iç mekanı ve çinili lahitler (fotoğraf: Aytaç GÜDER, 3.2018).



Resim 17: Sivas İzzeddin Keykavus I Türbesi'nin, darüşşifa dışına taşan üst gövdesinden görünüm (fotoğraf: Aytaç GÜDER, 3.2018).

5.4. ISPARTA ATABEY ERTOKUŞ MEDRESESİ VE TÜRRESİ

Yeri: Atabey/Isparta.

Tarihi: H.621/M.1224.

Banisi: Atabey Mübarizeddin Ertokuş.

Mimarı: Bilinmiyor.

İncelenme Tarihi: Ekim 2016.

Mimari Malzeme: Kesme Taş, Moloz Taş, Tuğla ve Devşirme Malzeme.

Mimari ve Süsleme Özellikleri:

Medrese:

Medrese, taçkapısı üzerindeki kitabesine göre Anadolu Selçuklu Sultanı I.Alaeddin Keykubad döneminde, Mübarizeddin Ertokuş Bey tarafından 621 H./1224 yılında yaptırılmıştır. Medrese ve türbe, günümüzde Isparta İli, Atabey ilçesinde yer almakta olup hemen doğu cephesinin karşısında da XVII.yy.dan kalma bir Osmanlı yapısı olan Feyzullah Paşa Camii yer alır. Medrese ve türbe, park gibi bir alanda güneyi ve batısı ağaçlarla çevrili bir yerdedir.

Doğu-batı doğrultusunda uzunlamasına dikdörtgen plana sahip olan medrese, Anadolu Selçuklu medreseleri içerisinde kapalı avlulu tipoloji içerisinde yer alsa da avlu, kubbe üzerindeki açıklık dolayısıyla ışık alabilmektedir (Plan 4). Avluda üst örtüyü oluşturan beşik tonozlar ve açık kubbe, avludaki birbirine ve yapıya ahşap hatıllarla bağlı dört sütuna oturmaktadır. Bu sütunlar, dört yönde beşik tonozlu eyvanı ve bu eyvanlar da kubbeyi taşır. Ayrıca yapının iç kısımlarında ve ana eyvanda da ahşap hatıl mimari ile üst örtünün sınırını belirlemektedir. Yapıda bir de ana eyvan yönünde bir mescit ve bu mescitten ulaşılabilen Ertokuş .Bey'in kümbeti bulunmaktadır.

Anıtsal taçkapı oldukça sade olup, iki yandan geometrik motifler kapı kemerinin üzerinde hafif sivri bir kemer oluşturacak şekilde birleşirler ve tam altlarında, bordürü oluşturan geometrik motiflerden bir kabara yer alır. Bu bordürün iki yanında ince bir mukarnas sırası taç kapının üstüne kadar uzanır. Kapı kemeri içinde iki yanda mukarnaslı nişler yer alır ve kapı açıklığı üzerinde medresenin beş satırlık

kitabesi yer alır (Resim 18). İç tarafında beşik tonoz örtülü kapalı bir eyvan bulunur bu eyvandan avluya geçiş dar bir kapı açıklığıyla sağlanmıştır (Resim 19). Bu eyvanın sağında ve solunda birer kapı ve pencere yer alır. Yapının doğusunda sivri beşik tonozlu ana eyvan, kible yönündeki devşirme malzemeli mihrabı dolayısıyla medresenin mescidi fonksiyonu da göstermektedir (Resim 20). Yapıda, ana eyvanın iki yanındaki dersaneler ve avlunun orta kısmı(havuzun üstü) hariç üst örtü beşik tonozla sağlanmıştır. Ana eyvanın iki yanındaki dersane odaları kare planlı olup, kuzeydeki; batı ve kuzeyinde, güneydeki ise yine medresenin güney cephesine bakan iki pencere ile aydınlatılmaktadırlar. Dersane odalarında kubbeye geçişi sağlayan dört yönde tromplar haricinde moloz taş kullanılmıştır, Tromplarda ve trompların üst hizasından geçen şeritte tuğla ardından tekrar moloz taş kullanılmıştır. Ayrıca, öğrenci hücrelerinin kapı sövelerinde, ana eyvanı avludan ayıran parça ve eyvandan kümbete geçişte, hem basamaklarda hem kapı sövelerinde antik ve Bizans dönemi devşirme malzemeler kullanılmıştır.

Türbe:

Türbe, medresenin batı yönünde olup, ana eyvana zayıf bir biçimde batı cephesinden bağlıdır (Resim 21). Kare oturtmalıklı, çokgen formlu ve sekizgen planlı gövdesi olan türbe iki katlı olup, mumyalık katına giriş imkanı bulunmayıp ziyaret katına lentoları ve söveleriyle basamakları devşirme malzemeden üç kapı açıklığından ulaşılmaktadır (Resim 22). Türbedeki Mübarizeddin Ertokuş Bey'in alçıdan lahdi, üstü örtülü olup, çini mozaikle süslenmiştir.¹⁸⁴ Ancak günümüzde ne yazık ki çinilerinden bir iz kalmamıştır. İçten kubbe, dıştan sekizgen piramit külahla örtülü olup, içte, örtü hizasını oluşturan tuğla şeride kadar moloz taş kullanılmıştır. Dış cephede ise iki renkli kesme taşlar yatay sırada birbirini tekrar etmekte olup, köşelerde tuğla dizileri, cepheleri sınırlamaktadır.

Bugünkü Durumu:

1965 yılında kütüphane olarak hizmet vermiş olan Ertokuş Medresesi, türbesiyle birlikte 1992 yılında bölgede yapılan arkeolojik çalışmalar sırasında, çalışma alanında bulunduğundan koruma altına alınıp, medrese, müzeye çevrilmiştir.¹⁸⁵

¹⁸⁴.ÖNGE, Y. (1967), Emir Mübarezeddin Ertokuş'un Kümbeti ve Çinili Sandukası, (s.15), y.3, c.3, s.26, Ekim.

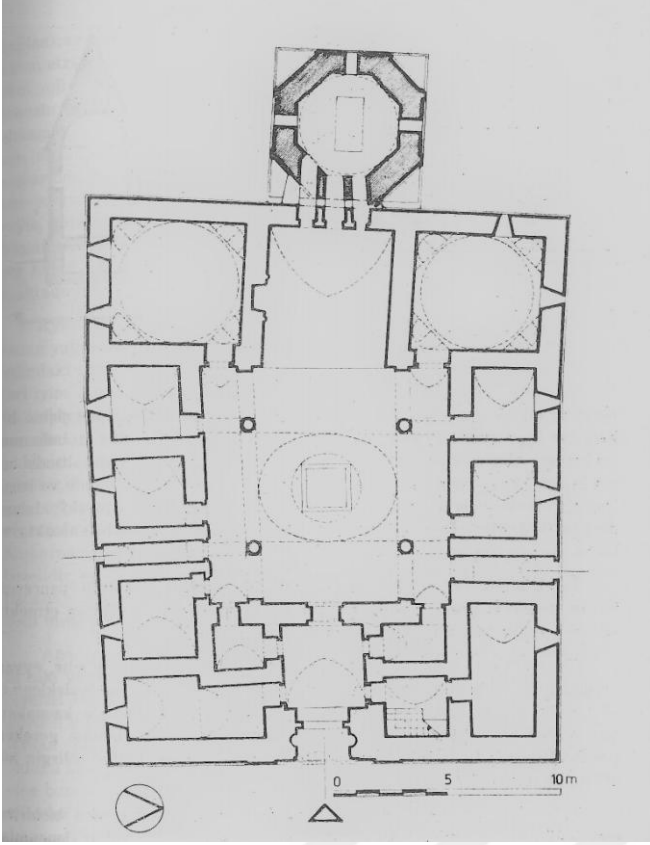
¹⁸⁵.Antalya K.T.V.K.K. Arşivi.

Medrese ve türbenin 1994 yılında çevresinde düzenleme yapıp yapılar onarıma alınmış,¹⁸⁶ 2005 yılında da hemen yakınındaki Fazlullah Paşa Camii ile birlikte basit bir onarım görmüştür.¹⁸⁷ Günümüzde ayakta ve ziyarete edilebilir açık müze durumdadır.



¹⁸⁶ .Antalya, V.B.M. Arşivi.

¹⁸⁷ .Antalya V.B.M. Arşivi, Antalya K.T.V.K.K. Arşivi.



Plan 4: Isparta-Atabey Ertokuş Medresesi ve Türbesi (Kaynak: Anadolu Medreseleri cilt 2, sayfa: 43, şekil: 8 / M. SÖZEN).



Resim 18: Isparta-Atabey Ertokuş Medresesi genel görünüm, giriş cephesi ve taçkapı (fotoğraf: Aytaç GÜDER 10.2016).



Resim 19: Isparta-Atabey Ertokuş Medresesi iç avludan görünüm(giriş açıklığı yönü (fotoğraf: Aytaç GÜDER, 10. 2016).



Resim 20: Isparta-Atabey Ertokuş Medresesi iç avludan görünüm(ana eyvan yönü ve türbenin girişi) (fotoğraf: Aytaç GÜDER, 10.2016).



Resim 21: Isparta-Atabey Ertokuş Medresesi'nin kuzey cephesi ve Atabey Ertokuş'un Türbesi (fotoğraf: Aytaç GÜDER 10.2016).



Resim 22: Atabey Ertokuş Türbesi.İç mekanı (fotoğraf: Aytaç GÜDER, 10.2016).



Resim 23:Atabey Ertokuş Türbesi'nin dış cephesi (fotoğraf: Aytaç GÜDER, 10.2016).

5.5. KAYSERİ HUAND(MAHPERİ) HATUN MEDRESESİ VE TÜRBEŞİ

Yeri: Merkez/Kayseri.

Tarihi: H.635/1237-38-40.

Banisi: Hunad(Mahperi) Hatun.

Mimarı: Bilinmiyor.

İncelenme Tarihi: Mart 2018.

Mimari Malzeme: Kesme taş, Kaba yonu taş.

Mimari ve Süsleme Özellikleri:

Medrese:

Kayseri Hunad(Mahperi) Hatun Külliyesi, günümüzde Kayseri Kalesi'nin doğusunda olup, medrese, camii, hamam ve türbeden oluşan bir külliye görünümü arz etmektedir (Plan 5).

Külliyeinin iki kitabesi olup her ikisi de camiinin kapıları üzerinde yer almaktadır. Bu kitabelerden bir tanesi camiinin batısında ve hamam yönüne bakan, türbenin hemen bitişiğinde yer alan kapıda olup buradan, yapının inşasının 635 H./1237-38 yıllarında II.Gıyaseddin Keyhüsrev'in annesi Hunad Hatun tarafından emredildiği anlaşılmaktadır.¹⁸⁸

Külliyeinin eğitim yapısı görevini gören Hunad Hatun Medresesi, duvarlarında ve köşelerinde destek sistemi bulunan ve kesme taştan inşa edilmiş bir yapıdır (Resim 24). Bundan başka, Anadolu Selçuklu medreseleri içinde açık avlulu tek katlı ve iki eyvanlı medreseler içerisinde yer almaktadır.

Medrese, doğu-batı doğrultusunda, dikdörtgen bir planlı olup, taç kapısından (Resim 25) içeri girildiğinde önce beşik tonozlu giriş eyvanına oradan da revak vasıtasıyla avluya geçilir. Avluyu üç yönden ayaklarla, ana eyvan yönünde iki sütunla(günümüzde ayaklarla) çeviren sivri kemerli revakların gerisinde kuzey ve güney kanatta sekizer öğrenci hücresi yer almaktadır. Gerek bu birimler gerekse avlu revakı beşik tonozlarla örtülüdür. Medresenin giriş eyvanının iki yanında ve onların

¹⁸⁸ .SÖZEN, M. a.g.e. (s.109).

gerisinde iki oda bulunmakta olup bu kısımlar muhtemelen medrese personeli içindir (Resim 26). Bundan başka, doğudaki ana eyvanın iki yanında bulunan bölümler, tipik açık avlulu Anadolu Selçuklu medreselerinin dersane ve müderris odası bölümlerinden farklı bir görünüm sergilemektedirler (Resim 27). Kuzeydeki oda, neredeyse ortasından bir kemerle ikiye ayrılmış olup, kuzeye bakan kısım beşik tonozla, diğer kısımda kendi içinde bir kemerle daha ayrılarak, kemerin üst kısmı çapraz tonozlu olup, alt kısmı sekizgen bir açıklığa sahiptir. Ana eyvanın güney kısmı da aşağı yukarı, kuzey kısmı gibi düzenlenmiş olup, burada da bir sekizgen biçimli boşluğa yer verilmiştir. Farklı olarak, bölümlenme kemer ile değil, duvar örülerek yapılmıştır. Öyle ki sekizgen açıklıklı ve önündeki beşik tonozlu bölüm kemer ile ayrılırken, güneyde kalan iki beşik tonozlu bölümden kendi aralarında birer duvar ile ayrıldıkları gibi bu söz konusu iki beşik tonozlu bölümden doğuda kalan, camii haziresindeki türbeye açılmaktadır (Resim 28).

Türbe:

Hunad Hatun Türbesi, kuzey cephesinden medrese ile bağlantılı olup, camii haziresi içinde kalmaktadır. çokgen formlu ve sekizgen planlı olan Hunad Hatun Türbesi medrese ve camii gibi kesme taştan olup, kare bir kaide üzerinde yükselir. Yapının mummyalık katı bulunmayıp yalnızca ziyaret katı vardır. Bu kısma medrese ana eyvanının sağındaki odadan ikinci bir odaya geçildikten sonra merdivenler vasıtasıyla ulaşılır. Türbenin iç mekanı da sekizgen planlı olup, içten kubbe dıştan piramidal külahla örtülüdür. Bu türbede bulunan üç sandukadan üçgen kesitli ve yazıtlı olanı Hunad Hatun'a, hemen yanındaki Selçuk Hatun'a ait olup, üçüncü sandukanın kime ait olduğu bilinmemektedir.¹⁸⁹ İç mekanda dikkati çeken Huand Hatun'un yazıtlı lahti ve medreseden türbeye girildiğinde tam karşıda yer alan taş mihrap nişidir (Resim 29). Dış mekanda ise medreseyle bağlantı kısmı dışında türbenin her kenarı, hem sütuncelerle sınırlanmış hem de iki sıra geometrik kabartma motiflerin oluşturduğu iç içe sağır kemerlerle cephe haline getirilmiştir. Kemerlerin üst kısımlarında ise geometrik süslemelere yer verilmiştir. Mazgal pencereleri de kemerli olan türbenin kare oturtmalığı zemine doğru mukarnasla kaplıdır ve mukarnas bütün oturtmalığı ve külah eteğini çevrelemiştir (Resim 30). Ayrıca türbenin içinde bulunduğu alan külliye'nin haziresi mahiyetindedir.

¹⁸⁹ .ÖNKAL, H, (2015), Anadolu Selçuklu Türbeleri, (s.114). Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Yayınları.

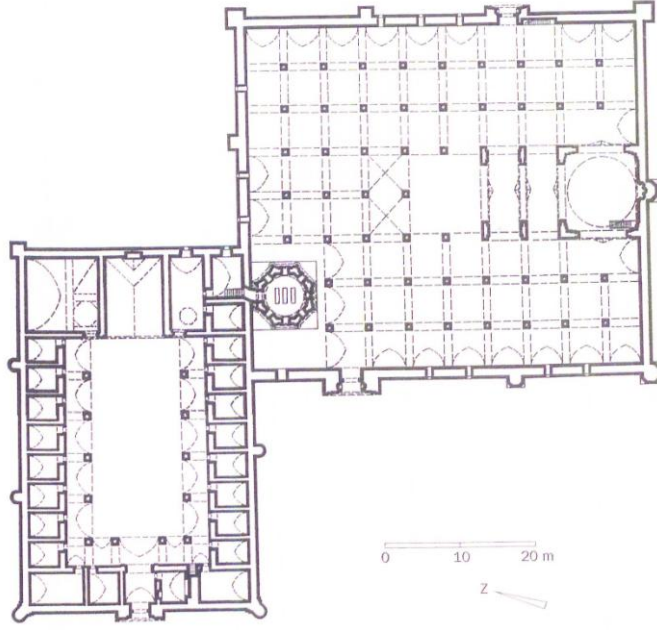
Bugünkü Durumu:

Külliye'nin yapıları 07.09.1976 tarihinde, 75 sayılı karar ile taşınmaz kültür varlığı eseri olarak tescil edilmiş olup,¹⁹⁰ medrese, 1726 yılında, Osmanlı döneminde bir onarım görmüş olup,¹⁹¹ sonrasında 1960'lı ve 1990'lı yıllarda da onarıma tabi olmuştur.¹⁹² günümüzde de ayakta olup, medresesi hem eğitim merkezi hem de kafe olarak hizmet vermektedir. Huand Hatun'un Türbesi ise ve cami de ayaktaadır.

¹⁹⁰ .Kayseri V.B.M. Arşivi.

¹⁹¹ .KURU, ÇAKMAKOĞLU, A. a.g.e., (s.144).

¹⁹² .KURU, ÇAKMAKOĞLU, A. a.g.e., (s.145).



Plan 5: Kayseri Huand Hatun Medresesi, türbesi ve camii. (Kaynak: Türk Mimarisinden Çizimler, sayfa: 61 / G. SCHNEIDER).



Resim 24: Kayseri Huand Hatun Külliyesi genel görünüm (Kaynak: A. SEVİM, E. MERÇİL, Selçuklu Devletleri Tarihi: Siyaset Teşkilat ve Kültür, Resim 18).



Resim 25: Kayseri Huand Hatun Medresesi Taçkapısı (fotoğraf: Aytaç. GÜDER, 3.2018).



Resim 26: Kayseri Huand Hatun Medresesi iç avludan görünüm(giriş eyvanı yönü) (fotoğraf: Aytaç GÜDER, 3.2018).



Resim 27: Kayseri Huand Hatun Medresesi iç avludan görünüm(ana eyvan yönü ve türbeye giriş(sağda) (fotoğraf: Aytaç GÜDER, 3.2018).



Resim 28: Kayseri Huand Hatun Türbesi'nin camii içinden görünümü (fotoğraf: Aytaç GÜDER, 3.2018).



Resim 29: Kayseri Huand Hatun Türbesi'nin iç mekanı ve lahitler (fotoğraf: Aytaç GÜDER, 3.2018).



Resim 30: Kayseri Huand Hatun Türbesi dışarıdan görünümü(batı cephesi) (fotoğraf: Aytaç GÜDER, 3.2018).

5.6. KONYA SIRÇALI(MUSLİHİYE) MEDRESESİ VE TÜRBEŞİ

Yeri: Gazi Alemşah Mahallesi/Meram/Konya.

Tarihi: H.640/M.1242.

Banisi: Bedreddin Muslih.

Mimarı: Muhammed ibn Muhammed ibn Osman el Tusi.

İnceleme Tarihi: Ekim 2016, Temmuz 2017.

Mimari Malzeme: Kesme Taş, Moloz Taş ve Tuğla.

Mimari ve Süsleme Özellikleri:

Medrese:

II.Alaeddin Keykubad'ın lalası Bedreddin Muslih tarafından, Tuslu mimar olarak da bilinen Muhammed ibn Muhammed ibn Osman el Tusi'ye yaptırılmıştır. Yapıda ayrıca ana eyvanın kemerinin sol üst kısmında usta kitabesi yer almaktadır.¹⁹³

Anadolu Selçuklu medreseleri içinde açık avlulu, iki katlı, iki eyvanlı örnekler arasında yer almakta olan yapı, banisinin adını taşısa da çini süslemeleri dolayısıyla 'Sırçalı' adıyla anılmaktadır. Doğu-batı yönünde uzanan dikdörtgen planlı bir yapıdır (Plan 6).

Dış cephede yalnız taç kapının süslü olduğu yapıda (Resim 31), anıtsal taç kapı, önce giriş holüne buradan giriş eyvanına ve avluya açılır. Giriş eyvanının sol tarafında yapının banisi olan Bedreddin Muslih'in ailesiyle yattığı kare planlı ve iki katlı türbesi bulunmaktadır. Giriş eyvanının sağında ise bugün servis odası olarak kullanılan(muhtemelen müderris odası olan) bir kare planlı oda bulunmaktadır. Ayrıca hem türbenin hem de bu söz konusu odanın arkasında dikdörtgen planlı birer oda daha bulunmaktadır. Bu ikinci odaların hemen önünden merdivenler, medresenin üst katına çıkmaktadır. Giriş eyvanı önce basık, ardından derin bir sivri kemer ile çift eyvan izlenimi verir (Resim 32).

Açık avlunun ortasında kare bir havuz alanı bulunup kuzey ve güneyinde iki katlı revaklar ve bu revakların ardında, öğrenci hücreleri yer almaktadır. İki kanatta altı

¹⁹³ .SÖZEN, M. a.g.e., (s.160).

üstlü dörder tane olmak üzere toplamda onaltı öğrenci hücresi bulunmaktadır. Alt kat revakları yuvarlak, üst kat revakları sivri kemerlidir. Ana eyvan, medresenin batısında olup, hem yazlık dersane hem de mescit görevini görmekteydi (Resim 33). Az önce yukarıda sözünü edilen usta kitabesi, ana eyvanın solunda, sivri kemerin başladığı noktada yer almaktadır.

Ana eyvanın iki yanında kareye yakın dikdörtgen planlı ve kubbe ile örtülü iki dersane odası bulunmakta olup, avluya avlu revakı içinden açılmaktadırlar. Güneydeki dersane birimi, buradaki mihrap girintisinden de anlaşılacağı üzere, kışlık mescit vazifesi de görmekte idi. Kubbeye geçiş ise her iki dershanede de Türk üçgenleriyle sağlanmıştır.

Medrese, adından da anlaşılacağı üzere oldukça süslü bir yapı iken günümüze yalnızca giriş eyvanında, ana eyvanında ve türbesinin ziyaret katındaki sırlı tuğla ve mozaik çinilerinin bir kısmı ulaşabilmiştir. Yine de süsleme programı bakımından fikir verebilecek durumdadır. Bundan başka yapının anıtsal taç kapısı taş süsleme bakımından önemlidir.

Medresede süslemenin en yoğun görüldüğü yer ise ana eyvanıdır. Bu kısım, gerek iki yanındaki mozaik çinilerden yazı ve bezeme bordürleriyle gerekse içerisindeki geometrik bezemelerle dikkati çeker. Bundan başka giriş eyvanında ve yapının bazı kısımlarında süsleme izlerine rastlanmaktadır. Medresenin türbesinde, ziyaret katının üst örtüsünü oluşturan sırlı tuğlalar, mavi ve patlıcan moru renklerle iç içe kareler oluşturacak şekilde düzenlenmiş olup günümüze gelebilmişlerdir.

Türbe:

Türbe bölümü, medresenin taç kapısından içeri girildiğinde hemen giriş holü içinde, sağda kalmaktadır (Resim 34). İki katlı olarak düzenlenen türbe kare planda olup, mumyalığına, ziyaretgaha çıkışı sağlayan üç basamaklı merdivenin hemen altındaki kapıdan girilir. Yıldız tonozla örtülü bu kısmın üzerinde ziyaret katı yer alır ve burada üç sanduka vardır. Kaynaklardan edinilen bilgilere göre buradaki üç lahit de çinilidir, ancak günümüzde üzerleri yeşil bir kumaşla örtülüdür (Resim 35). Medresenin banisi olan Bedreddin Muslih, uzun bir süre Anadolu Selçuklu Devleti'nde devlet adamlığı yapmış ve henüz hayattayken, fıkıh ilmi için yaptırdığı

bu medresede, kendisi ve ailesi için de bir türbe yeri hazırlatmış ve vefat ettiklerinde buraya defnedilmişlerdir.

Bugünkü Durumu:

13.11.1982 tarihinde 3861 numaralı kararla tecil edilen yapı,¹⁹⁴ Osmanlı döneminde 1629 ve 1645 yıllarında,¹⁹⁵ Cumhuriyet'in ilanından sonra ise 1940 yılında kısmi bir onarım gören medrese 1954-55 yıllarında da bakım ve onarıma tabii olmuştur.¹⁹⁶ 1960-61 yıllarından itibaren Konya Mezar Anıtları Müzesi olarak hizmet vermeye başlayan yapı, 1965 yılında M.E.B.'na müze olarak bedelsiz tahsis edilmiş, M.E.B. da 1969-75 yılları arasında yapıyı restore ettirmiştir.¹⁹⁷ 1985 yılında üst katı Konya Rölöve ve Anıtlar Müdürlüğü'ne Tahsis edilen yapı 1985-2000 yılları arasında¹⁹⁸ ve 2007 yılında da onarım görmüştür. Günümüzde ise büyük ölçüde ayakta ve ziyarete açık olup, bütünüyle Konya Rölöve ve Anıtlar Müdürlüğü olarak hizmet vermektedir.

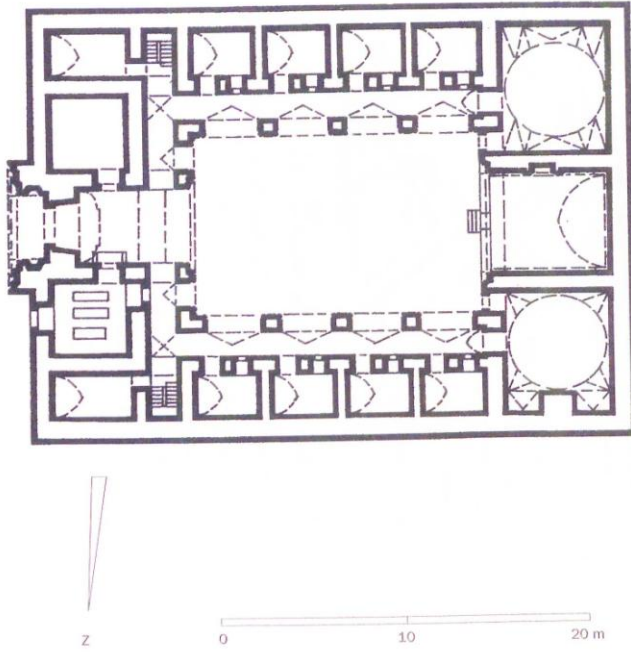
¹⁹⁴ .KARPUZ, H. (2009). Türk Kültür Varlıkları Envanteri Konya 42, c.1, (s.344). Ankara: Türk Tarih Kurumu.

¹⁹⁵ .ERDEMİR, Y. (tarihsiz). Sırcalı Medrese Mezar Anıtları Müzesi, (s.31).

¹⁹⁶ .ERDEMİR, Y. a.e. (s.35).

¹⁹⁷ .ERDEMİR, Y. a.e. (S.35).

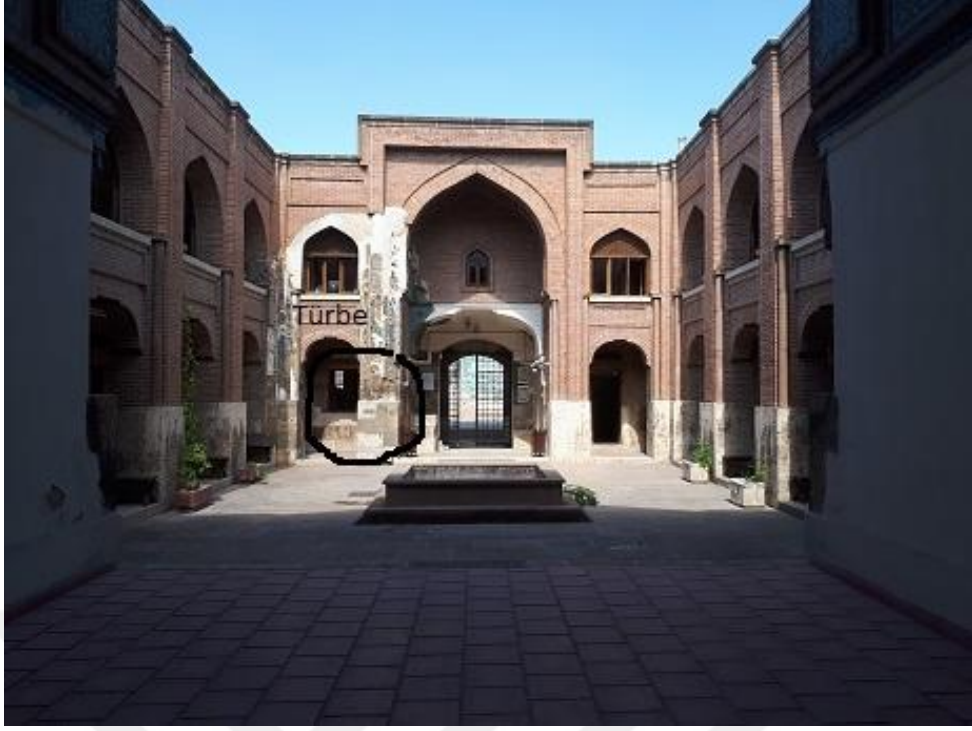
¹⁹⁸ .ERDEMİR, Y. a.e. (S.35).



Plan 6: Konya Sırçalı Medrese ve Türbesi. (Kaynak: Türk Mimarisinden Çizimler, sayfa: 121 / G. SCHNEİDER).



Resim 31: Konya Sırçalı(Muslihiye) Medrese dışarıdan genel görünümü ve taçkapısı (fotoğraf: Aytaç GÜDER, 7.2017).



Resim 32: Konya Sırçalı(Muslihiye) Medresesi iç avludan görünüm(giriş eyvanı ve solundaki türbe) (fotoğraf: Aytaç GÜDER, 7.2017).



Resim 33: Konya Sırçalı(Muslihiye) Medrese iç avludan görünüm(ana eyvan yönü) (fotoğraf: Aytaç GÜDER, 7.2017).



Resim 34: Konya Sırçalı(Muslihiye) Medrese, Bedreddin Muslih'in Türbesi.(fotoğraf: Aytaç GÜDER, 7.2017).



Resim 35:Konya Sırçalı(Muslihiye) Medrese Türbesi ziyaret katı iç mekan ve lahitler (fotoğraf: Aytaç.GÜDER, 7.2017).

5.7. AKŞEHİR TAŞ MEDRESE VE TÜRBEİ

Yeri: Akşehir/Konya.

Tarihi: H.648/M.1250.

Banisi: Sahip Ata Fahreddin Ali.

Mimarı: Bilinmiyor.

İncelenme Tarihi: Ekim 2016.

Mimari Malzeme: Mermer, Kesme Taş, Moloz Taş, Tuğla, Devşirme Malzeme.

Mimari ve Süsleme Özellikleri:

Medrese:

Medrese, Anadolu Selçuklu Sultanı II. İzzeddin Keykavus devrinde, Sahip Ata Fahreddin Ali tarafından yaptırılmıştır. Halk arasında Halkalı Medrese adı da yaygındır(Metin Sözen Anadolu Medreseleri1) Yapı, Akşehir'den Nidir istikametine giden bir yolun sağ tarafında yer alır. Esasen bir külliye teşkil eden taş medresenin, hanikahı, çeşmesi ve imareti yıkılmış olduğundan günümüze gelememiştir.¹⁹⁹ Medrese ise bünyesinde bir türbe(önünde bir eyvan) ve hemen batısında tek kubbeli bir mescit ile ayaktaadır. Taş medrese Anadolu Selçuklu medreseleri içerisinde tek katlı açık avlulu 4 (veya 3) eyvanlı örnekler arasında yer alır (Plan 7).

Medrese, k.doğu-g.batı yönünde uzunlamasına dikdörtgen planlı bir yapı olup, cephesinin tam ortasında mermerden ve renkli taştan mukarnas kavsaralı taçkapısı yer almaktadır. Burada yer alan kitabesinde Sahip Ata Fahreddin Ali tarafından 648 Hicri yılının Muharrem ayında (M..1250-51) yaptırıldığı yazılıdır. Medrese taç kapısının solunda, yapının içindeki türbenin mumyalık katına bir kapıyla açılan bir eyvan bulunmaktadır. Bu eyvanın sol tarafında, medresenin k.batısında kalan mescit yer alır. Mescit klasik Selçuklu mescitleri özelliğindedir ve iki birimli scy ile dışa açılmaktadır. Mescidin hemen bitişiğinde 2 şerefeli minaresi yer alır (Resim 36). Bundan başka, günümüzde medresenin karşısında olması gereken ancak izlerine ulaşamayan hankah yapısının kitabesi de medrese avlusunda yer almaktadır (Resim 37). Akşehir'deki bu yapı, planı ve mimarisi bakımından önem taşımaktadır.

¹⁹⁹ .SÖZEN, M. a.g.e. (s.22).

Avlusunda karşılıklı olarak kuzeyde kanadında yan eyvan ile dersane arasında iki, güney kanadında ise yan eyvanın iki tarafında iki tane olmak üzere dört hücre ile toplamda altı öğrenci hüccresine sahiptir. Ana eyvanın iki yanındaki dersane odaları ile türbe haricindeki tüm bölümler tonoz örtülüdür.

Yapıda malzeme olarak taçkapı ve ana eyvanda mermer olmak üzere (Resim 38), iç mekanda revak ve eyvan kemerleriyle, tonozlarında ve kapı kemerlerinde tuğla, bu kısımların haricinde moloz taş kullanılmıştır. Yapıda ayrıca ahşap hatıl ve devşirme malzeme kullanımı da görülmektedir. Son derece sade bir yapı olup, yalnızca taçkapı ve ana eyvanda kabartmalı motifler ile türbenin kubbesinde ve kubbeye geçişinde çini süslemelere sahiptir. Ayrıca yapıya bitişik olan mescitte, sade bir yapı olup iç mekanda çinili bir mihraba ve dışta sırlı tuğlalı tek şerefeli klasik Selçuklu özelliğinde kalın bir minareye sahiptir. Minare, külliye'nin cephe görünüşünü tamamlaması bakımından önem arz etmektedir. Akşehir'deki söz konusu bu medresenin taç kapı kitabesi, Clement Huart tarafından yanlış okunmuş ve bu yanlışlık, 1890'lı yıllarda Anadolu'yu gezen Alman seyyah Frederick Sarre tarafından da tekrarlanmıştır. Hatalı okumaya göre yapı 1250'lere değil 1216'ya tarihlendirilmiştir. Bu elim hata, ancak Akşehir adlı eserinde İbrahim Hakkı Konyalı tarafından düzeltilmiştir.²⁰⁰

Türbe:

Medresenin türbe bölümü, kare planlı olup, hem kuzey eyvanı ile hem de güneybatıya bakan eyvan ile bağlantılıdır. Güneybatıdaki eyvandan, türbenin bir kapı aralığı ile hem mescidin scy'ne hem de basamaklı bir geçişle türbenin mumyalığına ulaşılır. Ziyaretgahta bulunan üç sanduka sonradan kaldırılmıştır.²⁰¹ (Resim 39). Buradaki türbeye üçler, üç kardeşler gibi isimler verilse de kimlerin gömülü olduğu bilinmemektedir.²⁰² Türbenin, ziyaret katı, günümüzde çok sade olup yalnız, kubbe eteğinde birbirini tekrar ederek bordür oluşturan geometrik desenlerle (Resim 40), türk üçgenlerinde mavi sırlı tuğlaları ve kubbe merkezinde sırlı tuğlalı sekiz uçlu bir yıldız deseni kalmıştır (Resim 41).

²⁰⁰ .Ayrıca bakınız: Clement Huart Epigraphie de Arabic Minor Asia(Küçük Asya'nın Arapça Kitabeleri), F.Sarre, Reise in Kleinasien(Küçük Asya Seyahati, 1895 Yazı), İ.H.KONYALI, Akşehir, (s.290); Alptekin YAVAŞ, Selçuklu Veziri Sahip Ata'nın Mimari Eserleri, (s. 30).

²⁰¹ .SAMUR, T, (1996), Akşehir'deki Türk Mimari Eserleri, (s.78). Konya.

²⁰² .FERİT, M, MESUT, M, (1934), Selçuk Veziri Sahip Ata ile Oğullarının Hayat ve Eserleri, (s.90). İstanbul.

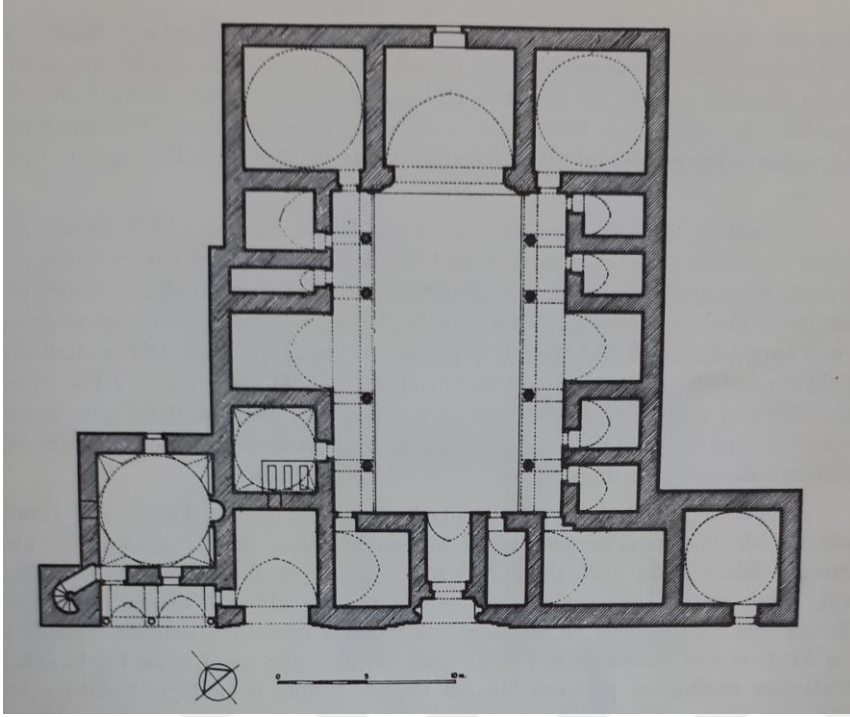
Bugünkü Durumu:

Sahip Ata Fahreddin Ali'nin yaptırdığı Akşehir Taş Medrese'nin günümüze gelen kısımları medrese, türbe ve mescidin birleşiminden oluşan bir külliye görünümü vermektedir. 18.10.1975 tarihinde, 8650 numaralı kararla tescil edilen yapı,²⁰³ 1986 yılında medresenin eksik ve harap kısımlarının onarımı için bir karar çıkmış olup,²⁰⁴ 1997 yılında mescit kısmı ve medrese taçkapısı onarılmıştır. 2005, 2009 ve 2014 yıllarında da medrese onarımlar görerek, orijinal vaziyetine büyük ölçüde döndürülmüştür.²⁰⁵ Medrese, incelendiği zamanda onarımı bitmiş durumda olup, resmi olarak da onarım sona erdiğinde Akşehir Taş Eserler Müzesi olarak hizmetini sürdürecektir.

²⁰³ .KARPUZ, H. a.g.e. c.2, (s.1254).

²⁰⁴ .Ankara V.G.M. Arşivi.

²⁰⁵ .Ankara V.G.M. Arşivi.



Plan 7: Konya-Akşehir Taş Medrese ve Türbesi. (Kaynak: Anadolu Medreseleri cilt 1, sayfa: 81, şekil: 42 / A. KURAN).



Resim 36: Konya-Akşehir Taş Medrese ve mescidinin genel görünümü (fotoğraf: Aytaç GÜDER, 10.2016).



Resim 37: Konya-Akşehir Taş Medrese iç avludan görünüm ve batı eyvanının yanındaki türbe önünde yıkık hankahtan kalan kitabe (fotoğraf: Aytaç GÜDER, 10.2016).



Resim 38: Konya-Akşehir Taş Medrese iç avludan görünüm(ana eyvan yönü) (fotoğraf: Aytaç GÜDER, 10.2016).



Resim 39: Konya-Akşehir Taş Medrese’de türbenin iç mekanı (fotoğraf: Aytaç GÜDER, 10.2016).



Resim 40: Konya-Akşehir Taş Medrese Türbesi’nde sırlı tuğlalı türk üçgenleri ve kasnaktaki geometrik desenler (fotoğraf: Aytaç GÜDER, 10.2016).



Resim 41: Konya-Akşehir Taş Medrese Türbesi'nin kubbesi (fotoğraf: Aytaç GÜDER, 10.2016).

5.8. KONYA KARATAY MEDRESESİ VE TÜRBEŚİ

Yeri: Karatay/Konya.

Tarihi: H.649 /M.1251-1252.

Banisi: Emir Celaleddin Karatay.

Mimari: Muhammed bin Havlan el-Dımışki.

İncelenme Tarihi: Ekim 2016, Temmuz 2017.

Mimari Malzeme: Kesme Taş, Sille Taşı, Tuğla, Mermer.

Mimari ve Süsleme zellikleri:

Medrese:

Medrese, Anadolu Selçuklu Sultanı II.İzzeddin Keykavus zamanında, Emir Celaleddin Karatay tarafından 649H./1251-52 yıllarında yaptırılmıştır. Anadolu Selçuklu medreselerinden tek katlı tek eyvanlı kapalı avlulu örnekler içerisinde (Plan 8). Yapıda ayrıca, ana eyvanın güneyindeki kubbeli dersane bölümünde banı Emir Celaleddin Karatay'ın da türbesi bulunmaktadır.

Bugün Çini Eserler Müzesi olarak kullanılan medrese, 'fıkıh ilmi' okutulması amacıyla inşa edilmiş olup orijinal planına göre kare planlı, tek eyvanlı ve dört köşesinde dört kubbeli mekanın(bir tanesi giriş kısmı) yer aldığı bir yapıdır (Plan 8). Taçkapıdan (Resim 42) girildikten sonra müze gişesinin sağındaki kapıdan medresenin kapalı avlusuna geçilir. Ana eyvanı batıda, giriş güneydoğuda kalmaktadır. Avlu, ortasında bir havuz bulunmakta olup, aydınlık fenerli bir kubbeye sahiptir (Resim 43). Kubbe dört yönde büyük türk üçgenleriyle duvarlara oturur. Avlunun doğusunda didörtgen planlı iki oda müderrislere ait olup, ikinci odanın yanında, köşede bulunması gereken bölüm yıkıktır. Planda avlunun kuzeyinde ve güneyinde simetrik üçer öğrenci birimi yer almakta olup beşik tonozla örtülüdür. Bu odalardan dört tanesi kare, kare odaların ortasında kalan iki tanesi dikdörtgen planlıdır. Ancak, bu birimler de günümüzde çini ve seramik eserlerin sergilenmesi amacıyla kullanılmakta olduğundan aralarında duvar bulunmamaktadır. Ana eyvan iki basamak kot farkı ile medrese zemininden yüksektir. Sivri kemerli ve beşik tonozla örtülü bu bölüm, bir pencere ile medresenin batısına, iki yanda birer pencere

ile kuzeyindeki kubbeli derslane(bugün taş ve alçı eserlerin sergilendiğı bölüm) ve güneyindeki Emir Celaleddin Karatay’a ayrılan türbe bölümüne açılmaktadır(Resim 44). Karatay Medresesi, kubbe, ana eyvan ve duvarlarındaki mozaik çinileriyle ünlüdür (Resim 45). Bu çiniler, avlunun doğu ve batı cephesinde, derslane odalarının pencerelerinin üzerindeki sivri kemerli nişlerin etrafında, ve üstünde, kubbeye geçişi sağlayan türk üçgenlerinde, kubbede ve ana eyvanda karşımıza çıkmaktadır. Ancak bazı kısımları günümüze ulaşamamıştır. Süslemede ağırlıklı olarak firuze sırlı, mavi, siyah renkli çiniler kullanılmıştır. Süsleme programı olarak da ana eyvan kemerinde, kuzey ve güneydeki odaların sağır nişlerinin ve alınlıklarının üzerinde yazı, ana eyvanda geometrik motifler, kubbede de yıldız motifleri karşımıza çıkmaktadır.

Türbe:

Türbe bölümü, ana eyvanın sol tarafında bulunmakta olup, kare planlı bu kısmın, sonradan türbeye dönüştürüldüğü anlaşılmaktadır (Resim 46). Türbe, daha önceleri, çini kalıntılarının tespit edilmiş olmasından dolayı çinilerle süslü olması söz konusuyken,²⁰⁶ günümüzde zemini düzgün taş döşeme olup, duvarları sıvalı, türk üçgenleriyle geçilen üst örtünün başlangıcından itibaren de tuğladır ve üst örtü dışarıdan kurşun kaplıdır. Emir Celaleddin Karatay, II.Gıyaseddin Keyhüsrev’e ve ardıllarına vezirlik yapmış, yüksek seviyeli bir devlet adamıdır.

Bugünkü Durumu:

13.11.1982 tarihinde, 3861 numaralı karar ile tescil edilen²⁰⁷ yapı, Osmanlı döneminde, 1609 ve 1748 yıllarında,²⁰⁸ Cumhuriyet’in ilanından sonra ise 1935, 1953, 1957²⁰⁹ yıllarında onarımlara tabii olmuştur. 1955 yılında Çni Eserler Müzesi olarak hizmete açılan yapı,²¹⁰ 1988, 1993²¹¹ 2007²¹² ve 2015 yıllarında da onarımlar

²⁰⁶ .NARMANLI, H. (1950), Anadolu Selçuk Medreseleri, (s.), İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi, Sanat Tarihi Bölümü, Lisans Tezi.

²⁰⁷ .KARPUZ, H. a.g.e c.1. (s.335).

²⁰⁸ .ERDEMİR, Y. (Tarihsiz). Karatay Medresesi Çini Eserler Müzesi, (s.25). Konya: T.C. Konya Valiliği İl Kültür Müdürlüğü.

²⁰⁹ .ÖNDER, M. (1971). Mevlana Şehri Konya, (s.166). 2.baskı, Ankara: Güven Matbaası, ERDEMİR, Y. a.e. (s.26).

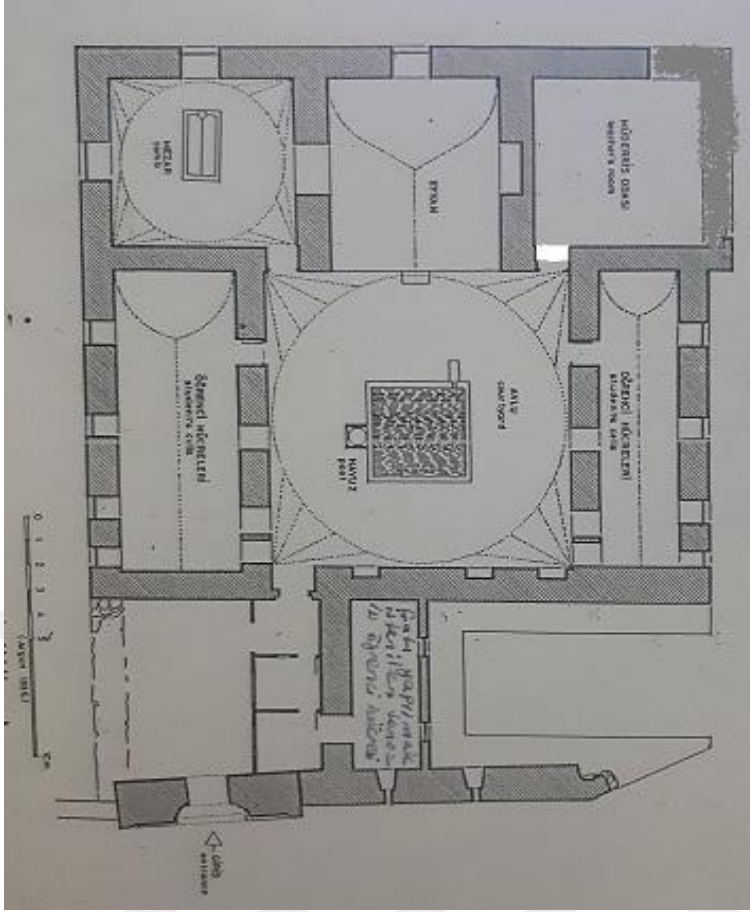
²¹⁰ .ÖNDER, M. (1991). Konya’da Selçuklu ve Osmanlı Eserleri, (s.12). Ankara: Konya Valiliği Yayını, KARPUS, H. a.g.e. (s.335), ERDEMİR, Y. a.e. (s.26).

²¹¹ .ERDEMİR, Y. a.e.(s.26).

²¹² .ANKARA V.G.M. Arşivi.

geçirmiştir. Medrese günümüzde büyük ölçüde ayakta olup, Kültür ve Turizm Bakanlığı'na bağlı  ini Eserler Müzesi olarak hizmet vermektedir. Ta  kapıdan sonra, kapalı avluya girişin solunda bir gişe bölümü bulunmakta olup, iç kısımda yapıda müderris odası olarak kullanılan birimler günümüzde müze personeline aittir. Avlunun kuzey ve güneyindeki bölümler de Kubad Abad Sarayı kazısından çıkartılan  ini ve seramik eserlerin sergilendiği birimler haline getirilmiştir. Ana eyvanın kuzeyindeki derslane odası, alçı ve taş eserlere ait olup, ana eyvanın güneyindeki oda halen Emir Celaleddin Karatay'ın türbesidir. Müzenin  zeri, bütünüyle kurşun kaplıdır.





Plan 8: Konya Karatay Medresesi Planı (Konya K.T.V.K.K.'nın Karatay Medresesi Klasörü D dosyasındaki rölöveden düzenlenmiştir).



Resim 42: Konya Karatay Medresesi genel görünüm ve taçkapı (fotoğraf: Aytaç GÜDER, 7.2017).



Resim 43: Konya Karatay Medresesi, iç avludan görünüm(giriş açıklığı yönü). (fotoğraf: Aytaç GÜDER, 7.2017).



Resim 44: Konya Karatay Medresesi iç avluan görünüm(ana eyvan yönü ve solda türbenin girişi) (fotoğraf: Aytaç GÜDER, 7.2017).



Resim 45: Konya Karatay medresesi iç avluyu örten çinili kubbe ve aydınlık feneri (fotoğraf: Aytaç GÜDER, 7.2017).



Resim 46: Konya Karatay Medresesi, Emir Celaleddin Karatay'ın Türbesi (fotoğraf: Aytaç GÜDER, 7.2017).

5.9. SİNOP PERVANE(ALAEDDİN) MEDRESESİ VE TÜRBEŞİ

Yeri: Merkez/Sinop.

Tarihi: H.661/M.1262.

Banisi: Muineddin Süleyman Pervane.

Mimarı: bilinmiyor.

İncelenme Tarihi: Nisan 2018.

Mimari Malzeme: Kesme taş, moloz taş, Mermer, Devşirme Malzeme.

Mimari ve Süsleme Özellikleri:

Medrese:

Sinop şehrinin merkezinde, Alaeddin Camii'nin karşısında yer alan Pervane Medresesi, camiyle karşı karşıya olmaları bakımından “Alaeddin Medresesi” adıyla da anılmaktadır. Taç kapısındaki yazıtından, Sinop'un Sultan I.İzzeddin Keykavus'un fethinden yarım asır sonra bir saldırıya maruz kaldığı ancak 661H./1262-63 yıllarında Muineddin Süleyman Pervane tarafından geri alınmasının hatırası olarak yaptırıldığı anlaşılmaktadır.²¹³

Anadolu Selçuklu medreseleri içerisinde iki eyvanlı tek katlı medreseler içerisinde yer alan yapı, dikdörtgen planlı ve kuzey güney ekseninde uzanmaktadır (Plan 9). Medresede, taçkapının ve pencerelerin kenarları ile cephe köşeleri kesme taş olup, yapı moloz taş ve kesme taştandır (Resim 47). İç mekanda da ana eyvan ve giriş eyvanıyla, revak kemerlerinin üst hizasına kadar kesme taş, ancak yapının geri kalanında moloz taş görülmektedir.

Taçkapıdan (Resim 48) içeri girildiğinde büyük bir giriş eyvanıyla ortada revaklı avluya gelinir. Avlu revakları sütunlardan olup, revak kemerleri sivridir. Giriş eyvanının tam karşısında, ancak ondan biraz daha büyük ve geniş olan ana eyvan yer almaktadır. Avluda bir de ana eyvana yakın bir havuz bulunmaktadır. Yapının giriş kısmında doğu ve batı kısmında üçer olmak üzere toplamda altı oda yer almaktadır. Bunlar muhtemelen medrese personellerine ait birimlerdir (Resim 49). Avlunun doğu ve batı kanadında ise batıdakiler daha derin olmak üzere, beşer öğrenci hücresi yer

²¹³ .SÖZEN, M. (1970), Anadolu Medreseleri I, (s.113), İstanbul: İ.T.Ü. Mimarlık Fakültesi.

almaktadır. Medresede bu şekilde toplam on öğrenci hücresi yer almaktadır. Ana eyvanın doğu ve batısında iki oda bulunmaktadır ve bu odalardan kuzeyde bulunan oda kare planlı olup dersane olarak kullanılmaktadır, Ana eyvanın güneyindeki dikdörtgen planlı oda ise türbe bölümüdür (Resim 50). Medrese, çok sayıda pencereye sahip olması bakımından da dikkat çekicidir. Medresede üs örtü çoğunlukla tonozlarla sağlanmış olup, bu durum ancak yapı içinden farkedilebilmektedir. Nitekim tonozların üzerinde ana eyvan giriş eyvanından iki yana eğimli çatı avlu hariç tüm yapıyı örtmektedir.

Türbe:

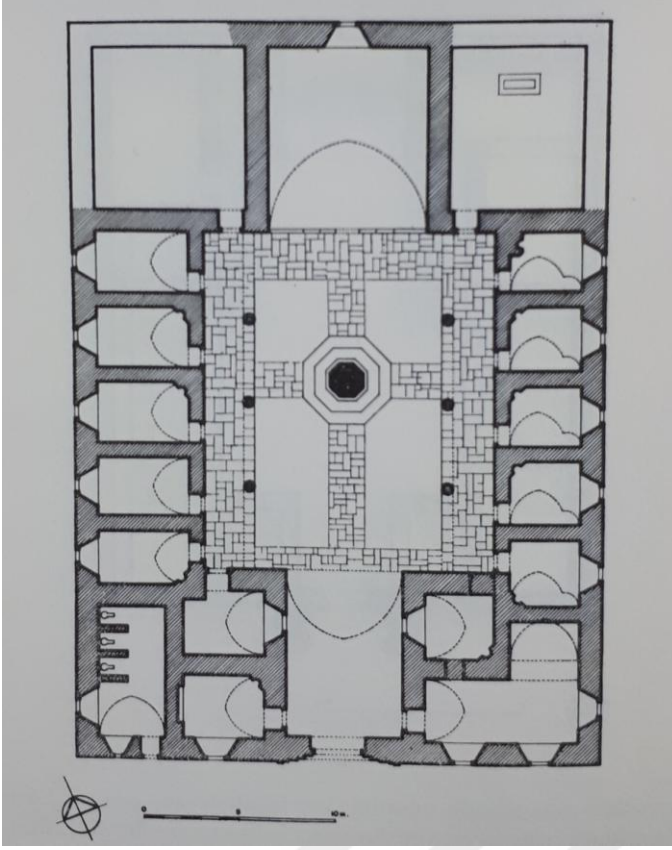
Medresenin kuzeydoğu köşesinde, yapı bünyesi dahilinde bulunan türbe, kuzey güney aksında dikdörtgen planlı olup, avlunun batısındaki revaklar vasıtasıyla orta avluya açılmaktadır. Türbe kısmı, tıpkı medresenin diğer bölümleri gibi orta avlu hariç tonozla örtülü olması gerekirken günümüzde plastik malzemeyle üzeri örtülüdür. Bu türbede, Anadolu Selçuklu Devleti'nin son sultanı II.Mesut'un oğlu Şehzade Altınbaş Gazi Çelebi'ye ve kızına ait olması bakımından Selçuklu tarihi bakımından büyük önem taşımaktadır. 1300'lü yıllarda Sinop'u yönetmiş olan Gazi Çelebi 1332(722H.) yılında bu şehirde vefat ettiğinde, medresenin kuzeydoğudaki büyük odasının türbe yapılmasıyla bu yapıya defnedilmiştir.²¹⁴ (Resim 51).

Bugünkü Durumu:

Yapı, 23.10.1987 tarihinde 3771 nolu karar ile taşınmaz kültür varlığı eseri olarak tescillenmiştir. Osmanlı döneminde 1889 yılında Sinop Müdafai Hukuk Cemiyeti tarafından onarılmış olan yapı Cumhuriyet'in ilanından sonra 1924-25 yıllarında da onarıma tabii olmuştur.²¹⁵ Yapı ayrıca 1997 ve 2007 yıllarında da onarım görmüştür. Günümüzde Vakıflar Genel Müdürlüğü tarafından Sinop İl Özel İdaresi'ne tahsis edilmiş olup, çeşitli dükkanların yer aldığı bir çarşı olarak hizmet vermektedir. Yapının ana eyvanının Osmanlı döneminde kapatıldığı anlaşılmaktadır. Günümüze büyük ölçüde sağlam durumda ulaşmış olan yapıda türbenin bulunduğu ana eyvanın sağ tarafı ve sol tarafı, onarımla ayağa kaldırılmıştır.

²¹⁴ .KURAN, A. (1969). Anadolu Medreseleri c.1, (s.87). Ankara: O.D.T.Ü. Mimarlık Fakültesi.

²¹⁵ .AYDIN, F. (1973). Sinop Alaiye(Süleyman Pervane) Medresesi, Vakıflar Dergisi, s.10, (s.251-272).



Plan 9: Sinop Pervane(Alaeddin) Medresesi ve Türbesi. (Kaynak: Anadolu Medreseleri cilt1, sayfa: 86, şekil: 47 / A. KURAN).



Resim 47: Sinop Pervane(Alaeddin) Medresesi genel görünüm (fotoğraf: Aytaç GÜDER, 4.2018).



Resim 48: Sinop Pervane(Alaeddin) Medresesi Taçkapı (fotoğraf: Aytaç GÜDER, 4.2018).



Resim 49: Sinop Pervane(Alaeddin) Medresesi iç avludan görünüm(giriş eyvanı yönü) (fotoğraf: Aytaç GÜDER, 4.2018).



Resim 50: Sinop Pervane(Alaeddin) Medresesi iç avludan görünüm(ana eyvan yönü ve ana eyvanın sağında türbenin girişi) (fotoğraf: Aytaç GÜDER, 4.2018).



Resim 51: Sinop Pervane(Alaeddin) Medresesi Türbesi (fotoğraf: Aytaç GÜDER, 4.2018).

5.10. TOKAT GÖK MEDRESE VE TÜRBEŞİ

Yeri: Merkez/Tokat.

Tarihi: H.669-70/M.1270 Sonrası

Banisi: Pervane Muineddin Süleyman.

Mimarı: bilinmiyor.

İncelenme Tarihi: Mart 2018.

Mimari Malzeme: Kesme taş, Moloz taş, Tuğla, Devşirme malzeme.

Mimari ve Süsleme Özellikleri:

Medrese:

Tokat Gök Medrese, halk arasında banisinin adından dolayı “Pervane Medresesi,” “Kırkızlar Medresesi,” “Darüşşifa,” Bimarhane” gibi adlarla tanınmakta ve kitabesi bulunmadığından yapı net olarak tarihlendirilememekte olup, banisinin hayatta olduğu zaman zarfı göz önünde tutulmuştur. Albert Gabriel ise yapının 674H./1275 yılında yaptırılmış olma ihtimali üzerinde durmuştur.²¹⁶

Medresenin inşası, Muineddin Süleyman Pervane tarafından başlatılmış olup, İlhanlılara ihanetinden dolayı İlhanlı hakanı Abaka Han tarafından 2 Kasım 1277’de(1Rebiülevvel 676 H.) idam ettirilince, yapı da dönemin Anadolu Selçuklu sultanı II.Mesut’la evli olan kızı tarafından tamamlanmıştır.²¹⁷

Anadolu Selçuklu mimarisinde, Kayseri’deki Tıp Medresesi ve Darüşşifası’nın, yaklaşık 70 yıl sonraki bir benzeri olması açısından önem arz eden Tokat Gök Medrese, ilk yapıldığı yıllarda, günümüze geldiği gibi iki katlı olmayıp, tek katlı ve iki avlu etrafında düzenlenmiş bir tıp medresesi ve darüşşifası olduğu anlaşılmıştır.²¹⁸

Tokat Gök Medrese, Anadolu Selçuklu mimarisi içerisinde tıp medreseleri grubunda olup, tipik açık avlulu, iki katlı ve tek eyvanlı bir Selçuklu yapısıdır(Plan 10). Yapı, k.doğu-g.batı ekseninde olup, zemini bulunduğu bölgenin zemin kotundan neredeyse bir kat düşüktür. Bu da medreseye oranla daha fazla alana ihtiyaç duyan darüşşifa

²¹⁶ .SÖZEN, M. a.g.e., (s 213).

²¹⁷ .CANTAY, G. a.g.e., (s.60).

²¹⁸ .CANTAY, G, (1980) Tokat’ta Tıp Medresesi ve Şifahanesi, Bilim ve Teknik, s.152, Temmuz, (s.7-11).

yapısının şu an ayakta olan yapı olabileceği düşüncesini uyandırmaktadır (Resim 52). Taçkapısı renkli kesme taştan yapılmış olup, yapının zemin kotu düşük olduğundan merdivenle ulaşılabilir (Resim 53). Cepheler ise moloz taştan olup köşelerde kesme taş kullanılmıştır. Taş tezyinatının ender bir örneği olan taçkapıdan, içerde beşik tonozlu giriş eyvanına ve oradan kuzeybatıdaki revak aracılığıyla, çift kat revaklı ve havuzlu açık avluya geçilir (Resim 54). Ana eyvan ise güneybatıda, giriş eyvanının tam karşısında yer almaktadır. Burası, giriş eyvanından haliyle daha geniş ve derin olup, giriş eyvanı gibi beşik tonozla örtülüdür. Medresenin ya da darüşşifanın üst katına çıkış, kuzeydoğu köşedeki beşik tonozlu odadaki ve güneyde, mescit bölümündeki merdivenlerden sağlanmaktadır. Revaklar ise her iki katta da sivri kemerli olup, alt kat revakları sütunlu, üsttekiler ise ayaklıdır. Revak kemerleri ve ana eyvan çinileri süslü olup, günümüzde daha çok ana eyvan tarafındakiler fikir verebilecek durumdadır (Resim 55). Ana eyvanın çini süslemeleri ve desenleri Konya Sırçalı Medrese'nin ana eyvanını hatırlatmaktadır. Medresenin ya da darüşşifanın dersane bölümü ise ana eyvanın iki yanında da olmayıp, yapının sağ kanadında kuzeydoğu yönünde neredeyse ana eyvan genişliğinde olan beşik tonozlu odadır. Bu odanın hemen bitişiğindeki kubbeli bölüm ise yapının kütüphanesidir.

Türbe:

Tokat Gök Medrese'nin türbesi, medrese yahut darüşşifa da olma ihtimali bulunan ve günümüze büyük bölümü gelebilmiş olan yapının girişinin karşı kanadında, ana eyvanın hemen sağ tarafında bulunmaktadır. Enine dikdörtgen planlı olan bu bölüm, türk üçgenleri sayesinde orta kısmı kubbe ile örtülüdür ve tıpkı mescit bölümü gibi doğrudan avluya açılmaktadır. Türbenin içinin son derece sade ve tıpkı Akşehir Taş Medrese, Konya Karatay medreselerinin türbeleri gibi sıvalı olması süslemeleri için kullanılan çininin büyük bir kısmının yitirilmiş olmasındandır (Resim 56). Bu türbede 20 lahit bulunmaktadır ve halk arasında "Kırk Kırkkızlar Türbesi" olarak geçmekte ise de Ahmet Süheyl Ünver'e göre bu türbe banisi ve akrabaları, yani Muineddin Süleyman Pervane ve ailesi gömülüdür.²¹⁹ Ancak yapının da türbesinin de kitabesinin olmaması kesin bir kanıya varmaya engeldir. Ayrıca Gök Medrese'nin bitişiğindeki kalıntılardan medrese olduğu anlaşılan kısmın da ana

²¹⁹ .ÜNVER, A. S. a.g.e. (s.81),

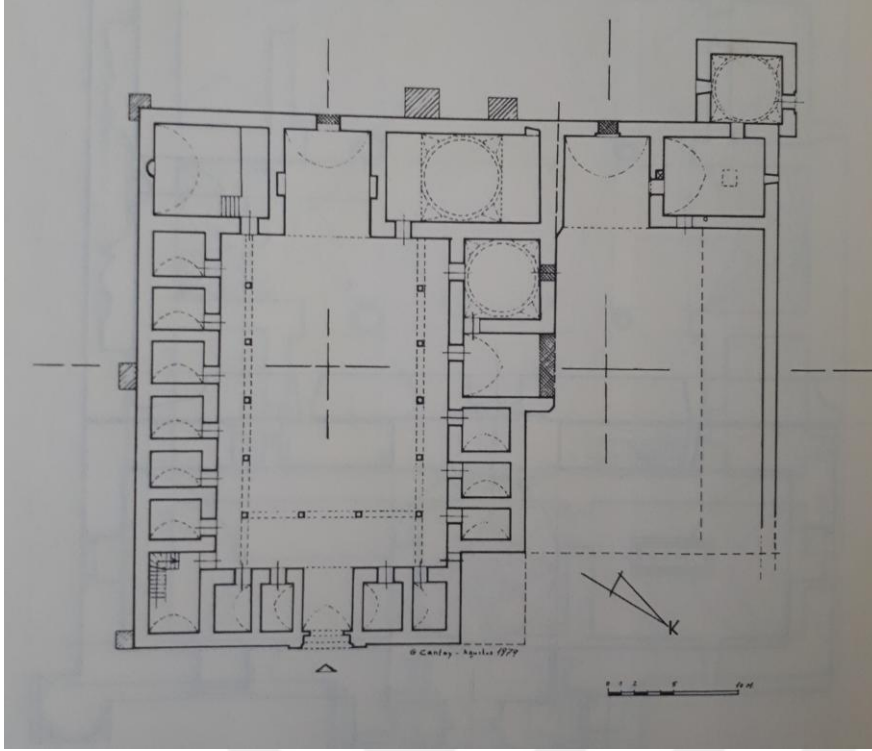
eyvanının sağındaki odasının arkasında harap halde bir türbe bulunmaktadır (Resim 57).

Bugünkü Durumu:

Günümüzde, kuzeydoğu-güneybatı ekseninde açık avlulu, iki katlı medrese bölümü ayakta olup, medreseyle bağlantılı olan kalıntılardan yalnızca bir cephe duvarı ile ana eyvanı, onun yanındaki dersane odası ve arkasındaki kare planlı kubbe örtülü oda ayaktaadır. Medrese yapısı 1998 yılında bir onarım görerek müze haline getirilmiş olup,²²⁰ günümüzde yeniden bir onarıma alınmak üzere hizmete kapalı durumdadır.



²²⁰ .TOKAT İL YILLIĞI (1998), (s.243).



Plan 10: Tokat Gök(Pervane) Medrese ve Türbesi. (Kaynak: Anadolu Selçuklu ve Osmanlı Darüşşifaları, plan: 3 / G. CANTAY).



Resim 52: Tokat Gök Medrese genel görünümü (fotoğraf: Aytaç GÜDER, 4.2018).



Resim 53: Tokat Gök Medrese Taçkapısı (fotoğraf: Aytaç GÜDER, 4.2018).



Resim 54: Tokat Gök Medrese iç avludan görünüm(giriş yönü) (fotoğraf: Aytaç GÜDER, 4.2018).



Resim 55: Tokat Gök Medrese iç avludan görünüm(ana eyvan yönü ve ana eyvanın sağında türbenin girişi. (fotoğraf: Aytaç GÜDER, 4.2018).



Resim 56: Tokat Gök Medrese Türbesi iç mekanı(Kırkızlar Türbesi adıyla da bilinmektedir) (fotoğraf: Aytaç GÜDER, 4.2018).



Resim 57: Tokat Gök Medrese'nin yanındaki Pervane Hankahı'nın kalıntısı ve arkasındaki türbe (fotoğraf: Aytaç GÜDER, 4.2018).

5.11. SİVAS BURUCİYE MEDRESESİ VE TÜRBE Sİ

Yeri:..Merkez/Sivas.

Tarihi: H.670/M.1271.

Banisi: Mufaddal Burucerci.

Mimarı: Bilinmiyor.

İncelenme Tarihi: Mart 2018.

Mimari Malzeme: Kesme taş, Moloz taş, Devşime malzeme.

Mimari ve Süsleme Özellikleri:

Medrese:

Sivas'ta, Gök Medrese'nin biraz ilerisinde ve kuzeyinde yer alan medrese, o dönemde Sivas bölgesinde vazifesini yerine getirmekte olan Muzaffer Burucerci tarafından kesme taştan yaptırılmış ve kale gibi bir görünüme sahiptir. Yapı, bir İlhanlı banisi tarafından yaptırılmış olmasına rağmen, Anadolu'daki Selçuklu medrese mimarisine uygun olarak açık avlulu iki katlı ve dört eyvanlı olarak inşa edilmiş olması da ilgi çekicidir. Taç kapısındaki kitabesinden anlaşıldığı üzere 670H./1271-72 yıllarında yaptırılmıştır.²²¹

Medrese, doğu-batı doğrultusunda, dört eyvanlı ve dikdörtgen planlı olup (Plan 11), taçkapısı, yani giriş cephesi batı yönündedir (Resim 58). Dışa taşkın anıtsal taçkapıdan medreseye girilince, kubbeli giriş eyvanından, revaklı açık avluya geçilir. Revaklar sivri kemerli olup sütunlara oturmaktadır. Nitekim, ana eyvanın ve taçkapının yüksekliği, yapının kuzey ve güney kanattaki hücrelerinin üzerinde bir kat daha olabileceğini akla getirir (Resim 59). Kaldı ki, yapının planında görülen merdivenler de bunu doğrulamaktadır.²²²

Planı ve mimarisi, neredeyse Sivas Gök Medrese'yle aynı olan Buruciye Medresesi, belki taçkapısının iki yanında minareleri olmamasından ve doğu kanadının günümüze gelebilmesinden dolayı Sivas Gök Medrese'den ayrılmaktadır. Nitekim bu yapıda da mescit, tıpkı, Sivas Gök Medrese'de olduğu gibi giriş eyvanının güneyinde

²²¹ .SÖZEN, M. a.g.e. (s.49).

²²² .SÖZEN, M. a.g.e. (s.50).

kalmaktadır. Her iki yapının üst kata çıkan merdivenleri bile neredeyse aynı yerlere konumlanmıştır. Son bir fark da bu yapıda türbenin, Gök Medrese’de olduğu gibi ana eyvanın değil giriş eyvanının kuzeyinde olmasıdır. Medresenin giriş eyvanının iki yanında yer alan mescit ve türbe bölümleri(Resim 60) kubbeye örtülü olup, doğu cephesindeki birer pencere vasıtasıyla sokak dokusuna açılmaktadırlar. Bu kısımların gerisinde de beşik tonozlu birer bölüm bulunmakta olup, medresenin k.doğu ve güneydoğu köşelerinde yer alan bu bölümlerin müderrislere ait olma ihtimali vardır. Yapıda toplamda altı öğrenci hücresi bulunmakta olup, müderrislere ait olması gereken odaların önünde bulunan hücrelerden medresenin üst katına çıkışı sağlayan merdivenler bulunmaktadır. Doğu kanadındaki merdivenler ise ana eyvanla yanındaki odaların arasından geçmektedir.

Ana eyvan beşik tonozlu ve sivri kemerli olup, iki yanında bulunan dersane odaları kubbeye örtülüdür. Yapıda, hem ana eyvan hem yan eyvanlar hem de giriş eyvanı, avlu kotundan bir basamak yüksektedir. Yapı, bezeme açısından pek zengin görünmese bile taçkapısı, taçkapısının iki yanındaki pencere düzenlemeleri ve ana eyvanın dış cephesi, gerek kabartmalarıyla gerekse bördürleriyle yapının bütün ihtişamını gözler önüne sermektedir. Yapının bir vakfiyesi bulunmamakla birlikte, avlusunda bazı yazılı parçaları bulunmuştur. Buna göre, medresenin kendisine bağlı bir mescit ile kütüphanesinin de var olduğu ve başka ek yapılarla da beraber bir külliye olarak teşekkül ettiği düşünülmektedir.²²³

Türbe:

Yapının kuzey cephesinde, taçkapının hemen yanında yer alan türbe, kare planlı olup, kubbeye geçiş türk üçgenleriyle sağlanmıştır. Kendine ait bir kapıdan, doğrudan revaklı avluya açılan ziyaret katı ayrıca kuzey cephedeki pencere sayesinde sokak dokusuyla da bağlantı kurmaktadır.

Medresenin türbesi, son derece süslüdür, ayrıca hem türbe taçkapısında hem de iç kısmında birer kitabe bulunmaktadır. İç mekandaki yazıtta: “Burası aciz hizmetkar, garip ve yabancı ibn İbadullah el Mufaddal Bürucirdi’nin mezarıdır. Tanrı günahlarını affetsin” yazmaktadır.²²⁴ Türbede bulunan üç sandukanın ikisinin çinili

²²³ .SÖZEN, M. a.g.e., (s.51).

²²⁴ .SÖZEN, M. a.g.e., (s.54).

olduğu ancak çinilerinin dökülmüş olduğu bilinmektedir.²²⁵ Anadolu Selçuklu türbelerinde lahitlerin çinilerle bezenmesi, pek çok yapıda karşımıza çıkan bir özelliktir.²²⁶

Bu yapıda türbe, Anadolu Selçuklu türbeleri içerisinde, bir yapının kendi bünyesinde yer alan ve sonradan tasarlanan türbeler arasında yer almaktadır²²⁷ ve sonradan yapının üst hizasında bir kasnak ile yükselmemiştir. Kare planlı ve kubbeyle örtülü türbede, yer yer dökülmelere rağmen, duvarlarda, giriş açıklığı üzerindeki çinisiz şeride kadar, mavi renk altıgen plaka çiniler görülmektedir (Resim 61). Kitabeden sonra iki sırada mukarnas bordür ve onun üzerinde ise köşelerdeki türk üçgenlerinde mavi ve siyah renklerde, sırlı ve sırsız tuğlalarla geometrik desenlerin oluşturduğu ve her köşedeki üçgende farklı desenlerin olduğu görülmektedir. Gerek Türk üçgenlerinde, gerekse aralarındaki kısımlarda mavi sırlı tuğla derzlerinde kullanılmış olması da süsleme farklı bir görünüm sunmuştur. Kubbede de mavi renkli sırlı tuğla derzlerinde görülmekle birlikte, kubbe geçişi ve kubbe ortasında çepeçevre dolaşan bordürler yer almaktadır (Resim 62). Muzaffer Burucerdî'nin türbesi, türbenin medrese/darüşşifa içinde yer aldığı diğer Anadolu Selçuklu ve Beylikler Devri türbelerine oranla süslemeleri en iyi durumda olan ve yapı içindeki türbelerin süsleme düzeni bakımından da fikir verebilen bir yapıdır.

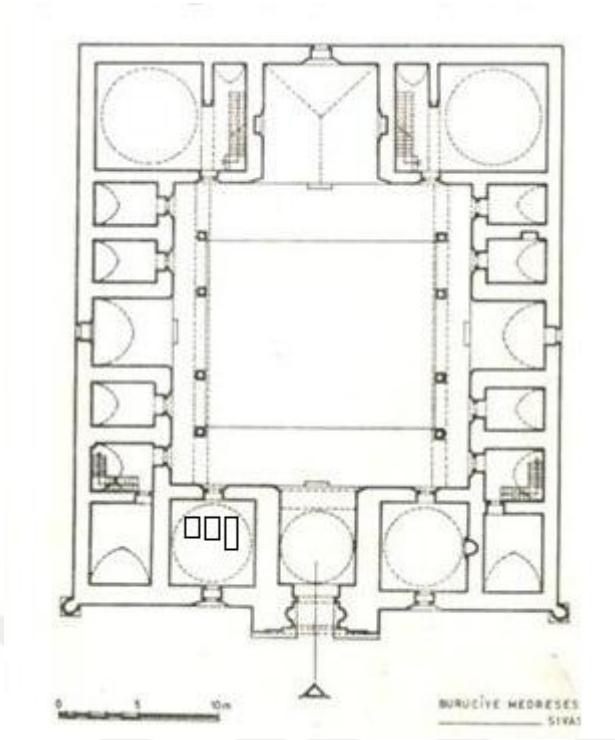
Bugünkü Durumu:

08.07.1977 tarihinde, A-646 nolu karar ile taşınmaz kültür varlığı olarak tescillenmiş olan Sivas Buruciye Medresesi, 1960-67, 1972-73 ve 2005 yıllarında onarılmış, Sivas İl Özel İdaresi'ne tahsis edilmiştir. Medresenin içinde yer alan türbenin çinili lahitlerinin üzeri örtülmüş olup, türbenin büyük ölçüde mimari ve süsleme özellikleri fikir verecek durumdadır. Medrese büyük ölçüde günümüze ulaşmış olup, hem medrese, hem türbesi günümüzde ziyarete açık durumdadır.

²²⁵ .SÖZEN, M. a.g.e., (s.54).

²²⁶ .ÖNEY, G. (1992) Anadolu Selçuklu Mimarisi Süsleme ve El Sanatları, (s.99), Ankara: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

²²⁷ . Ayrıca bkz: B.İPEKOĞLU, a.g.m.



Plan 11: Sivas Buruciye Medresesi ve Türbesi. (Kaynak: M. SÖZEN'den düzenlenerek).



Resim 58: Sivas Buruciye Medresesi genel görünüm (fotoğraf: Aytaç GÜDER, 3.2018).



Resim 59: Sivas Buruciye Medresesi iç avludan görünüm(ana eyvanı yönü) (fotoğraf: Aytaç GÜDER, 3.2018).



Resim 60: Sivas Buruciye Medresesi iç avludan görünüm(giriş eyvanı yönü ve giriş eyvanının sağında türbenin girişi) (fotoğraf: Aytaç GÜDER, 3.2018).



Resim 61: Sivas Buruciye Medresesi Türbesi iç mekanı ve lahitler (fotoğraf: Aytaç GÜDER, 3.2018).



Resim 62: Sivas Muhammed Burucerci'din Türbesi iç mekanda üst örtüye geçiş (fotoğraf: Aytaç GÜDER, 3.2018).

5.12. KIRŞEHİR CACABEY MEDRESESİ VE TÜRBEŞİ

Yeri: Merkez/Kırşehir.

Tarihi: H.671/M.1272.

Banisi: Nureddin Caca Bey.

Mimarı: Bilinmiyor.

İncelenme Tarihi: Temmuz 2017.

Mimari Malzeme: Sarımrak kesme taş, moloz taş, tuğla, devşirme malzeme.

Mimari ve Süsleme Özellikleri:

Medrese:

Cacabey Medresesi, taç kapısındaki kitabesine göre, III.Gıyaseddin Keyhüsrev devrinde Kırşehir'in valisi olan Nureddin Cibril bin Caca Bey tarafından 671H./1272-73 yıllarında yaptırılmış olup,²²⁸ Kırşehir'in merkezinde, şehir meydanında yer almaktadır. Medresenin, yapıldığı zamanlarda rasathane olarak kullanılıp, sonradan camiye çevrildiği kabul görmektedir.²²⁹ Ayrıca Selçuklu döneminden vakfiyesi de bulunmaktadır.²³⁰

Anadolu Selçuklu Mimarlığı içinde, kapalı avlulu medreselere dahil olan Cacabey Medresesi, kareye yakın dikdörtgen formda olup, dört eyvanlı bir yapıdır(Plan 12). Eyvan kısımları tonozla fakat orta avlu üzerindeki açıklığı günümüzde camekanlı olan kubbe ile örtülüdür. Yapının inşasında yığma taş ve kesme taş beraber kullanılmıştır (Resim 63).

Bugün camii olarak kullanılan medresenin, kuzeybatı köşesinde, yapıya eklenmiş olarak yapılmış iki katlı banî türbesi yer almaktadır. Ayrıca, yapının güneyinde, yapıdan bağımsız ama çok yakınında inşa edilen kesme taş kaideli sırlı tuğla gövdeli tek şerefeli minaresi yer alır.

Medrese yapısına kuzey cephesinin tam ortasında yer alan, iki renkli taştan inşa edilmiş bezemeli dışa taşkın anıtsal bir taçkapıdan girilir. Taç kapıdan içeri

²²⁸ .SÖZEN, M. (1972), Anadolu Medreseleri II, (s.15), İstanbul: İ.T.Ü. Mimarlık Fakültesi.

²²⁹ .ASLANAPA, O. (1990), Türk Sanatı I-II, İstanbul: Kültür Bakanlığı Yayınları.

²³⁰ .BAYBURTLUOĞLU, Z. (1995), Caca Oğlu Nureddin'in Vakfiyesi'nde Adı Geçen Yapılar, Vakıflar Dergisi, s.25, (s.5).

girildiğinde, sivri beşik tonozlu bir hole(ya da eyvana) buradan da ortası açık bir kubbeyle örtülü ve bugün harim olarak hizmet veren orta avluya geçilir. Kubbe, iki bağımlı ve iki bağımsız olmak üzere dört ayağın taşıdığı eyvan kemerlerine oturmaktadır. Kubbeye geçiş pantantiflerle sağlanmıştır. Orta avlunun ilerisinde, güney yönünde, sivri kemerli ana eyvan, medresenin mescit bölümünü oluşturmaktadır (Resim 64). Kuzeydoğu köşesinde vaiz kürsüsü, güneyinde kesme taştan, üzeri kitabeli mihrabı ve yanında ahşap minberi yer alır. Orta avluya açılan batı eyvanı ise öğrenci hücrelerinin açıldığı alandır. Sivri kemerli beşik tonozlu bu bölüme üç kare planlı sivri beşik tonozlu öğrenci hücresi açılmaktadır. Öğrenci hücrelerinden başka, kuzeybatı yönünde biri iki katlı(taş kapıya bitişik) olan iki sivri beşik tonozlu oda yer almaktadır. Bir diğer oda da kuzeydoğu yönde, giriş holü(ya da eyvanı) ile türbe arasındadır. Doğudaki sivri kemerli beşik tonozlu eyvana ise türbe ile bir öğrenci hücresi açılmaktadır (Resim 65). Dershane odaları, ana eyvanın iki yanında olup, beşik tonozlu ve dikdörtgen planlı bu bölümler yatay bir şekilde düzenlenmişlerdir. Yapının çevre dokusuyla bağı mazgal pencerelerle sağlanmış olup, ayrıca türbenin ziyaret katının medresenin giriş cephesine bakan bir penceresi bulunmaktadır.

Genel süsleme bakımından taş kapıda ve kubbede iki renkli taş işçiliğiyle, giriş cephesinde taş kapıda ve türbe penceresinde mukarnas, yazı ve bordürlere yer verilmiştir. Minarede yer alan sırlı tuğlalar, bir seviyeden sonra dökülmüştür. Ancak, minaresindeki izlerden yapının camiye çevrildiği zamanlarda, minarenin desenli bir sırlı tuğla düzenine sahip olduğu anlaşılmaktadır.

Türbe:

Bu yapıda türbe, hem medreseye bitişik olup, hem de kaideden itibaren müstakil bir yapı özelliği göstermesiyle dikkate değerdir. Alt katında kare, üst katında ise iç kubbe kasnağından itibaren sekizgen bir forma sahip olup piramidal külahla sonlanmaktadır. Kesme taştan olan türbede, lahit mumyalık katında olup, kare planlı ve beşik tonoz örtülü bu kısımda medresenin banisi Nureddin Caca Bey yatmaktadır(Resim 66). Her ne kadar yapının inşa edildiği süreç(medresenin ve türbenin) Moğol işgali dönemine isabet etse de yapı Selçuklu mimarisine has özellikler gösterir. Medresenin, çatı hizasına kadar içinde olup, aynı zamanda onun bir bölümünü oluşturan türbenin gövdesi, yine Kırşehir’de bulunan Melik Gazi

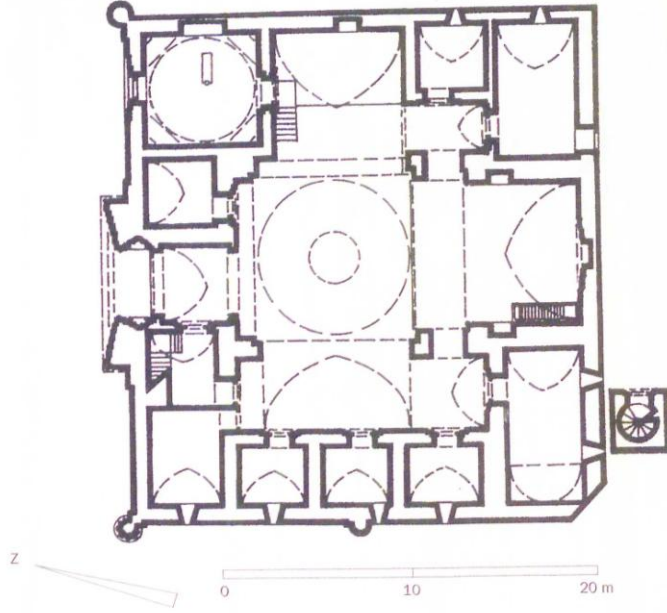
Türbesi ile benzerlik gösterir. Ancak asıl benzerliği Tokat'taki Ali Tusi Türbesi'yledir. Nitekim, kubik formdan sonra çokgen forma geçiş her iki yapıda da benzerlik gösterir. Yalnız Ali Tusi Türbesi nerdeyse tamamen tuğladan yapılmıştır. Nureddin Caca Bey Türbesi'nin ziyaret katının iç kısmında mavi sırlı tuğlaları ve onların arasına yerleştirilen yazı bordürü türbenin iç dokusunu biraz canlandırmıştır (Resim 67). Dış cephede ise medrese giriş cephesine bakan kenarları ve kavsarası mukarnaslı penceresi ile köşede kasnağa geçiş seviyesine kadar olan burgular cepheyi tamamlayan ve türbeyi hareketlendiren bir görünüm sunarlar.

Bugünkü Durumu:

1991 yılında taşınmaz kültür varlığı olarak tescil edilen yapı,²³¹ 1950-60 yıllarında ve yakın zamanda 2005-2010 yılları arasında onarımlar görmüştür.²³² Günümüzde ise camii olarak hizmet vermekte olan yapının, açık olması gereken kubbesinin kapatılmış olmasından ötürü yeterince hava alamamış olan yapıda rutubet belirtilerine rastlamak mümkündür.

²³¹ .KAYSERİ, V.B.M. Arşivi..

²³² .ANKARA V.G.M. Arşivi.



Plan 12: Kırşehir Cacabey Medresesi ve Türbesi. (Kaynak: Türk Mimarisinden Çizimler, sayfa: 141 / G. SFCHNEİDER).



Resim 63: Kırşehir Cacabey Medresesi ve Türbesi genel görünüm. (fotoğraf: Aytaç GÜDER, 7.2017).



Resim 64: Kırşehir Cacabey Medresesi iç mekanın görünümü(ana eyvan yönü) (fotoğraf: Aytaç GÜDER, 7.2017).



Resim 65: Kırşehir Cacabey Medresesi doğu eyvanı ve türbenin girişleri (fotoğraf: Aytaç GÜDER, 7.2017).



Resim 66: Kırşehir Cacabey Türbesi ziyaretgahı (fotoğraf: Aytaç GÜDER, 7.2017).



Resim 67: Kırşehir Cacabey Türbesi mumyalık katı (fotoğraf: Aytaç GÜDER, 7.2017).

5.13. AFYON-ÇAY YUSUF BİN YAKUP MEDRESESİ VE TÜRBEİ

Yeri: Çay/Afyon.

Tarihi: H.677/M.1278.

Banisi: Yusuf bin Yakup.

Mimarı: Amel-i Oğul Bey bin Mehmed.

İncelenme Tarihi: Temmuz 2017.

Mimari Malzeme: kesme taşı, moloz taş.

Mimari ve Süsleme Özellikleri:

Medrese:

Taş Medrese, bir diğer adıyla Yusuf bin Yakup Medresesi, Afyon'un Çay ilçesinde bulunmakta olup, yakın çevresinde Taş Han ve bugün orijinali ayakta olmayan hamamı bulunmaktadır. Günümüzde cami olarak kullanılan Taş Medrese, kitabesinden anlaşıldığı üzere, 6677H./1278 yılında Yusuf bin Yakup tarafından yaptırılmış olup, mimarı Amel-i Oğul Bey bin Mehmed'dir.²³³

Medrese, ilk olarak Alman seyyah F.Sarre tarafından keşfedilerek kayda geçirilmiş, ancak sonrasında bir daha pek üzerinde durulmamıştır. Taş Medrese, planı itibariyle Konya'daki İnce Minareli Medrese'yi, çinileri itibariyle de Karatay Medresesi'ni anımsatması bakımından bu iki abidevi örneğin bir sentezi olarak karşımıza çıkan önemli bir eserdir.²³⁴

Kareye yakın dikdörtgen formlu ve iki eyvanlı Taş Medrese, günümüzde Alaeddin Camii adıyla bilinmektedir (Plan 13). Yapı, Anadolu Selçuklu kapalı avlulu medreseleri içerisinde önemli bir yere sahiptir. İki yanda sütunceli ve yan bordürleriyle bezeli taç kapının üzerinde üç satırlık mermer kitabesi bulunmaktadır (Resim 68). Taç kapıdan içeri girildiğinde beşik tonozlu bir hole(ya da giriş eyvanına), buradan da günümüzde harim olarak kullanılan kubbe ile örtülü orta avluya geçilir (Resim 69).Harim kısmı köşelerde sırlı tuğlalı türk üçgenleriyle taşınan ve dış bordürde mozaik çininin içte sırlı tuğlaların farklı renklerle süslediği

²³³ .KURAN, A. (1969), Anadolu Medreseleri, c.1, (s.58-59).

²³⁴ .KURAN, A. a.g.e., (s.59).

büyük bir kubbeyle örtülüdür. Kubbedeki desenler, içte siyah, dışta mavi renk çinili kareler olup, kubbenin merkezine doğru, diğer desenlerle de bağlantılıdır (Resim 70). Avlunun güneyindeki sivri kemerli sivri beşik tonozlu ana eyvan, medrese yapısının mescit vazifesini gören kısmı olmakla birlikte, günümüzde bütünüyle camii olarak kullanılan yapının ikinci bölümünü oluşturur.

Harim kısmına girişi sağlayan holün iki yanında beşik tonozlu birer dikdörtgen planlı bölün muhtemelen medrese görevlilerine ait idi. Ana eyvanın iki yanında da kare planlı ve kubbeyle örtülü dersane odaları yer almaktadır. Orta avlunun doğu ve batısında bulunan ve dersane odalarından yapının kuzeyine kadar ulaşan beşik tonozlu iki hol, vaktiyle öğrenci hücrelerinin olduğu alandır. Medrese yapısının dışına üçer mazgal pencereyle açılan bu bölümler, orta avluya dörder kapı ile açılmaktadır.

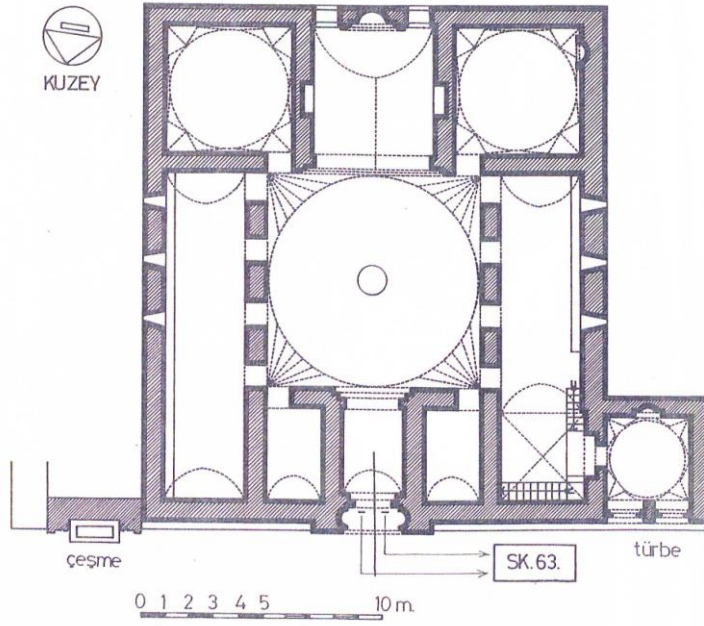
Türbe:

Medresenin türbesi batıdaki holün k.batısına bitişik olarak, kare planlı ve iki katlıdır. Türbe bölümüne geçiş yapı içinden sağlansa da türbe medreseye dışarıdan bitişik müstakil bir görüntü arz etmektedir (Resim 71). Türbenin ziyaret katına bir merdivenle ulaşılmakta olup kare planlı bu bölüm kubbeyle örtülüdür ve kuzey cephesinde iki pencere açıklığı bulunmaktadır. Kubbe de harim kubbesi gibi sırlı tuğlaların oluşturduğu geometrik desenlerle süslüdür (Resim 72). Mumyalık kısmına geçiş ise küçük bir kapı açıklığından bir merdivenle sağlanmaktadır ve yıldız tonozla örtülüdür. Ancak burada ne baninin ne de başka birisinin yatıp yatmadığı tespit edilebilmiştir. Mumyalıkta bir lahit yahut sanduka bulunmadığından, şayet burada bir defin var ise bu ancak burada yapılabilecek bir araştırma kazısı ile anlaşılabilir.

Bugünkü Durumu:

1961 yılında bir onarım gören yapı 1982 yılında taşınmaz kültür varlığı olarak tescillenmiş olup, 2002 yılında gerçekleşen Sultandağı depreminden ötürü Taş Han'la beraber bir defa daha onarılmıştır.²³⁵ Günümüzde Çay İlçe Müftülüğü'ne bağlı, cami olarak hizmet vermekte olup, türbesinin define rastlanmamış olan mumyalık katı depo, üst kısmı da imam odası olarak kullanılmaktadır.

²³⁵ .Ankara V.G.M. Arşivi.



Plan 13: Afyon-Çay Yusuf bin Yakup Medresesi ve Türbesi (Kaynak: 16.yy. Anadolu Türk Mimarisinde Sanatçılar, sayfa: 305, plan: 61 / Z. SÖNMEZ).



Resim 68: Afyon-Çay Yusuf Bin Yakup Medresesi ve Türbesi genel görünüm (fotoğraf: Aytaç GÜDER, 7.2017).



Resim 69: Afyon-Çay Yusuf bin Yakup Medresesi iç mekanının görünümü (fotoğraf: Aytaç GÜDER, 7.2017).



Resim 70: Afyon-Çay Yusuf bin Yakup Medresesi mozaik çinili ve sırlı tuğlalı kubbesi (fotoğraf: Aytaç GÜDER, 7.2017).



Resim 71: Afyon-Çay Yusuf bin Yakup Medresesi doğu kısmı ve türbenin girişleri (fotoğraf: Aytaç GÜDER, 7.2017).



Resim 72: Afyon-Çay Yusuf bin Yakup Medrese Türbesinin sırlı tuğlalı kubbesi(ziyaretgah) (fotoğraf: Aytaç GÜDER, 7.2017).

5.14. ERZURUM HATUNİYE(ÇİFTE MİNARELİ) MEDRESESİ VE TÜRBEŞİ

Yeri: Yakutiye/Erzurum.

Tarihi: XIII.yy. Son Çeyreği.

Banisi: Bilinmiyor.

Mimarı: Bilinmiyor.

İncelenme Tarihi: Mart 2018.

Mimari Malzeme: Kesme taş, moloz taş, devşirme malzeme.

Mimari ve Süsleme zellikleri:

Medrese:

Erzurum şehrinin merkezinde, ulu camiinin yanında ve surlara dayalı olarak inşa edilmiş medrese, Anadolu Selçuklu medrese mimarisinin o zamana kadar bütün özelliklerini üzerinde toplamış olması bakımından önem taşımaktadır.²³⁶

Medrese, kuzey-güney eksenin uzunlamasına dikdörtgen planlı bir yapı olup, açık avlulu, iki katlı ve dört eyvanlı bir yapıdır (Plan 14). Yapının kitabesi Ruslarca alınmış olduğu iin²³⁷ inşa edildiği dönem tam bilinmediğinden ve yapıda Anadolu Selçuklu mimarisinin pek çok özelliği gelişmiş vaziyette görüldüğünden, yapının Anadolu Selçuklu Devleti'nin sona ermek üzere olduğu bir yıla tarihlenmesi mümkündür.²³⁸

Taçkapısı kuzey cephesinde dışa taşkın olan bu yapıda da tıpkı Sivas Gök Medrese ve Cüveyni(ifte Minareli) Medresesi'nde görüldüğü gibi, çift minare görülmektedir (Resim 73). Buradan, beşik tonozlu giriş eyvanına ve sonrasında iki kat revaklı avluya geçilir. Medresede toplam 30 hücre bulunmaktadır. Bundan başka giriş kanadında sağ tarafta mescit yer almaktadır (Resim 74). Güneydeki ana eyvan oldukça derin olup, buradan daha güneydeki iki katlı onikigen planlı türbeye ulaşılır (Resim 75).

²³⁶ .ASLANAPA, O. (1990), Türk Sanatı I-II, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.

²³⁷ .BEYGU, A. (1936), Erzurum Tarihi, (s.124), İstanbül.

²³⁸ .SÖZEN, M. (1970), Anadolu Medreseleri I, (s.64). İstanbül, İ.T.. Mimarlık Fakültesi.

Türbe:

Türbe kısmı iki katlı olup(Resim 76), mumyalık katı haçvari planlı ve çapraz tonozla örtülüdür. Ziyaret ka ise çokgen formlu ve onikigen planlı olup, içten kubbe, dıştan konik külahla örtülüdür. Türbenin bu kısmında ayrıca mihrap da bulunur. Dışarıya, ziyaret katından dört pencere ile açılan türbede, pencere düzenlemeleri cephe kemerleri içindedir. Üstteki pencereler oldukça sade iken alttaki pencereler mukarnas kavsaralıdır. Pencereler dışında türbede asıl hareketliliği sağlayan cephelerde sağır kemer düzenlemeleri olmuştur. Türbenin, medreseden bağımsız sekiz kenarında görülen cephe kemerleri, birbiriyle iç içedir ve en dıştaki kemerler cephelerin sınırlarını belirlemektedir (Resim 77). Türbenin gerek mumyalık katında, gerekse ziyaret katında herhangi bir lahit ya da sanduka bulunmadığı gibi, tarihi kayıtlarda da bir naşın varlığına değinilmemiştir.

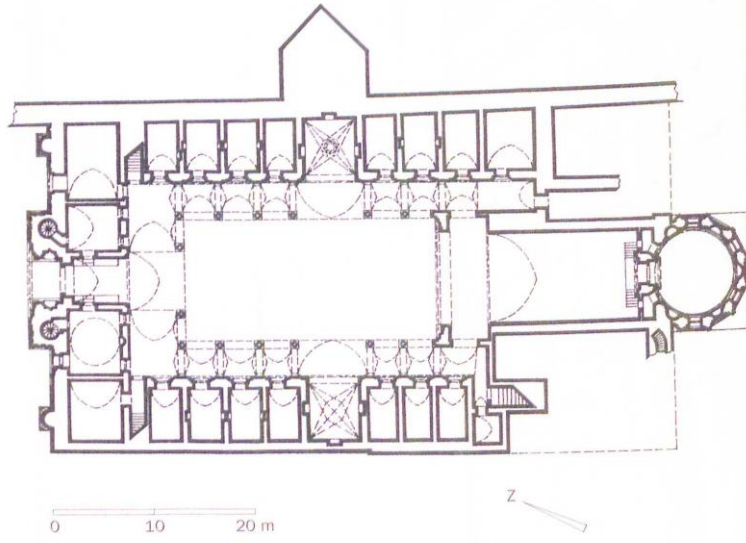
Bugünkü Durumu:

1974-1980 yılları arasında, yapının güney eyvanı yenilenmiş,²³⁹ bu süre zarfı içinde ayrıca 1976 yılında medrese ve türbenin çevresinde bir hafriyat çalışması yapılmış,²⁴⁰ bundan başka 1985 yılında medresenin güneyinde bir düzenleme yapılmıştır.²⁴¹ Son olarak kapsamlı bir biçimde 2011-16 yılları arasında kapsamlı bir restorasyon geçirmiş olan medrese ve türbe, günümüzde tamamıyla ayakta olup, Erzurum Vakıflar Bölge Müdürlüğü'ne bağlı, açık müze olarak hizmet vermektedir.

²³⁹ .KARPUZ, H. (1988), Erzurum Şehrinin Tarihi ve Dokusu ve Türk-İslam Yapılarının Çevre Düzenlemeleri, s.2, (s.175).

²⁴⁰ .YÖRÜKOĞLU, Ö. (1978), Çifte Minareli Medrese(Hatuniye) Hafriyatı, vakıflar dergisi, s.12, (s.235).

²⁴¹ .KARPUZ, H. a.g.m., (s.175).



Plan 14: Erzurum Hatuniye(Çifte Minareli) Medresesi ve Türbesi (medrese zemin kat) (Kaynak: Türk Mimarisinden Çizimler, sayfa: 109 / G. SCHNEIDER).



Resim 73: Erzurum Hatuniye(Çifte Minareli) Medresesi Genel Görünüm (fotoğraf:: Aytaç GÜDER).



Resim 74: Erzurum Hatuniye Medresesi iç avludan görünüm(giriş eyvanı yönü ve minareler)
(fotoğraf: Aytaç GÜDER, 3.2018).



Resim 75: Erzurum Hatuniye Medresesi iç avludan görünüm, ana eyvan yönü ve türbenin girişleri
(fotoğraf: Aytaç GÜDER, 3.2018).



Resim 76: Erzurum Hatuniye(Çifte Minareli)Medrese Türbesi (mumyalık ve ziyaretgah girişleri) (fotoğraf: Aytaç GÜDER, 3.2018).



Resim 77: Erzurum Hatuniye(Çifte Minareli) Medresesi türbesi(dış cephesi) ve medresenin güneyden görünümü (fotoğraf: Aytaç GÜDER, 3.2018).

6. KARŞILAŞTIRMA VE DEĞERLENDİRME:

Anadolu Selçuklu Mimarlığı'nda görülen türbe ile ilişkili medrese ve darüşşifa yapıları, toplamda 30 tanedir. Ancak bu yapıların sağlıklı bir biçimde 14 tanesi günümüze gelebilmiştir. Diğer 16 yapıdan bazılarının fikir veremeyecek durumda kalıntıları ya da plan izleri kaldığı gibi, bazılarının ise yalnızca adlarına ulaşılmıştır.

İncelenen 14 eserde, kübik formlu, yani kare ya da dikdörtgen planlı olup, genelde dışarıdan bakılınca anlaşılamayan ama planda ve kesitte belli olan türbeler, genelde medrese ve darüşşifanın planı dahilinde tasarlanan türbelerdir.²⁴² Bu türbelerin bazılarının mumyalık katı olmasa da hem içlerinde, hem planda genellikle gömülü naaş sayısı kadar lahit bulundurlar. Ayrıca, çokgen formdaki bir türbe sonradan inşa edilerek medrese ve darüşşifayla ilişki kurabileceği gibi kübik formlu bir mekan da sonradan türbeye dönüştürülebilir. Bu durumda yapının içinde sonradan hazırlanan türbenin planında lahit bulunması zorunlu değildir.²⁴³ Lakin yine de planda lahit bulunması, araştırmacılar için kolaylık sağlamaktadır. Medrese ve darüşşifa içerisinde inşa sürecinde düşünülen yahut sonradan hazırlanan türbelerin belli bir konum prensibi bulunmamaktadır. Yani türbe, medrese ve darüşşifanın giriş kanadında, girişin eyvanının ya da holünün, sağ ya da sol tarafında olabileceği gibi, yan kanatlardan birinde, yan eyvanlardan biriyle de ilişkili olabilir ya da girişin karşı kanadında, ana eyvanın iki yanındaki odalardan birinin türbe olarak değerlendirildiği de olabilmektedir.²⁴⁴

Kendine has bir formu olan bazı türbeler ise medrese ve darüşşifaya dıştan bitişiktir. Bu dıştan bitişik olma durumu da yine ya yapının iki yan kanadına ya da ana eyvanın gerisine olacak şekildedir.²⁴⁵

Esasen, medrese ve darüşşifanın türbe ile ilişkisinde medrese ve darüşşifanın banisi veya baninin yakınları da etkilidir. Eğer türbe, yapı içinde, yapı yapılırken halledilmişse, kendisini ister belli etsin, ister etmesin burada baninin talebi önemli rol oynamaktadır ve eğer yapının inşasında bulunmadıysa, türbesinin baninin ölümünden sonra hazırlandığı görülür. Yani yapının bir bölümü, baninin cenazesi için ayrılır.

²⁴² .İPEKOĞLU, B. a.g.m. (s.410).

²⁴³ .İPEKOĞLU, B. a.g.m. (s.411).

²⁴⁴ .DEMİRALP, Y. (2007). Anadolu Medreselerindeki Türbe Mekanı Hakkındaki Gözlemler, Arkeoloji ve Sanat Dergisi, c.29, s.125, (s.94).

²⁴⁵ .DEMİRALP, Y. a.g.m. (s.98).

Aslında, Anadolu Selçukluları'ndan bir inşaat defteri günümüze ulaşmadığı için ve vakfiyeler de az sayıda olduğundan tarih kayıtlarına, yapı kitabelerine ve yapıların mimari özelliklerine bakarak bir fikir yürütmek daha elverişli olacaktır. Türbe, medrese ve darüşşifanın içinde sonradan düzenlenmiş ya da bağlantı kuracak şekilde sonradan yapılmış da olabilir. Bu durumda, baninin isteğinden ziyade, eşinin, evladının ya da bir yakınının onun hatırasını yaşatmak için yaptırdığı düşünülebilir. Ayrıca, yapının banisinin, aile yakınlarıyla birlikte gömülü olduğu türbeler olduğu gibi, bani ile ailevi ilişkisi olmayan şahısların yattığı türbeler de bulunmaktadır. Hatta, definsiz örneklere rastlamak da mümkündür.²⁴⁶

İncelenen eserlerden Kayseri'deki Gevher Nesibe Medresesi, dört eyvanlı açık avlulu bir yapı olup, yapıyla ilişkili Gevher Nesibe Türbesi yan eyvanının gerisindedir. Poligonal formlu ve sekizgen planlı türbe, adeta medrese içine inşa edilmiştir. Türbede, medresenin banisinin kız kardeşi gömülüdür. Türbenin bir mumyalık katı bulunmaktadır. Sade bir yapı olup, piramidal bir üst örtüye sahiptir.

Kayseri'de kesin olarak tarihi belli olmamakla beraber XIII yy.'a tarihlendirilen Avgunu Medresesi ve Türbesi yer almaktadır. Dört eyvanlı açık avlulu plana sahip olan medreseyle ilişkili olan türbe, çokgen formlu olup, sekizgen planlıdır ve giriş eyvanının sağında yer almaktadır. Piramidal bir üst örtüye sahip olan türbe oldukça sade bir yapıdır. Medrese gibi, türbe de kesme taştandır ve bir mumyalık katı bulunmaktadır.

Sivas'taki İzzeddin Keykavus Darüşşifası, aslında dört eyvanlı bir yapı olup, güneydeki yan eyvanı içine yapının banisi Sultan I.İzzeddin Keykavus'un türbesi yapılmıştır. Kübik formdan çokgen forma geçen, kare planlı türbenin iç mekanında sultanın lahitinden başka lahitler de bulunmaktadır. Lahitlerin her biri çini mozaikle kaplanmıştır. Yalnız sultanın lahitinde geometrik süslemeler ve farklı renkler de yer alırken, diğer lahitler genelde tek renktir(mavi). Türbenin giriş cephesinde ve darüşşifa çatısının dışına taşan üst gövdesinde de gerek sırlı gerekse tek renk ve farklı dizilimli tuğlalardan geometrik desenler oluşturulmuştur. Darüşşifa ise türbeye nazaran daha sade olup, süslemesi taşkapıda toplanmıştır.

²⁴⁶ .Çay(Afyon) Taş Medrese'nin ve Erzurum Hatuniye Medresesi'nin türbesinde defin bulunmamaktadır.

İsparta'nın Atabey(Agros) ilçesindeki Atabey Ertokuş Medresesi ise kapalı avlulu ve tek eyvanlı bir yapı olup, kubbeyi destekleyen geniş kemerler eyvanımsı bir görünüm arzetmektedirler. Medrese ana eyvanının önünde yer alan Ertokuş Bey türbesi, çokgen formlu ve sekizgen planlı olup, kare bir oturtmalığa sahiptir. Dış mekanda, renkli taşların kullanıldığı ve köşelerde tuğlanın hareketlendirdiği yapıda üst örtü, içte kubbe, dışta ise piramidal külahla sağlanmıştır. İç mekanda, türbeye geçişte ve medrese içinde bol miktarda devşirme malzeme kullanılmıştır.

Kayseri'de, Huand(Mahperi) Hatun'un yaptırdığı medrese ve Huand Hatun'un Türbesi, bir cami ve bir hamam yapısıyla da beraber bir külliye oluşturmaktadırlar. İki Eyvanlı, açık avlulu medresenin güneydoğusunda yer alan türbe, medreseden bir süre sonra yapılmıştır. Türbenin genel planda konumu ise adeta camiinin haziresine yapılması için ayrılmıştır. Çokgen formlu ve sekizgen planlı türbenin iç mekanı sade bir yapı olup, burada bulunan üç lahit, yazılı olan lahit Huand(Mahperi) Hatun'a ikinci lahit Selçuk Hatun'a aittir. Üçüncü lahit kime ait olduğu bilinmemektedir. Dış cephesinde ise mukarnas sıralı kubbe kasnağı ile türbeyi çevreleyen yazı bordürü, köşe sütunceleri, sağır sivri kemerler ve aralardaki süslemeler ile kemerli pencere düzenlemesiyle, oturtmalık hizasındaki mukarnaslar, türbenin süsleme programını oluşturmaktadır.

Konya'da, Sırçalı Medrese de denilen Muslihiye Medresesi, dikdörtgen formda iki katlı, iki eyvanlı ve açık avluludur. Türbe ise giriş eyvanının sağında yer almaktadır. Kare planlı türbe iki katlıdır. Yapının banisi ve ailesi burada yatmaktadır. Türbenin iç mekanında duvarları sıvalı olup, tavanda tuğlanın farklı dizilimiyle oluşturulmuş, renkli mozaik çinilerden bir bezeme oluşturulmuşken lahitler kumaşla örtülüdür. Ancak eskiden lahitlerin de çinili olduğu bilinmektedir.

Konya'nın Akşehir ilçesindeki Taş Medrese Tek katlı dört eyvanlı ve açık avlulu bir yapı olup kuzey eyvanının gerisindeki türbesi, bitişiğindeki camii ve karşısında günümüzde ayakta olmayan hankahıyla aslında bir külliye oluşturmaktadır. Medresenin içinde düzenlenen türbe, iki katlı olup, mumyalık katına giriş, dış cepheye açılan bir eyvandan sağlanmaktadır. Türbenin ziyaret katı kısmı, hem doğrudan avlu revakıyla hem de kuzey yan eyvanıyla bağlantılıdır. Kare planlı ve kubbeye örtülü türbe, oldukça sade bir görünüme sahiptir. Türbeden günümüze kubbeye geçişi sağlayan türk üçgenlerinde yer yer görülen mavi renk sırlı

tuğlalardan, kubbe kasnağında birbirini izleyen desen izleriyle, kubbenin merkezindeki yıldız deseninden başka bir şey kalmamıştır.

Konya Karatay Medresesi tek katlı tek eyvanlı ve kapalı avlulu bir yapı olup, medresedeki banî Celaleddin Karatay'ın türbesi, ana eyvanın sol tarafındaki kubbeli dersane odasıdır. Medrese, oldukça çini süslüken, türbesi bir o kadar sadedir ancak türbesinin de önceden duvarlarının çini süslü olduğuna dair bilgi mevcuttur. Karatay'ın türbesinin mumyalık katı bulunmamaktadır.

Sinop'taki Pervane Medresesi, Sinop Alaeddin Camii'nin tam karşısında olup tek katlı, iki eyvanlı bu yapıda, türbe, kare planlı olup, ana eyvanın sağında yer almaktadır. Türbenin mumyalık katı bulunmamaktadır ancak türbe kısmında doğrudan iki mezar yer almaktadır. Yalnız burada yatanların, yapının banîsi Muineddin Süleyman Pervane ile bir ilgisi bulunmamaktadır. Yapı, Sinop'un ikinci fethinin hatırası olarak yaptırılmıştır.

Muineddin Süleyman Pervane tarafından yaptırılmış olan Tokat Gök Medrese de aslında bir darüşşifadır ve bu yapının yanında onunla bağlantılı bir medrese kalıntısı ile gerisinde bir anonim türbe yer almaktadır. Tokat Gök Medrese iki katlı, tek eyvanlı ve açık avlulu bir yapı olup, türbe kısmı ana eyvanın sağındaki kubbeli odadır. Türbeye çevrilen bu kısım, Kırkkızlar Türbesi adıyla bilinmekle birlikte, burada da bir mumyalık katı bulunmamaktadır. Burada gömülü olanların ise Muineddin Süleyman Pervane ile de Tokat Gök Medrese'yle de bir bağları bulunmamaktadır. Çinilerle süslü Gök Medrese'nin, aslında türbe kısmının da çini süslü olması gerekirken, günümüze türbeden bir çini parçası bile ulaşmamıştır.

Sivas'taki Buruciye Medresesi, aslında çift katlı bir görünüm sunsa da günümüzde tek katlı dört eyvanlı ve açık avlulu bir yapıdır. Yapının banîsi Mufaddal bin Burucirdi'nin türbesi ise giriş eyvanının sol tarafındaki kare planlı ve kubbeyle örtülü mekandır. Girişi doğrudan medrese avlusuna bakan türbenin mumyalık katının olmaması, türbenin sonradan hazırlanmış olduğunu gösterir. Türbedeki lahitlerden ikisi çini kaplı olup, büyükten küçüğe üç tanedirler. Türbenin iç mekanı, pencere üst hizasına kadar tek renk plaka çini, sonrasında mozaik çini ve derz araları sırlı tuğlalarla bezelidir. Ayrıca köşelerdeki Türk üçgenlerinde sırlı ve sırsız tuğlayla yapılmış olan geometrik süslemeler, dört köşede de farklı farklıdır.

Kırşehir'deki Cacabey Medresesi ise bir rasathane olarak tasarlanmıştır. Tek katlı, dört eyvanlı, kapalı avlulu bir yapıdır ve banisi Cacabey'in türbesi medreseye kuzeydoğudan bitişik olup, iç mekanda doğu eyvanla ilişkilidir. Mumyalık katına da sahip olan kübik formdan çokgen forma dönen, kare planlı türbede lahit mumyalık katında olup, ziyaret katında yalnızca pencere hizasında mavi sırlı tuğlalarla çevrili yazı şeridi yer almaktadır. Bu kat da kare planlı olup, üst örtüye yaklaşıldıkça önce sekizgen sonra konik bir görünüm alır. Türbe, dış mekanda mukarnas kavsaralı bir pencereyle, hem konumu hem de bezemesiyle, medresenin ana cephesini de tamamlamaktadır.

Çay'daki Yusuf bin Yakup(Taş) Medresesi de tek katlı kapalı avlulu bir medrese olup iki eyvanlı bir yapıdır. Banisi Yusuf bin Yakup, medresenin giriş cephesini tamamlayan, kuzeybatı köşede bir de türbe yaptırmıştır. Ancak bu türbede bir defin bulunmamaktadır. Bir mumyalık katı bir de ziyaret katından oluşan türbe kübik formu ve kare planlı bir yapıdır. Üst kat sırlı tuğla ve mozaik çinili bir kubbeyle örtülüdür. Medresenin içinde ve kubbesinde de çini süslemeyle karşılaşmak mümkündür. Ancak kubbelerin geometrik süslemelerini oluşturan desenler, türbede ve medrese kubbesinde farklı farklıdır.

Erzurum'daki Hatuniye(Çifte Minareli) Medresesi ise kesin olarak tarihi bilinmemekle birlikte XIII.yy.'ın sonlarına tarihlenmektedir. Medrese iki katlı dört eyvanlı ve açık avlulu olup türbe, ana eyvanın gerisinde medresenin güney ucunda yer almaktadır. çokgen formu ve onikigen planlı türbe, dıştan bakıldığında silindirik bir görünüme sahiptir. Türbenin mumyalık katı da ziyaret katı da medresenin ana eyvanına açılmaktadır. Dört yöne bakan bir plan formuna sahip mumyalık katına nazaran, ziyaret katı planı, türbenin genel formunu yansıtır. Yapı, iç mekanda oldukça sadedir, ancak dışta konik külahının altındaki süslemeler ve her kenarda bir cephe oluşturan kemerler, türbeye hareketli bir görünüm kazandırmaktadır.

6.1. Anadolu Selçuklu Mimarlığı'nda Medrese ve Darüşşifa ile İlişkili Türbelerin Konumları (bkz: Ek.A).

6.1.1. Medrese ve Darüşşifaların Ana Eyvanının Yanında Yer Alan Türbeler: (bkz: Ek A.1.)

Anadolu Selçuklu Mimarlığı'nda görülen medrese ve darüşşifa ile ilişkili türbelerden, ana eyvanın iki yanındaki dersane odalarından birinde yer alan türbeler, genelde yapının sonradan tasarlanan bir bölümüdürler. Bu türbeler, doğrudan avluya açılmaktan başka, ana eyvanla da bir dua penceresi vasıtasıyla da ilişkilidirler. İncelenen yapılardan, Konya Karatay Medresesi'nde, ana eyvanın solundaki oda, aynı zamanda banî Celaleddin Karatay'ın türbesi olup, Pervane Muineddin Süleyman tarafından yaptırılan, Tokat Gök Medrese ve Sinop Pervane(Alaeddin) Medresesi'nde ana eyvanın sağındaki oda türbeye çevrilmiştir. Sinop Pervane Medresesi'nin türbesi haricindeki diğer iki türbe ana eyvanla da dua penceresi yoluyla ilişkili olup, üç yapıda da türbeler doğrudan avluya açılmaktadır.

6.1.2. Medrese ve Darüşşifaların Ana Eyvanının Önünde Yer Alan Türbeler: (bkz: Ek A.2.).

Ana eyvan önü tanımı, plana bakıldığında ve yapının içine girildiğinde, türbe yapısının medrese veya darüşşifa yapısının ana eyvanının bitiminden sonra gelmesinden dolayıdır. İncelenen eserlerden Isparta-Atabey'deki Ertokuş Medresesi'ne bitişik Ertokuş Bey Türbesi ile Erzurum'daki Hatuniye(Çifte Minareli) Medrese'nin türbesi, ilişkili oldukları medreselerin ana eyvanlarının önünde yer almaktadırlar. Bu türbeler, medreselere dışarıdan bitişik olup, kendilerine has bir mimari forma sahiptirler. Isparta-Atabey'de, medrese ana eyvanı aynı zamanda mescit olup, türbeye yanyana üç kapı açıklığından geçilirken, Erzurum'da ise türbe, Hatuniye Medresesi'nin uzun ana eyvanının bitiminde, mumyalık katı girişiyle birlikte görülmektedir.

6.1.3. Medrese ve Darüşşifaların Giriş Eyvanının Yanında Yer Alan Türbeler: (bkz: Ek A.3.).

Türbelerin, medrese ve darüşşifaların giriş eyvanının yanında yer alması, mimari bakımdan ana eyvan yanında olmasıyla benzerlik göstermektedir. Nitekim, giriş eyvanının yanında yer alan türbeler de aslında yapının bir bölümünü ihtiva

etmektedirler. Yalnız bir türbe, medresenin bir bölümü olmakla birlikte, dışarıdan da fark edilen bir forma sahiptir. Söz konusu türbe Kayseri Avgunu Medresesi'nin türbesidir. İncelenen eserlerden, Sırçalı Medrese'nin türbesi ile Kayseri Avgunu Medrese'nin türbesi giriş eyvanının sağında, Sivas Buruciye Medresesi'nin türbesi ise giriş eyvanının solundadır. Bu yapılardan, Sırçalı Medrese'nin v Avgunu Medresesi'nin türbeleri medresenin giriş eyvanına açılırken, Buruciye Medresesi'nin türbesi doğrudan avluya açılmaktadır.

6.1.4. Medrese ve Darüşşifaların Yan Eyvanında Yer Alan Türbeler: (bkz: Ek A.4.).

Anadolu Selçuklu Mimarlığı'nda yan eyvanda türbeye yer verilen tek örnek, Sivas İzzeddin Keykavus I Darüşşifası'dır. Bu yapıda, sultan İzzeddin Keykavus'un türbesi, darüşşifanın sağ kanadındaki yan eyvanının içinde düzenlenmiştir. Türbe, avluya eyvan kemeri vasıtasıyla açılmaktadır. (bkz: Ek A.4.).

6.1.5. Medrese ve Darüşşifaların Yan Eyvanıyla İlişkili Türbeler: (bkz: Ek A.5.).

Bu türbeler genellikle ilişkili oldukları medresenin veya darüşşifanın iki yan kanadından birindedir. Yan eyvanla kurulan ilişki ya türbenin yan eyvana yalnızca komşu olmasıyla, ya bir dua penceresi yoluyla ya da türbenin doğrudan yan eyvana açılmasıyla sağlanmaktadır. İncelenen eserlerden, Kayseri Çifte Medrese'nin Medrese kısmında yer alan Gevher Nesibe Hatun'un Türbesi, Akşehir Taş Medrese'nin Türbesi ve Kırşehir Cacabey Medresesi'nin giriş cephesini tamamlayan türbesi, ilişkili oldukları yapıların yan eyvanıyla ilişkilidir. Kayseri Gevher Nesibe Türbesi, medresenin sağ kanadında sağ yan eyvanla ana evanın sağında kalan odanın arasında olup, yan eyvanla yalnızca komşu iken, Akşehir Taş Medrese'nin Türbesi, medresenin sol kanadındaki yan eyvana dua penceresi yoluyla açılmaktadır ancak konum bakımından ana eyvan tarafına değil giriş eyvanına daha yakındır. Kırşehir Cacabey Medresesi'nin türbesi ise medrese giriş cephesini tamamlayan bir yapı olmakla birlikte, sol kanadın yan eyvanına doğrudan açılmaktadır.

6.1.6. Diğer Türbeler: (bkz: Ek A.6.).

Bu türbeler de ana eyvanın önünde yer alan türbeler gibi müstakil bir forma sahip olup, onlardan farklı olarak medresenin yan kanatlarına bitişiklerdir. İncelenen eserlerden Kayseri Huand Hatun Medresesi'nin türbesi ve Afyon-Çay'daki

Taş(Yusuf bin Yakup) Medrese'nin türbesi, bu türde türbeler olup, her ikisi de medreselerin sağ kanadına bitişiktirler. Bu türbelerden Huand Hatun Türbesi'ne, medresenin ana eyvan hizasında olup, ana eyvanın sağındaki odadan ikinci bir odaya geçilmesinden sonra ulaşılırken, Taş Medrese'nin türbesi giriş eyvanı hizasında ve tıpkı Cacabey Türbesi gibi ilişkili olduğu medresenin giriş cephesini tamamlayan bir yapıdır. Türbeye, medresenin sağ kanattaki holüne geçildikten sonra ulaşılabilir.

6.2. Türbelerin İnşa Malzemesi: (bkz: Ek B.).

Anadolu Selçuklu Mimarlığı'nda medrese ve darüşşifaların inşa malzemesi, genelde ilişkili oldukları türbelerle çok yakındır. Hatta, türbe yapısı medresenin veya darüşşifanın içinde düzenlenmişse veya (Cacabey ve Çay Taş Medrese türbesinde olduğu gibi) onu tamamlayan bir görünüme sahipse, genelde malzeme aynı olmaktadır.

Türbe, medrese veya darüşşifadan sonra yapılarak, yapıyla ilişki kuruyorsa, türbenin inşasında malzemenin kullanımı farklılık gösterebilmektedir. İncelenen türbelerde yapı malzemesi, genelde ilişkili oldukları medreseden farksızdır, ancak malzemenin kullanımında türbelerde dekora yansıyan farklar görmek mümkündür.

6.2.1. Taş Malzeme: (Bkz: Ek B.1.).

Taş, Anadolu'da en çok kullanılan yapı malzemesi olup, bölgeden bölgeye farklılık gösterir. Ayrıca yapı malzemesi olarak kullanılırken, kesme, moloz, kaba yonu, ince yonu gibi formlar görülmektedir. Anadolu'da, Orta ve Doğu Anadolu'daki Anadolu Selçuklu türbelerinde taş malzeme kullanımı sıklıkla görülmekteyken, Orta Anadolu'dan batıya doğru gidildikçe taşın tuğlayla ve devirme malzemeyle birlikte kullanımı da görülmektedir. Zaman zaman taşın renkli olarak kullanıldığı da görülmektedir.

İncelenen yapılardan, Kayseri Gevher Nesibe Türbesi, Kayseri Avgunu Türbesi ve Kayseri Huand Hatun Türbesi'yle, Erzurum Hatuniye Türbesi'nde taş malzeme kesme taş olarak kullanılmış olup, volkanik kökenlidir. Sivas'ta yer alan I.İzzeddin Keykavus Türbesi'yle Buruciye Medresesi türbesi, ilişkili oldukları yapıların içinde olduklarından I.İzzeddin Keykavus Darüşşifası'nın ve Buruciye Medresesi'nin inşa malzemesi olan kesme taş, söz konusu iki türbenin de inşa malzemesidir. Aynı

malzeme, rengi biraz daha koyu olmakla birlikte Kırşehir Cacabey Türbesi'nde de görülmektedir. Isparta-Atabey'deki Ertokuş Türbesi'nde ise taşın kullanım biçiminde değişiklik görülür. Türbede kesme taşı hem iki renkli olarak kullanılmış, hem de moloz taşla tuğlaya ve devşirme malzemeye de yer verilmiştir.

İç Anadolu'da, Konya'da yer alan Sırçalı Medrese ve Karatay Medresesi ile Afyon-Çay'daki Taş Medrese'nin türbelerinde kesme taştan ziyade yöreye özgü taş tipleriyle karşılaşmak mümkündür. Örneğin, Sırçalı Medrese türbesinde hem kesme taş hem sille taşı görmek mümkünken, Karatay Medresesi'nin içinde yer alan Celaleddin Karatay'ın türbesinde yalnız sille taşı görülmektedir. Çay Taş Medrese türbesinin ise medrese cephesini tamamlayan yüzü trakit kesme taş, diğer iki yüzü moloz taştır. Tokat Gök Medrese'nin türbesinde ise moloz taş görülmektedir.

6.2.2. Tuğla Malzeme: (Ek B.2.).

Tuğla, Anadolu'da daha çok Orta ve Batı ve Güney Anadolu'daki türbelerde görülen bir malzeme türü olup, üst örtünün inşasında ya taşla birlikte ya da yalnız kullanılmaktadır. Genel olarak, üst örtünün kubbe olduğu ya da içte örtünün kubbe olduğu durumlarda yalnız başına kullanılan tuğla, üst örtünün külah olduğu durumlarda taşla beraber kullanılabilir.

Anadolu Selçuklu Mimarlığı'nda, medrese ve darüşşifa ile ilişkili türbelerin bedeninin tamamında değil, yalnız üst örtü kısmında ve giriş kısmında tuğlayla karşılaşmak mümkündür. İncelenen eserlerden, Sivas İzzeddin Keykavus I Türbesi'nin hem kubbeye geçişinde ve kubbesinde görülürken, türbenin üst gövdesinde ve giriş cephesinde de tuğlayla karşılaşmaktadır. Isparta-Atabey'deki Ertokuş Türbesi'nde ise tuğlanın dış cephede köşelerde yer almasından başka, hem iç örtüyü sağlayan kubbede, hem de üst örtüyü sağlayan külahta taşla birlikte kullanılmıştır. Ertokuş Türbesi'nden başka, Konya Karatay Medresesi türbesini, Akşehir Taş Medrese türbesinin, Çay Taş Medrese türbesinin ve Sivas'ta Burucerdî Türbesi'nin kubbelerinde ve kubbeye geçişlerinde tuğla malzeme kullanılmıştır. Sırçalı Medrese türbesinde de üst örtüde tuğla vardır ancak, Sırçalı Medrese'nin iki katlı oluşundan ötürü, medresenin türbesi kubbeye değil düz tavanla örtülüdür.

6.2.3. Devşirme Malzeme:

Devşirme malzeme olarak ifade edilen yapı malzemeleri, Anadolu'da Antik Yunan ve Roma mimari eserleriyle, Geç Roma-Erken Bizans devri mimari eserlerinden kalma malzemeler olup, incelenen eserler arasında yalnızca Ertokuş Türbesi'nde görülmektedir.

6.3. Anadolu Selçuklu Mimarlığı'nda Medrese ve Darüşşifayla İlişkili Türbelerin Mimari Özellikleri:

Anadolu Selçuklu Mimarlığında, çok sayıda türbe yapısı mevcuttur. Bunların bir kısmı, başka mimari yapılarla bağlantılı inşa edilmişken, bir kısmı da bağımsız türbelerdir. Form olarak, kare, çokgen, ve bir çok şemada türbe örneği mevcuttur ve türbelerin büyük çoğunluğu bir ziyaret ve bir mumyalık katından oluşmak üzere iki katlıdır. İncelenen medrese ve darüşşifa ile ilişkili türbelerde ise istisna olarak tek katlı örnekler de görülmektedir. Form olarak, medrese ve darüşşifa içinde yer alanlar genellikle kare, eklemelenmiş görünüme sahip olanlar kareden çokgene geçiş gösterebilen, büyük ölçüde bağımsız olup yapıya bitişik olanlar ise genelde çokgen formdadırlar. Eyvan türbe görülmemekle birlikte eyvanın türbeye çevrildiği örnek bir tanedir.

6.3.1. Türbelerin Mimari Formları: (bkz: Ek C.)

6.3.1.1. Kare ve Kareye Yakın Formlu Türbeler: (bkz: Ek C.1.).

Bu plan formu kare yahut kareye yakın dikdörtten planda olan türbeleri ifade etmekte olup, Anadolu Selçuklu Mimarlığı'nda incelenen eserlerden, bir medrese veya darüşşifanın bir bölümü olan türbelerin genelde bu forma uydukları görülür. Çünkü bu yapılar müstakil bir forma sahip olmayıp, medrese ve darüşşifaların içinde ya bir alanın değerlendirilmesiyle ya da medrese veya darüşşifa yapılırken olması istenen türbelerdir. Bu türbeler, bütünüyle ilişkili oldukları medresenin veya darüşşifanın içinde olduklarından, dışarıdan da fark edilmemektedirler. Yalnız mumyalık katı olan türbelerin bir mumyalık katı da olduğu planda ve kesitte anlaşılmaktadır. Ziyaret katı daha ziyade müstakil bir forma sahip olan türbelerin ise mumyalık katları genelde kare planlıdır.

İncelenen eserler arasında, büyük ölçüde müstakil bir forma sahip olduğu halde kare formlu olan Çay Taş Medrese türbesi haricinde diğer iki türbeler, ilişkili oldukları yapının içindedirler.

İncelenen türbelerden, Sivas İzzeddin Keykavus I Türbesi, Kırşehir Cacabey Türbesi, Konya Sırçalı Medrese türbesi, Konya Karatay Medresesi Türbesi, Akşehir Taş Medrese Türbesi, Sivas Buruciye Medresesi türbesi ve Sinop Pervane Medresesi türbesi kare formlu, Tokat Gök Medrese türbesi ise kareye yakın dikdörtgen formudur.

6.3.1.2. Çokgen Formlu Türbeler: (Ek C.2.).

Anadolu Selçuklu Mimarlığı'nda medrese ve darüşşifayla ilişkili olup, müstakil bir forma da sahip olan türbeler genellikle çokgen formdadırlar. Çokgen formlu türbeler altıgen, sekizgen, ongen ve onikigen planlı türbelerdir. İncelenen eserlerden, Kayseri Gevher Nesibe Türbesi, medrese içinde olduğu halde, sekizgen bir plana sahiptir ve yapı içinde olup müstakil bir forma sahip olmasıyla da unik bir örnektir. Kayseri Avgunu Türbesi de medresenin bir bölümü olmakla birlikte sekizgen planlıdır ve Gevher Nesibe Türbesi'nin sadece medrese dışına taşan kasnağından formu anlaşılmaktayken, Avgunu Türbesi'nin çokgen formu rahatlıkla algılanmaktadır. Isparta-Atabey Ertokuş Türbesi'nde, Kayseri Huand Hatun Türbesi'nde sekizgen plan görülürken, Erzurum Hatuniye Medresesi'nin türbesi onikigen planlıdır. Bu yapılar, ilişkili oldukları yapılara dıştan bitişik olduklarından formları rahatlıkla algılanmaktadır. Sivas İzzeddin Keykavus I Türbesi'nde de çokgen formla karşılanmaktadır, ancak bu türbenin ana gövdesinin üzerinde ikinci bir gövde oluşturan kasnak kısmıdır. Burası ongen planlıdır.

6.3.1.3. Diğer Türbeler:

Bu grupta esas alınan türbeler, incelenen türbelerden, mumyalık katı olanlardır. Bu yapılardan 4'ü, hem yapı içinde olup mumyalık katına sahipken, bir türbenin yalnız mumyalık katı medrese içindedir. Bu türbe Kayseri Avgunu Türbesi'dir. Bu yapıda ziyaret katı, mumyalık katının üzerinde dışarıdan rahatlıkla algınlacak biçimde müstakil bir yapı gibi yükselmektedir. Hem medrese veya darüşşifa içinde olup, hem mumyalık katı olan diğer 4 türbe ise Kayseri Gevher Nesibe Türbesi, Konya Sırçalı Medrese türbesi, Akşehir Taş Medrese türbesi ve Kırşehir Cacabey Türbesi'dir. Bu

türbelerden Akşehir Taş Medrese türbesi haricindekilerin mumyalık katları kare planlıdır ancak Akşehir Taş Medrese'nin mumyalık katı hakkında, planı bulunmasa da ziyaret katına istinaden mumyalığın da kare formlu olduğu kuvvetli bir ihtimaldir.

Medrese ile bağı çok zayıf olan müstakil formlu türbelerden Kayseri Huand Hatun Türbesi'nin bir mumyalık katı bulunmazken, Isparta-Atabey Ertokuş Türbesi'nin, Erzurum Hatuniye Medresesi türbesinin ve Çay Taş Medrese türbesinin mumyalık katları bulunmaktadır. Bunlardan, Çay Taş Medrese türbesinin mumyalık katı kare planlı olup, Erzurum Hatuniye Medresesi türbesinin mumyalık katı, dört yöne tonozlarla açılan haçvari bir forma sahiptir. Ertokuş Türbesi'nin mumyalık katı ise kesitten anlaşılmakla birlikte planı bulunmamaktadır. Aynı durum, Sivas İzzeddin Keykavus I Türbesi için de geçerlidir. Bu türbelerde alt kısım, bir üst örtüye dahi sahip olamayacak kadar yüksek tabanlıdır.

6.3.2. Türbelerin Üst Örtüleri: (bkz: Ek C.3.)

Anadolu Selçuklu Mimarlığı'nda medrese ve darüşşifa ile ilişkili türbelerde örtü tipi üç şekilde görülmektedir. Türbeler, ya külahla örtülüdür, ya kubbeyle örtülüdür ya da iç örtü kubbe üst örtü külahla sağlanmıştır. Mumyalık katı da olan türbelerde mumyalık katları genelde tonozla örtülüdür.

6.3.2.1. Kubbe ile Örtülü Türbeler:

Kubbeyle örtülü türbeler, genellikle medrese ve darüşşifaların içinde yer alan türbelerdir. Ayrıca, bu türbelerin kare veya kareye yakın dikdörtgen planlı olması da kubbenin türk üçgenleriyle veya pendentiflerle yapının üzerine oturmasını kolaylaştırmaktadır. Medresenin içinde, mumyalık katıyla birlikte düzenlenen Akşehir Taş Medrese türbesi ve medreseye dıştan bitişik tek kare planlı türbe olan Çay Taş Medrese türbesi kubbeyle örtülü türbeler, genelde medresede ve darüşşifada bir mekanın sonradan değerlendirilmesiyle oluşturulan türbelerdir. Nitekim türbe yapılan mekan, türbe tasarlanınca değil, türbe tasarlanınca değil, statik olarak zaten kubbeyle örtülüdür. Bu şekilde kubbeyle örtülü türbeler, Konya Karatay Medresesi, Tokat Gök Medrese'nin ve Sivas Buruciye Medresesi'nin içindeki türbelerdir. Medresenin bir bölümünde tasarlanan ve form bakımından yukarıdaki türbelerden farksız olan Sinop Pervane Medresesi'nin türbesi ise orijinal üst örtüsünü yitirmiş olduğundan bir şey söylemek zordur.

6.3.2.2. K lah ile  rt l  Türbeler:

Külahla  rt l  türbeler, ya konik ya da piramidal külahla  rt l d rl r. Anadolu Selçuklu Mimarlığı'nda, medrese ve dar    fa ile ilişkili türbelerden genellikle müstakil ve yarı müstakil bir forma sahip olan türbelerde görülen bu örtü tipi, konik olarak yalnızca Erzurum Hatuniye Medresesi'nin türbesinde görülmektedir. Bunda, türbenin onikigen planının, dışa neredeyse silindirik bir formda yansıması önem arz etmektedir. Diğer yandan sekizgen planlı olan Kayseri Gevher Nesibe Türbesi'nde üst örtü piramidal k lahtır.

6.3.2.3. Diğer  rt  Tipleri:

Diğer  rt  tipleri grubunda ise i  örtünün kubbe üst örtünün külah olduğu türbeler, üst örtüsü, tonoz ya da düz tavan olan türbeler yer almaktadır. İncelenen eserlerden, Kayseri Avgunu Türbesi, Isparta-Atabey'deki Ertokuş Türbesi, Kayseri Huand Hatun Türbesi ve Kırşehir Cacabey Türbesi içte kubbe, dışta sekizgen piramidal külahla örtülüdür. Erzurum Hatuniye Türbesi'nde de konik k lahın altında kubbe yer almaktadır. Sivas I.İzzeddin Keykavus I Türbesi'nde ise içte ziyaret katını bir kubbe örterken, dar    fanın çatısından dışarı taşan ongen üst gövdesini, ongen piramidal külah örtmektedir. Konya Sırçalı Medrese türbesi, Sırçalı Medrese iki katlı bir yapı olduğundan ötürü düz tavanla örtülü olup, Sinop Pervane Medresesi türbesinin ise orijinal üst örtüsü günümüze ula mamı tır. Yine de türbenin üzeri boş bırakılmamı tır.

Mumyalık katlarının örtü tiplerinin genelde tonoz olduğundan söz edilmekle birlikte, Sırçalı Medrese ve  ay Ta  Medrese türbelerinde yıldız tonoz, Kayseri Gevher Nesibe, Avgunu ve Kırşehir Cacabey türbelerinde ise beşik tonoz görülmektedir.

6.4. Türbelerin Süsleme  zellikleri: (bkz: Ek D.).

Anadolu Selçuklu türbelerinin bazıları, inşa edildikleri ya da tasarlandıkları dönemde oldukça süslü yapılar iken, bunların çoğu günümüzde süsleme programı konusunda fikir veremeyecek durumdadır. Bazıları ise süslemelerini hasar ve bozulmalara rağmen büyük  l de koruyabilmi ken süslemesiz türbeler de görülmektedir.

6.4.1. Süslemeli Olan Türbeler: (bkz: Ek D.1. ve Ek D.2.).

Çalışmada incelenen eserlerden ve belli bir süsleme programına sahip olan türbeleri iki ana başlık altında toplamak mümkündür. Çünkü medrese ve darüşşifaların bir bölümü olan türbelerin süslemeleri daha çok iç mekanda iken, müstakil veya yari müstakil bir forma sahip olanların ise süslemeleri dış cephelerinde yoğunluk kazanmaktadır. Ancak hem iç mekanda hem dış cephede süslemelere sahip türbelerle karşılaşmak da mümkündür.

6.4.1.1. Dış Cephe: (bkz: Ek D.1.).

Dış cephelerin süsleme programı ya taş kabartmayla yapılan bitkisel ve geometrik desenlerle, sağır kemerlerle ya da sırlı ve sırsız tuğla malzemeyle oluşturulan desenlerle oluşturulmaktadır. İncelenen eserlerden Kayseri Huand Hatun Türbesi, Kırşehir Cacabey Türbesi, Kayseri Gevher Nesibe Türbesi, ay Taş Medrese türbesi, Sivas I.İzzeddin Keykavus Türbesi ve Erzurum Hatuniye Medresesi'nin türbesinde süsleme programı ağırlıkla dış cephede olup, Sivas I.İzzeddin Keykavus Türbesi, Kayseri Huand Hatun Türbesi, ay Taş Medrese türbesi ve Kırşehir Cacabey Türbesi'nde iç mekanda da süslemeler görülmektedir.

Kayseri Gevher Nesibe Türbesi'nde, süslemeler giriş cephesinde hem ziyaret katının giriş açıklığının üzerinde yer alan dilimli kemerle hem de mumyalık katının üzerinde yer alan ziyaret katı merdiveninin, alt kısmının dilimli bir kemer biçiminde düzenlenmesiyle türbe girişleri süslenmiştir. Ayrıca, türbenin medrese dışına taşan sekizgen kasnağında da türbe kitabesi taş kabartma biçiminde yer almaktadır. Benzer biçimde, Sivas I.İzzeddin Keykavus Türbesi'nde de hem giriş cephesinde pencerelerin ve kapının üzerindeki alınlıklarda ve üzerinde mavi sırlı ve sırsız tuğlalar geometrik desenler oluşturmaktadır. Ayrıca, alınlıkların hizasından sonra eyvanın başlangıç hizasına kadar olan alanda renkli sırlı tuğlalarla ve mozaik çinilerle oluşturulan desenler giriş cephesini oldukça hareketlendirmiştir. Türbenin onikigen üst gövdesinde de tuğlaların alçı zemin üzerinde, her cephede sağır kemerler içinde her kemer içinde farklı geometrik desenler oluşturduğu da görülmektedir.

Kayseri Huand Hatun Türbesi'nde ve Erzurum Hatuniye Medresesi'nin türbesinde, özellikle dış cephedeki i içe sağır kemer düzenlemeleri yapıları

hareketlendirmektedir. Huand Hatun Türbesi'nde, ayrıca köşelerde sütunceler görülmektedir. Huand Hatun'un sağır yüzey kemerleri Hatuniye'de kabarık silme olarak kendini gösterir. Huand Hatun'da kemerler geometrik süslemeli olup, türbenin cephelerinin üst kısmında birbirini izleyen süslemeler de geometriktir. Kayseri Huand Hatun Türbesinde, cephelerde kemerli pencereler oluşturulurken, Hatuniye'de cepheleri sınırlayan kabarık silmeler sivri kemerle sona ermekte ve sağır kemerler oluşturmaktadır. Ayrıca her iki yapının külah eteğindeki saçak kısmı çok süslüdür.

Kırşehir Cacabey Türbesi ve Çay Taş Medrese türbesi ise ilişkili oldukları medreselerin giriş cephelerini de tamamladıklarından, dua pencereleri önem arz etmektedir. Cacabey Türbesi'nin dua penceresi, küçük ölçekte taçkapının minyatürü gibidir. Çay Taş Medrese türbesinde ise yan yana iki pencere sütuncelerin arasına alınmışlardır ve nispeten daha sade bir görünüm sunmaktadırlar. Bu arada, Sivas Buruciye Medresesi'nin türbesinde de Cacabey Türbesi'ne benzer bir durum görülmektedir. Taçkapının solundaki dua penceresi, sağındaki mescit penceresiyle beraber medrese girişinde taçkapıya eşlik etmektedirler. Ertokuş Türbesi'nde ise türbeye giriş kısmı devşime malzemedен söve lento ve kabartmalı basamaklarla dekore edilmiştir.

6.4.1.2. İç Mekan: (Ek D.2.).

Anadolu Selçuklu Mimarlığı'nda incelenen türbelerin iç mekan süslemelerini taş kabartma ve mozaik çini, plaka çini ve sırlı, sırsız tuğlalar oluşturmaktadır. Bunlar türbeden türbeye değişen iç mekan süsleme unsurlarıdır. Özetle, bir medresenin ve darüşşifanın içinde oluşturulan türbelerde daha çok çini, sırlı tuğla, çinili lahit vs görmek mümkünken, müstakil ve yarı müstakil bir forma sahip olan türbelerde taş süsleme daha ön plandadır. Taş süsleme de iç mekanda lahitlerde yazı olarak ve eğer varsa türbenin mihrabında görülmektedir.

İncelenen eserlerden, genellikle medresenin ve darüşşifanın içinde bir bölüm olan türbelerin iç mekanları, süsleme programı konusunda daha ön plandadırlar. Yalnız bu konuda em fikir verici örnek Buruciye Medresesi içindeki Mufaddal Burucirdi'nin türbesidir. Burucirdi türbesinin lahitleri günümüzde örtülü olsa da bu lahitlerin ikisinin çini süslü olduğu bilinmektedir. Türbenin iç mekanı dua penceresi üst hizasındaki süssüz bordüre kadar yer yer altıgen plaka çinili olup, bu seviyeden sonra bir mukarnas şeridi ve kitabe gelmektedir. Kitabeden sonra bir mukarnas şeridinin

daha vardır ve sonrasında sırlı tuğlalı mavi ve siyah renklerde ve sırsız tuğlalı geometrik bezemeli türk üçgenlerinin görülmektedir. Ayrıca kasnakta ve kubbede tuğlaların değil, derz aralarının sırlanarak kontrast oluşturulması ve kubbede de türk üçgenlerinden belli bir seviye sonra bir yatay şeridin daha yer alması, Mufaddal Buruceidi'nin türbesini iç mekan kompozisyonu bakımından özel bir konuma oturtmaktadır. Buruciye Medresesi türbesini, onun kadar çini süslü olmamakla birlikte I.İzzeddin Keykavus Türbesi, Sultan'ın ve hemen yanındaki lahdin mozaik çinili süslemeleri ve diğer irili ufaklı lahitlerin altıgen plaka çinili lahitleriyle izler. Çay Taş Medrese Türbesi'nin medrese kubbesinden farklı olarak kubbesi merkeze doğru daralan zikzak desenleri oluşturan mozaik çinilerle süslü olup, benzer bir durum, mavi zikzak olmamakla birlikte geometrik desenlerin görüldüğü mozaik çinili Sırçalı Medrese türbesi üst örtüsünde de görülmektedir. Türbenin üst örtüsünde farklı renklerde mozaik çiniler birbirleriyle bir geometrik kompozisyon oluşturmaktadır. Ancak lahitlerde açık ve koyu mavi çinilerin oluşturduğu altıgen panolar büyük ölçüde dökülmüş olduğundan lahitlerin üzeri örtülüdür. Akşehir Taş Medrese'nin türbesinin de vaktiyle mozaik çinili lahitleri çok az süslemesi kalmakla birlikte yerinde durmaktayken gününüzde lahitler yerinde değildir. Bundan başka, kubbeye geçişi sağlayan türk üçgenlerinde mavi sırlı tuğlalarla oluşturulan geometrik desenleri, kubbede mavi ve siyah sırlı tuğlalı madalyon tamamlar. Kasnakta da mozaik çini panoların bir kısmı günümüze ulaşabilmiştir. Diğer yandan, Sırçalı Medrese türbesinin, Akşehir Taş Medrese türbesinin ve Çay Taş Medrese türbesinin duvarlarının sıvalı olması, ancak üst örtünün süslü olması, duvarların Burucirdi türbesindeki gibi bir süsleme programına sahip olabileceğini göstermektedir. Konya Karatay Medresesi'ndeki Celaleddin Karatay Türbesi'yle, Tokat Gök Medrese türbesinden ise geriye hiçbirşey kalmamıştır.

Dış mekanı taş kabartmalı Cacabey Türbesi'nin içinde yalnızca pencere hizasındaki yazı bordürünün çerçevesini ve satırlarını belirleyen mavi sırlı tuğlalar görülmektedir. Bunun dışında, iç mekan oldukça sadedir. Kayseri Huand Hatun Türbesi'nde ise mihrap birbirini tekrar eden geometrik desenlerin oluşturduğu bordürle süslüdür. Aynı durum I.İzzeddin Keykavus Türbesi'nde de görülebilmektedir. Ayrıca, Kayseri Huand Hatun Türbesi'nde Huand Hatun'un lahiti de üzerindeki yazı kabartma kitabeyle belli edilmiştir. Diğer iki lahit nispeten daha sadedir.

6.4.2. Süslemesiz/Sade Türbeler: (bkz: Ek D.3.).

Anadolu Selçuklu Mimarlığı'nda süslemesiz türbeler, ya dış cephelerinde malzemenin diziliminde oluşturulan farklılıklarla dekoratif bir görünüm sunarlar, ya iç mekanlarında vaktiyle varolan süslemeler günümüze gelmemiştir ya da gerçekten sadedirler.

İncelenen eserlerden Isparta-Atabey'deki Ertokuş Türbesi'nde, dış cephede iki renkli taşın ve köşelerde yatay sıra ile tuğlanın kullanımı, sade bir dış cepheyi bir nebze hareketlendirmiştir. Ancak türbenin iç mekandaki çinili lahtinin çinilerinin büyük bir kısmı günümüze gelememiştir. Bu konuda, Konya Karatay Medresesi'nin türbesi ve Tokat Gök Medrese türbesi, süslemelerini çok büyük oranda yitirdikleri için bir bakıma Ertokuş Bey Türbesi'yle aynı kaderi paylaşmaktadırlar. Sinop Pervane Medresesi türbesinde en küçük bir dekorasyona bile rastlanmaz iken Kayseri Avgunu Türbesi gerçekten sade olarak tasarlanmış bir yapı olarak görülmektedir.

6.5. Medrese ve Darüşşifa ile Türbe İlişkisinde Definler: (bkz: Ek E.).

Çalışmada incelenen Anadolu Selçuklu türbelerinin medrese ve darüşşifa ile ilişkili örneklerinde, genellikle yapıyı yaptıran, veya yaptırılmasını vasiyet eden bani ya yaptırdığı yapının türbesinde tek başına gömüdür, bunun yanı sıra baninin yanında aile fertleri de gömülü de olduğu örnekler vardır. Bir kısmında da naaışarın baniyle ilgisi yoktur. Bir diğer durum ise türbede hiç defin olmamasıdır.

6.5.1. Baninin Gömülü Olduğu Türbeler: (bkz: Ek E.1.).

İncelenen eserlerden, Isparta-Atabey'de Ertokuş Türbesi, Kırşehir Cacabey Türbesi ve Konya Karatay Medresesi'nin türbesinde, yalnızca medreselerin banisi olan, Atabey Mübarizeddin Ertokuş, Muhammed bin Cacabey ve Emir Celaeddin Karatay gömülü iken, Sivas İzzeddin Keykavus Türbesi, Kayseri Huand Hatun Türbesi, Konya Sırçalı Medrese türbesi ve Sivas Buruciye Medresesi türbesinde yapıların banileri olan Sultan İzzeddin Keykavus I, Sultan Alaeddin Keykubad I'nin ikinci eşi Huand(Mahperi) Hatun, Lala Musliheddin ve Mufaddal Burucirdi yalnız değil, yanlarında en az ailelerinden iki kişiyle daha beraber gömülüdürler.

6.5.2. Diğer Türbeler: (bkz: Ek E.2.).

Anadolu Selçuklu Mimarlığı'nda medrese ve darüşşifa ile ilişkili türbelerden bazılarında baninin ya ailesinden biri/birileri ya baniyle ilgisi olmayan kişiler gömülüdür ya da türbede hiç defin bulunmamaktadır

İncelenen eserlerden, Kayseri Gevher Nesibe Türbesi'nde, darüşşifanın yapımını vasiyet eden, ancak ömrü yetmeyen ve ağabeyi Sultan Gıyaseddin Keyhüsrev I tarafından yaptırılan medrese içinde hazırlanan yerinde türbesinde gömülü olan Gevher Nesibe Hatun bulunmaktadır. Diğer yandan, Sahip Ata Fahreddin Ali'nin yaptırdığı Akşehir Taş Medrese'nin türbesinde ve Muineddin Süleyman Pervane'nin yaptırdığı Sinop Pervane Medresesi'nin türbesinde yatan Gazi Çelebi ve kızının, medresenin banisiyle ilgisi bulunmamaktadır. Ancak Tokat Gök Medrese türbesinin durumu, içerde definler olmakla birlikte belirsizdir. Kayseri Avgunu Türbesi'nde ise Orhan Cezmi Tuncer'in incelemesinde tespit ettiği iki medfundan birinin bani olup olmadığı kesin olmayıp, bugün bu medfunlar yapının mumyalık katında gömülü değildir. Afyon-Çay Taş Medrese'yi ise Yusuf bin Yakup yaptırmış olup, yapının mumyalığında ne kendisinin ne de bir başkasının naaşı bulunmamaktadır. Erzurum Hatuniye Medresesi'nin türbesinde de defin bulunmamaktadır.

6.6. Anadolu Selçuklu Mimarlığı'nda Diğer Yapıların Türbeyle İlişkisi: (bkz: Ek F.).

6.6.1. Camiler: (bkz: Ek F.1. ve Ek F.1.1.).

Anadolu Selçuklu Mimarlığı'nda cami ile türbe ilişkisi ayakta olan yapılar dikkate alındığında, medrese ve darüşşifanın türbeyle ilişkisine çok yakındır. Cami ile türbe ilişkisinde, türbelerin genelde müstakil bir forma sahip olup, camiyle bağlantı kurdukları görülmektedir. Bu konuda, en erken tarihli Anadolu Selçuklu eseri Konya'da Alaeddin Camii olup, avlusunda, camiden geçilerek de girilebilen Kılıçarslan II Türbesi yer alır. Anadolu'nun çeşitli yerlerinde de camii ve türbenin ilişkili olduğu örneklerle karşılaşmaktadır. Kayseri Huand Hatun Külliyesi'nde medrese ile bağlantılı türbenin bulunduğu yer camiinin bir alanıdır. Hacı Kılıç Camii'nde, medreseye giriş için kullanılan kapının solunda, camii içinde kalan bölüm aslında türbedir ancak günümüzde defin dışarıdadır. Kayseri Han Camii'nde camii revakında defin yer alır. Yine Kayseri'de Battal Gazi Camii'nde türbe camiinin

ön tarafına bitişiktir. Antalya Ahi Yusuf ve Konya/Meram'da Tavus Baba Camii de türbeyle ilişkili yapılardır. Kayseri'de Lala Muslihiddin Camii, Konya-Beyşehir'de Beyşehir Ulu Camii ve Türbesi, Amasya Gök Medrese Camii ve Burmalı Minare Camii'nde ise camiye bitişik bani türbesi, türbenin müstakil bir forma sahip olup, camiyle ilişkili olduğu kurguya örnektir. Bundan başka, dönem bakımından Selçuklu devri içinde kalan ancak Mengücekli yapısı olan Divriği Turan Melek Darüşşifası'nın içindeki türbeyle, Konya Sahip Ata Hankahı'ndaki Sahip Ata Fahreddin Ali'nin türbesi, içinde bulundukları külliye'nin camisiyle de ilişkililerdir. Benzer bir durum, yine Sahip Ata yapısı olan Akşehir Taş Medrese'nin bitişikindeki mescitle, medresenin türbesi arasında da görülmektedir. Orada da türbe, dışa açılan eyvanının camiye bakan tarafındaki kapısı vasıtasıyla camiyle ilişkilidir.

6.6.2. Mescitler: (bkz: Ek F.2.).

Mescit yapıları da camiiler gibi ibadet yapıları olup onlara nazaran yalnız vakit namazlarının kılındığı ve mahallelerde yer alan küçük ölçekli ibadet yapılarıdır. Bu yapılarda, türbe, mescide bitişik bir yapı olmaktan çok, mescidin içinde ayrılan bir alanda yer almaktaydılar. Konya'da Beyhekim Mescidi, Sultan Hasan Mescidi, Tahir ile Zühre Mescidi, Cemel Ali Dede Mescidi, Konya-Akşehir'de Taş Medrese'nin mescidi, Konya-İlgin'da Dediği Dede Mescidi, Karaman'da Saadeddin Ali Mescidi, Alanya Akşebe Sultan Mescidi ve Elazığ-Harput Arap Baba Mescidi bünyeleri dahilinde türbeye sahip olan Anadolu Selçuklu mescitleridir.

6.6.3. Zaviye/Hankah Yapıları: (bkz: Ek F.3.).

Anadolu Selçuklu Mimarlığı'nda zaviye/hankah yapıları, tarikat yapıları olup bu yapılar da medreseler gibi eğitim öğretimin yapıldığı yerlerdir, ancak buradaki eğitim biraz farklıdır. Bir bölgede kurulan zaviye yapısı, hem o bölgenin çabuk islamlaşmasını sağlar, hem de yerli halkı teşkilatlandırır. Örneğin Anadolu'nun 1071 yılından itibaren Türkleşmeye ve İslamlaşmaya başlamasında zaviyelerin ve kolonizatör dervişlerin önemi büyüktür. Zaviye/hankah gibi tarikat yapılarının içinde ya da bitişikinde, her yapıda olmamakla birlikte, türbe bulunabilmektedir.

Anadolu'da Selçuklu dönemi zaviyelerinden, Konya'daki Ali Gav Zaviyesi, Kırşehir'deki Ahi Evren Zaviyesi, Tokat'ta, Şeyh Meknun Zaviyesi, Ebu Şemsi Hankahı, Halef Sultan Zaviyesi, Sümbül Baba Zaviyesi, Abdullah bin Mukyi

Zaviyesi, bünyeleri dahilinde türbenin yer aldığı yapılardır. Zaviyelerde/hankahlarda, türbe genel olarak yapının içinde bir bölüm teşkil etmektedir. Bu yapılarda da türbe yapının bir bölümünü teşkil etmektedir.

6.6.4. Türbeler: (bkz: Ek F.4.).

Türbe ile türbenin ilişkisi gerek Türk ve İslam ülkelerinin mimarlığında, gerekse Anadolu Selçuklu mimarlığında çok ender görülen bir ilişki tipidir. Anadolu Selçuklu Mimarlığı'nda buna en güzel örnek, Erzincan'ın Kemah ilçesinde yer alan ve İkiz Kümbetler adıyla bilinen Behramşah oğlu Selçukşah Türbesi'dir. Bu birleşik yapı gurubunda türbelerden büyük olanı ana yapı olup, diğeri ikinci eserdir. İki türbenin aralarında bir geçiş bulunmakla ve tek yapı gibi görünen türbelerin, üst örtü dışında kasnakları ve külahlarıyla kendilerini belli etmektedirler.

6.6.5. Kervansaray:

Anadolu Selçuklu Mimarlığı'nda türbenin kervansarayla ilişki kurması çok istisnai olup, yalnızca Kayseri'deki Karatay Kervansarayı'nın giriş eyvanının solunda ikinci odadır. Burada gömülü olanın kim olduğu bilinmemekle birlikte, yapı, kervansaray ile türbe ilişkisi konusunda unik bir eser olarak görülmektedir.

Anadolu Selçuklu Mimarlığı'nda medrese ve darüşşifa ile türbe ilişkisinde İncelenen eserlerden, çokgen planlı, içte kubbe dışta külah ya da piramidal çatıyla örtülü olan türbeler, bir medrese ve darüşşifa ile ilişkiliyse bu türbeler ya medrese ve darüşşifa ile aynı zamanda ya da belli bir süre sonra yapılmışlardır.²⁴⁷ Zaman farkını, medrese ve darüşşifanın ve türbenin malzeme farkından yahut bağlantı için ana yapıda açılan kısmın izinden anlamak mümkün olabileceği gibi, dış cephelerdeki süsleme tasarımı da bazen fikir verebilmektedir. Bu türbeler, komum itibariyle medrese ve darüşşifayla ana eyvan vasıtasıyla ilişki kurabileceği gibi, yapının iki yan cephesinden biri veya giriş cephesinde de olabilirler.

6.7. Anadolu Selçuklu Çağında Medrese ve Darüşşifa ile Türbe İlişkisinin Karşılaştırılması: (bkz: Ek G.).

Medrese ve darüşşifanın türbe ile ilişkisi, Anadolu Selçuklu Mimarlığı'nda bir anda görülen bir mimari tasarım olmayıp, bu ilişkiye kaynak teşkil eden örnekler, olduğu

²⁴⁷ .İPEKOĞLU, B. a.g.m. (s.410).

gibi, Anadolu Selçuklularıyla çağdaş olan ve Anadolu Selçukluları yıkıldıktan sonra kurulan ya da sonrasında da varlığını sürdüren Türk ve İslam ülkelerinin mimari eserlerinde de medrese ve darüşşifanın türbeyle ilişkisi görülmektedir.

6.7.1. Anadolu Selçuklu Çağı Öncesi:

Medrese ve darüşşifanın türbe ile ilişkisi konusunda en erken tarihli örnekler, Karahanlı ve Gaznelilerde görülmektedir. Ancak ondan da önce Budist Uygur tapınaklarında mezar yapılarının da yer alması, İslamiyet'i kabul eden ilk Türk devleri olan Karahanlıları, Uygurlarla tarihi süreç ve coğrafi bakımdan yakın olduklarından doğal olarak etkilemiştir. Karahanlıların medrese ve darüşşifanın türbeyle ilişkisi bakımından en erken tarihli eseri, Semerkant'taki I.İbrahim Tamgaç Buğra Han Medresesi'dir. Yalnız günümüzde büyük ölçüde yıkık olan yapıda, giriş kısmının solunda yalnız ön cephesi günümüze gelebilmiş olan yer hanın eşinin türbesidir. Karahanlılar'ın diğer bir eseri ise Termez'de Hakim Tirmizi Medresesi ve türbesidir. Bundan başka, Şah Fazıl Türbesi de ilişkili olduğu yapının kalıntılarıyla birlikte önem taşıyan bir eserdir. Ancak kalıntılar fikir veremeyecek durumda olduğundan net bir ifadeye bulunmak zordur. Gaznelilerin ise konuyla ilgili bilinen en eski eserinden, günümüze yalnızca türbe ve minarenin gelebilmiştir. Bu yapı medrese, türbe kervansaray ve minareden oluşan Arslan Cazib yapı topluluğudur. (Ek G.1.). Bu yapıyı, Büyük Selçukluların Bağdat'ta yaptırdığı İmam-ı Azam Ebu Hanefi türbesi ve ona bitişik medresesiyle camiinden oluşan İmam-ı Azam Ebu Hanefi Külliyesi izlemiştir, Söz konusu Külliye, Ortadoğu'da en erken tarihli örnektir. Bu örneği de 1172 yılında, Şam'da beyaz kesme taştan yapılan Nureddin Mahmud bin Zengi'nin Nuriye Medresesi ve medrese giriş holünün solunda kalan kare planlı mukarnas kubbeli türbesi izlemiştir. Bu yapılardan Gaznelilerin Arslan Cazip yapı topluluğunun yalnızca türbesi günümüze ulaştığından mimarının tamamının nasıl bir yapı olduğunu söylemek güçtür ancak türbe kare planlı, tromplu kubbeli ve tuğladandır. Karahanlıların Termez'deki Hakim Tirmizi Külliyesi ise oldukça büyük yapıdır. Malzeme olarak tuğlanın ağırlıklı olduğu yapılarda türbeler medrese içinde yer almaktadır. Şah Fazıl Türbesi de tuğladan, kare planlı ve tromplu kubbeli bir yapıdır ancak içinde bulunduğu yapı topluluğundan geriye çok az şey kalmıştır. Bağdat'ta yaptırılmış olan İmam-ı Azam Ebu Hanefi Türbesi'nin medresesi yıkılmıştır, ancak türbesi ayakta. Bu yapıyı Ebu Hanefi yaptırmamıştır,

yalnızca ölümünden sonra mezarı üzerine bir türbe ve etrafına da külliye inşa edilmiştir. Nuriye Medresesi'ni ise Nureddin Mahmud bin Zengi yaptırmış olup, kare planlı mukarnas kubbeli türbesinde yalnız kendisi gömülüdür. Nureddin Mahmud bin Zengi'nin türbesi hem kare formu hem de bani yapı ilişkisi bakımından Nureddin Caca Bey'in Kırşehir'deki medreseye eklemlenmiş türbesini andırmaktadır. Nitekim Nureddin Caca Bey de kendi yaptırdığı medresenin türbesinde yalnız başına gömülüdür. Diğer yapıların ise bu konuda durumu belirsizdir.

6.7.2. Anadolu Selçuklu Çağı:

Anadolu Selçukluların yavaş yavaş mimari eserler ortaya koyuldukları 1150-60'lı yıllardan itibaren, Anadolu'daki diğer beyliklerde ve Güneydoğu Anadolu'da da adeta devlet haline gelen Artuklular, daha güneyde Zengiler eserlerini üretmeye başlamışlardır. Onları da Eyyübiler ve Memlükler izlemişlerdir. Ayrıca XIII.yy.'ın ortasında Anadolu'yu istila eden Moğollar'ın da Anadolu'yu istila eden kuvvetleri XIV.yy.'a kadar Müslümanlaşarak, Anadolu'da ve Ortadoğu'da eserlerini üretmişlerdir.

Anadolu Selçukluların medrese ve darüşşifa ile türbe ilişkili en erken örneği 1193 tarihli Kayseri Hoca Hasan Medresesi ve Türbesi olup bu yapıyı da 1205-6 tarihli Kayseri Çifte Medrese ve Türbesi izlemiştir. Bu tarihlerden itibaren, devlet temelli yıkılıncaya kadar Anadolu Selçukluların kendi banileri XIII.yy.'ın ikinci yarısında gelen istilacı Moğolların banileri, Anadolu Selçuklu topraklarında yapılarını yaptırmışlardır. Ancak burada vurgulanan, Anadolu Selçuklularının medrese ve darüşşifa ile ilişkili türbelerini yaptıkları sırada, onlarla aynı coğrafyayı paylaşan Türk ve İslam ülkelerinin eserleriyle, İslamlaşmış Moğolların eserleridir. Nitekim Anadolu'da bu bakımdan en iyi eseri Divriği'de Mengücekliler inşa ettirmiştir. Melike Turhan Darüşşifası, türbesi ve Divriği Ulu Camii, Mengüceklilerin XIII.yy. Anadolu'sunda muhteşem bit eserdir. Yapıda, türbe darüşşifanın ana eyvanının solunda olup (bkz: Ek. A.1.1.), darüşşifa çatısından dışarı bir çokgen kasnak ve piramidal külahla açılmaktadır. (bkz: Ek B.1.1. ve Ek C.3.1.). Mengüceklilerin diğer önemli eseri ise bugün yalnızca türbesi ayakta olan ve artık Selçuklulara bağlı oldukları döneme ait olan Kırşehir'deki Melik Gazi Medresesi'dir. Bu yapıların her ikisi de kesme taştandır ancak Divriği'de Melike Turhan ailesiyle birlikte gömülükken, Kırşehir Melik Gazi türbesinde tek defin vardır.

Anadolu'da Mengücekliler dışında, Selçuklularla çağdaş olan Danişment ve Saltukluların, medrese ve darüşşifa ile ilişkili türbe yapıları bulunmazken, Anadolu'nun güneydoğusunda hüküm süren Artukluların eserleri Anadolu'da Selçuklu ve diğer beyliklerin mimari eserlerine göre çok farklı bir mimari tasarıma sahiptirler. (bkz: Ek: B.1.1.1. ve Ek C.1.1.1.). Ancak, Mardin Hatuniye Medresesi ve tuğladan inşa edilen Cizre Kırmızı Medrese, planları ve medresenin bünyesinde yer alan türbeyle ilişkisi bakımından Selçuklu medreselerine yakınlık gösterirler. Müstakil türbe yapılarının görülmediği Artuklu Mimarlığı'nda, bu iki yapı dışında, yapılarının genellikle külliye kurgusunda ve araziye uygun şekilde yapılmaları sonradan Akkoyunlulara da emsal teşkil etmiştir.

Diğer yandan, Anadolu'yu istila eden Moğollar, Anadolu'nun doğusunda bir devlet(İlhanlı) kurup, Erzurum'da kesme taştan inşa ettirdikleri Yakutiye Medresesi ve Türbesi'yle, Beyşehir'deki İsmail Aka Medresesi'yle adeta Anadolu'ya kendi damgalarını vurmuşlardır. (bkz: Ek A.1.1.). Nitekim Yakutiye Medresesi ve Türbesi yapıldığında Anadolu Selçukluları artık sona ermiştir. Yakutiye Medresesi'nde türbenin konum olarak ana eyvan önünde olması, (bkz: Ek A.2.1.), Ertokuş Türbesi ve Erzurum Hatuniye Medresesi türbesini andırırken, türbeye ana eyvanın yanındaki bir odadan geçilip, ikinci bir bölüm daha geçildikten sonra ulaşılması da Kayseri Huand Haatun Türbesi'ni andırır. Ancak türbede bir defin mevcut değildir. Moğolların yaptırdığı ve türbesinde yalnız banisinin gömülü olduğu İsmail Aka Medresesi de Anadolu Selçuklularının tarih sahnesinden çekilmesinden sonra inşa edilmiştir. O ise türbesinin konumu ve mimari formuyla, Konya Karatay Medresesi, Sinop Pervane Medresesi ve Tokat Gök Medrese Darüşşifası'nın türbelerini andırır. (bkz: Ek A.1.1.).

Anadolu'nun güneyinde, Selçuklularla çağdaş olan Eyyübilerden ise bilinen en iyi durumdaki eser kesme taştan Melik Necmeddin Eyyüb'ün Medresesi ve ana eyvanının sağına bitişik kare planlı müstakil bir forma sahip olan türbesidir. Türbenin konumu (bkz: Ek A.1.1.), yani ana eyvanın sağ yanında olması her ne kadar Tokat Gök Medrese Darüşşifası'nın türbesini, Sinop Pervane Medresesi'nin türbesini andırsa da burada türbenin kare planlı ancak müstakil bir yapı olması (bkz: Ek C.1.1.1.1.) daha çok Çay Taş Medrese türbesini andırır. Ayrıca türbesinde yalnız banisi gömülüdür. (bkz: Ek E.1.). Eyyübilerden sonra Suriye ve Mısır'da büyük bir

güç haline gelen Memlûklerin mimarlığında ise medrese ve darüşşifa ile türbe ilişkisi, Eyyüblere oranla daha fazladır. Ancak Memlûklerde de Eyyübilerde, Zengilerde ve Artuklularda olduğu gibi külliye düzeni hakimdir. Yani bir türbe, medrese alanı içinde yer alır ama aynı zamanda büyük külliyenin de parçasıdır. (bkz: Ek C. 1.1.1.1.). Memlûklerin bu konuda en önemli eserleri Kahire’de yer almakta olup, bazıları Anadolu Selçukluları ile çağdaşken bazıları ise sonrasındadır. Ancak günümüze iyi durumda gelen eserleri çok azdır. Bu bakımdan en bilinen eserleri üzerinde durmak yerinde olacaktır.

Memlûklerin Anadolu Selçuklularıyla çağdaş eserlerinden en bilineni Sultan I.Baybars’ın türbesinin yer aldığı Zahirîye Medresesi olup 1262-63 yıllarında yapılmış olan bu yapı günümüzde çok haraptır. Diğer bir yapı olan Sultan Kalavun Medresesi’yse 1284-85 yıllarına ait olup, türbe, medrese planı dahilindedir. Anadolu Selçukluların son yıllarıyla çağdaş olan Nasirîye Medresesi ve Türbesi ise 1295-96 yıllarında yapılmış olup türbenin giriş holünün sağ yanında yer alması, bu türbeyi, Sırçalı Medrese türbesi ve Avgunu Medresesi türbesiyle ilişkilendirmeye olanak sağlamaktadır (bkz: Ek: A.3.1.). Ancak mimari form bakımından daha çok Çay Taş Medrese türbesini andırmaktadır. Sultan Hasan Medresesi ise Anadolu Selçuklu Devleti’nin tarih sahnesinden çekildiği XIV.yy.’ın ortalarında inşa edilmiştir. Onda da türbe külliye içinde yer almaktadır.

6.7.3. Anadolu Selçuklu Sonrası:

Anadolu’da Selçuklu Devleti’nin tümüyle tarih sahnesinden çekilmesinden sonra, Anadolu’nun çeşitli yerlerinde olup, Anadolu Selçuklularına bağlı olan beylikler bağımsızlıklarını ilan etmişlerdir. Ancak, mimaride ve sanatta Anadolu Selçuklularının etkisi bir süre daha Anadolu’da devam etmiştir. Anadolu’da kurulan bu beyliklerin Anadolu Selçuklu eserleri kadar fazla olmasa da medrese ve darüşşifanın türbeyle ilişkili olduğu eserleri bulunmaktadır. Özellikle diğer beyliklerden çok az örnek görmek mümkünken, kendilerini Anadolu Selçuklu Devleti’nin mirasçısı gören Karamanoğullarından kalan eserler biraz daha fazladır. Konya’ya, Larennde’ye, Aksaray’a, Karaman’a, Ermenek’e ve çevresine hakim olan Karamanoğullarının, Karaman’da Hatuniye Medresesi ve Türbesi’yle Karaman İbrahim Bey Medresesi ve Türbesi, Ermenek’te Tol Medrese ve Türbesi, Aksaray’da da Zinciriye Medresesi ve Türbesi yer almaktadır. Büyük oranda kesme taştan inşa

edilen bu yapılardan (bkz: Ek B.1.1., ve Ek B.1.1.1.) Karaman Hatuniye Medresesi'nde türbe mumyalık katına da sahip olup, ana eyvanın solundaki odadır ve medrese gibi kesme taştan yapıda banı I.Murad'ın Kızı ve Alaeddin Bey'in eşi Nefise Sultan tek başına gömülüdür (bkz: Ek E.1.). Ermenek Tol Medrese'de ise ana eyvanın solundaki oda da sağındaki oda da türbedir.²⁴⁸ Medrese bu bakımdan bir aile mezarlığına dönmüştür.²⁴⁹ Aksaray Zinciriye Medresesi'nde ise türbenin sağ kanattaki yan eyvanda olduğu görülür ancak burada Sivas'taki gibi bit düzenlemeye gidilmemiş, yalnız yan eyvana naaş gömülüp eyvanın içine de bir lahit eklenmesiyle, yan eyvan türbe haline getirilmiştir (bkz: Ek A.4.). Karaman İbrahim Bey Medresesi'nde ise türbe, medreseye, tıpkı Huand Hatun Türbesi gibi ana eyvan hizasında sağ kanattan bitişiktir (bkz: Ek A.6.). Yalnız ana eyvanın yanındaki dershaneye dua penceresi ile açılan türbenin asıl girişi dışarıdandır. Türbede banı ve iki oğlu gömülüdür (bkz: Ek E.1.). Türbe, mimari form olarak ise Cacabey Türbesi'ni andırır. Diğer eserlerden Hatuniye Medresesi ile Ermenek Tol Medrese, türbenin konumu bakımından Karatay Medresesi'ni andırırken (bkz: Ek A.1.1.), Hatuniye Medresesi Türbesi'nin mumyalık katı olması, Akşehir Taş Medrese Türbesi'ni de andırır. Aksaray Zinciriye Medresesi'nin Türbesi ise mimari bir düzenleme yapılmamış olmakla birlikte konum bakımından Sivas I.İzzeddin Keykavus Türbesi'ni andırmaktadır.

Karamanoğulları'ndan başka, Anadolu'da Germiyanogulları'nın Vacidiye Medresesi ve ana eyvandaki müderrisin türbesi (bkz: Ek C.1.1.1.), Saruhanoğulları'nın, kurgu olarak Divriği'yi andıran Manisa İshak Bey Medresesi, türbesi ve camii (bkz: Ek B.1.1. ve Ek C.1.1.), Menteşeoğulları'nın Peçin'de, türbenin artık medreseden taşan bir mekan haline gelen ana eyvanda yer alması (bkz: Ek: A.6.) ve yine Menteşeoğullarının Milet'teki(Balat) İlyas Bey Medresesi ve baninin türbesi haline gelen dershanesi (bkz: Ek A.6., bkz: Ek C.1.1.1. ve bkz: Ek E.1.), Osmanlıların Yenişehir Süleymanpaşa Medresesi ve onun giriş kısmına dua penceresiyle açılan çokgen türbesi (bkz: Ek G.2.), medrese ve darüşşifanın türbeyle ilişkisi bakımından Selçuklulardan sonra Anadolu'da görülen önemli eserlerdir. Doğu Anadolu'da da

²⁴⁸ .ÇİFTÇİOĞLU, İ. (2001), Ermenek'te Emir Musa Bey Medresesi (Tol Medrese) ve Vakfiyesi, İlmi Araştırmalar, s.12, (s.76). ayrıca bkz: Yılmaz Önge, "Karamanoğlu Devri Çini ve Alçı Tezminatına Ait Yeni Buluntular," Türk Dili Gazetesi, Karaman. (Haziran 1966).

²⁴⁹ .ÇİFTÇİOĞLU, İ. a.m. a.s.

Akkoyunlu Mimarlığı'nda görülen Mardin Sultan Kasım Külliyesi'nde, türbeler, medreseyle ilişkilidirler. Ayrıca Anadolu'yu istila eden Moğolların da hem Anadolu'da hem Anadolu'nun dışında, Selçuklu devri kapandıktan sonra yapılan İsmail Aka Medresesi'yle, Irak'ın Bağdat şehrinde günümüze yalnızca planı ulaşabilen ama en tanınmış yapılarından biri olan Mercan Medresesi ve türbesi, Memlüklerin, Anadolu'da Selçuklu devrinin bitmesinden sonra inşa ettikleri Sultan Hasan Medresesi ve ana eyvan gerisindeki türbesi, Selçukluların tarih sahnesinden çekildikten sonra inşa edilmiş olan önemli mimari eserlerdir. Timurluların ise bu konuda en önemli eseri Mir-i Arab Medresesi ve türbesiyle (bkz: A.3.1., bkz: B.2.1. ve bkz: D.1.1.), medrese ve türbenin aynı meydanı paylaştığı Gur-u Mir'dir. Yalnız bu komplekste türbe ve medrese aynı meydanı paylaşmak ve küçük bir duvar payıyla temas halinde olmaktan başka ilişkili değildir.

Medrese ve darüşşifa ile türbe ilişkisine dair Osmanlı döneminde inşa edilen eserler ise Eyüp'te, Eyüp Sultan Külliyesi'nin medresesi ve türbesi, Sokullu Mehmet Paşa Medresesi ve Türbesi ile Hoşap'ta Osmanlılara bağlı Mahmudi beylerinin Hasan Bey Medresesi ve Türbesi'dir (bkz: Ek G.2). Ayrıca Osmanlı Mimarlığı'nın Mimar Sinan sonrası evresinde, XVI.yy.sonuyla-XVII.yy. başlarında görülen İstanbul'daki medrese merkezli külliyelerdir. Bu yapılar Gazanfer Ağa (bkz: Ek G.2.1.), Kuyucu Murad Paşa (bkz: Ek G.2.), Köprülü Mehmed Ali Paşa ve Ekmekçizade Ahmet Paşa'nın yaptırdığı külliye olup, külliye dahilinde türbeler muhakkak medreseyle ilişkilidir (bkz: Ek G.2.1.). Hatta bu ilişkiyi hazırlayan da yine Mimar Sinan'ın mimarbaşılık döneminde yaptığı Şemsi Ahmed Paşa Külliyesi'dir Her ne kadar Sinan'ın külliyesinde türbe, caminin gerisinde olsa da küçük ölçekli külliye kurgusuna zemin hazırlamıştır. Ancak kısa bir dönem beğenisi olarak görülen bu tasarımdan sonra, medrese yaptıran paşalar türbede değil, medrese bitişiğindeki hazirede gömülmeye başlamışlardır.

SONUÇ

Anadolu Selçuklu Mimarlığı'nda görülen medrese ve darüşşifa ile türbe ilişkisi, yalnız Anadolu coğrafyasına has olmayıp, Anadolu'nun komşu coğrafyaları olan Suriye, Irak, Mısır'da da görülmektedir. Ayrıca, bu yapı ilişkisinin, Selçukluların geldiği coğrafya olan İran ve Orta Asya'da da görülmesi, bu ilişkinin Anadolu'ya has olmadığını da göstermektedir.

Anadolu'da, incelenen Selçuklu yapılarından 12'sinin medrese 2'sinin darüşşifa olması, ayrıca 2 medresenin restorasyon ve 1 darüşşifanın rekonstrüksiyon sürecinde olması nedeniyle, iki yapının da dönem özelliğini yitirmiş olması nedeniyle kapsam dışı tutulmasına rağmen, medrese ve darüşşifa ile türbe ilişkisinin görüldüğü toplam 14 yapı, önem arz etmektedir. İncelenen 14 yapıdan ikisinin darüşşifa olması, yapı ilişkisinde, medreselerin darüşşifalardan ön planda olduğunu göstermektedir. Bu da muhtemelen Büyük Selçukluların inşa ettikleri Nizamiye Medreseleri'nin, medrese yapılarına bir prestij kazandırmasından kaynaklanmaktadır. Nitekim günümüze gelemeyen eserlerde de yalnız bir darüşşifa olması, gerçekten ilişkinin medrese ve türbe üzerinde daha fazla yoğunlaştığını gösterir niteliktedir. Bu ayakta olan ve incelenen yapılardan başka Anadolu Selçuklularından hasarlı durumda 6 yapının ve günümüze gelemeyen ancak kaynaklardan bilinen 5 yapının olması, Selçukluların toplamda 30 eserinin türbeyle ilişkili olduğunu göstermektedir.

Selçuklulardan sonra, Beylikler devrinde de görülen medrese ve darüşşifa ile türbe ilişkisi örnekleri 9 eser olup, bir tanesi de darüşşifa değildir. Bu eserlerin de yalnızca dördü Selçuklu mirasçısı olduğunu iddia eden Karamanoğulları'nındır. Bunun yanında, Beylikler Devri'nin de günümüze gelemeyen eserleri bulunmaktadır. XIV.yy.'da Anadolu, Selçuklularından ayrılan beyliklerin, yüzyıllık bir zaman içinde başka bir güce bağlanmaları ve mimari üretimlerinin de sınırlı olması, Osmanlıların kısa sürede Anadolu'yu tekrar bir bayrak altında toplamasının bir sonucudur.

Türbe mimarisinin gelişim çizgisi ve Anadolu'ya geldiği zamanki evrim süreci incelendiğinde, zamanla malzemesinde, malzemesine bağlı olarak da süslemesinde bazı değişiklikler olduğu görülmektedir. Ayrıca boyutların değişerek, başka yapılarla ilişkiler kurmaya başladığı, özellikle de Ortaçağ'ın Türk ve İslam ülkeleri mimarisi için önem taşıyan medrese ve darüşşifalara yaklaştıkları ve onlarla bütünleştikleri görülmektedir.

Diğer yandan, Türklerin Anadolu'ya ve Ortadoğu'ya gelmesinden önce, İslam öncesi devirlerden itibaren Uygur Budist manastırlarında görülen yapı ilişkisi İslamiyet'in kabulünden sonraki süreçte azalma göstermiştir. Ancak, Türklerin mimari deneyimlerinde bu yapı ilişkisi bulunmaktadır ve Büyük Selçuklular devrinde belli bir medrese ve darüşşifa formunu da geliştirerek Ortadoğu ve Anadolu'ya gelmesiyle, yüzyıldan(XII.yy. sonları-XIV. hatta neredeyse XV.yy.'a kadar) biraz daha fazla bir zamana yayılan, hatta Anadolu'nun komşusu olan bazı çevrelerde(Memlûkler'de) biraz daha fazla sürerek bir mimari tasarım modeli halini almıştır.

Bu tasarım modelinin oluşumunda, türbenin Anadolu'ya gelerek, formunda ve boyutlarında bölgenin malzeme ve coğrafi özelliklerinin de etkisiyle değişikliklere uğraması etkilidir. Ayrıca, Anadolu'da ve komşularında görülmeye başlanan külliye düzeni ile Türk ve İslam ülkelerinin sosyolojik yapısında dünya hayatının ve ahiret hayatının çok yakın olması, önce türbeleri, sonrasında da hazireleri medrese, darüşşifa ve diğer yapılarla bir araya getirmiştir. Yalnız Anadolu Selçukluları, medrese ve darüşşifaların sıklıkla yapıldığı bir dönemde mimari eserlerini üretmeye başladıklarından, Anadolu Selçuklularında da en çok medrese ve darüşşifa ile türbe ilişkisiyle karşılaşmıştır.

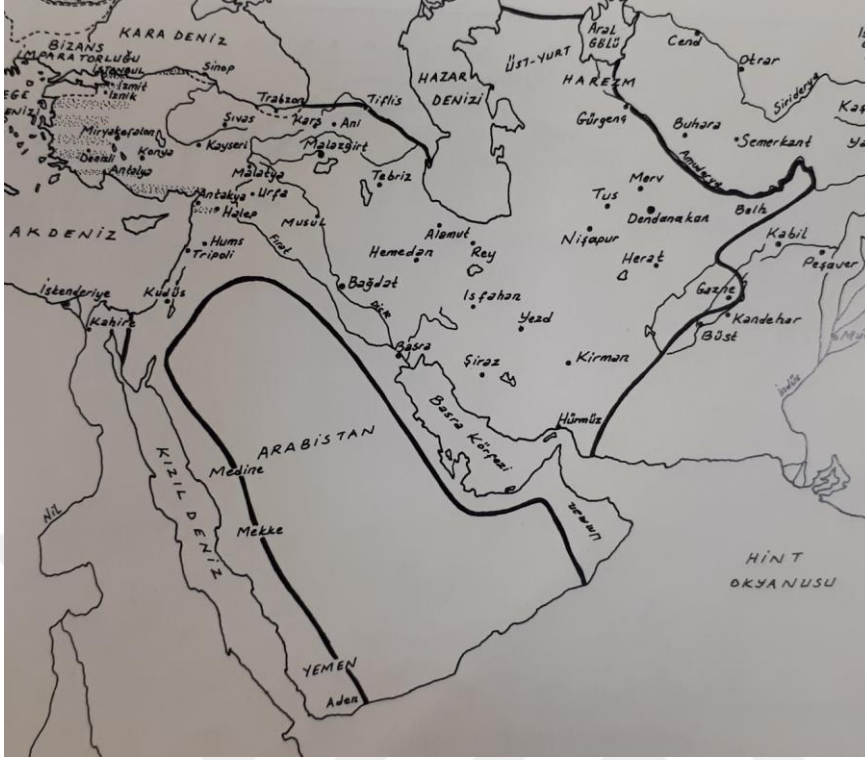
Medrese ve darüşşifa ile türbe ilişkisinin görüldüğü eserler incelendiğinde, bazı türbelerde baniyle ilgisi olmayan kişi/kişilerin olması, bazı banilerin yaptırdığı medreselerle veya darüşşifalarla ilişkili bir türbeye değil, ya Konya'daki II.Kılıçarslan Türbesi'ne(hanedan üyesiyse) ya da başka bir yapıda ya da müsakıl bir türbede gömülü olduklarını görülmektedir. Örneğin, I.Alaeddin Keykubad Konya'da darüşşifa yaptırmış olup, kendi tamamlattığı Alaeddin Camii'nin avlusundaki II.Kılıçarslan Türbesi'nde gömülüdür. Anadolu Selçukluların ünlü vezirlerinden Şemseddin Altun Aba da Konya'da bir camii ve bitişiğine medrese yaptırmıştır ama bu yapının içinde ya da bitişiğinde bir türbe yaptırmamıştır. Anadolu Selçukluların ünlü vezirlerinden Sahip Ata Fahreddin Ali'nin Kayseri'de Konya'da ve Sivas'ta ve Akşehir'de yaptırdığı medreseleri olduğu halde kendisi Konya'da yaptırdığı hankahının türbesinde ailesiyle birlikte gömülüdür. Hem Selçuklulara hem İlhanlılara çalışan ve İlhanlılar tarafından idam edilen Muineddin Süleyman Pervane'nin ise Kayseri'de ve Sinop'ta yaptırdığı birer medrese, Tokat'ta bir darüşşifa ile medrese

kalıntısı vardır. Ancak, Kayseri'deki yapı bugün ayakta değildir. Sinop'taki medresenin türbesinde başkaları gömülüdür. Tokat'taki darüşşifanın türbesinin durumu ise definler olmakla birlikte belirsizdir. Ayrıca, Tokat'taki darüşşifanın bitişiğindeki yapı kalıntısının da gerisinde bir türbe vardır ancak burada da kimin gömülü olduğu belli değildir.

Erken ve Geç Beylikler Devri eserlerinde ise baniler, genelde yaptırdıkları medreselerin türbelerinde gömülüdürler. Erken ve Geç Beylikler Devri'nin eserlerinde, banilerin, ailelerinden birileriyle türbede gömülü olabileceği gibi yalnız başlarına da oldukları görülmektedir. Ayrıca, Musul Atabeyliği, Zengiler, Eyyübler ve Memlüklerin yapılarında da baninin çoğunlukla yaptırdığı medresenin, darüşşifanın ya da külliye'nin türbesinde gömülü olması, Anadolu Selçuklularında medrese ve darüşşifanın ilişkili olduğu türbenin, mutlak banî türbesi olması için bir zorunluluğunun olmadığını göstermektedir.

Sonuç olarak, Anadolu Selçuklularında medrese ve darüşşifa ile türbe ilişkisi, Türk Mimarlık tarihinin İslam öncesi ve İslamiyet'i kabul ettikleri erken döneminde prototiplerinin görüldüğü bir mimari tasarım olup, Anadolu coğrafyasında XII.yy sonlarıyla XIII.yy. boyunca yapılan eserlerle gelişmiş ve bu gelişmede banilerin tercihinin çok, mimari gelenekler önem arz etmiştir. Ancak Selçukluların tarih sahnesinden çekilmesinden bir süre sonra bu mimari tasarım da Osmanlı dönemindeki birkaç örnek dışında XIV. yüzyıl sonlarında büyük ölçüde kaybolup gitmiştir.

HARİTALAR



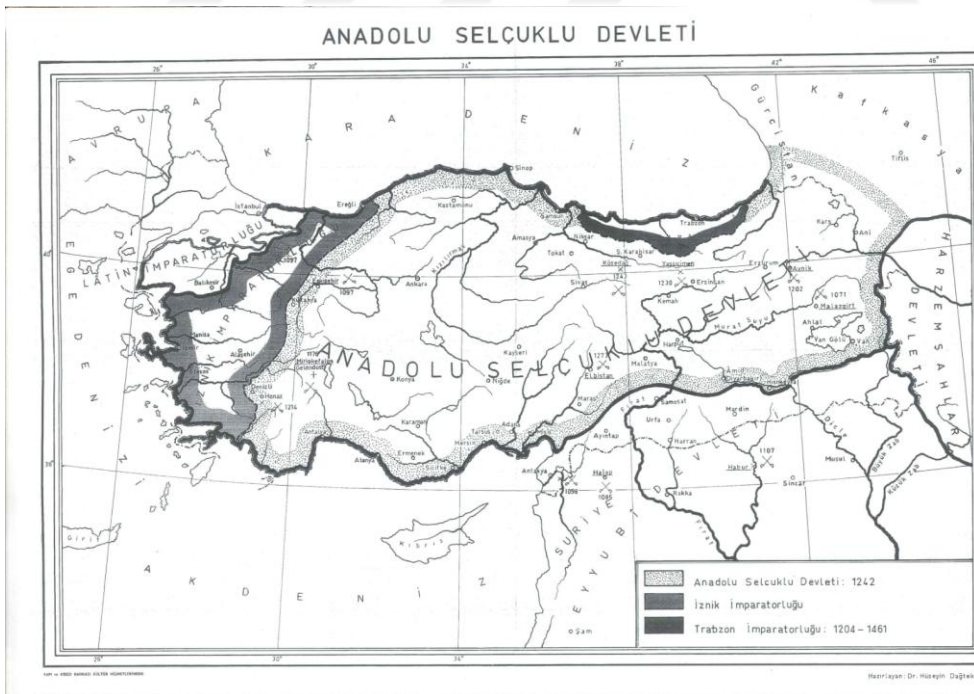
Harita 1: Büyük Selçuklu Devleti Haritası. (kaynak: Selçuklu Devletleri Tarihi, SEVİM, A. MERÇİL, E, Harita 2, Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi 1995).



Harita 2: Anadolu Selçuklu Devleti Haritası (kurulduğu dönem). (kaynak: <https://www.sabah.com.tr/egitim/2017/01/21/anadoluda-kurulan-ilk-turk-beylikler-ve-eselerleri-nelerdir>).



Harita 3: Haçlı Seferleri Süreci. (kaynak: <https://www.okulstore.com/hacli-seferleri-haritasi>)



Harita 4: Anadolu Selçuklu Devleti'nin En Geniş Sınırları, (Selçuklu Devri Tarih ve Mimari Anıtlar Haritaları, Yapı ve Kredi Bankası, 1971, haritayı hazırlayan: Dr. Hüseyin DAĞTEKİN).

[illegible]

155

KAYNAKLAR

- ACUN, H. (1988). Sivas ve Çevresi Tarihi Eserlerinin Listesi ve Turistik Değerleri, *Vakıflar Dergisi*, 20, 183-211.
- AHMET, EFLAKİ, (2006). Ariflerin Menkıbeleri(çev: Tahsin YAZICI), İstanbul: Kabalcı Yayınevi.
- AKDAĞ, M. (1977). *Türkiye'nin İktisadi ve İktimai Tarihi I 1243-153*, İstanbul: Cem Yayınevi.
- AKOK, M. (1968) Kayseri Huand Hatun Mimari Külliyesi'nin Rölevesi, *Türk Arkeoloji Dergisi*, s.16/1, 5-44.
- AKOK, M. (1968). Sivas'ta Buruciye Medresesi'nin Rölevesi, *Türk Arkeoloji Dergisi*, s.15/2, 5-38.
- AKOK, M. (1972). Anadolu Selçuklu Mimarisinde Geleceğin Türk Sanatına Kaynak Olan Varlıklar (19 resimle), *Malazgirt Armağanı*, Ankara, 203-218.
- AKOZAN, F. (1969). Türk Külliyesi, *Vakıflar Dergisi*, 8, 303-308.
- AKSOY, DEMİRCAN, Z. (2015). Diğer Yapılarla İlişkileri Bakımından Mezar Anıtları, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 8(38), 487-499.
- AKSOY, DEMİRCAN, Z. (2003). Orta Anadolu'da İlhanlı Devri Mimari Eserleri, yüksek lisans tezi, Mimar Sinan Üniversitesi, İstanbul.
- ALKAN, M. (2007). Türk Tarihi Araştırmaları Açısından Vakıf Kayıtları Arşivi, *Vakıflar Dergisi*, 30, 1-34.
- ALTUN, A. (1971). *Mardin 'de Türk Devri Mimarisi*, İstanbul: Gün Matbaası.
- ALTUN, A. (1973). Anadolu'da Artuklu Devri Medreselerinin Plan ve Şemaları Üzerine Notlar, *Vakıflar Dergisi*, 10, 229-233.
- ALTUN, A. (1978). *Anadolu'da Artuklu Devri Türk Mimarisinin Gelişmesi*, İstanbul: Kültür Bakanlığı Yaayınları.
- ALTUN, A. *Anadolu'da Akkoyunlu Mimarisi*, Türkiye Turing ve Otomobil Kurumu.
- ALTUN, A. (1988). *Ortaçağ Anadolu Türk Mimarisinin Anahatları İçin Bir Özet*, İstanbul: Arkeoloji ve Sanat Yayınları.
- ALTUN, A. (1988). Türk Sanat Eserlerinin Merkezi Dökümantasyonu Hakkında Notlar, *Vakıflar Dergisi*, 20, 115-118.
- ALTUN, A. (1997). Artukoğlu Mimarlığı ve Sanatı, *Eczacıbaşı Sanat Ansiklopedisi*, İstanbul: YEM yayın, 1, 144-145
- ALTUN, A. (1997). Danişmendoğlu Mimarlığı, *Eczacıbaşı Sanat Ansiklopedisi*, İstanbul: YEM yayın, 1, 422.
- ALTUN, A. (1997). Mengücekoğlu Mimarlığı, *Eczacıbaşı Sanat Ansiklopedisi*, İstanbul: YEM yayın, 2, 1198-1199.

- ALTUN, A. (1997). Saltukoğlu Mimarlığı, *Eczacıbaşı Sanat Ansiklopedisi*, İstanbul: YEM yayın, 3, 1602-1603.
- ALTUN, A. (2002). Türkiye Selçukluları Mimarlığı, *Türkler Ansiklopedisi*, 7, 818-825.
- ALYÜZ, Y. (2012). *Türk Eğitim Tarihi: M.Ö. 1000-M.S. 2012*, Ankara: Pegem Akademi.
- AREL, A. (2010, Mayıs-Ağustos). Bir Temellük Aracı Olarak Mimarlık, *Arkeoloji ve Sanat Dergisi*, 134, 129-160.
- ARGIT, N. N. (1993). Klasik Dönem Sonrasında İstanbul'da Küçük Külliye, Yüksek Lisans Tezi, İ.T.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- ARIK, M. O. (1967). Erken Devir Anadolu Türk Mimarisinde Türbe Biçimleri, *Anadolu(Anatolia)*, 11, 57-100.
- ARIK, M. O. (1972). Başlangıç Devri Anadolu Türk Mimari Tezyinatının Karakteri (8 resimle), *Malazgirt Armağanı*, Ankara, s.173-178.
- ARIK, M. O. (2001). Anadolu Selçuklu Mimarlığında Tipoloji Üzerine Düşünceler, *I. Uluslararası Selçuklu Kültür ve Medeniyeti Kongresi, 11-13 Ekim 2000 Konya, I*, Konya, 33-
- ARIK, R. (1986, Mayıs). Günümüz Türkiye'sinde Güzel Sanatlara Genel Bir Bakış, *Erdem Dergisi*, 2(5), 373-404.
- ARSEVEN, C. E. (1984). *Türk Sanatı*, İstanbul: Cem Yayınevi.
- ASLANAPA, O. (1957). Selçuk Devlet Adamı Mübarizeddin Ertokuş Tarafından Yaptırılan Abideler, *İslam Tetkikleri Dergisi*, sayı 2/1, 97-112.
- ASLANAPA, O. (1965). *Anadolu'da Türk Çini ve Keramik Sanatı*, İstanbul.
- ASLANAPA, O. (1977). *Yüzyıllar Boyunca Türk Sanatı 14. Yüzyıl*, M.E.B. Devlet Kitapları.
- ASLANAPA, O. (1984). *Türk Sanatı*, 1.baskı, İstanbul: Remzi Yayınevi.
- ASLANAPA, O. (1990). *Türk Sanatı I-II*, 2.baskı, Ankara: T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları.
- ASLANAPA, O. (1991). *Anadolu'da İlk Türk Mimarisi, Başlangıcı ve Gelişmesi*, Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Yayınları.
- ASLANAPA, O. (2002). Anadolu Selçukluları ve Beylikler Dönemi Kültür Sanatı, *Türkler Ansiklopedisi*, 7, 703-721.
- ASLANAPA, O. (2004). Osmanlı Devri Mimarisi, 2. Baskı, İstanbul: İnkılap Yayınevi, Anka Basım.
- ATÇEKEN, Z. (1998). *Konya'daki Selçuklu Yapılarının Osmanlı Devrinde Bakımı ve Kullanılması*, 1.baskı, Ankara: Türk Tarih Kurumu.

ATÇEKEN, Z. (2002). Osmanlılar Zamanına Ulaşan Selçuklu Medreseleri ve Müderrisleri, *Türkler Ansiklopedisi*, 7, 575-583.

ATÇEKEN, Z. BEDİRHAN, Y. (2004). *Selçuklu Müesseseleri ve Medeniyeti Tarihi*, Konya: Eğitim Kitabevi.

ATEŞ, İ. (1994). Vakıf Eserlerinin Onarım ve Restorasyonu ile İlgili Vakfiye Şartlarına Genel Bir Bakış, *Vakıflar Dergisi*, 23, 161-176.

AYTAÇ, N. (2017). Anadolu'da İlhanlı Dönemi Mimari Eserleri, (yayınlanmamış yüksek lisans tezi), Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, İstanbul.

AYVERDİ, E. H. (1966). *Osmanlı Mimarisinin İlk Devri*, İstanbul: İstanbul Fetih Cemiyeti, İstanbul Enstitüsü, Baha Matbaası.

AYVERDİ, E. H. (1973). *Osmanlı Mimarisinde Fatih Devri*, İstanbul: İstanbul Fetih Cemiyeti, İstanbul Enstitüsü, Baha Matbaası.

AYÖNÜ, Y. (2014). *Selçuklular ve Bizans*, Ankara: Türk Tarih Kurumu.

BAKIRER, Ö. (1971). Anadolu'da XIII. Yüzyıl Minarelerinin Konum, Şekil, Malzeme ve Tezyinat Özellikleri, *Vakıflar Dergisi*, 9, 337-365.

BAKIRER, Ö. (1973). Vakfiyelerde Binaların Tamiratı ile İlgili Şartlar ve Bunlara Uyulması, *Vakıflar Dergisi*, 10, 113-126.

BAKIRER, Ö. (1981). *Selçuklu Öncesi ve Selçuklu Dönemi Anadolu Mimarisinde Tuğla Kullanımı*, 1.baskı, Ankara: O.D.T.Ü. Mimarlık Fakültesi.

BAKIRER, Ö. (1982). Küfi Yazıda Geometrik Yorumlar Üzerine Bir Deneme, *Arkeoloji-Sanat Tarihi Dergisi*, 1, 1-20.

BAKIRER, Ö. (1995). Anadolu Selçuklu Mimarisinde Yapı Malzemeleri, *IV. Milli Selçuklu Kültür ve Medeniyeti Semineri Bildirileri*, 25-26 Nisan 1994, Konya, 165-182.

BAKIRER, Ö. (2000). *XIII. ve XIV. Yüzyıllarda Anadolu Mihrapları*, 2.baskı, Ankara.

BAKIRER, Ö. (2002). Anadolu Selçuklu Mimarisinde Tuğla Örgülerde Kullanılan Özel Derzleme Yöntemleri, *Prof. Dr. Haluk KARAMAĞARALI Armağanı*, 1-17, Ankara.

BAKIRER, Ö. (2002). Sivas Keykavus Darüşşifası'da Taş Tuğla ve Çini, *Ortaçağ'da Anadolu. Prof.Dr. Aynur DURUKAN'a Armağan*, Ankara, 75-90.

BAKIRER, Ö. (2002). Anadolu Selçuklu Mimarisinde Süreklilik ve Değişim, *Türkler Ansiklopedisi*, 7, 826-833.

BALTACI, C. (2005), *XV.-XVI. Asırlarda Osmanlı Medreseleri(2 cilt)*, İstanbul: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları.

BALTACIOĞLU, İ. H. (1956). Türk Sanat Gelenekleri, *Yıllık Araştırmalar Dergisi*, 1, 1-24.

- BARIŞTA, ÖRCÜN, H. (1997), Bakü'deki Bazı Mimari Eserlerde Selçuklu İzleri, *VI. Milli Selçuklu Kültür ve Medeniyeti Semineri, Konya 16 -17 Mayıs 1996*, Konya. 127-150.
- BARIŞTA, ÖRCÜN, H. (2015). *Türk El Sanatları* (cilt 1-2), genişletilmiş 3.baskı, Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Yayınları.
- BATES, Ü. Ü. (1971). Türbe Kitabeleri, *Sanat Tarihi Yıllığı, 4 (1970-1971 Malazgirt Zaferi'nin 900. Yıldönümü Özel Sayısı)*, 85-86.
- BATES, Ü. Ü. (1978). Women as Patrons of Architecture in Turkey, Women in the Muslim World, ed. L. Beck-N, Keddie, *Harward*, sf.245-260.
- BAYAT, A. H. (2003). Anadolu'da Selçuklu Dönemi Darüşşifaları Üzerine Toplu Değerlendirme, *Tıp Tarihi Araştırmaları Dergisi*, 11, 25-44
- BAYBURTLUOĞLU, Z. (1977). Anadolu Selçuklu Devri Büyük Programlı Yapılarında Önyüz Düzeni, *Vakıflar Dergisi*, 11, 67-106.
- BAYBURTLUOĞLU, Z. (1993). *Anadolu'da Selçuklu Dönemi Yapı Sanatçıları*, Erzurum.
- BAYBURTLUOĞLU, Z. (1995). Caca Oğlu Nureddin'in Vakfiyesi'nde Adı Geçen Yapılar, *Vakıflar Dergisi*, 25, 5-8.
- BAYBURTLUOĞLU, Z. (1998, Mayıs). Kayseri Çifte Medrese, *Vakıf ve Kültür Dergisi*, 1(1), 40-45.
- BAYHAN, A. A. (2004). Mısır'daki Eyyübi Devri Mimari Eserleri: Medreseler ve Hankah/Zaviyeler, *Erzurum Atatürk Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü Dergisi*, 12, 1-17.
- BAYKARA, T. (1988). *Anadolu'nun Tarihi Coğrafyasına Giriş I; Anadolu'nun İdari Taksimatı*, Ankara: Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları.
- BAYKARA, T. (2004). *Türkiye Selçuklularının Sosyal ve Ekonomik Tarihi*, 2.baskı, İstanbul: IQ Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul.
- BAYRAM, M. (1987). Selçuklular Zamanında Tokat Yöresinde İlmi ve Fikri Hareketler, 30-37. *Türk Tarihinde ve Türk Kültüründe Tokat Sempozyumu, 2-6 Temmuz 1986 Tokat*, 30-37.
- BAYRAM, S. KARABACAK, A. H. (1981). Sahib Ata Fahrü'd-din Ali'nin Konya İmaret ve Sivas Gök Medrese Vakfiyeleri, *Vakıflar Dergisi*, 13, 31-69.
- BEYGU, A. Ş. (1936). *Erzurum Tarihi*.
- BİLGET, N, B. (1993). *Sivas Anıt Mezarları*, Ankara: T.C. Kültür Bakanlığı.
- BİLİCİ, Z, K. (1983). Anadolu Taş Tezyinatında Hayvan Üslubu(Erken Devir Örnekleri Üzeerinde Bir Deneme), *Arkeoloji-Sanat Tarihi Dergisi*, 2, 19-27.
- CANSEL, E. (1988). Vakıf, Kuruluşu, İşleyişi ve Amacı, *Vakıflar Dergisi*, 20, 321-328.

- CANTAY, G. (1981). Tarihi Süreç İçerisinde Sağlık Kuruluşlarının Gelişmesi, *I. Uluslararası Türk-İslam Bilim ve Teknoloji Tarihi Kongresi, İstanbul 14-18 Eylül 1981, Bildiriler*, 2, İstanbul, 151-160.
- CANTAY, G. (1992). *Anadolu'da Selçuklu ve Osmanlı Darüşşifaları*, 1.baskı, Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı.
- CANTAY, G. (1995). Kaynaklardan Tanıdığımız Anadolu Selçuklu Darüşşifaları(I), *IV. Milli Selçuklu Kültür ve Medeniyeti Semineri Bildirileri*, 25-26 Nisan 1994, Konya, 13-18.
- CANTAY, G. (1997). Sivas İzzeddin Keykavus Darüşşifası, *Erdem Dergisi*, 9(27) (Aydın sayılı Özel Sayısı), 975-988.
- CANTAY, G. (2000). Eyüpsultan Külliyesi, *Tarihi Kültürü ve Sanatıyla IV. Eyüp Sultan Sempozyumu*, Tebliğler. İstanbul, 5-7 Mayıs 2000, İstanbul: Eyüp Belediyesi Kültür Yayınları, 156-163.
- CANTAY, G. (2002). Türk Mimarisinde Külliye, *Türkler Ansiklopedisi*, 7, 834-851.
- CANTAY, G. (2002). Erken Osmanlı Dönemi Mimarisi, *Türkler Ansiklopedisi*, 12, 86-102.
- CANTAY, T. (1979-1980). Niksar Kırkkızlar Kümbeti, *Sanat Tarihi Yıllığı*, 9-10, 83-105.
- CANTAY, T. (1988). XII-XIII. Yüzyıllarda Anadolu'da Cephe Mimarisinin Gelişmesi(Doktora Tezi Özeti, İstanbul 1982), *Sanat Tarihi Yıllığı*, 13, 223-226.
- CAHEN, C. (2014). *Osmanlılardan Önce Anadolu*, 3. Baskı, İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
- CARCARADEC, M. de, (1975). Selçuklu Taş İşçiliği, *Sanat Dünyamız Dergisi*, 2(5), 2-11.
- CEMAL, A. (1932). *Kayseri*, İstanbul.
- CEZAR, M. (1977). *Anadolu Öncesi Türklerde Şehir ve Mimarlık*, 1.baskı, İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- CEZAR, M. (1979-1980). Türk Mimarisinde Kubbe, *Türkiyemiz Dergisi*, 9(27), 32-38.
- ÇAĞLAYAN, M. (2017). *Mardin Ortaçağ Anıtları ve Yapım Teknikleri*, İstanbul: Hiperyayın.
- ÇAM, Nusret, (1993). Türk ve İslam Sanatlarında Altı Kollu Yıldız (Mühr-i Süleyman), *Prof.Dr. Yılmaz Önge Armağanı*, Konya, 207-230.
- ÇAM, N, (1994). İslam'ın Sanata ve Mimariye Bakışı, *Vakıflar Dergisi*, 24, 273-290.
- ÇAM, N, (1998). Türk Sanatında Sultanların İşveren Olarak Roller, *Vakıflar Dergisi*, 27, 5-14.

- ÇAY, A. M. (1984). Anadolu Selçuklularında Medreseler, Medreseler Hakkında Genel Bilgiler, *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 2(1), 101-110.
- ÇAYCI, A. (2002). Anadolu Selçuklu Sanatı'nda Gezegen ve Burç Tasvirleri, Ankara: TC Kültür Bakanlığı Sanat Eserleri.
- ÇAYCI, A. (2017). *İslam Mimarisinde Anlam ve Sembol*, Konya: Palet Yayınları.
- ÇAYIRDAĞ, M. (1997). Kayseri'de Pervane Bey Medresesi, *Vakıflar Dergisi*, 26, 225-236.
- ÇAYIRDAĞ, M. (1998). Kayseri Hunat Külliyesi, *Vakıf ve Kültür Dergisi*, 1(2), 23-26.
- ÇEŞMELİ, İ. (2006). 9-12. Yüzyıllar Arasında Orta Asya'da Yapılmış Olan Mezar Yapılarının Tipolojisi, *Arkeoloji ve Sanat Dergisi*, 121, 93-108.
- ÇEŞMELİ, İ. (2010, Mayıs-Ağustos), Orta Asya'da Budizm'in Yükselişiyle Manastırlar, Tapınaklar ve Stupa'lar, *Arkeoloji ve Sanat Dergisi*, 134, 111-128.
- ÇETİN, O. (1981), Selçuklu Müesseseleri ve Anadolu'da İslamiyetin Yayılışı, İstanbul.
- ÇETİNTAŞ, S. (1953). *Sivas Darüşşifası*, İstanbul: İbrahim Horoz Basımevi.
- ÇİFTÇİOĞLU, İ. (2001), Ermenek'te Emir Musa By Medresesi (Tol Medrese) ve Vakfiyesi, *İlmi Araştırmalar*, s.12, 73-82.
- ÇORUHLU, Y. (2000). *Türk İslam Sanatının ABC'si*, İstanbul: Kabalcı Yayınevi.
- DAŞ, A. (2004). Anadolu Selçukluları ve Osmanlı Dönem Hakkında Tarihi Kaynak Olarak Menşeat Mecmuaları ve İçerikleri, *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 45(2), 205-218.
- DAŞ, E. (2007). *Erken Dönem Osmanlı Türbeleri*, Gökkuşbu, İstanbul.
- DEMİR, M. (1998). Türkiye Selçuklu Şehirlerinde İmarat Kurumları ve Vakıflar, *Vakıflar Dergisi*, 27, 41-46.
- DEMİRALP, Y. (1996). *Akşehir ve Köylerindeki Türk Anıtları*, Ankara: T.C. Kültür Bakanlığı.
- DEMİRALP, Y. (1999). *Erken Dönem Osmanlı Medreseleri*, Ankara: T.C.Kültür Bakanlığı Yayınları.
- DEMİRALP, Y. (2007). Anadolu Medreselerindeki Türbe Mekanı Hakkında Gözlemler, *Arkeoloji ve Sanat Dergisi*, 29(125), 93-106.
- DEMİRALP, Y. ÇAKMAK, Ş. (2011). Balat İlyas Bey Külliyesi 2007-2008 Kazı ve Temizlik Çalışmaları, *Balat İlyas Bey Külliyesi: Tarih, Mimari, Restorasyon*, Baha TANMAN, Leyla Kayhan ELBİRLİK, İstanbul: g yayın grubu, MAS Matbaacılık A.Ş.(s.199-222).

DEMİRCİ, Y. (1998, Temmuz-Ağustos). Geçmişten Günümüze Akşehir, *Sanatsal Mozaik*, 3(33), 16-21.

DEMİRCİ, Y. (1998, Temmuz-Ağustos), Akşehir’de Bir Selçuklu Başeseri: Taş Medrese, *Sanatsal Mozaik*, 3(33), 22-23.

DEMİRİZ, Y. (1970-1971). Atabey’deki Ertokuş Medresesi’nde Bizans Devrine Ait Devşirme Malzeme (18 resim), *Sanat Tarihi Yıllığı*, 4, (1970-1971 Malazgirt Zaferi’nin 900. Yıldönümü Özel Sayısı), 87-100.

DEMİRİZ, Y. (1984). ‘Acanthus’; Türkiye’nin Arkeoloji ve Sanat Tarihi Terminolojisine Yanlış Adla Girmiş Bir Bitki Motifi, *Arkeoloji-Sanat Tarihi Dergisi*, 3, 19-24.

DİYARBEKİRLİ, N. (1993). *Başlangıcından Bugüne Türk Sanatı*, Ankara: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

DOĞAN, Sema, (2002). Kümbet, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, 26, 547-550.

DOĞAN(ŞAMAN), N. (1997). Isparta ve Çevresindeki Selçuklu-Beylikler Dönemi Yapılarında Devşirme Malzeme Kullanımı, *Vakıflar Dergisi*, 26, 347-354.

DOĞAN(ŞAMAN), N. (2002). Anadolu Selçuklu Dönemi Geometrik Süslemelerine(Yıldız Kompozisyonlarına) Yüklenen Anlamlar, *Ortaçağ’da Anadolu Prof.Dr. Aynur DURUKAN’a Armağan*, 397-414, Ankara.

DOĞAN, ŞAMAN, N. (2008). *Isparta’da Selçuklu ve Beylikler Dönemi Mimarisi*, Isparta: Isparta Valiliği İl Kültür Turizm Müdürlüğü.

DOĞAN, ŞAMAN, N. (2010, Bahar). Konya Sırçalı/Muslihiye Medresesi Taçkapı Bezemeleri, *Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, 12, 127-162.

DOĞAN, ŞAMAN, N. (2012), Selçuklu Döneminden İki Sultani Külliye (Kayseri Gevher Nesibe ve Sivas I. İzzeddin Keykavus Darüşşifaları), *Uluslararası Katılımlı XV. Ortaçağ ve Türk Dönemi Kazıları ve Sanat Tarihi Sempozyumu Anadolu Üniversitesi, Eskişehir 19-21 Ekim 2011. I*, 299-308.

DOĞAN, ŞAMAN, N. (2013). Kayseri’de Selçuklu Dönemi Kadın Türbeleri, *Vakıflar Dergisi*, 39, 15-26.

DURAN, R. (2001). *Selçuklu Dönemi Konya Yapı Kitabeleri*, Ankara: Türk Tarih Kurumu.

DURUKAN, A., ÜNAL, M. S. (1994). *Anadolu Selçuklu Sanatı Bibliyografyası I*, Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Yayınları.

DURUKAN, A. (1990, Haziran). Sivas Buruciye Medresesi, *Türkiye İş Bankası Kültür ve Sanat Dergisi*, 2(6) (Sivas Özel Sayısı), 8-13.

- DURUKAN, A. (1995). Artuklu Mimarisinin Düşündürdükleri, 9. *Milletlerarası Türk Sanatları Kongresi, İstanbul 23-27 Eylül 1991*, 2, Ankara, 51-62.
- DURUKAN, A. (1997). Anadolu Selçuklu Sanatı Açısından Vakfîyelerin Önemi, *Vakıflar Dergisi*, s.25-44.
- DURUKAN, A. (1998). Anadolu Selçuklu Sanatında Kadın Baniler, *Vakıflar Dergisi*, 27, 15-36.
- DURUKAN, A. (2001a) Anadolu Selçuklu Dönemi Kaynakları Çerçevesinde Baniler, *Sanat Tarihi Defterleri*, 5, 43-132.
- DURUKAN, A. (2001b). Anadolu Selçuklu Döneminde Bani-Sanatçı İlişkileri, *Prof.Dr. Zafer BAYBURTLUOĞLU Armağanı, Sanat Yazıları*, ed. M. Denктаş-Y. Özbek, Kayseri, 247-278.
- DURUKAN, A. (2002). Anadolu Selçuklu Sanatında Kurucular ve Sanatçılar. *Selçuklu Çağında Anadolu Sanatı*, ed. Doğan KUBAN, 39-58.
- DURUKAN, A. (2007). *Anadolu Selçuklu Sanatı Bibliyografyası II*, Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Yayınları.
- DURUKAN, A. (2007, Ocak-Nisan). Women Patrons in Anatolian Seljuk Art, *Arkeoloji ve Sanat Dergisi*, 124, 95-112.
- DÜLGERLER, O. N. (2006). *Karamanoğulları Dönemi Mimarisi*, Ankara: Türk Tarih.Kurumu.
- ELDEM, S. H. (1976). *Türk Mimari Eserleri*, İstanbul.
- ETHEM, H. (1915). *Kayseriye Şehri*, (y.haz: Kemal GÖDE), İstanbul.
- ERDEM, S. (1990). Çift Başlı Kartal ve Anka Üzerine, *Sanat Tarihi Araştırmaları Dergisi*, 3(8), 72-80.
- ERDEMİR, Y. (1989). Konya Selçuklu Yapılarında Çini Mihraplar, *Antalya 3. Selçuklu Semineri, 10-11 Şubat 1989, Bildiriler*, İstanbul, 60-70.
- ERDEMİR, Y. (2002). *Sırçalı Medrese. Mezar Anıtları Müzesi*, Konya: T.C. Konya Valiliği Yayınları.
- ERDEMİR, Y. (Tarihsiz). *Karatay Medresesi*, Konya: İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü.
- ERDER, C. (1968). “Venedik Tüzüğü” Uluslararası Tarihi Anıtları Onarım Kuralları, *Vakıflar Dergisi*, 7, 111-116.
- ERGÜN, M. (2014). *Suriye, Mısır ve Anadolu Medreseleri*, 1.baskı, Ankara: Pegem Akademi.
- ERSOY, B. (1990, Haziran). Sivas Türbeleri, *Türkiye İş Bankası Kültür ve Sanat Dergisi*, 2(6) (Sivas Özel Sayısı), 18-24.

- ESER, E. (1998, Ağustos), Sivas'ta Bir Manifesto: Gök Medrese, *Vakıf ve Kültür Dergisi*, 1(2), 27-28.
- ESER, E. (1998, Kasım). Selçuklu Miladı: 1243, *Vakıf ve Kültür Dergisi*, 1(3), 60-65.
- ESİN, E. (1962). "The Seljuks In Asia Minor" Adlı Eserin Tenkidi, *Vakıflar Dergisi*, 5, 275-281.
- ESİN, E. (1969). Evren(Selçuklu San'atı Evren Tasvirinin Türk İkonografisinde Menşeleri), *Selçuklu Araştırmaları Dergisi*, 1, 161-182.
- ESİN, E. (1971). Türk Kubbesi, *Selçuklu Araştırmaları Dergisi*, 3, 159-182.
- ESİN, E. (1972). "Muyanlık"Uygur "Buyan"Yapısından(Vihara) Hakanlı Buyanlığına(Han) ve Selçuklu Han ile Medresesine Gelişme(64 resimle), *Malazgirt Armağanı*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 75-102.
- ESİN, E. (1979). Böri Tigin Tamgaç Kara Hakan İbrahim'in Semerkand'da Yaptırdığı Abideler, *Sanat Tarihi Yıllığı*, 8, 37-54.
- FIRAT, S. BAŞKAN, S. (1996). Selçuklu Sanatı, Ankara: T.C. Kültür Bakanlığı.
- FERİT, M. MESUT, M. (1944). *Selçuk Veziri Sahip Ata ile Oğulları Hayat ve Eserleri*, İstanbul.
- GABRIEL, A. (1954). *Kayseri'de Türk Anıtları* (çev: TÜTENK, Ahmet, Akif), Ankara: Güneş Matbaacılık.
- GABRIEL, A. (1938). Tarihi Türk Abidelerinin Tamiri ve İhyası, *Vakıflar Dergisi*, 1, 7-15.
- GABRIEL, A. (1962). Niğde Türk Eserleri(çev: A. Akif TÜTENK), Ankara.
- GABRIEL, A. (1963). (çev: A. FIRTINALI), Türkiye'de Türk Mimarisi, *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 11, 1-4.
- GÖK, H. İ. (2013). *Musul Atabeyliği: Zengiler*, Ankara: Türk Tarih Kurumu.
- GÖKBAL, A. (2004). *İnanç Tarihi Açısından Sivas*, İstanbul: T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı.
- GÖNÇER, S. (1970-1971). *Afyon İli Tarihi (cilt 1-2)*, Afyon.
- GÜN, İ. (1939). *Selçuklu Kültür Hayatı Hakkında Araştırmalar*, İzmir.
- GÜNDOĞDU, H. (2015), Erzurum Çifte Minareli Medrese'nin Son Restorasyonund Ortaya Çıkan Yeni Bulgular, *Restorasyon Yıllığı*, 10, 36-44.
- GÜNDOĞDU, H, UÇAN, H, E. (2017), *Erzurum Çifte Minareli Medrese 2011-2016 Restorasyonu*, İstanbul: Vakıflar Genel Müdürlüğü.
- GÜRBÜZ, O. (2004), Erzurum Çifte Minareli Medrese'nin Yapım Tarihi ve Banisi Hakkında Yeni Bir Yaklaşım, *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, 25, 145-160.

HERSEK, C. M. (1993), Fetihten Osmanlı Dönemine Kadar Sivas Şehri Anıtları (doktora tezi), T.C. Gazi Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Mimarlık Anabilim Dalı.

KÜSKÜ(GÜNDÜZ), S. (2010). Sultan Türbelerindeki Simgesellik: Anadolu Selçuklu ve Osmanlı Beyliği Örnekleri, *Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, 12, 237-272.

GÜNDOĞDU, H. (1984). *Çifte Minareli Medrese'deki Figürlü Panolar*, İstanbul.

İLTER, F. (1969). Erken Devir Anadolu Türk Mimarisinde 12. ve 13. Yüzyıl Artukoğulları Medreselerinin Yeri, *Vakıflar Dergisi*, 8, 197-208.

İLTER, İ. (1982). Türk-İran Mimarlık Yapıları Üzerine Bir Deneme, *Vakıflar Dergisi*, 16, 131-134.

İPEKOĞLU, B. (1993). Terminology Relating to 'Buildings that have Combined Functions' in Anatolian Seljuks Architecture, *O.D.T.Ü. Mimarlık Fakültesi Dergisi*, 13/1-2, 53-

İPEKOĞLU, B. (y.y.y.). Anadolu Selçuklu Mimarlığında Bir Grup Tasarım Ürünü İçin Yeni Bir Tanımlama: Birleşik İşlevli Yapılar, *VI. Selçuklu Semineri*, 7 Nisan 2000, Antalya, *Bildiriler*, Antalya, 57.

İPEKOĞLU, B. (2001). Anadolu Selçuklu Dönemi Birleşik İşlevli Yapıları İçin Bir Değerlendirme Yöntemi, *I. Uluslararası Selçuk Kültür ve Medeniyeti Kongresi*, 11-13 Ekim 2000 Konya, yay haz. O. Eravşar, I, Konya, 407-425.

İPEKOĞLU, B. (2007), Anadolu Selçuklu Dönemi Camilerinin Tasarım Özelliklerine İlişkin Bir İnceleme, *Yeni İpekyolu Dergisi*, *Konya Kitabı X: Oluş Arık ve Rüçhan Arık'a Armağan*, *Uluslararası Türk Sanatı ve Arkeoloji Sempozyumu Bildirileri*, 405-436.

İPŞİRLİ, M. (1987). XVII. Asır Ortalarında Tokat Şehri, *Türk Tarihinde ve Kültüründe Tokat Sempozyumu* 2-6 Temmuz 1986, Tokat. 57-70.

KAFESOĞLU, İ. (1972). *Selçuklu Tarihi*, İstanbul: Başbakanlık Kültür Müsteşarlığı Kültür Yayınları.

KANDEMİR, S. (1986). Selçuklularda Sosyal Yapı İçinde Medreselerin Yeri ve Darüşşifalar, *Antalya I. Selçuklu Eserleri Semineri*, *Antalya 22-23 Mayıs 1986*, Antalya, 17-20.

KANDEMİR, S. (1988), Selçuklularda Sanat Hayatı, *Antalya II. Selçuklu Eserleri Semineri*, *Antalya 26-27 Aralık 1987*, Antalya, 52-55.

KARAMAĞARALI, H. (1971). Erzurum'daki Hatuniye Medresesi'nin Tarihi ve Banisi Hakkında Mülahazalar, *Selçuklu Araştırmaları Dergisi*, 3, 209-247.

KARPUZ, H. (1998). Konya'da Selçuklu Medreseleri, *Sanatsal Mozaik*, 3(33), s-52-59.

- KARPUZ, H. (2001), *Anadolu Selçuklu Mimarisi*, Konya: Selçuk Üniversitesi Yaşatma ve Geliştirme Vakfı.
- KARPUZ, H. (2002). Konya'nın Tarihsel Kimliği ve Koruma Sorunları, *Haluk KARAMAĞARALI Armağanı*, 205-224, Ankara.
- KARPUZ, H. (2009). *Türk Kültür Varlıkları Envanteri Konya 42, c.1*, Ankara: Türk Tarih Kurumu.
- KARPUZ, H. (2009). *Türk Kültür Varlıkları Envanteri Konya 42, c.2*, Ankara: Türk Tarih Kurumu.
- KATOĞLU, M. (1967). XIII. Yüzyıl Anadolu Türk Mimarisinde Külliye, *T.T.K. Belleten*, 31(123), 335-344.
- Kayseri İl Yıllığı (1973). Kayseri.
- KERAMETLİ, C. (1973 Şubat). Asya'dan Anadolu'ya Türk Çini ve Seramik Sanatı, *Türkiyemiz Dergisi*, 3(9), 11-20.
- KERAMETLİ, C. (1973, Haziran). Anadolu Selçuklu Devri Duvar Çinileri, *Türkiyemiz Dergisi*, 4(10), 2-10.
- KESİK, M. (2017). *Danışmendliler(1085-1178) Orta Anadolu'nun Fatihleri*, 1.baskı, İstanbul: Bilge Kültür Sanat.
- KİHTİR, T. (2012). *Beylikler ve Eserleri Anadolu Beyleri*, İstanbul: t yayın.
- KOCA, S. (1997), *Sultan I.İzzeddin Keykavus(1211-1220)*, 1.baskı, Ankara: Türk Tarih Kurumu.
- KONYALI, İ. H. (1945). *Akşehir*, İstanbul: Numune Matbaası.
- KONYALI, İ. H. (1960). *Erzurum Tarihi*, İstanbul.
- KONYALI, İ. H. (1964). *Abideleri ve Kitabeleri ile Konya Tarihi*, Konya: Yeni Kitap Basımevi.
- KOPRAMAN, K. Y. (1987), Evliya Çelebi Seyahatnamesine göre Tokat Şehri, *Türk Tarihinde ve Kültüründe Tokat Sempozyumu*, 2-6 Temmuz 1986, Tokat, 38-56.
- KÖŞKLÜ, Z. (1999). 17. ve 18. Yüzyıl Osmanlı Medreselerinin Tipolojisi, doktora tezi, Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sanat Tarihi Anabilim Dalı, Erzurum.
- KÖŞKLÜ, Z. (2002). XVII. ve XVIII. Yüzyıl Osmanlı Medrese Mimarisi, *Türkler Ansiklopedisi*, s.12, s.162-168.
- KÖROĞLU, H. (1999). *Konya ve Anadolu Medreseleri*, 1.baskı, Konya: Sedat Ofset Matbaacılık.
- KUBAN, D. (1965). *Anadolu Türk Mimarisinin Kaynak ve Sorunları*, 1.baskı, İstanbul.

- KUBAN, D. (1968). Anadolu Türk Şehri Tarihi Gelişmesi, Sosyal ve Fiziki Özellikleri Üzerinde Bazı Gelişmeler, *Vakıflar Dergisi*, 7, 53-73.
- KUBAN, D. (1972). Anadolu Türk-Mimarisinde Bölgesel Etkenlerin Niteliği, VII. *Türk Tarih Kongresi, Ankara 25-29 Eylül 1970, Kongreye Sunulan Bildiriler*, Ankara, I, 382-395.
- KUBAN, D. (1999). *Divriği Mucizesi. Selçuklu Sanatında İslam Bezeme Sanatı Üzerine Bir Deneme*, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- KUBAN, D. (2002). Mimari Programın Kurumsallaşması, *Selçuklu Çağında Anadolu Sanatı*, ed. Doğan Kuban, İstanbul, 71-88.
- KUBAN, D. (2002). Camiler, *Selçuklu Çağında Anadolu Sanatı*, ed. Doğan Kuban, İstanbul, 89-160.
- KUBAN, D. (2002). Medreseler, *Selçuklu Çağında Anadolu Sanatı*, ed. Doğan Kuban, İstanbul, 161-208.
- KUBAN, D. (2002). Zaviyeler, *Selçuklu Çağında Anadolu Sanatı*, ed. Doğan Kuban, İstanbul, 209-212.
- KUBAN, D. (2002). Türbeler, *Selçuklu Çağında Anadolu Sanatı*, ed. Doğan Kuban, İstanbul, 213-226.
- KUBAN, D. (2006). Mimari Tasarım, *Anadolu Selçuklu ve Beylikler Dönemi Uygarlığı, (Mimarlık ve Sanat)*, 2, 83-108.
- KUBAN, D. (2007). *Osmanlı Mimarisi*, İstanbul: Yapı-Endüstri Merkezi Yayınları.
- KUBAN, D. (2014). *Batıya Göçün Sanatsal Evreleri*, 3.baskı, İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- KUBAN, D. (2015). *Türk ve İslam Sanatı Üzerine Denemeler*, 5.baskı, Arkeoloji ve Sanat Yayınları.
- KUBAN, D. (2016). *Çağlar Boyunca Türkiye Sanatının Ana Hatları*, 5.baskı, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- KURAN, A. (1968). Tokat ve Niksar'da Yağı-basan Medreseleri, *Vakıflar Dergisi*, 7, 39-43.
- KURAN, A. (1969). Karamanlı Medreseleri, *Vakıflar Dergisi*, 8, 209-223.
- KURAN, A. (1969). *Anadolu Medreseleri cilt 1*, Ankara: O.D.T.Ü. Mimarlık Fakültesi.
- KURAN, A. (1972). Ahşap Sütunlu Selçuklu Mimarisi, *Malazgirt Armağanı*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 179-186.
- KURAN, A. (1986). *Mimar Sinan*, İstanbul: Hürriyet Vakfı.
- KURAN, A. (2012). *Selçuklulardan Cumhuriyete Türkiye'de Mimarlık*, İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

- KURTOĞLU, M. (2010). Kırşehir’de Vakıflar ve Vakfiyeleri, *Vakıflar Dergisi*, 34, 197-200.
- KURU, ÇAKMAKOĞLU, A. (1998), *Fetihden Osmanlı’lara Kadar Kayseri’de Türk Mimarisi*, Kayseri: İlköz Matbaası.
- KUTLU, İ. (2012). Aksaray Zinciriye Medresesi, Dini Araştırmalar, Temmuz-Aralık, cilt: 15, sayı: 41, sayfa: 197-216.
- KÜTÜKOĞLU, M. S. (2000). *XX. Asra Erişen İstanbul Medreseleri*, Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- MADRAN, E. (1971). Ariflerin Menkıbelerinde İsmi Geçen Yapılar, *Ön Asya Mecmuası*, 7(77-78), 18.
- MADRAN, E. (1973). Ariflerin Menkıbeleri’nde Geçen Yapı İsimleri Üzerine Bir Deneme, *Vakıflar Dergisi*, 10, 175-198.
- MANAZ, A. (1992). *Suriye’nin Başkenti Şam’da Türk Dönemi Eserleri*, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları, Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- MENEKŞE, Ö. (2003), Temmuz-Ağustos-Eylül). Selçuklu Eğitim Müesseseleri: Nizamiye Medreseleri, *Diyanet İlmi Dergi*, 39(3), 117-122.
- MERÇİL, E. (1975). *Fars Atabegleri Salgurlular*, Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- MERÇİL, E. (1991). *Müslüman Türk Devletleri Tarihi*, Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- MERÇİL E, (2011). *Selçuklular-Makaleler*, İstanbul: Bilge Kültür Sanat.
- MERİÇ, A. (1978, Haziran), Akşehir’de Selçuklu Eserleri, *Türkiyemiz Dergisi*, 9(25), 1-5.
- MÜLAYİM, S. (1982). *Anadolu Türk Mimarisinde Geometrik Süslemeler Selçuklu Çağı*, 1.baskı, Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı.Yayınları.
- MÜLAYİM, S. (1982). Konya Karatay Medresesi’nin Ana Kubbe Geometrik Bezemesi (9 şekil, 1 plan, 1 resim), *Sanat Tarihi Yıllığı*, 11, 111-132.
- MÜLAYİM, S. (1982). Geometrik Kompozisyonların Çözümlemesine Bir Yaklaşım, *Arkeoloji ve Sanat Tarihi Dergisi*, 1, 51-70.
- MÜLAYİM, S. (1983). Türk Süsleme Sanatında <<Arabesk>> Problemi, *Arkeoloji ve Sanat Tarihi Dergisi*, 2, 62-85.
- MÜLAYİM, S. (1984). Plastik Sanatlarda Anlatım Biçimleri ve Üslup, *Arkeoloji ve Sanat Tarihi*, 3, 97-114.
- MÜLAYİM, S. (1990). Selçuklu Geometrik Süslemeleri, *Sanat Tarihi Araştırmaları Dergisi*, 9, 47-53.

- MÜLAYİM, S. (1999). *Değişimin Tanıkları. Ortaçağ Türk Sanatında Süsleme ve İkonografi*, İstanbul: Kaknüs Yayıncılık.
- MÜLAYİM, S. (2002). Kubbe, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, 26, 300-303.
- MÜLAYİM, S. (2007). Mimari Kişilik ve Çini, *Anadolu'da Türk Devri Çini ve Seramik Sanatı*, ed. G.ÖNEY-Z.ÇOBANLI, 267-275.
- MÜLAYİM, S. AKŞİT, İ. (2005). *Anadolu'da Türk Sanatı ve Mimarisi*, İstanbul: Akşit Kültür Turizm ve Yayıncılık.
- OCAK, A. Y. (1978). Zaviyeler, *Vakıflar Dergisi*, 12, 247-269.
- OKAY, S. (1996). Ortaçağ Anadolu'da Türk-İslam Mimarisi ve Sanatçıları, *Sanatsal Mozaik*, 1(10), Haziran 1996, 16-33; 1(11), Temmuz 1996, 50-56; 2(12), Ağustos 1996, 36-44.
- ORAL, M. Z. (1956). Konya'da Ala üd-din Camii ve Türbeleri, *Ankara Üniversitesi İslami İlimler(İlahiyat) Fakültesi Dergisi*, 5(1-4), 144-164.
- ORAL, M. Z. (1961). Konya'da Sırçalı Medrese, *T.T.K. Belleten*, 25(99), 355-396.
- ÖDEKAN, A. (1977). *Osmanlı Öncesi Anadolu Türk Mimarisinde Mukarnaslı Portal Örtüleri*, İstanbul.
- ÖDEKAN, A. (2002). Anadolu Selçuklu Çağında Mukarnas Bezeme, *Selçuklu Çağında Anadolu Sanatı*, ed. Doğan KUBAN, 329-350.
- ÖGEL, B. (1957). Selçuklu Devri, Anadolu Ağaç İşçiliği Hakkında Notlar, *Yıllık Araştırmalar Dergisi*, 1, 199-236.
- ÖGEL, B. (1970). Caca Bey Vakfiyesindeki Bazı Unvan ve Kişi Adları Hakkında Notlar, *Selçuklu Araştırmaları Dergisi*, 2, 67-74.
- ÖGEL, B. (1972, Ağustos). Türklerde Kartal ve Kartal Arması, *Türk Kültürü Dergisi*, 10(118), 208-226.
- ÖGEL, S. (1962), Anadoluda Selçuklu Şifahaneleri, *Türk Kültürü*, 1, 23-31.
- ÖGEL, S. (1964). Anadolu Selçuklu San'atının Önemli Bir Kaynağı: Gazne San'atı, *Türk Kültürü Araştırmaları*, 1(2), 197-205.
- ÖGEL, S. (1987). *Anadolu Selçuklu'nun Taş Tezyinatı*, 2.baskı, Ankara: Türk Tarih Kurumu.
- ÖGEL, S. (1994). *Anadolu'nun Selçuklu Çehresi*, İstanbul: Akbank Yayınları.
- ÖGEL, S. (2002). Anadolu Selçuklu Mimarisinde Taş Süsleme, *Selçuklu Çağında Anadolu Sanatı*, ed. Doğan KUBAN, 311-328.
- ÖNDER, M. (1968). Konya'da Bilinmeyen Bir Türk Devri Eseri, *Vakıflar Dergisi*, 7, 127-128.

- ÖNDER, M. (1971). *Mevlana Şehri Konya*, 2.baskı, Ankara: Güven Matbaası, Konya Turizm Derneği.
- ÖNDER, M. (1991). *Konya’da Selçuklu ve Osmanlı Eserleri*, Ankara: Konya Valiliği Yayını.
- ÖNDER, M. (1995). Konya’da Karatay Medresesi Portali, *Vakıflar Dergisi*, 25, 267-270.
- ÖNDER, M. (1998, Mayıs). Vakıf Eserlerinin Onarımında Atatürk’ün Emirleri, *Vakıf ve Kültür Dergisi*, 1(1), 4-8.
- ÖNDER, M. (1998, Ağustos). Son Yüzyıl İçerisinde Konya’da Yıktırılan Selçuklu Eserleri, *Vakıf ve Kültür Dergisi*, 1(2), 19-22.
- ÖNEY, G. (1966, Temmuz). Kayseri Hacı Kılıç Camii ve Medresesi, *T.T.K. Belleten*, 30(119), 378-390.
- ÖNEY, G. (1968). Anadolu Selçuk Mimarisinde Antik Devir Malzemesi, *Anadolu(Anatolia)*, 12, 17-26.
- ÖNEY, G. (1968), Anadolu Selçuklu Sanatında Balık Figürü (20 resim), *Sanat Tarihi Yıllığı*, 2, 142-159.
- ÖNEY, G. (1969). Anadolu Selçuklularında Heykel, Figürlü Kabartma ve Kaynakları Hakkında Notlar, *Selçuklu Araştırmaları Dergisi*, 1, 187-191.
- ÖNEY, G. (1970). Anadolu Selçuklu ve Beylikler Devri Ahşap Teknikleri (13 resim), *Sanat Tarihi Yıllığı*, 3, 135-149.
- ÖNEY, G. (1972). Anadolu Selçuk Mimarisinde Avcı Kuşlar Tek ve Çift Başlı Kartal (resimle), *Malazgirt Armağanı*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 139-172.
- ÖNEY, G. (1976, Ocak). Selçuk Mimarisinde Figürlü Kabartma ve Heykel, *Sanat Dünyamız Dergisi*, 2(6), 2-8.
- ÖNEY, G. (1978). *Anadolu Selçuklu Mimarisinde Süsleme ve El Sanatları*, 2.baskı, Ankara: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- ÖNEY, G. (1981). İran ve Anadolu Selçuklu Türbelerinin Mukayesesi, *Yıllık Araştırmalar Dergisi*, 3, 41-66.
- ÖNEY, G. (2002). Anadolu Selçuklu Sanatı, *Türkler Ansiklopedisi*, s.7, s.805-817.
- ÖNEY, G. (2007). *Beylikler Devri Sanatı XIV-XV.YY.* 2.baskı, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- ÖNEY, G. ÇOBANLI, Z. (2007). *Anadolu’da Türk Devri Çini ve Seramik Sanatı*, Ankara: T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı.
- ÖNGE, Y.(1962). Çankırı Darüşşifası, *Vakıflar Dergisi*, 5, 251-255.

- ÖNGE, Y. (Haziran 1966). Karamanoğlu Devri Çini ve Alçı Tezyinatına Ait Yeni Buluntular. *Türk Dili Gazetesi*, Karaman.
- ÖNKAL, H. (1985, Ocak). Anadolu Selçuklu Türbeleri, *Türk Kültürü Dergisi*, 23(261), 29-34.
- ÖNKAL, H. (1980). Selçuklular Devri Amasya Türbeleri, *Atatürk Üniversitesi İslami İlimler(İlahiyat) Fakültesi Dergisi*, 4, 185-
- ÖNKAL, H. (1985). Üç Selçuklu Türbesi Hakkında Notlar, *İzmir Dokuz Eylül Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 2(31),
- ÖNKAL, H. (1987, Mayıs), Anadolu Selçuklu Devri Veli Türbeleri Hakkında Bazı Mülshazalar, *Türk Kültürü Dergisi*, 25(289), 56-61.
- ÖNKAL, H. (1992). *Osmanlı Hanedan Türbeleri*, Ankara: Kültür Bakanlığı.
- ÖNKAL, H. (1999). *Selçuklu-Osmanlı Sultanları ve Türbeleri*, Ankara: Vakıflar Genel Müdürlüğü.
- ÖNKAL, H. (2015). *Anadolu Selçuklu Türbeleri*, 2.baskı, Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Yayınları.
- ÖZAKIN, R. (2002). XIII. Yüzyıl Anadolu Selçuklu Cami Mimarisinde Gelişim ve Beylikler Dönemine Etkileri, *Türkler Ansiklopedisi*, 7, 863-869.
- ÖZBEK, Y. (2002). Ortaçağ Anadolu Türk Mimarisinde Süsleme, *Türkler Ansiklopedisi*, 7, 891-908.
- ÖZKAN, H. (2002). Saltuklu Mimarisi *Türkler Ansiklopedisi*, 8, 72-
- ÖZTÜRK, N. (2005). İslam ve Türk Kültüründe Vakıflar, *Vakıflar Dergisi*, 29, 7-20.
- PEKER, A. U. (1998). Anadolu Selçuklu Mimarisi İkonografisi Yazımına Doğru, *VII. Milli Selçuklu Kültür ve Medeniyet Semineri(II. Ortaçağ ve Türk Dönemi Kazı-Araştırmaları Sempozyumu Bildirileri)*, 30 Nisan-02 Mayıs 1998, Konya, 289-300.
- PEKER, A. U. (1998, Temmuz-Ağustos). Ortaçağ Anadolu Mimarisinde Anlam, Arkeoloji ve Sanat Dergisi, 20(85), 29-38.
- PEKER, A. U. (2009), Anadolu Selçuklu Mimari Tarihinde Anlam Araştırmaları, *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi*, 7(13), 67-80.
- PEKER, A. U. (2000). Ortaçağ Anadolu Türk Mimarisi ve Mistisizm, *Uluslararası Dördüncü Türk Kültürü Kongresi Bildirileri*, 4-7 Kasım 1997 Ankara, yay. haz. A. Aktaş Yasa, II, Ankara, 171-
- RAMAZANOĞLU, G. (1998). *Orta Asya'da Türk Mimarisi*, Ankara: T.C. Kültür Bakanlığı.
- RAMSAY, W. M. (1960). *Anadolu'nun Tarihi Coğrafyası*, (çev. M. Pektaş), İstanbul.

- RENDİ, G. (1977, Güz). Anadolu'daki Mıhrapların Dili, *O.D.T.Ü. Mimarlık Fakültesi Dergisi*, 3(2), sf?
- RUBEN, W. (2014), *İç Anadolu'da Küçük Bir Eskiçağ Şehri: KIRŞEHİR*, (çev. SAKALLI, C.), Kırşehir: Kırşehir Valiliği.
- RUNCİMAN, S. (2008). *Haçlı Seferleri Tarihi*(çev. Fikret İŞİLTAN), Ankara: Türk Tarih Kurumu.
- SAATÇİ, S. (2002). Sinan'ın Eyüp'teki Eserleri Üzerine Gözlemler: Sinan'ın Eyüp'teki Türbeleri, Tarihi Kültürü ve Sanatıyla V. Eyüpsultan Sempozyumu, Tebliğler. İstanbul, 11-13 Mayıs 2001. İstanbul: Eyüp Belediyesi Kültür Yayınları, 152-155.
- SAMUR, T. (1996). *Akşehir'deki Türk Mimari Eserleri*, Konya.
- SARGUTAN, E. (1977). Selçuklularda Tıp ve Tıp Kuruluşları, *Vakıflar Dergisi*, 11, 313-322.
- SCHNEIDER, G. (2000). *Türk Mimarisinden Çizimler*, yay. haz. Zeki SÖNMEZ, Mimar Sinan Üniversitesi Yayınları, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- SEÇGİN, N. (1993). Tokat'taki Türk Mimari Eserleri, yüksek lisans tezi, Mimar Sinan Üniversitesi, İstanbul.
- SEÇGİN, N. (1997). Tokat ve İlçeleri Mimari Eserleri, doktora tezi, Mimar Sinan Üniversitesi, İstanbul.
- SEÇGİN, N. (2006, Şubat), Tokat'ın Tarihi Topağrafyası, *Orta Asya'dan Anadolu'ya Türk Sanatı ve Kültürü: Prof. Dr. Nejat DİYERBEKİRLİ'ye Armağan*, 411-434, Ankara: Yeni Türkiye Yayınları.
- SEVİM, A. (1982). *Biyografilerle Selçuklu Tarihi*, Ankara: Türk Tarih Kurumu.
- SEVİM, A. (2000). *Anadolu'nun Fethi ve Selçuklular Dönemi*, Ankara: Türk Tarih Kurumu.
- SEVİM A. MERÇİL, E. (1995). *Selçuklu Devletleri Tarihi: Siyaset, Teşkilat ve Kültür*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- SEVİN, V. (2001). *Anadolu'nun Tarihi Coğrafyası I*, Anara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- SEZGİN, H. (1984). *Türk ve İslam Ülkeleri Mimarisine Toplu Bakış*, İstanbul.
- SOYMAN, F. TONGUR, İ. (1944). Konya Eski Eserler Kılavuzu, Konya.
- SÖNMEZ, Z. (1989). Anadolu Selçuklu Mimarisinde Sanatçı Sorunu, *Antalya 3. Selçuklu Semineri, 10-11 Şubat 1989, "Bildiriler"*, İstanbul, s.128-135.
- SÖNMEZ, Z. (1995). *Başlangıçtan 16.yy.'a Kadar Anadolu Türk-İslam Mimarisinde Sanatçılar*, 2.baskı, Ankara: Türk Tarih Kurumu.

- SÖNMEZ, Z. (2006). Yapı Faaliyetlerinin Organizasyonu: İşveren, Mimar ve Sanatçılar, *Anadolu Selçukluları ve Beylikler Dönemi Uygarlığı 2(Mimarlık ve Sanat)*, ed. A.U.Peker, K.Bilici, Ankara, 127-136.
- SÖNMEZER, Ş. (2014), Uygur Türk Mimari Unsurlarının Anadolu Türk Mezar Yapılarına Yansımaları, *I. Uluslararası Avrasya Türk Sanatları Kongresi Bildirileri, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi 21-24 Kasım 2012*, İstanbul, 53-68.
- SÖZEN, M. (1969). Anadolu’da Eyvan Tipi Türbeler, *Anadolu Sanatı Araştırmaları*, 1, 167-219.
- SÖZEN, M. (1970). *Anadolu Medreseleri Selçuklu ve Beylikler Devri I*, İstanbul: İ.T.Ü. Mimarlık Fakültesi.
- SÖZEN, M. (1972). *Anadolu Medreseleri Selçuklu ve Beylikler Devri II*, İstanbul: İ.T.Ü. Mimarlık Fakültesi.
- SÖZEN, M. (1971). *Diyarbakır’da Türk Mimarisi*, 1.baskı, İstanbul: Gün Matbaası.
- SÖZEN, M. (1996). *Türk Mimarisi*, İstanbul.
- SÜMER, F. (1969). Anadolu’da Moğollar, *Selçuklu Araştırmaları Dergisi*, 1, 1-147.
- ŞAHİNOĞLU, M. (1977). *Anadolu Selçuklu Mimarisinde Yazının Dekoratif Eleman Olarak Kullanılışı*, Ankara.
- ŞAHİN, S. (2009). Değişim Sürecinde Osmanlı Mimarlığı III.Ahmet ve I.Mahmut Dönemi(1703-1754), doktora tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Mimarlık Anabilim Dalı, Mimarlık Tarihi Programı, İstanbul.
- ŞENGÜL, AÇIKYILDIZ, B. (2014). Cizre Kırmızı Medrese: Mimari, İktidar ve Tarih, *Kebikeç*, 34, 169-198.
- TAŞÇI, A. (1998). Selçuklu Mimari Süslemesinde Alçı ve Taş Kabartma İnsan Figürlerinin Köken ve Gelişimi, *Vakıflar Dergisi*, 27, 47-64.
- TAYLA, H. (2007). Geleneksel Türk Mimarisinde Yapı ve Sistem Elemanları(2 cilt), İstanbul.
- TEMİR, A. (1959). *Caca Oğlu Nur El-Din’in 1272 Tarihli Arapça-Moğolca Vakfiyesi*, Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- TERZİOĞLU, A. (1972). Selçuklu Hastahaneleri ve Avrupa Kültürüne Tesirleri (32 resim ve planla), *Malazgirt Armağanı*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 49-74.
- TOLGA, P. (1986). *Türk Mimarisinde Süsleme Sanatı*, İstanbul.
- TOP, M. (1998). *Hoşap’taki Mahmudi Beylerine Ait Mimari Eserler*, Ankara. T.C. Kültür Bakanlığı.
- TOP, M. (2002). Ortaçağ Türk Mimarisinde Mihrap, *Türkler Ansiklopedisi*, 6, 87-98.
- TUNCER, O. C. (1973), Mardin-Cizre Kırmızı Medrese, *Vakıflar Dergisi*. 10, 425-434.

- TUNCER, O. C. (1977). Anadolu Türk Sanatı ve Yerli Kaynaklarla İlişkiler Üzerine Bir Deneme, *Vakıflar Dergisi*, 11, 239-270
- TUNCER, O. C. (1978). Anadolu'nun İlk Dört Selçuklu Kumandanı ve Yaptırdığı Yapıların Özellikleri, *Vakıflar Dergisi*, 12, 137-162.
- TUNCER, O. C. (1981). Orantı ve Modül Üzerine Selçuklu Yapılarından Bazı Örnekler, *Vakıflar Dergisi*, 13, 449-488.
- TUNCER, O. C. (1981). Cizre Ulu Camii ve Medresesi, *Yıllık Araştırmalar Dergisi*, 3, 95-136.
- TUNCER, O. C. (1982). Birkaç Selçuklu Taçkapısında Geometrik Araştırmalar, *Vakıflar Dergisi*, 16, 61-76.
- TUNCER, O. C. (1985). Mimar Kölük ve Kaluyan, *Vakıflar Dergisi*, 19, 109-118.
- TUNCER, O. C. (1986-1991). *Anadolu Kümbetleri (cilt 1-3)*, Ankara: Güven Matbaası.
- TUNCER, O. C. (1990, Haziran). Tarihte Sivas ve Sivas Yapılarının Genel Tanımı, *Türkiye İş Bankası Kültür ve Sanat Dergisi*, 2(6) (Sivas Özel Sayısı), 14-17.
- TUNCER, O. C. (1994). Geleneksel Mimarimizde Geometri, *III. Milli Selçuklu Kültür ve Medeniyeti Semineri Bildirileri*, 20-22 Mayıs 1993, Konya, 27-34.
- TUNCER, O. C. (1995). Selçuklu Yapılarında Restorasyon Problemleri, *IV. Milli Selçuklu Kültür ve Medeniyeti Semineri Bildirileri*, 25-26 Nisan 1994, Konya, 47-52.
- TUNCER, O. C. (1997). Kayseri Yedi Selçuklu Taçkapısında Geometrik Düzen, *Vakıflar Dergisi*, 26, 105-152.
- TUNCER, O. C. (2001). Anadolu Selçuklu Taçkapılarında Mukarnas, *I. Uluslararası Selçuklu Kültür ve Medeniyeti Kongresi*, 11-13 Ekim 2000 Konya, yay. haz. O. Eravşar, II, Konya, 361-389.
- TUNCER, O. C. (2004). Sahip Ata (Gök) Medrese İle İlgili Çalışmalar, *Vakıflar Dergisi*, 28, 121-140.
- TUNCER, O. C. (2007). Anadolu'da Vakıflar ve Bayındırlığa Katkısı, *Vakıflar Dergisi*, 29, 21-26.
- TUNCER, O. C. (2008). Sivas Gök Medrese, Ankara: Vakıflar Genel Müdürlüğü Yayınları.
- TUNCER, O. C. (tarihsiz), *Anadolu Selçuklu Mimarisi ve Moğollar*, Ankara: Vakıflar Bankası.
- TUNÇOKU, S. S. (2001). Anadolu Selçuklu Dönemi Konya Yapılarında Harç Özellikleri, *I. Uluslararası Selçuklu Kültür ve Medeniyeti Kongresi*, 11-13 Ekim 2000 Konya, yay. haz. O. Eravşar, II, Konya, 349-354.
- TURAN, O. (1965). Selçuklular Tarihi ve Türk-İslam Medeniyeti, Ankara: Türk Tarih Kurumu.

- TURAN, O. (1946), Selçuk Kervansarayları, *T.T.K. Belleten*, 10(39), 471-496.
- TURAN, O.(1947). Selçuk Devri Vakfiyeleri, I. Şemseddin Altun-Aba, Vakfiyesi ve Hayatı, *T.T.K. Belleten*, 11(42), 197-235.
- TURAN, O. (1948). Selçuk Devri Vakfiyeleri, II. Mübarizeddin Er-Tokuş ve Vakfiyesi, *T.T.K. Belleten*, 11(43), 415-429.
- TURAN, O. (1948). Selçuk Devri Vakfiyeleri, III. Celaleddin Karatay, Vakıfları ve Vakfiyeleri, *T.T.K. Belleten*, 12(45), 17-171.
- TURAN, O. (1948). Türkiye Selçuklularında Toprak Hukuku. Miri Topraklar ve Hususi Mülkiyet Şekilleri, *T.T.K. Belleten*, 12(47), 549-574.
- TURAN, O. (2014). *Türkiye Selçukluları Hakkında Resmi Vesikalar*, 3.baskı, Ankara: Türk Tarih Kurumu.
- TURAN, O. (2014). *Selçuklu Tarihi Araştırmaları*(haz: Altan ÇETİN, Bilal KOÇ), Ankara: Türk Tarih Kurumu.
- TÜFEKÇİOĞLU, A. (1999, Ağustos). Taş Vakfiyeler, *Vakıf ve Kültür Dergisi*, 2(5), 8-12.
- TÜFEKÇİOĞLU, A. (2002). Türk Mimarisinde Yazı, *Türkler Ansiklopedisi*, 6, 106-119.
- TÜRKMEN, K. (1998). Yapı Tarihlemelerinde Vakfiyelerin Önemine Dair Bir Örnek, *Vakıflar Dergisi*, 27, 75-78.
- ULUÇAM, A. (1989). *Irak'taki Türk Mimari Eserleri*, 1.baskı, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- UMAR, B. (1995). *Türkiye'deki Tarihsel Anıtlar*, İstanbul: İnkılap Kitabevi.
- UYŞAL, A. O., (1997), Atabey Ertokuş Medresesi Kazısının Mimari Sonuçları, VI. Milli Selçuklu Kültür ve Medeniyeti Semineri Bildirileri, Konya 16-17 Mayıs 1996, Konya, 151-170.
- UYŞAL, A. O. (2006), *Germiyanogulları Beyliği'nin Mimari Eserleri*, Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları.
- UZLUK, Ş. (1939). *Konya Abideleri*, Konya.
- UZUNÇARŞILI, İ. H. (1927). *Kitabeler I*, İstanbul.
- UZUNÇARŞILI, İ. H. (1929). *Kitabeler II*, İstanbul.
- UZUNÇARŞILI, İ. H. NAZİF, R. (1938). *Sivas Şehri*, İstanbul.
- ÜÇER, M. (2002). Anatolian Seljuk Hospitaals (Kayseri-Sivas-Divriği-Tokat-Amasya), *Yeni Tıp Tarihi Araştırmaları*, 8, 553-560.
- ÜÇER, M. ŞENER, T., KÜTÜKLÜ, A., vd. (2010). *Sivas Gök Medrese Taş ve Çini Bezemelerinden Örnekler*, Sivas: Ord. Süheyl Ünver Sanat Atölyesi.

- ÜLGİN, A. S. (1942). Kırşehir’de Türk Eserleri, *Vakıflar Dergisi*, 2, 253-261.
- ÜLGİN, A. S. (1960). Türk Mimarisinin Felsefi ve Estetik Özellikleri, *Milletlerarası Birinci Türk Sanatları Kongresi, Ankara 19-24 Ekim 1959*, Ankara, 383-388.
- ÜLKİN, H. Z. (1971). Vakıf Sistemi ve Türk Şehirciliği, *Vakıflar Dergisi*, 9, 13-37.
- ÜNAL, R. H. (1977). Az Tanınan ve Bilinmeyen Doğu Anadolu Kümbetleri Hakkında Notlar, *Vakıflar Dergisi*, 11, 121-163.
- ÜNAL, R. H. (1982). *Osmanlı Öncesi Anadolu-Türk Mimarisinde Taçkapılar*, İzmir.
- ÜNVER, A. S. (1938). Büyük Selçuklu İmparatorluğu Zamanında Vakıf Hastahanelerinin Bir Kısımına Dair, *Vakıflar Dergisi*, 1, 17-24.
- ÜNVER, A. S. (1940). *Selçuklu Tababeti*, Ankara..
- ÜNVER, A. S. (1975). Anadolu Selçuklu Laik Hastahaneleri ve Ruh Sağlığı Hizmetleri, *Selçuklu Araştırmaları Dergisi*, 4, 209-221.
- VARDAR, K. F. (2002). Anadolu’da Türk Çadır Sanatı İle İlgili Mezar Yapıları, *Sanat Tarihi Yıllığı*, 15, 91-114.
- WITTEK, P. (1969). Bizanslılardan Türklere Geçen Yer Adları, (çev. Mihin EREN), *Selçuklu Araştırmaları Dergisi*, 1, 193-240.
- YAVAŞ, A. (2015). *Anadolu Selçuklu Veziri Sahi Ata Fahreddin Ali’nin Mimari Eserleri*, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- YAVUZ, TÜKEL, A. (1983). *Anadolu Selçuklu Mimarisinde Tono ve Kemer*, Ankara.
- YAVUZ(TÜKEL), A. (2002). Anadolu Selçuklu Mimarisinin Yapı Özellikleri, *Selçuklu Çağında Anadolu Sanatı*, yay. D. Kuban, İstanbul, 271-310.
- YAZICI, N. (2002), *İlk Türk-İslam Devletleri Tarihi*, Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- YEDİYILDIZ, B. (1988). Türk Kültür Sistemi İçinde Vakfın Yeri, *Vakıflar Dergisi*, 20, 403-408.
- YETKİN, S. K. (1952). Çifte Minare, *Ankara Üniversitesi İslami İlimler(İlahiyat) Fakültesi Dergisi*, 1(2), 46-57.
- YETKİN, S. K. (1954), *İslam Sanatı Tarihi*, Ankara.
- YETKİN, S. K. (1965), *İslam Mimarisi*, Ankara.
- YETKİN, S. K. (1966). Türk İslam Plastik Sanatlarının Estetiği, *Sanat Dünyamız Dergisi*, 7, 12-21.
- YETKİN, Ş. (1966-1968). Anadolu Selçuklularının Mimari Süslemelerinde Büyük Selçuklulardan Gelen Etkiler, *Sanat Tarihi Yıllığı*, 2, 36-45.
- YETKİN, S. K. (1970), *Türk Mimarisi*, Ankara.

- YETKİN, S. K. (1984), *İslam Ülkelerinde Sanat*, Ankara.
- YETKİN, Ş. (1962, Kasım). Anadolu'da Selçuklu Şifahaneleri, *Türk Kültürü Dergisi*, 1(10), 23-31.
- YETKİN, Ş. (1972). *Anadolu'da Türk Çini Sanatının Gelişmesi*, İstanbul.
- YİNANÇ, R. (1991). Sivas Abideleri ve Vakıfları I, *Vakıflar Dergisi*, 22, 15-44.
- YİNANÇ, R. (1994). Sivas Abideleri ve Vakıfları II, *Vakıflar Dergisi*, 23, 5-18.
- YİNANÇ, M. H. (2013). *Türkiye Tarihi: Selçuklular Devri*, haz. Refet YİNANÇ, (cilt 1-2). Ankara: Türk Tarih Kurumu.
- YİNANÇ, M. H. (2015). *Selçukname (İbni Bibi)*, 3. Baskı, yay. haz. Refet YİNANÇ, Ömer ÖZKAN, İstanbul: T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı.
- YÖRÜKOĞLU, Ö. (1977). Sahip Ata Araştırması Buluntuları, *Vakıflar Dergisi*, 11, 217-220.
- YÖRÜKOĞLU, Ö. (1978). Çifte Minareli Medrese(Hatuniye) Hafriyatı, *Vakıflar Dergisi*, 12, 235-245.
- YÜCEL, E. (1975, Mayıs), Selçuklu Ağaç İşçiliği, *Sanat Dünyamız*, 2(4), 2-11.
- YÜKSEL, CANER, Ç. (2004). Divriği Ulu Camii, Türbesi ve Medresesi'nin Mekan Organizasyonu Bakımından İncelenmesi, *Yeni İpekyolu Dergisi, Konya Kitabı X: Oluş Arık ve Rüçhan Arık'a Armağan, Uluslararası Türk Sanatı ve Arkeoloji Sempozyumu Bildirileri*, 225-234. Konya.
- YÜKSEL, H. (2007). Anadolu Beyliklerinde Vakıflar, *Vakıflar Dergisi*, 30, 35-50.
- Selçuklu Devri Tarih ve Mimari Anıtlar Haritaları, Yapı ve Kredi Bankası, 1971.

ARŞİV KAYNAKLARI

- Konya Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Arşivi
- Antalya Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Arşivi
- Nevşehir Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Arşivi
- Ankara Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi
- Antalya Vakıflar Bölge Müdürlüğü Arşivi
- Kayseri Vakıflar Bölge Müdürlüğü Arşivi
- Sivas Vakıflar Bölge Müdürlüğü Arşivi

İNTERNET KAYNAKLARI

- <https://tr.pinterest.com/pin/343610646549813819/> E.T. 28.11.2018.
- www.sivaskulturenvanteri.com E.T. 28.03.2018.

<https://www.okulstore.com/hacli-seferleri-haritasi> E. T. 28.11.2018.

<https://www.sabah.com.tr/egitim/2017/01/21/anadoluda-kurulan-ilk-turk-beylikler-ve-eselerleri-nelerdir> E. T. 28.11.2018.

<https://okuryazarim.com/wp-content/uploads/2016/11/Konya-Alaeddin-2.jpg> E.T. 18.12.2018.

http://2.bp.blogspot.com/S_2b_fZPuQs/R10jd7UvrwI/AAAAAAAAAD1M/9JVzuNJOdPw/s4 E.T. 18.12.2018.

<http://www.geziklubu.com/FileUpload/ds18140/File/378.jpg> E.T. 18.12.2018.

http://www.xn--sahipatamzesi-4ob.gov.tr/FileUpload/bs674993/File/sahip_ata_hanigahi E.T. 18.12.2018

<http://i2.haber7.net/haber/haber7/photos/2018/37/7e1a5f43c1bd580ac19c230267a729> E.T. 18.12.2018.

<http://4.bp.blogspot.com/-plTcti59THA/Uzanw83uzpl/AAAAAAAAACBs/ZH0vUCmpNJ8/s160> E.T. 18.12.2018.

http://wowturkey.com/tr92/42hakan42_100_4151.jpg E.T. 18.12.2018 E.T. 18.12.2018.

<http://www.memleket.com.tr/d/news/318571.jpg> E.T. 18.12.2018.

<http://i.hurimg.com/i/hurriyet/75/590x332/58134feeb10bb0978a1b1e2.jpg> E.T. 18.12.2018.

<https://www.karamandan.com/images/icerik/180305601b39f9b899fb0.jpg> E.T. 18.12.2018.

https://lh3.googleusercontent.com/6bW5qIEs9NcaF9bG0HZ5iVIN0w_RNIO6Nlx98Im5P E.T. 18.12.2018.

<http://www.tgdturkey.com/statics/images/elazig/foto-galeri/1844.jpg> E.T. 18.12.2018.

<http://3.bp.blogspot.com/-0-KMiQus7yM/VVUA10TipSI/AAAAAAAAABtw/nEQqWgbX3IA/s1> E.T. 18.12.2018.

: <https://okuryazarim.com/wp-content/uploads/2017/01/Hunat-Hatun-Genel.jpg> E.T. 18.12.2018.

http://wowturkey.com/tr161/Muammer_Uluturk_IMG_2243.jpg E.T. 06.01.2019.

<http://cdn.pau.edu.tr/BIYS/siteler/becinkalesi/editor/slider/9.jpg> E.T. 09.1.2019.

<http://cdn.pau.edu.tr/BIYS/siteler/becinkalesi/editor/1-Ahmet%20Gazi%20Medresesi.JPG> E.T. 09.01.2018.

<http://www.milas.bel.tr/external/haber-1420466356.jpg> E. T. 09.01.2018.

https://cdn.islamansiklopedisi.org.tr/madde/33/nureddin-zengi-kulliyesi-2_m.jpg E.T. 09.1.2019.

https://cdn.islamansiklopedisi.org.tr/madde/33/nureddin-zengi-kulliyesi-1_m.jpg E.T. 09.1.2019.

<https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/thumb/9/98/%D8%B6%D8%B1%D9%8A> E.T. 09.01.2019.

<https://okuryazarim.com/wp-content/uploads/2017/03/%C3%96zkent-T%C3%BCrbeleri-0> E.T. 09.01.2019.

https://4.bp.blogspot.com/--agsOgigKHY/Vi06Rt2Y-YI/AAAAAAAAAQd8/m7FRx9cGBuY/s320/IMG_20151025_155132.jpg E.T. 09.01.2019.

<https://okuryazarim.com/wp-content/uploads/2017/03/Aslan-Cazip-T%C3%BCrbesi-101.jp> E.T. 09.01.2019.

<https://www.sondakikahaberleri.info.tr/images/haberresim/2327-ilyas-bey-kulliyesi-ni-taniyor-musunuz.jpg> E.T. 10.01.2019.

<http://i.hurimg.com/i/hurriyet/75/770x0/592fc61518c7730ebc8990ae> E.T. 10.01.2019.

https://encrypted-tbn0.gstatic.com/images?q=tbn:ANd9GcR64U2pq1i-BhhcczcNEdavM_mKUf1mdUb0_sqaxiY9kxJ3219tA E.T. 10.01.2019.

<data:image/jpeg;base64,/9j/4AAQSkZJRgABAQAAQABAAD/2wCEAAkGBxQTEhUTExM> E.T. 10.01.2019.

<https://cdn2.neredekal.com/hotel/2/s3B/original/C5KP.jpg> E.T. 11.01.2019.

<DATA:image/JPEG;BASE64,/9j/4AAQSkZJRgABAQAAQABAAD/2wCEAAkGBxMTEhUSExM> V E.T. 11.01.2019.

https://c1.staticflickr.com/6/5323/30709758541_304202913c_b.jpg E.T. 11.01.2019.

<https://encrypted-tbn0.gstatic.com/images?q=tbn:ANd9GcSoS050hi9kTPEMxeZJQ0bEXJ> E.T. 11.01.2019.

<https://encrypted-tbn0.gstatic.com/images?q=tbn:ANd9GcRWV9wZXAOsnIA6nxNne-4R0K> E.T. 11.01.2019.

<DATA:image/JPEG;BASE64,/9j/4AAQSkZJRgABAQAAQABAAD/2wCEAAkGBxITEhUTEHIVF> R E.T. 11.01.2019.

<https://encrypted-tbn0.gstatic.com/images?q=tbn:ANd9GcQVIOhb1pWdvcLY0EQJ3g6if0> E.T. 11.01.2019.

<https://encrypted-tbn0.gstatic.com/images?q=tbn:ANd9GcQKinSg1GIZAcjQWFQUpr-3AgA> E.T. 11.01.2019.

<https://encrypted-tbn0.gstatic.com/images?q=tbn:ANd9GcTHjMsguXRCrJ2ngWe3QMSWFRtbU5HgG6fezNOEtQAPp0N5gyrv> E.T. 11.01.2019.

<data:image/jpeg;base64,/9j/4AAQSkZJRgABAQAAQABAAD/2wCEAAkGBxMTEhUTExIWF> E.T. 11.01.2019.

<data:image/jpeg;base64,/9j/4AAQSkZJRgABAQAAQABAAD/2wCEAAkGBxISEhUSEBIV>
E.T. 11.01.2019.

<data:image/jpeg;base64,/9j/4AAQSkZJRgABAQAAQABAAD/2wCEAAkGBxMTEhUTEx>
E.T. 11.01.2019.

<https://encrypted-tbn0.gstatic.com/images?q=tbn:ANd9GcRNpBLBOaHn2-L7i2QCWPXR6R> E.T. 11.01.2019.

<data:image/jpeg;base64,/9j/4AAQSkZJRgABAQAAQABAAD/2wCEAAkGBxMTEhUTExM> E.T. 11.01.2019.

<data:image/jpeg;base64,/9j/4AAQSkZJRgABAQAAQABAAD/2wCEAAkGBxQSEhUTExM> E.T. 11.01.2019.

<http://www.eskieserler.com/resimler/vacidiye.jpg> E.T. 11.01.2019.

<https://encrypted-tbn0.gstatic.com/images?q=tbn:ANd9GcQGag1aid8qSYU52YSQwv1S> E.T. 11.01.2019.

EKLER

Ek A: Anadolu Selçuklu Mimarlığı'nda Medrese ve Darüşşifa ile İlişkili Türbelerin Konumları:

Ek A.1. Medrese ve Darüşşifaların Ana Eyvanının Yanında Yer Alan Türbeler (Anadolu Selçuklu Yapıları):



Resim A.1.2. (Resim 50) Türbe (kapatılmış olan) ana eyvanın sağındaki oda.



Resim A.1.1. (Resim 44) Türbe ana eyvanın solundaki oda.



Resim A.1.3. (Resim 55) Türbe ana eyvanın sağındaki oda.

Tablo A.1. Ana Eyvanın Yanında Yer Alan Türbeler (Anadolu Selçuklu Yapıları).

Ek A.2. Ana Eyvanının Önünde Yer Alan Türbeler (Anadolu Selçuklu Yapıları):



Resim A.2.2. (Resim 75) Türbenin hem münayak hem cenazelik katı girişi ana eyvanın bitiminde yer almaktadır.



Resim A.2.1. (Resim 20) Türbeye mecit olan ana eyvandan üç giriş açıklığı ile geçilmekte.

Tablo A.2. Ana Eyvanının Önünde Yer Alan Türbeler (Anadolu Selçuklu Yapıları).

Ek A.2.1. Ana Eyvanın Önünde Yer Alan Türbeler (Diğer Yapılar):



Resim A.2.1.1. Cizre Kırma Madrese türbe girişleri. (kaynak: <https://encrypted-tbn0.gstatic.com/images?q=tbn:ANd9GcQKInSg1GZAQjQWFQUPR-3AgA>).



Resim A.2.1.2. Erzurum Yakutiye Medresesi. Türbenin dua penceresi ana eyvana açılmakta. (fotoğraf: Aytaç GÜDER 3.2018).



Resim A.2.1.3. Kahire Sultan Hasan Medresesi türbe girişleri. (kaynak: https://st4.depositphotos.com/2115371/22287/450/depositphotos_222870128-stock-photo-cairo-egypt-december-2017-scenic.jpg).

Tablo A.2.1. Ana Eyvanın Önünde Yer Alan Türbeler (Diğer Yapılar).

Ek A.3. Giriş Eyvanının Yanında Yer Alan Türbeler (Anadolu Selçuklu Yapıları):



Resim A.3.1. (Resim 32) Türbe, medresenin giriş eyvanının solunda (girişe göre sağında).



Resim A.3.2. (Resim 8) Türbe, medrese giriş eyvanının solunda (girişe göre solunda).



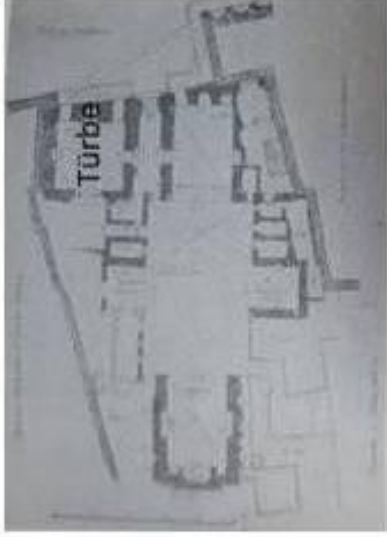
Resim A.3.3. (Resim 60) Türbe, medrese giriş eyvanının sağında, doğrudan avluya açılmakta (girişe göre solda).

Tablo A.3. Giriş Eyvanının Yanında Yer Alan Türbeler (Anadolu Selçuklu Yapıları).

Ek A.3.1. Giriş Eyvanının Yanında Yer Alan Türbeler (Diğer Yapılar):



Resim A.3.1.1. Şam nuriye Medresesi ve Nureddin Zengi'nin Türbesi(büyük olan). (kaynak: https://cdn.islamansiklopedisi.org.tr/madde/33/nureddin-zengi-kulliyesi-1_m.jpg).



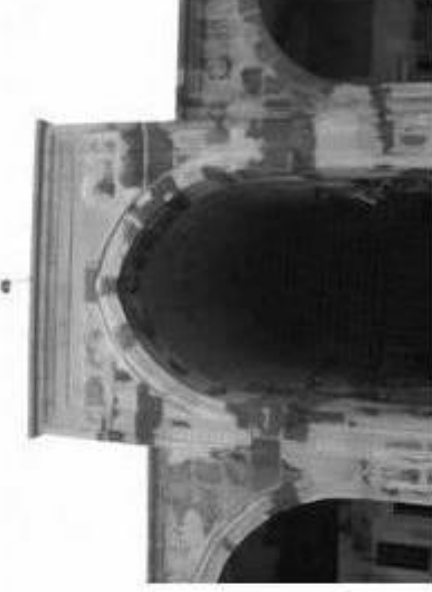
Plan A.3.1.1. Nasuriye Medresesi ve Türbesi. (kaynak: Oktay ASLANAPA, Türk Sanatı I-II, 1990, 2.baskı, sayfa: 123, Ankara: T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları).



Resim A.3.1.2. Buhara Mir-i Arab Medresesi.
(kaynak: <data:image/jpeg;base64,/9j/4AAQSkZIRgABAQAAQAQABAAD/2wCEAAKGBxMTEhUTEhWFI>).

Tablo A.3.1. Giriş Eyvanının Yanında Yer Alan Türbeler (Diğer Yapılar).

Ek A.4. Yan Eyvanda Yer Alan Türbeler:



Resim A.4.2. Karamanoğullarına ait Aksaray Zincirliye Medresesi'nin sol kanat yan eyvanı sıradan bir defin ve bir lahit eklenerek türbe haline getirilmiştir. (kaynak: İbrahim KUTLU, Aksaray Zincirliye Medresesi, Dini Araştırmalar, Temmuz-Aralık 2012, cilt: 15, sayı: 41, sayfa: 215.



Resim A.4.1. (Resim 14) Türbe, darüşşifanın sağ kanadındaki yan eyvanının içinde düzenlenmiştir.

Tablo A.4. Yan Eyvanda Yer Alan Türbeler.

Ek A.5. Yan Eyvanla İlişkili Türbeler:



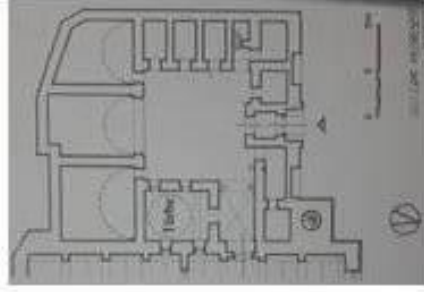
Resim A.5.1. (Resim 2) Türbe, Gıyasiye Medresesi'nin sağ kanadındaki yan eyvan ve ana eyvanın sağındaki dersane arasındadır.



Resim A.5.2. (Resim 37) Türbe, medresenin sol (ana eyvana göre sağ) kanadındaki yan eyvanın yanındadır ve yan eyvana bir dua penceresi ile açılmaktadır.



Resim A.5.3. (Resim 65) Türbenin hem ziyaret hem cenazelik kati, medresenin sol kanadındaki yan eyvana açılmaktadır.



Plan A.5.1. Türbe, medrese nin camiye bağlantısını sağlayan sağ kanattaki yan eyvana açılmaktadır. (kaynak: Metin SÖZEN'den düzenlenerek, Anadolu Medreseleri, cilt. 1, 1970, sayfa:184, İstanbul: İ.T.Ü. Mimarlık Fakültesi.

Tablo A.5. Yan Eyvanla İlişkili Türbeler.

Ek A.6. Diğer Türbeler:



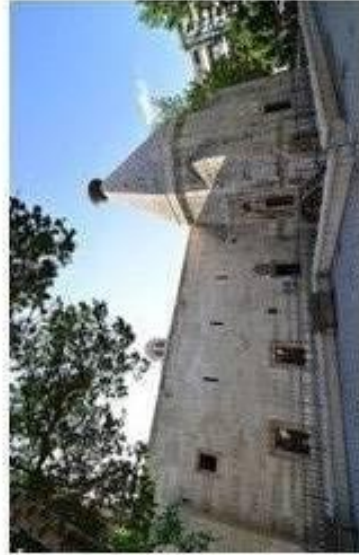
Resim A.6.1. (Resim 28). Kayseri'de Hıand Hatun'un Türbesi, medreseye cami alanı içinden bitişik.



Resim A.6.2. (Resim 68'den düzenlenerek) Afyon-Çayda Yusuf bin Yakup Medresesi(Taş Medrese)'ne bitişik türbesi.



Resim A.6.3. Peçin Ahmet Gazi Medresesi'nin Türbesi. (kaynak: <http://cdn.pau.edu.tr/BIYS/siteler/becinkalesi/editor/slider/9.jpg>).



Resim 6.4 Karaman İbrahim Bey Medresesi'nin Türbesi. (kaynak: <https://encrypted-tbn0.gstatic.com/images?q=tbn:ANd9GcRWV9wZXAOsnIA6nXNna-4R0K>).



Resim A.6.5. Balat İlyas Bey Medresesi'nin Türbesi. kaynak: <https://www.sondakikahaberleri.info.tr/images/haberresim/2327-ilyas-bey-kuliyesi-ni-taniyor-musunuz.jpg>).

Tablo A.6. Diğer Türbeler.

Ek B. Türbelerin İnşa Malzemesi:

Ek B.1. Taş Malzemeli Türbeler (Anadolu Selçuklu Yapıları):

	Resim B.1.1.1. (Resim 5) Gevher Nesibe Türbesi. Bu yapı, medrese içinde de müstakil taş bir gövdeye sahiptir.		Resim B.1.1.2. Kayseri Avcunu Medresesi'nin Türbesi (fotoğraf: Aytaç GÜDER, 3.2018).		Resim B.1.1.3. (Resim 17) Sivas İzzeddin Kaykavus Türbesi.		Resim B.1.4. (Resim 23) Isparta-Atabey'de Mubarezeddin Ertokluş'un Türbesi.		Resim B.1.5. (Resim 30) Kayseri Hıvand Hatun Türbesi.		Resim B.1.6. Kırşehir Nureddin Caca Bey'in Türbesi. (fotoğraf: Aytaç GÜDER, 7.2017).		Resim B.1.7. (Resim 77) Erzurum Hatuniye(Çifte Minareli) Medresesi'nin Türbesi.		Resim B.1.8. Afyon-Çayda Yusuf bin Yakup Medresesi'nin(Taş Medrese) Türbesi. (fotoğraf: Aytaç GÜDER, 7.2017).
---	---	---	--	---	--	---	---	---	---	--	--	---	---	---	---

Tablo B.1. Taş Malzemeli Türbeler (Anadolu Selçuklu Yapıları).

Ek B.1.1. Taş Malzemeli Türbeler (Diğer Yapılar):

		
Resim B.1.1.1. Divriği Melike Turhan Külliyesi (kaynak: https://encrypted-tbn0.gstatic.com/images?q=tbn:ANd9GcR64U2pqli-BhhcczNE6avM)	Resim B.1.1.2. Erzurum Yakutiye Medresesi'nin Türbesi. (fotoğraf: Aytaç GÜDER 3.2018).	Resim B.1.1.3. Beyşehir İsmail Aka Medresesi. (kaynak: data:image/jpeg;base64,9j/4AAQSkZJRgABAQAAQABAAQ/2wCEAAkGBxITEhUTEhIV).
		
Resim B.1.1.4. Karaman İbrahim Bey Medresesi ve Türbesi. (kaynak: https://encrypted-tbn0.gstatic.com/images?q=tbn:ANd9GcSo8050hi9kTPeMkeZIQ0bEX).	Resim B.1.1.5. Karaman Hatibniye Medresesi(kaynak: https://cdn2.neredekal.com/hotel/2/s3B/original/C5KP.jpg).	Resim B.1.1.6. Ermenek Tol Medrese (kaynak: https://cl.staticflickr.com/6/5323/30709758541_304202913c_b.jpg).
		
Resim B.1.1.7. Aksaray Zincirliye Medresesi. (kaynak: data:image/jpeg;base64,9j/4AAQSkZJRgABAQAAQABAAQ/2wCEAAkGBxMTEhUTEhIV).	Resim B.1.1.8. Manisa İshak Bey Külliyesi (kaynak: https://encrypted-tbn0.gstatic.com/images?q=tbn:ANd9GcRNpBLBOaHn2-L7i2QCWPXR6).	

Tablo B.1.1. Taş Malzemeli Türbeler (Diğer Yapılar).

Ek B.1.1.1. Taş Malzemeli Türbeler (Diğer Yapıların devamı):

	Resim B.1.1.1.1.1. Peçin Ahmet Gazi Medresesi ve Türbesi (kaynak: http://www.milas.bel.tr/external/haber-1420466356.jpg).		Resim B.1.1.1.1.2. Balat İlyas Bey Külliyesi. (fotoğraf: Aytaç GÜDER 8.2012).		Resim B.1.1.1.1.3. Kütahya Vaciye Medresesi ve türbesinin şimdiki yeri. (kaynak: http://www.eskieserler.com/resimler/vaciye.jpg).		Resim B.1.1.1.1.4. Mardin Sultan İsa Medresesi ve Türbesi. (kaynak: data:image/jpeg;base64,9j4AAQSkZJRgABAAQAAQABAAAD2wCEAAkGBxMTExUTEw).		Resim B.1.1.1.5. Mardin Sultan Kasım Medresesi ve Türbeleri (kaynak: data:image/jpeg;base64,9j4AAQSkZJRgABAQAAQABAAAD2wCEAAkGBxQSEhUTEw).		Resim B.1.1.1.6. (Resim A.3.1.1.).		Resim B.1.1.1.7. Malik Necmeddin Eyyub Medresesi'nin Türbesi. (kaynak: https://encrypted-tbn0.gstatic.com/images?q=tbn:ANd9GcQGagIaid8qSYU52YSQwv1S).		Resim B.1.1.1.8. Kahire Sultan Hasan Medresesi ve Türbesi. (kaynak: data:image/jpeg;base64,9j4AAQSkZJRgABAQAAQABAAAD2wCEAAkGBxISEhUSEBIV).
---	--	--	--	---	---	---	--	--	---	---	---	---	---	--	--

Tablo B.1.1.1. Taş Malzemeli Türbeler (Diğer Yapıların devamı).

Ek B.2. Tuğla Malzemeli Türbeler (Anadolu Selçuklu Yapıları):



Resim B.2.3. Konya Karatay Medresesi
Türbesi'nin tuğla kubbesi.
(fotoğraf: Aytaç GÜDER 7.2017).



Resim B.2.6. (Resim 72) Afyon-Çayda Yusuf
bin Yakup Medresesi (Taş Medrese) Türbesi'nin
tuğladan kubbesi.



Resim B.2.2. Konya Sıralı Medrese Türbesi'nin
tuğladan tavanı.
(fotoğraf: Aytaç GÜDER 7.2017).



Resim B.2.5. (Resim 62) Sivas Buruciye
Medresesi Türbesi'nin tuğladan kubbesi.



Resim B.2.1. Sivas I. İzzeddin Keykavus
Türbesi'nin tuğladan iç kubbesi.
(fotoğraf: Aytaç GÜDER 3.2018).



Resim B.2.4. (Resim 40) Konya-Alaşehir'de Sahip
Ata Medresesi'nin (Taş Medrese) Türbesi'nin
tuğladan kubbesi.

Tablo B.2. Tuğla Malzemeli Türbeler (Anadolu Selçuklu Yapıları).

Ek B.2.1. Tuğla Malzemeli Türbeler (Diğer Yapılar):



Resim B.2.1.2. (Resim A.3.1.2.)

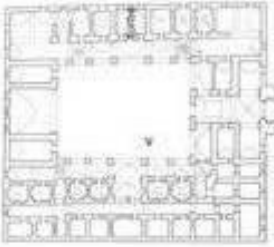
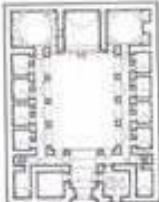
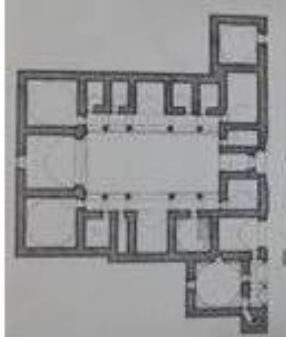
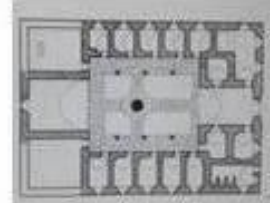
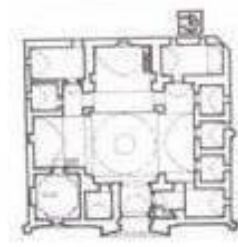
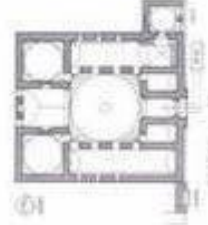


Resim B.2.1.1. Mardin-Cizre Kırmızı Medrese, yapının bir tanesi anabeden duvarları dahilinde, bir tanesi e mescidinin önünde olmak üzere 2 türbesi bulunmaktadır. (kaynak: <https://encrypted-tbn0.gstatic.com/images?q=tbn:ANd9GcTHjM5guXRCrJ2ngWe3QMSW7>).

Tablo B.2.1. Tuğla Malzemeli Türbeler (Diğer Yapılar).

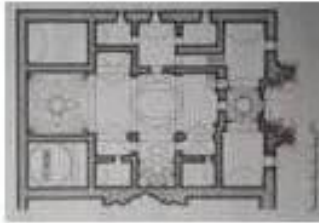
Ek C. Türbelerin Mimari Formları:

Ek C.1. Kare ve Kareye Yakın Formlu Türbeler (Anadolu Selçuklu Yapıları):

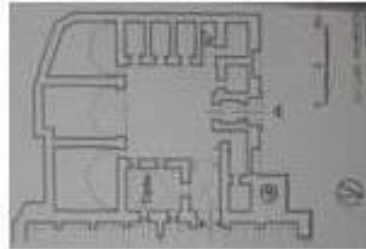
	Plan C.1.1. (Plan 3) Sivas İzzeddin Keykavus Darüşşifası'nda İzzeddin Keykavus'un Türbesi.		Plan C.1.2. (Plan 6) Konya Sırcalı Medrese'nin Türbesi.		Plan C.1.3. (Plan 7) Konya-Alkehir'da Sahip Ata Medresesi(Taş Medrese)'nin Türbesi.		Plan C.1.4. (Plan 8) Konya Karatay Medresesi'nin Türbesi.		Plan C.1.5. (Plan 9) Sinop Pervane Medresesi'nin Türbesi.		Plan C.1.6. (Plan 10) Tokat Gök Medrese'nin Türbesi(planda tamamı ayakta medresenin ana eyvanının sağındaki oda türbe.)		Plan C.1.7. (Plan 11) Sivas Buruciye Medresesi'nin Türbesi.		Plan C.1.8. (Plan 12) Kuşehir Cacabey Medresesi'nin Türbesi.		Plan C.1.9. (Plan 13) Afyon-Çay'da Yusuf bin Yakup Medresesi'nin(Taş Medrese) Türbesi.
---	--	---	---	--	---	---	---	--	---	--	--	---	---	--	--	---	--

Tablo C.1. Kare ve Kareye Yakın Formlu Türbeler (Anadolu Selçuklu Yapıları).

Ek C.1.1. Kare ve Kareye Yakın Formlu Türbeler (Diğer Yapılar):



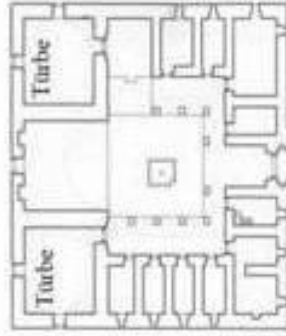
Plan C.1.1.1.1. Divriği Melike Turhan Darüşşifası ve Türbesi. (kaynak: Zeki SÖNNMEZ, Balıgıcından 16. Yüzyıla Kadar Anadolu Türk-İslam Mimarisinde Sanatçılar, 1995, 2.baskı, Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi, sayfa: 203, plan: 30b.).



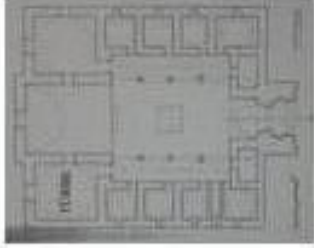
Plan C.1.1.1.4. Manisa İshak Bey Medresesi ve Türbesi. (kaynak: M. SÖZEN, Anadolu Medreseleri cilt 1, 1970, İstanbul: İ.T.Ü. Mimarlık Fakültesi, sayfa 184' şekil: 33).



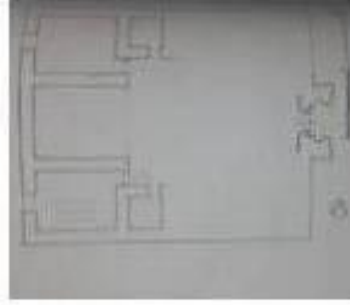
Plan C.1.1.1.2. Karaman İbrahim Bey Medresesi ve Türbesi. (kaynak: M. SÖZEN, Anadolu Medreseleri, cilt 2, 1972 İstanbul: İ.T.Ü. Mimarlık Fakültesi, sayfa: 35 şekil: 7).



Plan C.1.1.5. Ermenek Tol Medrese ve Türbeleri. (kaynak: <https://okuryazarim.com/anadolu-selcuklu-donemi-mimari-planlari/ermenek-tol-medresesi-a-kuran-1967/>).



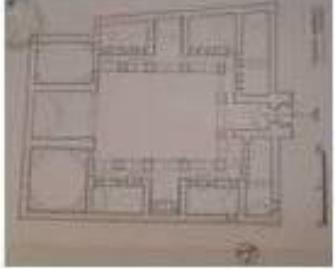
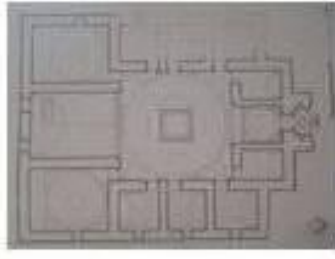
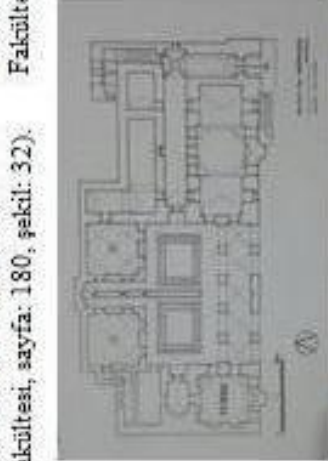
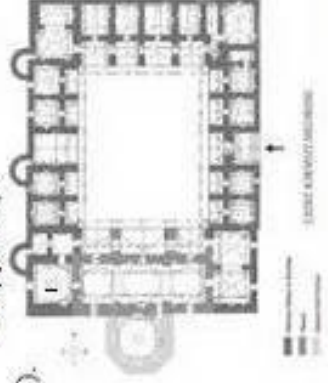
Plan C.1.1.3. Karaman Hatuniye Medresesi ve Türbesi. (kaynak: M. SÖZEN, Anadolu Medreseleri, cilt 1, 1970, İstanbul: İ.T.Ü. Mimarlık Fakültesi, sayfa 141' şekil 25).



Plan C.1.1.6. Beyşehir İsmail Aka Medresesi ve Türbesi. (kaynak: M. SÖZEN, Anadolu Medreseleri cilt 2, 1972, İstanbul: İ.T.Ü. Mimarlık Fakültesi, sayfa: 162, şekil: 33).

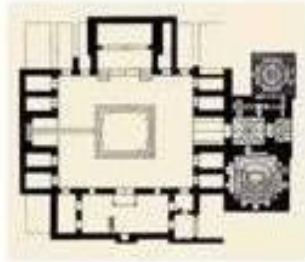
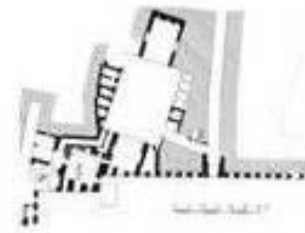
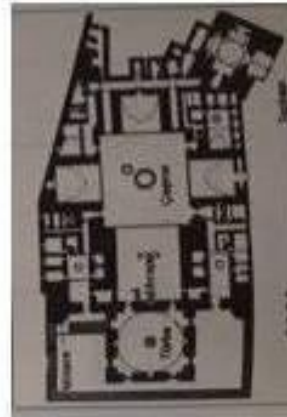
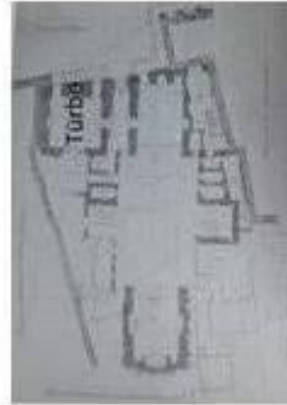
Tablo C.1.1. Kare ve Kareye Yakın Formlu Türbeler (Diğer Yapılar).

Ek C.1.1.1. Kare ve Kareye Yakın Formlu Türbeler Diğer Yapılar devamı):

	Plan C.1.1.1.1. Peçin Ahmet Gazi Medresesi ve Türbesi. (kaynak: M. SÖZEN, Anadolu Medreseleri cilt 1, 1970, İstanbul: İ.T.Ü. Mimarlık Fakültesi, sayfa: 180, şekil: 32).		Plan C.1.1.1.2. Aksaray Zinciriye Medresesi ve Türbesi. (kaynak: M. SÖZEN, Anadolu Medreseleri, cilt 1, 1970, İstanbul: İ.T.Ü. Mimarlık Fakültesi, sayfa: 35, şekil: 7).		Plan C.1.1.1.3. Kütahya Vaciye Medresesi ve Türbesi. (kaynak: M.SÖZEN, Anadolu Medreseleri cilt 2, 1972, İstanbul: İ.T.Ü. Mimarlık Fakültesi, sayfa: 81, şekil: 15).		Plan C.1.1.1.4. Balat İlyas Bey Medresesi ve Türbesi. (kaynak: Balat İlyas Bey Külliyesi, 2011, İstanbul: yayın grubu, sayfa: 203, şekil 5).		Plan C.1.1.1.5. Mardin Sultan İsa Medresesi ve Türbesi. (kaynak: M. SÖZEN, Anadolu Medreseleri cilt 1, 1970, İstanbul: İ.T.Ü. Mimarlık Fakültesi, sayfa: 189, şekil: 34).		Plan C.1.1.1.6. Mardin Sultan Kasım Medresesi ve Türbeleri. (kaynak: M. SÖZEN, Anadolu Medreseleri cilt 1, 1970, İstanbul: İ.T.Ü. Mimarlık Fakültesi, sayfa: 203, şekil:36).		Plan C.1.1.1.7. Cizre Kırmızı Medrese ve türbeleri(biri kare planlı). (kaynak: Birgül AÇIKILDIZ ŞENGÜL, Cizre Kırmızı Medrese Mimari İktidar ve Tarih, kabikeç, 38, 2014, sayfa: 171(makalede kullanılan plan Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi'nden).
---	---	---	---	--	---	---	---	--	--	---	---	--	---

Tablo C.1.1.1. Kare ve Kareye Yakın Formlu Türbeler Diğer Yapılar devamı).

Ek C.1.1.1.1. Kare ve Kareye Yakın Formlu Türbeler Diğer Yapılar devamı):

	Plan C.1.1.1.1.1. Şam Nuriye Medresesi ve girişin solunda Nureddin Zengi'nin Türbesi. (kaynak: https://cdn.islamansiklopedisi.org.tr/madda/33/nureddin-zengi-kultiyasi-2_m.jpg)		Plan C.1.1.1.1.2. Melik Necmeddin Eyyub Medresesi ve Türbesi. (kaynak: Ahmet Ali BAYHAN, Mısır'daki Eyyubi Devri Mimari Eserleri Medreseler ve Halkah/Zaviyeler, Erzurum Atatürk Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü Dergisi, sayı: 12, 2004, sayfa: 12, çizim: 2).
	Plan C.1.1.1.1.3. Kahire Sultan Hasan Medresesi ve Türbesi. (kaynak: Yaşar ÇORUHLU, Türk-İslam Sanatının ABC'si, 2000, İstanbul: Kabalcı Yayınları, çizim: 36).		Plan C.1.1.1.1.4. Kahire Sultan Kalavun Medresesi ve Türbesi. (kaynak: Yaşar ÇORUHLU, Türk-İslam Sanatının ABC'si, 2000, İstanbul: Kabalcı Yayınları, çizim 35).
	Plan C.1.1.1.1.5. Nasrîye Medresesi ve Türbesi. (kaynak: Oktay ASLANAPA, Türk Sanatı I-II, 1990, Ankara: T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları, sayfa: 123, plan: 44).		

Tablo C.1.1.1.1. Kare ve Kareye Yakın Formlu Türbeler Diğer Yapılar devamı).

Ek C.2. Çokgen Formlu Türbeler:



Resim C.2.1. Kayseri Gevher Nesibe Türbesi. Medrese içinde de müstakil bir forma sahip olup çokgen bir türbedir. (fotoğraf: Aytaç GÜDER 3.2018).



Resim C.2.2. Kayseri Avşunu Medresesi'ne eklenmiş Avşunu Türbesi. (fotoğraf: Aytaç GÜDER 3.2018).



Resim C.2.3. (Resim 23) Isparta-Atabey'de Mübarizeddin Ertokuş'un Türbesi.



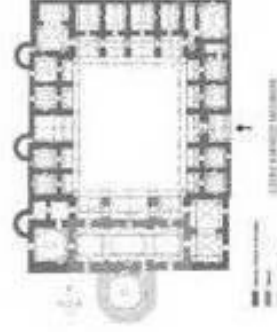
Resim C.2.4. (Resim 30) Kayseri Hüand Hatun Türbesi.



Resim C.2.5. (Resim 77) Erzurum Hatuniye(Çifte Minareli) Medresesi'nin Türbesi.



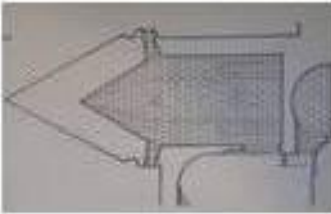
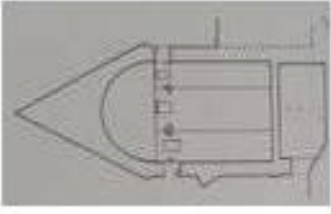
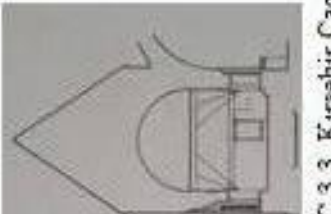
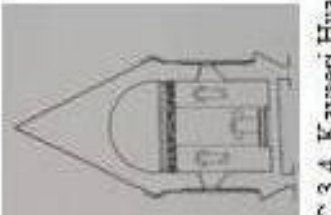
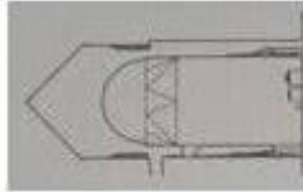
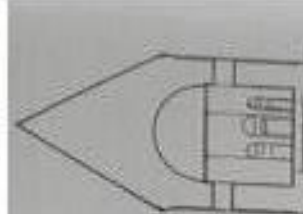
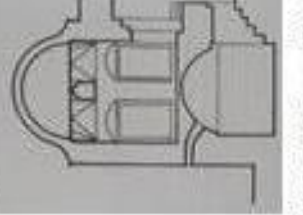
Resim C.2.6. Erzurum Yakutiye Medresesi'nin Türbesi. (fotoğraf: Aytaç GÜDER 3.2018).



Plan C.2.1. Mardin-Cizre'deki Kırmızı Medrese'nin bir türbesi medrese içinde ve kare planlıdır, bir türbesi de medrese mescidi ana eyvanına bitişik ve içte sekizgen, dışa doğru yarım sekizgen bir forma sahiptir. (Kaynak: Birgül AÇIKYILDIZ ŞENGÜL, Cizre Kırmızı Medrese Mimari İktidar ve Tarih, kabıkçeş, sayı: 38, 2014. sayfa: 171.)

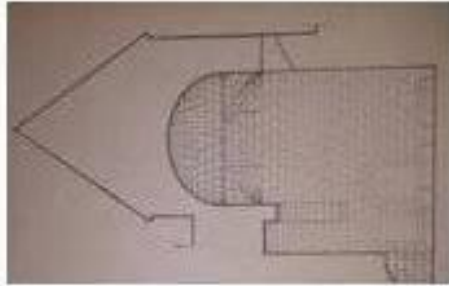
Tablo C.2. Çokgen Formlu Türbeler.

Ek C.3. Türbelerin Örtü Tipleri: (Anadolu Selçuklu Yapıları):

	Kesit C.3.1. Kayseri Gevher Nesibe(Çifte Medrese) Türbesi. (kaynak: O. C. TUNCER, Anadolu Kümbetleri, cilt: 1, 1986, Ankara: Güven Matbaası, sayfa: 145).		Kesit C.3.2. Kayseri Avcı Medresesi Türbesi. (kaynak: H. ÖNKAL, Anadolu Selçuklu Türbeleri, 2.baskı, 2015, Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Yayınları, sayfa: 347, şekil: 191).		Kesit C.3.3. Kırşehir Cacabey Medresesi Türbesi. (kaynak: H. ÖNKAL, Anadolu Selçuklu Türbeleri, 2.baskı, 2015, Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Yayınları, sayfa: 357, şekil: 196).		Kesit C.3.4. Kayseri Huand Hatun Medresesi Türbesi. (kaynak: H. ÖNKAL, Anadolu Selçuklu Türbeleri, 2.baskı, 2015, Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Yayınları, sayfa: 113, şekil: 50).		Kesit C.3.5. Sivas İzzeddin Keykavrus Darüşşifası Türbesi. (kaynak: H. ÖNKAL, Anadolu Selçuklu Türbeleri, 2.baskı, 2015, Atatürk Kültür Merkezi Yayınları, sayfa: 341, şekil: 188).		Kesit: C.3.6. Isparta-Atabey Ertoklu Medresesi Türbesi. (kaynak: H. ÖNKAL, Anadolu Selçuklu Türbeleri, 2.baskı, 2015, Atatürk Kültür Merkezi Yayınları, sayfa: 78, şekil: 28).		Kesit C.3.7. Erzurum Hatuniye(Çifte Minareli Medrese)nin Türbesi. (kaynak: G. SCHNEIDER, Türk Mimarısından Çizimler, 2000, (Y.H.), Z. SÖNMEZ, Mimar Sinan Üniversitesi Yayınları, Sosyal Bilimler Enstitüsü, sayfa: 109).		Kesit C.3.8. Afyon-Çay Yusufoğlu bin Yakup Medresesi(Taş Medrese) Türbesi. (kaynak: H. ÖNKAL, Anadolu Selçuklu Türbeleri, 2.baskı, 2015, Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Yayınları, sayfa: 242, şekil: 135).
---	--	---	--	---	--	---	--	--	--	--	---	--	--	--	--

Tablo C.3. Türbelerin Örtü Tipleri (Anadolu Selçuklu Yapıları).

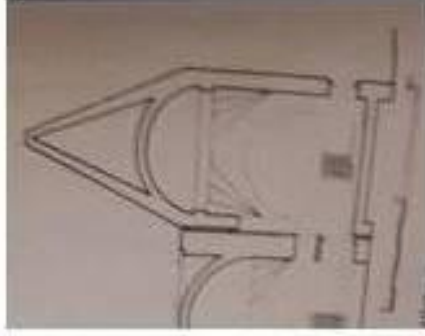
Ek C.3.1. Türbelerin Örtü Tipleri (Diğer Yapılar):



Kesit C.3.1.1. Sivas Divriği Melike Turhan Darüşifası'nın Türbesi. (kaynak: O. C. TUNCER, Anadolu Kümbetleri, cilt 1, 1986, Ankara: Güven Matbaası, sayfa: 237).



Kesit C.3.1.2. Erzurum Yakutiye Medresesi'nin Türbesi. (kaynak: M. SÖZEN, Anadolu Medreseleri, cilt 2, 1972, İstanbul: İ.T.Ü. Mimarlık Fakültesi, sayfa: 4, şekil: 1a).



Kesit C.3.1.3. Karaman İbrahim Bey Medresesi'nin Türbesi. (kaynak: M. SÖZEN, Anadolu Medreseleri, cilt 2, 1972, İstanbul: İ.T.Ü. Mimarlık Fakültesi, sayfa: 38, şekil: 7e).

Tablo C.3.1. Türbelerin Örtü Tipleri (Diğer Yapılar).

Ek D. Türbelerin Süsleme Özellikleri:

Ek D.1. Dış Cephesi Süslemeli olan Türbeler (Anadolu Selçuklu Yapıları):



Resim D.1.1. (Resim 17 düzenlenerek) Sivas İzzeddin Keykavus Türbesi'nin üst gövdesinde görülen tuğla süslemeler.



Resim D.1.2. (Resim 30) Kayseri Hıand Hatun Türbesi'nin mukarnaslı kaidesi üzerinde taş kabartmalı sütunceleri ve taş süslemeleri.



Resim D.1.4. (Resim 77) Erzurum Hatuniye (Çifte Minareli) Medresesi'nin, taş kabartma ve süslemeli türbesi.



Resim D.1.5. Afyon-Çay'daki Yusuf bin Yakup Medresesi (Taş Medrese) Türbesi'nin sütunceli ve mukarnaslı pencereleri. (fotoğraf: Aytaç GÜDER 7.2017)



Resim D.1.3. Kırşehir Nureddin Caca Bey Türbesi'nin süslü penceresi. (fotoğraf: Aytaç GÜDER 7.2017).



Resim D.1.6. Sivas Buruciye Medresesi Türbesi'nin, medrese dış cephesine bakan taş süslemeli, mukarnaslı ve sütunceli penceresi. (fotoğraf: Aytaç GÜDER 3.2018).

Tablo D.1. Dış Cephesi Süslemeli olan Türbeler (Anadolu Selçuklu Yapıları).

Ek D.1.1. Dış Cephesi Süslemeli olan Türbeler (Diğer Yapılar):



Resim D.1.1.1. Erzurum Yakutiye Merese'si'nin Türbesi.. Türbenin dış cephe tasarımı büyük oranda Erzurum Hatuniye Medresesi'nin türbesi'ni andırmaktadır..
(fotoğraf: Aytaç GÜDER 3.2018).



Resim D.1.1.2. Karaman İbrahim Bey Medresesi'nin Türbesi. Kasnakta ve pencere üzerinde mukarnaslar görülmektedir..
(kaynak: Resim A..4.'den düzenlenerek).



Resim D.1.1.3. Peçin Ahmet Gazi Türbesi. Türbeye girişin yanının iki yanında aslan kabartmaları yer alır.
(Kaynak: <http://cdn.pau.edu.tr/BYV/siteler/becinkalesi/editor/1-Ahmet%20Gazi%20Medresesi.JPG>).



Resim D.1.1.4. (Resim B.1.1.1.9.) Necmeddin Eyyüb'ün Türbesi'nin dış kmerlerle ve pencerelerle biraz hareketlendirilmiş dış cephesi).



Resim D.1.1.5. (Resim B.1.1.1.9.) Kahire Sultan Hasan Türbesinin hareketli dış cephesi.



Resim D.1.1.6. (Resim A.3.1.2, B.2.1.2.) Mir-i Arab Medresesi Türbesi. dış cephesi çinilerle süslü bir yapı olup medrese mescidinin kubbesiyle hem geometrik hem de estetik bir uyum seargilemektedir.

Tablo D.1.1. Dış Cephesi Süslemeli olan Türbeler (Diğer Yapılar).

Ek D.3. Süslemesiz olan Türbeler:

Süslemesiz Türbeler

Anadolu Selçuklu Türbeleri	Diğer Türbeler
• Kayseri Gevher Nesibe Türbesi, Kayseri Avcıu Türbesi, Isparta-Atabey Ertokuş Türbesi, Konya Karatay Medresesi Türbesi, Sinop Pervane Medresesi Türbesi, Tokat Gök Medrese Türbesi.	• Karaman Hatunive Medresesi Türbesi(M. SÖZEN, Anadolu Medreseleri 1, 1970, s.143), Ermenek Tol Medrese Türbeleri, Aksaray Zinciriye Medresesi Türbesi(M. Sözen a.e., s.37), Balat İlyas Bey Medresesi Türbesi, Kütahya Vacidiye Medresesi Türbesi(M. SÖZEN, Anadolu Medreseleri 2, 1972 s.80 ve 83), Manisa İshak Bey Medresesi Türbesi, Beyşehir İsmail Aka Medresesi Türbesi, Mardin Sultan İsa Medresesi Türbesi, Mardin Sultan Kasım Medresesi Türbesi.

Tablo D.3. Süslemesiz olan Türbeler.

Ek E. Medrese ve Darüşşifa ile Türbe İlişkisinde Definler:

E.1. Baninin Gömülü olduğu Türbeler:

Baninin Gömülü Olduğu Türbeler

Anadolu Selçuklu Türbeleri

- * Isparta-Atabey Ertokuş Medresesi'nin türbesinde, Konya Karatay Medresesi'nin türbesinde ve Kırşehir Cacıbey Medresesi'nin türbesinde yalnızca yapıların banileri gömülmüştür.
- Sivas İzzeddin Keykavus Darüşşifası'nın türbesinde, Konya Sırçalı Medrese'nin türbesinde, Sivas Buruciye Medresesi'nin türbesinde ve Kayseri Hıand Hatun Medresesi'nin türbesinde baniler ailelerinden birileriyle gömülmüştürler.
- Sinop Pervane Medresesi Türbesi'nde Pervane oğulları'nın son hükümdarı ve kızı mevcut. Bu iki şahsın Muineddin Süleyman Pervane ile bağı muhtemel.
- Kayseri Gevher Nesibe Medresesi'nin türbesinde yalnız baninin kızkardeşi gömülmüştür.

Diğer Türbeler

- Beyşehir'deki İsmail Aka Medresesi'nin türbesinde, Karaman Hatuniye Medresesi'nin türbesinde (M. SÖZEN, Anadolu Medreseleri 1, 1970, s.143), Balat İlyas Bey Medresesi'nin türbesinde ve Mardin Sultan İsa Medresesi'nin türbesinde (Murat ÇAĞLAYAN, Mardin Ortaçağ Anıtları ve Yapım Teknikleri, 2017, İstanbul, s.109) yapıların banileri yalnız gömülmüştür.
- Divriği Melike Turhan Darüşşifası'nın türbesinde (O. C. TUNCER, Anadolu Kümbetleri I, 1986, s.236-237), Karaman İbrahim Bey Medresesi'nin türbesinde (M. SÖZEN, Anadolu Medreseleri 2, 1972, s.40), Ermenek Tol Medrese'nin türbelerinde, Manisa İshak Çelebi Medresesi'nin türbesinde (M. SÖZEN, Anadolu Medreseleri 1, 1970, s.186) baniler aile fertleriyle birlikte gömülmüştürler.
- Peçin Ahmet Gazi Medresesi'nin türbesinde bani ve yeğeni gömülmüştür (Op. Dr. Tuğrul KİHTİR, Beylikler ve Eserleri Anadolu'nun Beyleri, 2012, İstanbul: t yayın, s.184).
- Mardin Sultan Kasım Medresesi'nin iki türbesinden birinde bani, diğerinde baninin kız gömülmüştür (Murat ÇAĞLAYAN, a.e. s. 148 ve 150).
- Şam Nuriye Medresesi'nin türbesinde, Kahire Melik Necmeddin Eyvub Medresesi'nin Türbesi'nde Kahire Sultan Kalavun Medresesi'nin türbesinde, Kahire Sultan Hasan Medresesi'nin türbesinde ve Kahire Nasiriye Medresesi'nin türbesinde ise yalnızca banileri gömülmüştür.

Tablo E.1. Baninin Gömülü Olduğu Türbeler.

Ek E.2. Diğer Türbeler:

Diğer Türbeler	
Anadolu Selçuklu Yapıları	Diğer Yapılar
- Kayseri <u>Avgunu Medresesi</u>'nin definleri yerinde değil. Ayrıca, sn O.C. <u>Tuncer'e göre kimlerin gömülü olduğu belirsiz</u>. Tokat <u>Gök Medrese</u>'nin türbesi de <u>Kırkkızlar Türbesi</u> olarak geçse de A.S. <u>Ünver'e göre</u> bani ve ailesi medfun. Akşehir Taş Medrese'nin türbesinde ise kimlerin gömülü olduğu belli değil. Ancak baniyle (Sahi Ata ile) bağları bulunmamakta. - Çay Taş Medrese'nin türbesinde ve Erzurum <u>Hatuniye Medresesi</u>'nin türbesinde ise defin bulunmamaktadır.	- Aksaray <u>Zinciriye Medresesi</u>'nin türbesinde <u>Tingoz dede (Dingoz Ahmet)</u> adında biri gömüldür ve baniyle bir ilgisi bulunmamaktadır. (M. SÖZEN, Anadolu Medreseleri 1, 1970, s.37), <u>Kütahya Vacidiye Medresesi</u>'nin türbesinde ise yapıda müderrislik yapmış olan <u>Molla Vacid</u> adında bir hoca gömüldür (M. SÖZEN, Anadolu Medreseleri 2, s.80 ve 83). - Erzurum <u>Yakutiye Medresesi</u>'nde ise defin bulunmamaktadır.

Tablo E.2. Diğer Türbeler.

Ek F. Anadolu Selçuklu Mimarlığı'nda Diğer Yapıların Türbeyle İlişkisi:

Ek F.1. Cami ile Türbe İlişkisinin Görüldüğü Yapılar:

	Resim F.1.1. Konya Alaeddin Camii ve ona bitişik II. Kılıçarslan Türbesi ile Yarım Türbe. (kaynak: https://okuryazarim.com/wp-content/uploads/2016/11/Konya-Alaeddin-2.jpg)
	Resim F.1.2. Kayseri'de Hısn-ı Hatun'un Camii, Türbesi, Maderesi ve Hamamı'ndan oluşan külliyesi. (kaynak: https://okuryazarim.com/wp-content/uploads/2017/01/Hısnat-Hatun-Genel.jpg)
	Resim F.1.6. Konya Sahip Ata Camii(Türbe, hankah ile camiiyi birbirine bağlamaktadır. Camiden türbenin alanına da mihrabın solundaki bir kapı vasıtasıyla geçilmektedir. (kaynak:http://i2.haber7.net/haber/haber7/photos/2018/37/7e1a5f43c1bd580ac19c230267a7).
	Resim F.1.5. Amasya Bursalı Minare Camii ve Türbesi. (kaynak:http://www.gezikiubus.com/FileUpload/d618140/File/378.jpg).
	Resim F.1.4. Amasya Gök Medrese Camii ve Türbesi. (kaynak: http://2.bp.blogspot.com/_S_2b_fZPuQsR10jdTUVrwI/AAAAAAAAAAD1M9JVzuNJOdPw/s40).
	Resim F.1.3. Konya-Meram'da Tavus Baba Camii ve Türbesi. (kaynak: http://3.bp.blogspot.com/-0-KMlQbs7yM/VVUA10TtpSI/AAAAAAAAAABtrw/nEQqWgbX31A/s).

Tablo F.1. Cami ile Türbe İlişkisinin Görüldüğü Yapılar.

Ek F.1.1. Cami ile Türbe İlişkisinin görüldüğü yapılar(Ek F.1.'in devamı):



Resim F.1.1.1. Kayseri Hacı Kılıç Külliyesi'nde, orijinal türbe kısmı cami içinde, medrese kapısından girince sol tarafa kalmaktadır ancak günümüzde defin dışarıdadır. (fotoğraf: Aytaç GÜDER 3.2018).



Resim F.1.1.4 Kayseri Han Camii. (fotoğrafta görülen dış revakın içinde sol kısımda bir sanduka bulunmaktadır. Bu caminin yakınında yer alan türbenin ise camiiyle bir bağlantısı yoktur. (fotoğraf: Aytaç GÜDER 3.2018)



Resim F.1.1.2. Kayseri Lala Muslihiddin Camii ve Türbesi. (fotoğraf: Aytaç GÜDER 3.2018).



Resim F.1.1.5. Kayseri Battal Gazi Camii ve Türbesi. (fotoğraf: Aytaç GÜDER 3.2018).



Resim F.1.1.3. Konya-Beyşehir de Eşrefoğlu Süleyman Bey'i yaptırdığı Beyşehir Ulu Camii ve Türbesi. (kaynak: http://www.turkey.com.tr/92/42hakan42_100_4151.jpg).



Resim F.1.1.6. Antalya Ahi Yusuf Camii v Türbesi. (kaynak: <http://4.bp.blogspot.com/-pItCh59THA/Uzanw83uzpI/AAAAAAAAACBs/ZH0vUCmpN18/s160>).

Tablo F.1.1. Cami ile Türbe İlişkisinin görüldüğü yapılar(devamı).

Ek F.2. Mescit ile Türbe İlişkisinin Görüldüğü Yapılar:

		
Resim F.2.1. Konya Beyhakkım Mescidi ve Türbesi. (fotoğraf: Aytaç GÜDER 7.2017).	Resim F.2.2. Konya Tahir ile Zühre Mescidi ve Türbesi. (kaynak: http://www.memleket.com.tr/d/news/318571.jpg).	Resim F.2.3. Karaman Saadeddin Mescidi ve Türbesi. (kaynak: https://www.karamandan.com/images/icerik/180305601b39f9b899fb0.jpg).
		
Resim F.2.4. Konya Hoca Hasan Mescidi ve Türbesi. (kaynak: http://www.turkey.com.tr/161/Muammer_Uluturk_IMG_2243.jpg).	Resim F.2.5. Konya-Meram'da Cemal Ali Dede Mescidi ve Türbesi. (kaynak: http://i.hurriyet.com.tr/hurriyet/75/590x332/58134f5eeb10bb0978alb1e2.jpg).	Resim F.2.6. Alanya Akşehi Sultan Mescidi ve Türbesi. (kaynak: https://lh3.googleusercontent.com/6bW5qJE9NcaF9bG0HZ5iVIN0w_RNIO6NLx98Im.5P3).
		
Resim F.2.7. Elazığ-Harput Arap Baba Mescidi ve Türbesi. (kaynak: http://www.tgdturkey.com/statics/images/elazig/foto-galeri/1844.jpg).	Resim F.2.8. (Resim 36) Akşehir Şahip Ata Medresesi (Taş Medrese) genel görünümü ve medrese cephesini tamamlayan, dışa açılan türbe eyvanının yanındaki mescid.	

Tablo F.2. Mescit ile Türbe İlişkisinin Görüldüğü Yapılar.

Ek F.3. Zaviye/Hankah ile Türbe İlişkisinin Görüldüğü Yapılar:



Resim F.3.1. Kırşehir Ahi Evran Zaviyesi ve Türbesi.
(fotoğraf: Aytaç GÜDER 7.2017).



Resim F.3.2. Konya Ali Gav Zaviyesi ve Türbesi.
(fotoğraf: Aytaç GÜDER 10.2016).



Resim F.3.4. Tokat Ebu Şems Hankahı ve Türbesi.
(fotoğraf: Aytaç GÜDER 4.2018).



Resim F.3.5. Tokat Halef Sultan Zaviyesi ve Türbesi.
(fotoğraf: Aytaç GÜDER 4.2018).



Resim F.3.7. Tokat Sümbül Baba Zaviyesi ve Türbesi.
(fotoğraf: Aytaç GÜDER 4.2018).



Resim F.3.3. Konya Şahip Ata Hankahı ve Türbesi.
(kaynak: http://www.xn--sahipatamzesi-4ob.gov.tr/FileUpload/bs674993/File/sahip_ata_hanigahi.j)).



Resim F.3.6. Tokat Şeyh Mecnun Zaviyesi ve Türbesi.
(fotoğraf: Aytaç GÜDER 4.2018).

Tablo F.3. Zaviye/Hankah ile Türbe İlişkisinin Görüldüğü Yapılar.

Ek F.4. Türbe ile Türbe İlişkisinin Görüldüğü Yapılar



Resim F.4.1..Uzgend Türbeleri(Kızgizistan-Uzgend, Karahanlılar Dönemi). (kaynak: <https://okuryazarim.com/wp-content/uploads/2017/03/%C3%96zkent-T%C3%BCrbeleri-0.j>).



Resim F.4.2. Erzincan-Kemah'ta İkiz Kümbet(Behramşah ve Selçukşah), yanlarında da Melik Mengüçek Gazi Türbesi. (kaynak: Op.Dr. Tuğrul KIHTİR, Beylikler ve Eserleri Anadolu Beyleri, Resim 95, 2012, İstanbul: T Yayın.



Resim F.4.3. Karaman-Ermenek-Balkusan'da Karamanoğulları Türbesi. (kaynak: Op.Dr. Tuğrul KIHTİR, Beylikler ve Eserleri, Anadolu Beyleri, Resim 335, 2012, İstanbul: T Yayın.



Resim F.4.4. İznik Çandarlı Halil Hayreddin ve Ali Paşa Türbesi. (kaynak: Yüzyıllar Boyunca Türk Sanatı 14.Yüzyıl, yayına hazırlayan: Oktay ASLANAPA, sayfa: 84, 1977, M.E.B. (fotoğraf: Oktay ASLANAPA).



Resim F.4.5. Bursa Sultan II.Murad ve oğlu Şehzade Alaeddin'in Türbesi. (kaynak: <https://4.bp.blogspot.com/-agsOgigKHY/Vi06R12Y-YT/AAAAAAAAAQ8/m7FRx9cGBuY/s32>).

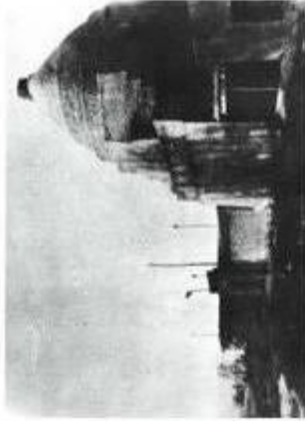
Tablo. F.4. Türbe ile Türbe İlişkisinin Görüldüğü Yapılar.

Ek G. Anadolu Selçuklu Çağında Medrese ve Darüşşifa ile Türbe İlişkisinin Karşılaştırılması:

Ek G.1. Anadolu Öncesi Türk Mimarlığı Örnekleri:



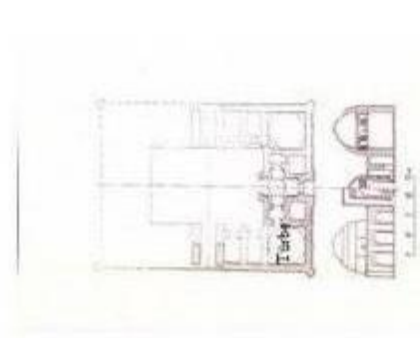
Resim G.1.2. Sangbast(Sang Bast-İran) Arslan Cazib Türbesi ve minaresi. (kaynak: <https://okuryazarim.com/wp-content/uploads/2017/03/Arslan-Cazip-T%C3%BCrbesi-101>).



Resim G.1.1. Safid Bülemd Şah Ebul Fazıl Türbesi. (duvar kalıntılarından yapının yalnız olduğu anlaşılmalıdır. (kaynak: Mustafa CEZAR, Anadolu Öncesi Türklere Şehir ve Mimarlık, sayfa: 133, 1977, İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.



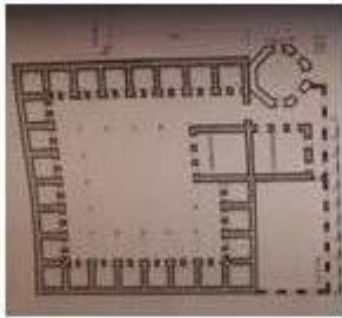
Resim G.1.3. Termez-Özbekistan, Hakim Tirmizi Külliyesi, (kaynak: Prof.Dr. Gönül CANTAY, Türk Mimarisinde Külliye, Türkler Ansiklopedisi, cilt 7, sayfa: 836, 2002, Ankara.



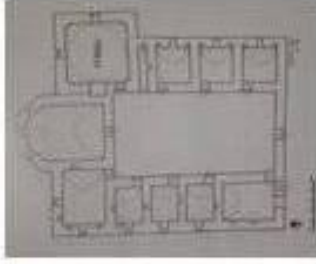
Plan ve Kesit G.1.1.1. İbrahim Tamgaç Bugra Han Medresesi ve Türbesi Planı ve Kesiti, Ara AL TUN, Ortaçağ Türk Mimarisinin Anahatları İçin Bir Özet, şekil 21'den düzenlenerek, 1988, İstanbul: Arkoloji ve Sanat Yayınları.

Tablo. G.1. Anadolu Öncesi Türk Mimarlığı Örnekleri.

Ek G.2. Osmanlı Dönemi Örnekleri:



Plan G.2.1. Yenışehir Süleymanpaşa Medresesi ve Türbesi. (kaynak: E. H. AYVERDİ, Osmanlı Mimarisinin İlk Devri, (1966). İstanbul Fetih Cemiyeti, İstanbul Enstitüsü, Baha Matbaası, sayfa: 208.



Plan G.2.2. Van-Hoşap Hasan Bey Medresesi ve Türbesi, M. TOP, Hoşap tahtı Mahmudi Beylerine Ait Mimari Eserler, 1998, Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi, sayfa: 183.



Plan G.2.3. Eyüpsultan Medresesi ve Türbesi (eski hali), (kaynak: E. H. AYVERDİ, Osmanlı MimarisindeFatih Devri, 1973, İstanbul Fetih Cemiyeti, İstanbul Enstitüsü, Baha Matbaası, 563. R.), G. CANTAY, Eyüp Sultan Külliyesi, sayfa: 141, Tarihî Kültürü ve Sanatıyla IV. Eyüpsultan Sempozyumu, 2000, İstanbul Eyüp Beleddiyesi Kültür Yayınları).



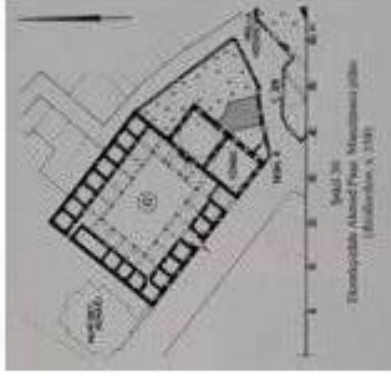
Plan G.2.4. Eyüp Sokullu Medresesi ve Türbesi. (kaynak: Reha GÜNAY, Mimar Sinan, genişletilmiş 2.baskı, 2005, YEM Yayın, sayfa: 131).



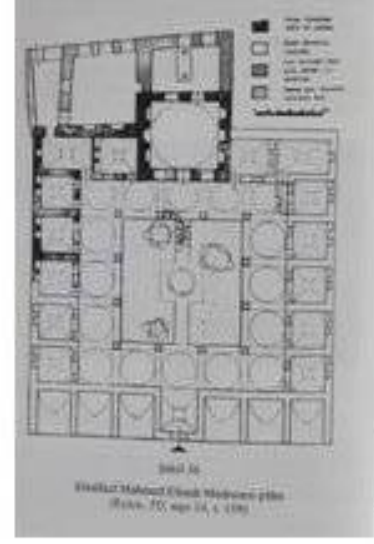
Plan G.2.5. Kuyucu Murat Paşa Medresesi ve Türbesi(türbe aşağı tarafa dershaneye bitişik). (kaynak: Mübahat S. KÜTÜKOĞLU, XX. Asra Erişen İstanbul Medreseleri, 2000, Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi, sayfa: 144, şekil 33).

Tablo G.2. Osmanlı Dönemi Örnekleri.

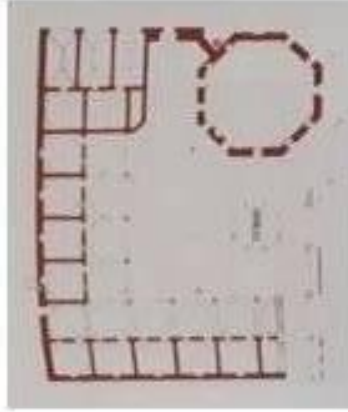
Ek G.2.1. Osmanlı Dönemi Örnekleri (devamı):



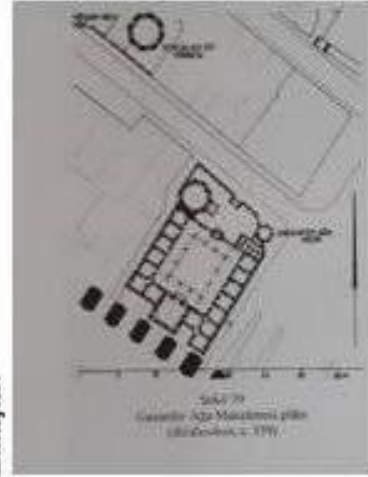
Plan G.2.1.2. İstanbul Ekmekciade Ahmet Paşa Medresesi ve Türbesi. (kaynak: Mübahat S. KÜTÜKOĞLU, XX. Asra Erişen İstanbul Medreseleri, 2000, Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi, sayfa: 137, şekil: 30).



Plan G.2.1.4. İstanbul Ebulfazl Mahmud Efendi Medresesi (şimdiki İ.B.B. binasının olduğu bölge). (kaynak: Mübahat S. KÜTÜKOĞLU, XX. Asra Erişen İstanbul Medreseleri, 2000, Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi, sayfa: 154, şekil: 36).



Plan G.2.1.1. İstanbul Köprülü Medresesi ve Türbesi(türbe, medreseden derhaneye geçiş noktasında). (kaynak: Suphi SAATÇİ, Mustafa AKSAY, Sinan Atlası, 2015, SİNPAŞ HOLDİNG Yapı Kültürü Yayınları, A4 Ofset Matbaacılık San. ve Tic. Ltd. Şti. sayfa: 413). M.S.G.S.Ü. Akreditasyonu ile yayınlanmıştır.



Plan G.2.1.3. İstanbul Gazanfer Ağa Medresesi ve Türbesi. (kaynak: Mübahat S. KÜTÜKOĞLU, XX. Asra Erişen İstanbul Medreseleri, 2000, Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi, sayfa: 170, şekil 39).

Tablo G.2.1. Osmanlı Dönemi Örnekleri (devamı).

ÖZGEÇMİŞ

Aytaç GÜDER, 1990 yılında Bakırköy’de doğdu. İlk ve Ortaöğrenimini 1998-2006 yılları arasında Nail Reşit İlköğretim Okulu’nda, lise öğrenimini 2006-2010 yılları arasında Bayrampaşa Tuna Lisesi’nde tamamladı. Üniversite öğrenimi için 2010 yılında başladığı Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi’nin Sanat Tarihi Bölümü’nü 2015 yılında bitirdi ve aynı yıl Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi’nde Sanat Tarihi Bölümü’nün yüksek lisans programı olan Türk-İslam Sanatları’na başladı.

Yer Aldığı Etkinlikler:

2012 yılında ilki 2015 yılında da ikincisi düzenlenen Avrasya Türk Sanatları Kongresi’nde Görev Yaptı. 2017’de ilki, 2018’de de ikincisi düzenlenen Kültürel Mirasın Korunmasında Farkındalık Yaratma Semineri’ne katıldı. Ayrıca 2018 yılının Mart ayında, İstanbul Üniversitesi’nce düzenlenen 3.Üniversitelerarası Öğrenci Sempozyumu’na Katıldı. Aynı yıl Ekim ayında düzenlenen 22. Uluslararası Ortaçağ ve Türk Dönemi Kazıları ve Sanat Tarihi Araştırmaları Sempozyumu’nda görev yaptı.